

2011 травень № 9 (220)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Частина I

Заснований у лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР

видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(філологічні науки)

Постанова президії ВАК України від 18.11.09 № 1-05/5

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 25 березня 2011 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступник головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії «Філологічні науки»:

доктор філологічних наук, професор **Єрмоленко С. Я.,**

доктор філологічних наук, професор **Загнітко А. П.,**

доктор філологічних наук, професор **Коваль В. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Лисиченко Л. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Мокієнко В. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

кандидат філологічних наук, доцент **Леснова В. В.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2011.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний)).

ЗМІСТ

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

1. **Кузнецова О. Ю.** Становлення теорії і практики мовної освіти у Великій Британії у XV-XVII ст..... 5
2. **Мацько Д. С.** Детективна проза А. Конан Дойла та братів Вайнерів: компаративний аналіз..... 12
3. **Плотникова А. А.** К проблеме цвета в поэзии А. Вертинского.. 19

КОНЦЕПТОЛОГІЯ

4. **Андрусь А. Ф.** Онтологічний аспект концепту та основні підходи до його визначення..... 29
5. **Тараненко О. Г.** Концепт «мудрість» в англійській мовній моделі світу..... 34
6. **Mygovych I. V.** Structural metaphorization of emotion: concept of love in English and Russian languages..... 40
7. **Томенчук М. В.** Особливості вербалізації концепту «anti-americanism» в канадській лінгвокультурі..... 48
8. **Фоміна С. Б.** Особливості репрезентації інтерпретаційної складової концепта «простір» у перших фантастичних дискурсах кінця XIX – першої половини XX сторіччя..... 56

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

9. **Зеленько А. С.** Методологія компаративізму в оцінці ідеологів марризму і навпаки під кутом зору еволюції лінгвістичних парадигм..... 63
10. **Демідов Д. В.** Лексичні засоби вираження категорії роду у сучасній англійській мові..... 82
11. **Попова Н. О., Петрова О. Б.** Особливості структури і застосовуваних способів словотвору в мові-реципієнті та мові-джерелі (сучасні українська та англійська мови)..... 90
12. **Саноцька Л. Г.** Категорія часу і методи її відтворення в тексті англійської ліро-епічної поеми..... 95
13. **Shekhavtsova S. O.** Understanding semantic aspect in linguistics... 104
14. **Хомяк Н. В.** Онтологические свойства языка..... 108

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

15. **Burdina S. V.** Discipline-centered teaching and learning as a research field..... 115
16. **Duruttyova M.** The advantages of using corpora in teaching English as a foreign language..... 120
17. **Dohadailo N. I.** Technological resources in pre-service el teacher training..... 125

18.	Isanina S. O., Soura L. G., Lasserre H. Les technologies multimedia dans l'apprentissage des langues etrangeres.....	131
19.	Пономарьова Г. М. Реалізація компетентнісного підходу на уроках іноземної мови.....	139
20.	Rozenfeld J. The place of memorizing in language learning.....	143
21.	Сурженко О. П. Кооперативное обучение – эффективное средство социальной адаптации учащихся в обществе.....	151
22.	Shevchuk O. D. El aprendizaje del argot comun en la clase de e.l.e.....	155

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

23.	Кирмач У. К., Літвінова М. М. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів.....	159
24.	Клименко О. С., Климова Н. І., Болото М. В. Особливості перекладу слів-фаворитів у творчості Ернеста Хемінгуея.....	164

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

25.	Ананьян Е. Л. Лінгвістичні особливості англомовного медіатексту (на прикладі сучасного англомовного друкованого тексту новин).....	170
26.	Hrytskykh L. B. Influence of pragmatic type of a sentence on lexicalization of syntactic constructions in the English language...	176
27.	Janigová S. Performative account of English contracts.....	181
28.	Kasjonnova A. J., Litwinowa M. M. Besonderheiten der Wiedergabe von deutschen Personenbezeichnungen in ukrainischer Übersetzung.....	187
29.	Кіреєнко К. В. Нумерологічна символіка англійських любовних замовлянь.....	194
30.	Okunkova L. O. Communicative value of pun as an ironical illustration of the language culture.....	200
31.	Поневчинська Н. В. Лінгвокогнітивні механізми актуалізації суб'єктивно-оціночної модальності в тексті англійської епіграми.....	205
32.	Shekhavtsova S. O. Tendencies of performing neologism in English lexical system.....	212
33.	Тишакова Л. Т. Роль стилістичної конвергенції у романі Айріс Мердок "Under the net".....	219
34.	Šnircová S. Abysmal world of (homo) erotic desire: vampires, demons and mad puppeteers.....	227
	Відомості про авторів	234

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

УДК 37.013.3 (091) (410.1)

Кузнецова О. Ю.

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МОВНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ У XV-XVII СТ.

Значення мови у людському суспільстві зумовлює центральне місце мовної освіти в історії освіти фактично будь-якої країни світу, численні проблеми і наслідки якої знаходять прояв у сукупності соціально-економічних та політико-культурних відносин і стосунків. Вивчення становлення і розвитку мовної освіти у різних країнах сприяє визначенню спільних і відмінних шляхів її розв'язання та формуванню єдиних підходів та зважених рішень у її успішній реалізації у період глобалізації та інтернаціоналізації в освіті.

Дослідженню розвитку мовної освіти у Великій Британії присвячені роботи відомих зарубіжних дослідників таких як А.П.Р. Говатт (Howatt A.P.R.), Л. Дж.Келлі (Kelly L.G.), Г. Г. Стерн (Stern H.H.), Р. Тітоне (Titone R.). Поряд з тим вивчення розвитку мовної освіти у порівняльному аспекті не здобуло ще достатнього висвітлення, що й зумовлює доцільність подальших досліджень у цьому аспекті.

Мета статті – розкрити та проаналізувати чинники становлення мовної освіти у Великій Британії у XV-XVII ст.

Проблема мовної освіти постала з часу зародження освітньої системи. Схоластична освіта середньовіччя та й класична освіта епохи Відродження зосереджувались на вивченні класичних стародавніх мов, історії та літератури давнього світу. У Великій Британії саме такого освітнього порядку і норм дотримувались найстаріші університети та існуючі у той час школи.

Установлено, що в історії освіти Великої Британії англійська мова пройшла етап перебування у ролі іноземної, навчання якої тривалий час спиралося на досвід викладання іноземної для країни латинської мови.

Вивчення теоретичних педагогічних та філологічних джерел показує, що цілеспрямоване вивчення англійської мови в країні розпочалося у XV ст. з часу набуття нею статусу офіційної національної мови.

Саме у цей час східно-центральний діалект центральних графств Англії був визнаний за офіційний. Представникам династії Тюдорів вдалося затвердити англійську мовою нації, якою розмовляли всі, починаючи з короля. Французьку мову стали розглядати як престижне доповнення, необхідне кожному, хто цікавиться державною кар'єрою, а володіння латинською мовою закріпилося як відзнака високоосвіченої людини.

Постала проблема розробки й створення граматики англійської мови, посібників та підручників для її викладання та вивчення, оскільки до того часу відвідування школи, головним чином, означало вивчення латинської граматики і у певному розумінні латинська мова вважалася єдиною мовою, яка має граматику.

Водночас звернення до вивчення сучасних мов пояснювалось політичними, релігійними, соціальними чинниками, поширенням міжнародних стосунків, міжособистісного спілкування не класичними, а сучасними мовами, найважливішими з яких для Англії виправдано стали англійська та французька, що і поставило завдання створення підручників сучасних мов. Французька мова здобула свою граматику у роботі Джона Палсгрейва «*Lesclaircissement de la langue francoyse*», надруковану у 1530 р. Що ж до англійської мови перша серйозна спроба створити науковий опис мови була зроблена лише на початку XVII ст., хоча трохи раніше у 1586 р. з'явилася невелика робота Вільяма Буллокара «Памфлет з граматики» (*Pamphlet for Grammar*).

Багато у чому вивчення англійської мови спершу пов'язувалось із вивченням її як іноземної. І перші посібники були створені саме з метою оволодіння нею як іноземною. Насамперед, це було пов'язано з появою у країні великої кількості утікачів – французьких гугенотів у 1570 – 1580 рр., хоча існують свідчення і про інтерес до вивчення англійської мови і серед представників торговців по інший бік від Англійського каналу.

За даними А. П. Р. Говатта, в Англії перші педагогічні джерела з вивчення мови, перші посібники та підручники були за своїм характером посібники, призначені для вивчення англійської та французької мов як іноземних, що було викликано для англійців необхідністю успішного ведення торгівлі, подорожування, а для французів – крім комерційних потреб, для набуття засобу спілкування для біженців з країни [1, с. 6].

На початку XVI ст. проявом зростання зацікавленості до вивчення англійської мови стала поява багатомовних словників та фразеологічних і ідіоматичних словників, які були популярним засобом набуття “знань виживання” з іноземної мови в епоху Відродження. До складу таких словників почали включати англійську мову поряд з широко відомими у той час французькою, італійською та латинською. Р. Алстон вказує, що перший з подібних семимовний словник під назвою «*Septem Linguarum*», датований 1540 р., містив латинську, французьку, німецьку, італійську, іспанську, верхньонімецьку та англійську мови і був виданий в Антверпені, важливому багатомовному торговельному місті Північної Європи XVI ст. [2]. Такі словники і двомовні посібники стали яскравим свідченням зростання потреби у вивченні англійської мови і не тільки як національної в Англії, а й як іноземної на континенті.

Наступний етап у розвитку мовної освіти в країні визначили головні події у релігійному поділі кінця XVI ст. У другій половині XVI ст. багато католиків прибули в Англію. Королева Єлизавета приймала їх за майстерність і сумлінність. Серед утікачів із Фландрії, Італії і Іспанії

більшість були кваліфіковані майстри та ремісники, малярі, ткачі, ковалі, ювеліри тощо. Хоча були тут й представники інтелектуального «середнього» класу, серед яких були і вчителі.

Вивчення проблеми становлення мовної освіти в Англії свідчить про те, що у той час навчання мови, головним чином, було пов'язане із діяльністю вчителів – біженців. Показовою є діяльність трьох з них – Жака Беллота, Клаудіуса Голібанда та Джона Флоріо. Жак Беллот займався у Лондоні навчанням англійської мови французьких іммігрантів, хоча, як і інші вчителі у той час, викладав і свою рідну мову – корінному населенню. Клаудіус Голібанд (таке ім'я він прийняв в Англії) був визначним професійним вчителем мови свого часу. Сам себе він називав «професором англійської мови», хоча основою його діяльності було навчання дітей французької мови поряд із забезпеченням вивчення стандартного «латинського» навчального плану у заснованих ним школах у Лондоні та поблизу міста. Він написав багато наукових праць з французької фонології, граматики та уклав кілька словників. Його діяльність була проявом досить великого рівня педагогічної майстерності, яку група іммігрантів додала у педагогічну діяльність з навчання мов. Джон Флоріо доповнює картину діяльності перших двох у тому, що він – представник приватних вчителів мови в оселях знаті та аристократії. Він займався написанням підручників і цікавився майже всіма аспектами лінгвістичних та літературних досліджень «золотого віку» англійського Ренесансу. Характерно, що всі вони, крім Ж. Беллота, навчали мови, яка була для них рідною. На противагу своїм колегам з ХХ ст., вони не прийняли монолінгвальний (прямий) підхід у навчанні мов, а продовжили двомовний підхід попередників та укладених ними навчальних матеріалів, посібників та підручників.

Вивчення педагогічних джерел засвідчує, що на початку XVII ст. після від'їзду багатьох втікачів на батьківщину навчання мов зазнало певного занепаду. Частково це пояснювалось тим фактом, що Англія перебувала дещо в стороні від Європейських справ. Протягом століття навчання сучасних мов в Англії, за винятком сміливих спроб К. Голібанда та подібних йому біженців організувати школи з паралельним вивченням латинської та сучасних мов, не було широкою практикою. Основою шкільного навчання залишалось оволодіння латинською та, у певній мірі, грецькою мовами і до початку XVIII ст. класична навчальна програма не змінювалась. Діти приходили до школи у восьмирічному віці, володіючи самими елементарними навичками писемності з рідної мови і їх одразу занурювали у латинські граматичні правила та дефініції. Книжки з граматики були, у більшості випадків, написані латинською мовою і не існувало ніякої іншої альтернативи крім заучування напам'ять текстів, непевно розуміючи їх, а іноді і зовсім не розуміючи, під загрозою покарання. Насильство у шкільному навчанні, що залишалось темою палких обговорень в критичній літературі до середини ХХ ст. століття, у XVII ст. домінувало скрізь.

Одним з визначних джерел забезпечення навчання мов став підручник під назвою «Короткий вступ до граматики» (A Short Introduction of Grammar), автором якого вважають Вільяма Лілі (1468-1522), першого директора школи Св.Павла. Цей підручник звичайно називали «ГраMATика Лілі» або «Королівська граMATика», оскільки його поява була пов'язана із створенням у кінці 30-х років XVI ст. Генріхом VIII спеціального комітету з метою розробки уніфікованого загального методу навчання граматики у школах. Протягом більше 250 років ім'я «Лілі» та словосполучення «навчання мови» були фактично синонімами в країні. Книжка складалася з двох частин, нерівномірних за обсягом; перша з яких «Короткий вступ до частин мови» була написана англійською мовою, а друга «Brevissima Instituto» була викладена латинською мовою і пропонувала надзвичайно довгий опис латинського синтаксису у противагу назві підручника.

Весь реформаторський рух у мовній освіті XVI – XVII ст. можна з упевненістю розглядати як спрямований проти схоластичної освіти, бездумного заучування напам'ять та традиційного переписування латинських речень. Реформаторські течії керувались різними філософськими поглядами та педагогічними теоріями у різні часи, але їх спільною метою було усунення цих жахливих рис класичного навчання та освіти. Можна виділити кілька напрямів педагогічних мовних досліджень цього періоду. Один з них, пов'язаний із розвитком гуманістичних ідей, засновниками яких були Еразм Роттердамський та Хуан Луїс Вівес, іспанський філософ та педагог (наставник дочки англійського короля Генріха VII), висловом та проявом поглядів яких в Англії стала робота Роджера Ашема «Шкільний учитель» (The Schoolmaster). Другий, пов'язаний із філософією Френсіса Бекона, засновника матеріалізму нового часу і дослідної науки, знайшов найяскравіший прояв у діяльності Яна Амоса Коменського.

Книжка Роджера Ашема була надрукована після його смерті у 1570 р., а поштовхом до її створення стала потреба надати поради в освіті окремої дитини (онука лорда Бакхьорста). Вона складалася з двох майже рівних за обсягом частин, перша мала назву «Виховання дітей» і обговорювала та визначала мету виховання дітей аристократії. Велика увага тут приділялася розвитку культури дитини на основі знайомства з величною літературою давнього світу та вправного володіння давніми мовами. Засобом досягнення цього Р. Ашем вважав вивчення класичних текстів – спочатку латинською, а пізніше грецькою мовами.

Друга частина під назвою «Готовий шлях до латинської мови» надавала педагогічний план досягнення цілей освіти, визначених у першому розділі. Тут Р. Ашем визначив 6 педагогічних навчальних способів діяльності, які на його думку, слід було використовувати після оволодіння дітьми знаннями з основних частин мови. Він вважав, що перший з них – спосіб (метод) подвійного перекладу, наочною перевагою якого у руках кваліфікованого вчителя є надання рівнозначного статусу

іншомовному тексту та відповідному йому текстові рідною мовою. Цей метод, за Р. Ашемом, надає можливість учневі одночасно охопити структуру і зрозуміти можливості рідної мови. Наступний навчальний спосіб діяльності, виділений Р. Ашемом, – імітація, до якого переходять, коли дитина отримала основи знань з латинської граматики (за програмою Р. Ашема читаючи тексти, переважно, Цицерона). На його думку, учень мав навчатися створювати власні тексти латинською та грецькою мовами на зразок творів великих авторів. Це було важким завданням, яке передбачало концентрацію увагу учнів на стилістичних та риторичних засобах. Крім перекладу та імітації, Р. Ашем рекомендував для вироблення більшої стилістичної гнучкості застосовувати перефразування, підсумовування, перебудову тексту із віршованого у прозаїчний і навпаки та публічні виступи [1, с. 34].

У кваліфікованих руках ці навчальні способи на той час становили вишуканий підхід, який відповідав вимогам та бажанням аристократії, для якої Р. Ашем і створив свою педагогічну працю. Проте Френсіс Бекон вбачав у такому підході певні хибні сторони, вказуючи на надмірне зацікавлення стилем, риторикою, красномовством на шкоду змісту освіти. На думку Ф. Бекона, «слова – відбиток матерії і закохатися у них це все рівно, що закохатися у картину» [3, с. 25]. Справжній світ подій і речей, вважав він, має становити дійсний предмет вивчення і дослідження, а не його відображення у мові. Утім Ф. Бекон визнавав позитивні риси гуманістичного спрямування освіти, хоча й підкреслював, що навчання має бути зорієнтоване на оточуючий світ, а не у внутрішню сутність слів і їх логічні або стилістичні якості. Помилкою гуманістів він вважав, цитуючи свого улюбленого грецького філософа Геракліта, що «люди шукають правду у своєму власному маленькому світі, а не у великому і спільному світі» [3, с. 33].

Саме у цей «великий і спільний світ» наслідуючи погляди Ф. Бекона хотів вести учнів у їхньому дослідженні природи через почуття Ян Амос Коменський. Діяльність Я. А. Коменського у галузі мовної освіти може сміливо бути названа геніальною. Його лінгвістичні й педагогічні твори пережили віки. Мова, або «правильне називання речей», як вказував він, це засіб сприйняття світу, через який це сприйняття трансформується у знання і розуміння єдності бога та природи у загальній любові та мудрості.

У теоретичній методології мовної освіти важливо відзначити «анти-граматичний» напрямок, представлений у роботі Джозефа Веббе «Звернення до правди». Дж. Веббе, вважаючи всі існуючі граматики довгими і втомлюючими, або короткими та незрозумілими, і так чи інакше позбавленими користі, розробив оригінальний мовний підручник, який з'явився в кінці 20-х років XVII ст. Він вказував, що існуючі підручники були невірними, акцентуючи увагу на тому, що мова із бігом часу змінюється. Основу його поглядів склало переконання у

неможливості навчити мови вивченням граматичних правил, і віра у досягнення цієї мети шляхом її «вживання та звичкою».

Справжньою початковою точкою вивчення мов він вважав тренування у навичках спілкування, яке незалежно від нашого бажання приведе до знання граматики через її використання. Такі його думки на подив відповідають, як прийнято вважати, сучасному розумінню мети і спрямованості у навчанні мов. А Дж. Веббе ще на початку XVII ст. писав хоча й про вивчення латинської мови: «тренуванням у читанні, письмі та мовленні... ми оволодіваємо трьома найважливішими моментами будь-якої мови: 1) правдивістю та спорідненістю за коренем і значенням слів та всім, що стосується граматики без важких зусиль і бажаємо ми чи ні запам'ятовуємо це; 2) ми відчуваємо манеру ведення розмови предками разом із приємністю та чарівністю латинської мови; 3) ми пристосовуємо наш слух і зберігаємо це назавжди, що граматика не може допомогти зробити...»[1, с. 37]. Тож, Дж. Веббе пропонував свого роду різновид прямого методу навчання мови, підкреслюючи важливість вживання розмовної латинської мови в класі, уникаючи граматичних пояснень. Він наголошував на навчанні використання мови, а не на вивченні та аналізі лінгвістичної форми. Між тим, він не відмовлявся від використання перекладу у навчанні. Дж. Веббе зберіг двомовний порівняльний підхід, але його розуміння перекладу радикально відрізнялося від прийнятого серед його сучасників, що знайшло прояв у новій структурі створених ним посібників. Він не поділяв загальноприйнятую думку про необхідність дослівного перекладу іншомовного тексту, а вважав, що еквівалентом у перекладі служить речення і на цьому розумінні базував свій підхід. Дж. Веббе відкрив у Лондоні школу, де намагався втілити свої погляди, але він не мав послідовників і його зусилля «померли» разом з ним. Досягнення Дж. Веббе були визначними, але вони були ізольовані від контексту педагогічної думки та філософії, що оточували їх.

Друга половина XVII ст. стала продуктивним періодом в історії теоретичної та практичної лінгвістики в Англії, хоча після «реставрації» 1660 р. це був надзвичайно реакційний період для освіти в цілому. Новаторські ідеї, що з'явилися під час революції Кромвеля під впливом таких видатних мислителів як Я. А. Коменський, були забуті за умов відновлення контрольованих англіканською церквою традиційних граматичних шкіл і університетської системи. Радикальні плани створення нових університетів були відкинуті на 2-3 століття, а у 1662 р. як альтернативу університетам у галузі наукових досліджень та розробок було створено під патронажем Чарльза II Королівське товариство, що залучило до своєї діяльності ряд амбіційних інтелектуалів таких як Джон Валіс, професор геометрії в Оксфорді і автор англійської граматики (*Grammatica Linguae Anglicanae*, 1653), єпископ Джон Вилкінз, чия робота з розвитку універсальної мови у 1668 р. була одним з перших досягнень товариства та інших. Як не дивно товариство займалось розв'язанням проблеми введення в освіту мови альтернативної латинській саме у той

час, коли старий класичний, базований на латинській мові навчальний план отримав «нове» життя у граматичних школах.

Вивчення та аналіз процесу становлення теорії та практики мовної освіти у Великій Британії XV – XVII ст. дозволяють зробити такі висновки: 1) мовну освіту не можна відокремлювати від загального історичного, політичного, економічного розвитку країни; 2) розвиток, поширення мовної освіти у Великій Британії були пов'язані з набуттям англійською мовою статусу національної; 3) спершу сучасні мови, англійська та французька, в Англії набули лінгвістичної та педагогічної розробки як іноземні; 4) розробка теоретичних мовних питань у XV – XVII ст. пов'язана була, головним чином, із створенням за аналогією до існуючих з класичних мов посібників з граматики як англійської, так і інших сучасних мов; 5) теоретичні розробки та практика здійснення мовної освіти за межами класичного навчального плану базувалася на новаторській для свого часу практичній діяльності вчителів – біженців у межах незначної кількості шкіл та на практичній педагогічній діяльності приватних вчителів, які розробляли власні мовні навчальні посібники, намагаючись реалізувати у них свої погляди на ефективне навчання мов і прагнення їх втілити.

Література

1. Howatt A.P.R. A History of English Language Teaching/ A.P.R. Howatt. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 394 p. **2. Alston R. C.** Polyglot Dictionaries and Grammars; Treatises on English written for Speakers of French, German, Dutch, Danish, Swedish, Portuguese, Spanish, Italian, Hungarian, Persian, Bengali and Russian / A Bibliography of the English Language from the Invention of Printing to the year 1800 / R. C. Alston. – Bradford : Ernest Cummins, 1967. – Vol. II. – 404 p. **3. Francis Bacon:** The Advancement of Learning / [Ed. by G.W.Kitchin]. – London : Dent, 1973. – 246 p. **4. Кузнецова О. Ю.** Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини XX ст.: дис. ...д-ра пед.наук: спец.13.00.01/ Олена Юрїївна Кузнецова. – Х., 2003. – 494 с.

Кузнецова О.Ю. Становлення теорії і практики мовної освіти у Великій Британії у XV-XVII ст.

У статті розглянуто витоки мовної освіти у Великій Британії. Розкрито чинники, які зумовили введення навчання сучасних мов у британській освіті. Висвітлено діяльність видатних постатей у мовній освіті країни протягом XV-XVII ст. та схарактеризовано перші мовні навчальні посібники.

Ключові слова: мовна освіта, історія навчання сучасних мов, Велика Британія.

Кузнецова Е.Ю. Становление теории и практики языкового образования в Великобритании в XV-XVII вв.

В статье рассмотрены истоки языкового образования в Великобритании. Раскрыты факторы, которые обусловили введение обучения современным языкам в образовании Великобритании. Освещена деятельность выдающихся деятелей языкового образования страны на протяжении XV-XVII ст. и охарактеризованы первые языковые учебные пособия.

Ключевые слова: языковое образование, история обучения современным языкам, Великобритания

Kuznetsova O.Y. Formation of theory and practice of language education in Great Britain in XV-XVII centuries.

The article deals with the sources of language education in Great Britain. The factors that influenced teaching modern languages in British education are revealed. The activity of outstanding figures of XV-XVII centuries in the country's language education are analysed and the first language teaching manuals are characterized.

Key words: language education, history of modern language teaching, Great Britain

УДК [821.111:821.161.1] – 312.4.09

Мацько Д. С.

**ДЕТЕКТИВНА ПРОЗА А. КОНАН ДОЙЛА ТА БРАТІВ ВАЙНЕРІВ:
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ**

Одним з найбільш поширених жанрів літератури є детективна проза. Інтерес до детективного жанру значною мірою зумовлюється наявністю в творах певної інтриги чи загадки, розв'язання якої задовольняє бажання людини пізнати нове, доторкнутися до таємничих фактів або обставин. Крім того, визначальною характеристикою детективу є перемога позитивного героя, що призводить до розкриття злочину та невідворотного покарання злочинця. З огляду на викладене вище, можна стверджувати, що детективні твори виконують важливу виховну функцію – утвердження в свідомості читача тези про перемогу добра над злом і необхідність жити за загальнолюдськими нормами та принципами.

Останнім часом спостерігається тенденція до стрімкого поширення масової літератури як частини масової культури. Причини зростання інтересу до творів масової літератури криються, по-перше, в орієнтації останніх на представників різних соціальних, вікових й

етнічних груп; по-друге, – в намаганні людини на деякий час „відсторонитися” від реального світу. Проникнення масової літератури характеризується появою на книжковому ринку великої кількості творів детективного жанру, оскільки саме такі твори користуються неабияким попитом.

Водночас, пропоновані твори зазвичай є низькопробними та пропагандують антигуманні ідеї, що нерідко сприймаються молодим поколінням як ідеал особистісних та суспільних взаємин. Соціальна спрямованість детективного жанру знаходить своє відображення переважно в загальновідомих творах. Таким чином, особливої актуальності набуває питання здійснення лінгвістичного дослідження творів, що написані класиками світової детективної літератури.

Аналіз детективного жанру в цілому та творів окремих авторів здійснюється, зокрема, в дослідженнях А. Адамова, Г. Анджапаридзе, Л. Володарської, О. Глушанської, Т. Кестхейі, В. Назарця, Л. Тодорова, К. Шахової та інших дослідників. Так, питанням становлення та розвитку детективного жанру присвячені роботи А. Адамова [1], Г. Анджапаридзе [2], Т. Кестхейі [3]. Особливості англійського детективного роману розкриваються в наукових розвідках Л.Володарської [4], К. Шахової [5] та В.Назарця [6]. Результати аналізу сучасних детективних творів і моральної складової останніх висвітлено в роботах О.Глушпанської [7] та Л. Тодорова [8].

Утім, проведений аналіз наукової літератури показав, що проблема компаративного аналізу детективних творів у літературах різних народів є недостатньо вивченою. Перспективним видається й дослідження радянської детективної літератури, оскільки вона відображає специфіку суспільного ладу СРСР. Порівняльний аналіз детективних творів, що належать до різних літератур, доцільно здійснювати шляхом порівняння творів класиків детективної прози.

З огляду на вищевикладене, мета статті – визначити композиційні та стилістичні відмінності між ідіостилем Артура Конан Дойла та братів Вайнерів.

Приналежність літературного твору до певного жанру передбачає дотримання автором певних ознак, які є спільними для всіх творів окремої групи (жанру). Як справедливо зазначає Л. Кузнецова, у процесі вивчення різноманітних і стилістично багатогранних творів різних авторів, можна виділити такі інваріантні особливості, які будуть характерними для всіх цих творів. Ці особливості можна вважати стильовими ознаками жанру [9, с. 4]. Утім, варто пам'ятати, що кожен автор має власний, притаманний тільки йому, художній стиль – інакше кажучи, ідіостиль. Таким чином, аналіз стилю письменника в цілому та інтерпретація окремого твору зокрема має відбуватися через опозицію „традиція – новаторство”.

В основному автори дотримуються правил написання детективних романів, що були запропоновані С. С. Ван Дайном [10]. Утім, проведений

аналіз детективної прози Артура Конан Дойла та братів Вайнерів дозволив визначити особливості стилю письменників, що стосуються як композиційної побудови творів, так і стилістичних засобів, які використовуються авторами.

Так, одним з правил написання детективних романів є наявність вбивства (злочину) як відправної точки розслідування, що здійснюється детективом. Варто зазначити, що Артур Конан Дойл дотримується означеного правила, для розмірковування над обставинами злочину використовуючи прийом „повернення в минуле” („flashback”). Цей прийом, сутність якого полягає в описанні автором подій минулого, застосовується автором, зокрема, в оповіданні „Строката стрічка”. Розслідування Шерлока Холмса ґрунтується на фактах смерті сестри Хелен Стоунер. Як зазначає головна героїня, “She died just two years ago and it is of her death that I wish to speak to you” [11, с. 103].

Натомість, у творах братів Вайнерів достатньо часто використовується прийом „паралельних сюжетних ліній”. Так, у романі „Візит до Мінотавра” розслідування крадіжки скрипки Страдиварі тісно переплітається з описанням життя та професійного становлення творця скрипки – майстра Антоніо Страдиварі [12]. Причому, паралельність сюжетів носить історичний характер. У романі „Ліки проти страху” пошук злочинців, що вкрали створений Володимиром Лижиним препарат метапроптізол, переплітається з історією життя Філіпа Ауреола Теофраста Бомбаста фон Гогенгейма на прізвище Парацельс [13].

Таким чином, відмінність між стилем Артура Конан Дойла та братів Вайнерів, полягає в **ступеню складності сюжетної лінії**. Інакше кажучи, у творах Аркадія і Георгія Вайнерів нерідко можна спостерігати існування „паралельних сюжетних ліній”, які тим не менше тісно переплетені між собою.

У детективних романах оповідання, як правило, йдеться від третьої особи – автора чи помічника детектива (Ватсон у „Записках про Шерлока Холмса”). Водночас, у творах братів Вайнерів розповідь нерідко ведеться від першої особи. Як приклад, можна навести повісті „Я, Слідчий...” [14] та „Місто прийняв” [15], у першій з яких глави відповідають листам карної справи, а в другій – глава показує погляд на події кожного з героїв. Отже, відмінність між детективною прозою Конан Дойла та братів Вайнерів полягає у **персоніфікації розповіді**.

Іншим правилом написання детективних творів, сформульованим Ван Дайном, виступає правило існування тільки одного детективу, який може мати помічника, але, як правило, за своїми інтелектуальними здібностями протиставляється поліції. Так, демонструючи інспектору Лестрейду гвинтівку полковника Себастьяна Морана, з якої той хотів убити Холмса, детектив каже: „An admirable and unique weapon, noiseless and of tremendous power. ...I commend it very specially to your attention (курсив наш – Д. М.), Lestrade, and the bullets which fit it” [16, с. 245].

Натомість, у братів Вайнерів детектив – інспектор Тихонов або Слідчий – виступає частиною органів правопорядку.

Таким чином, відмінність між стилем Конан Дойла та Аркадія і Георгія Вайнерів стосується, на наш погляд, **ступеню „професійної ізольованості” детектива**. Інакше кажучи, твори письменників розрізняються тим, що у Конан Дойла розкриття злочину відбувається виключно завдяки умовиводам Шерлока Холмса, а у Вайнерів сищик для своїх умовиводів використовує людський і технічний потенціал правоохоронної системи.

Одним з головних правил написання детективних романів, на думку С. С. Ван Дайна, виступає відсутність у творі любовної лінії детектива [10, с. 38]. Необхідно вказати на дотримання Конан Дойлом цього правила. Шерлок Холмс живе на самоті і зовсім не прагне одружитися. Описуючи свого друга, доктор Ватсон зазначає: „All emotions, and that one particularly, were abhorrent to his cold, precise, but admirably balanced mind. ... He never spoke of the softer passions, save with a gibe and a sneer” [17, с. 1].

Водночас, у братів Вайнерів сищик має свою любовну лінію. Наприклад, у повісті „Заповіт Колумба” Станіслав Тихонов говорить про свої переживання: „Якась жахлива форма добровільного рабства – я не можу зібратися з силами та сказати Галі, що мені не потрібне її співпереживання, що я нічого не можу дати їй на заміну її любові, відданості, готовності розуміти мене та готувати для мене, що я від щирого серця бажаю їй щастя, але якось окремо від мене” [18, с. 412]. Отже, різниця між детективними творами Конан Дойла та братів Вайнерів полягає в **наявності (відсутності) у творі любовної лінії головного героя**.

Оскільки Шерлок Холмс самотужки розплутує кримінальні справи, які є важкими для поліції, то Конан Дойл відтіняє професійні здібності сищика шляхом іронії по відношенню до представників поліції в цілому та інспектора Лестрейда зокрема. Як зазначає О. Мороховський, іронічне значення слова чи словосполучення не є внутрішньо притаманним даним одиницям, а виникає завдяки синтагматичним відносинам між мовленнєвими одиницями [19, с. 184]. Іронічне ставлення Холмса до поліції реалізується шляхом вживання детективом одиниць високого стилістичного тону. Так, звертаючись до Лестрейда, Холмс каже: „To you, and to you only, belongs the credit of the remarkable arrest which you have effected. Yes, Lestrade, I congratulate you! With *your usual happy mixture of cunning and audacity* (курсив наш – Д. М.) you have got him” [16, с. 245].

Натомість, у Вайнерів іронія по відношенню до органів правопорядку в принципі неможлива принаймні з двох причин. По-перше, сищик є співробітником органів; а по-друге, будь-яка іронія до правоохоронних органів підривала би авторитет міліції і, як наслідок, Радянської держави. Отже, відмінністю між ідіостилем Артура Конан

Дойла та братів Вайнерів виступає **наявність (відсутність) іронії по відношенню до органів правопорядку.**

Проведений аналіз детективної прози Артура Конан Дойла та братів Вайнерів показав, що автори тяжіють до різних стилістичних засобів. В оповіданні „Скандал у Богемії”, описуючи здібності Шерлока Холмса доктор Ватсон використовує епітети: „All emotions, and that one particularly, were abhorrent to his *cold, precise, but admirably **balanced** mind* (курсив наш – Д. М.)” [17, с. 1]. Епітети Конан Дойл уживає й для описання професора Моріарті: „He is a man of *good birth and excellent education, endowed by nature with a **phenomenal mathematical faculty*** (курсив наш – Д. М.)” [20, с. 217].

Неабиякий талант сищика підкреслюється метафорою доктора Ватсона по відношенню до Шерлока Холмса: „He was, I take it, *the most perfect reasoning and observing machine* (курсив наш – Д. М.) that the world had ever seen” [17, с. 1]. Отже, можемо сказати, що Конан Дойл частіше використовує епітет і метафору.

Натомість, для детективної прози братів Вайнерів характерним є вживання великої кількості історико-міфологічних метонімії. У романі „Ліки проти страху” вчений Володимир Лижин, який, винайшовши препарат метапроптізол, випередив учених усього світу, порівнюється з Теофрастом фон Гогенгеймом, чиї знання виходили далеко за межі тогочасної медичної науки. За свої знання лікар отримав прізвисько Парацельс – „той, хто вище Цельса”, оскільки Цельс уважався світилом медицини.

Утім, від початку роману метонімічний перенос тільки відчувається, але ясно проглядається він лише у сцені відвідування інспектором Тихоновим палати, де лежав хворий Лижин. Звертаючись до Тихонова, Лижин каже: „Я, *Парацельс* (курсив наш – Д. М.), – великий маг й алхімік.... “ [13, с. 243]. Приклади використання метонімії, що мають міфологічну природу можна знайти в романі „Візит до Мінотавра”. Один із героїв роману – злочинець Григорій Белаш – говорить: „.... Якимсь у розмові зі мною ви згадали Мінотавра, хоча й не знали, що *Мінотавр – це я* (курсив наш – Д. М.) Мінотавр не винен, що народився чудовиськом, і пожирав інших він, тому що хотів їсти” [12, с. 341].

Таким чином, відмінність між ідіостилем Конан Дойла та братів Вайнерів полягає у **відданні** авторами **переваги певним стилістичним засобам чи прийомам.**

Детектив є одним з найбільш популярних жанрів літератури, оскільки читання детективних романів сприяє залученню читачів до пізнання та розслідування нового й таємничого. Незважаючи на існування традиційних правил (схеми) написання детективів, кожен з авторів, що працюють у даному жанрі, відзначається своєю – притаманною лише йому – манерою письма (ідіостилем). Компаративний аналіз детективної прози Артура Конан Дойла та братів Вайнерів

дозволив визначити такі відмінності між ідіостилем письменників, що передбачають: 1) ступінь складності сюжетної лінії; 2) персоніфікацію розповіді; 3) ступінь „професійної ізольованості” детектива; 4) наявність (відсутність) у творі любовної лінії головного героя; 5) наявність (відсутність) іронії по відношенню до органів правопорядку; 6) віддання авторами переваги певним стилістичним засобам чи прийомам.

Безперечно, матеріал статті не розв'язує всіх аспектів проблеми, що розглядається. Перспективи подальших наукових розробок у даному напрямку вбачаємо у визначенні особливостей детективного жанру в літературах окремих країн.

Література

1. **Адамов А. Г.** Мой любимый жанр – детектив / Адамов А. Г. – М. : Сов. Писатель, 1980. – 250 с.
2. **Как** сделать детектив / [пер. с англ., франц., нем., исп.; послесл. Г. Анджапаридзе]. – М. : Радуга, 1990. – 320 с.
3. **Кестхейи Т.** Анатомия детектива. Следствие по делу о детективе / Тибор Кестхейи. – Будапешт : Изд-во „Корвина”. – 261 с.
4. **Володарская Л.** Загадки Альбиона (Английский детектив XX века) / Л. Володарская // Октябрь. – 1999. – № 1. – С. 107 – 108.
5. **Шахова К.** Дивні манери надпопулярного жанру (По, Конан Дойль, Крісті, Хеммет, Сімен он, Марініна) / К. Шахова // Заруб. л-ра. – 1998. – 21 червня. – С. 1 – 2, 7.
6. **Назарец В. Н.** И сказал По: «Да будет детектив» (О новом взгляде на жанр) / В. Н. Назарец // Відродження. – 1993. – № 8. – С. 33 – 39.
7. **Глушанская Е.** Четыре дамы из колоды детектива (Маринина, Донцова, Топильская, Воронцова) / Е. Глушанская // Нева. – 2004. – № 10. – С. 237 – 244.
8. **Тодоров Л.** Бессмертна ли мафия? О нравственном смысле современных детективных повествований / Л. Тодоров // Рус. словесность. – 2001. – № 4. – С. 41 – 49.
9. **Кузнецова Л. А.** Стиль и жанр художественного произведения. Стилевые особенности жанровых разновидностей английского и американского романа / Кузнецова Л. А., Викторовская И. В., Байбакова И. М.; под ред. Л. А. Кузнецовой, И. В. Викторовской. – Львов : Изд-во при Львов. гос. ун-те изд. объединения Выща шк., 1987. – 126 [2] с.
10. **Ван Дайн С. С.** Двадцать правил для писания детективных романов // Как сделать детектив / С. С. Ван Дайн – М. : Радуга, 1990. – С. 38 – 41.
11. **Conan Doyle Arthur, Sir** The Speckled Band / Sir Arthur Conan Doyle // The Best of Sherlock Holmes : [select. and edit. by David Stuart Davies]. – Ware : Wordworth Classics, 1998. – pp. 99 – 120.
12. **Вайнер А. А., Вайнер Г. А.** Визит к Минотавру : роман / А. А. Вайнер, Г. А. Вайнер. – Кн. 1 -2. – М. : Мол. гвардия, 1972. – 368 с.
13. **Вайнер А. А., Вайнер Г. А.** Лекарство против страха : роман // Лекарство против страха : Роман; Завещание Колумба : Повесть. Собрание сочинений / А. А. Вайнер, Г. А. Вайнер. – М. : Сигма-пресс, 1997. – С. 5 – 406.
14. **Вайнер А. А., Вайнер Г. А.** Я, Следователь... : повесть // Эра милосердия. Я, Следователь... / А. А. Вайнер, Г. А. Вайнер. – М. : Известия, 1990. – С. 391 – 573.

15. Вайнер А. А., Вайнер Г. А. Город принял : повесть / А. А. Вайнер, Г. А. Вайнер. – М. : АЛМА-пресс, 2003. – 320 с. **16. Conan Doyle Arthur, Sir** The Empty House / Sir Arthur Conan Doyle // The Best of Sherlock Holmes : [select. and edit. by David Stuart Davies]. – Ware : Wordworth Classics, 1998. – pp. 231 – 249. **17. Conan Doyle Arthur, Sir** A Scandal in Bohemia / Sir Arthur Conan Doyle // The Best of Sherlock Holmes : [select. and edit. by David Stuart Davies]. – Ware : Wordworth Classics, 1998. – pp. 1 – 21. **18. Вайнер А. А., Вайнер Г. А.** Завещание Колумба : повесть // Лекарство против страха : Роман; Завещание Колумба : Повесть. Собрание сочинений / А. А. Вайнер, Г. А. Вайнер. – М. : Сигма-пресс, 1997. – С. 407 – 572. **19. Стилистика** современного английского языка : учебник / [Мороховский А. Н., Воробьёва О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В.]. – К. : Выща шк., 1991. – 272 с. **20. Conan Doyle Arthur, Sir** The Final Problem / Sir Arthur Conan Doyle // The Best of Sherlock Holmes : [select. and edit. by David Stuart Davies]. – Ware : Wordworth Classics, 1998. – pp. 215 – 230.

Мацько Д.С. Детективна проза А. Конан Дойла та братів Вайнерів: компаративний аналіз.

Стаття присвячена проблемі компаративного аналізу творів детективного жанру в літературах народів світу. На основі аналізу детективної прози А. Конан Дойла та братів Вайнерів автор визначає відмінності ідіостилу цих представників детективного жанру.

Ключові слова: відмінності, детективна проза, ідіостиль, компаративний аналіз.

Мацько Д.С. Детективная проза А. Конан Дойла и братьев Вайнеров: компаративный анализ.

Статья посвящена проблеме компаративного анализа произведений детективного жанра в литературах народов мира. На основе анализа детективной прозы А. Конан Дойла и братьев Вайнеров автор определяет различия идиостиля этих представителей детективного жанра.

Ключевые слова: детективная проза, идиостиль, компаративный анализ, различия.

Matsko D.S. The detective prose by Sir Arthur Conan Doyle and Vainer Brothers: a comparative analysis.

The article deals with the problem of comparative analysis of detective works in the world literature. The author determines the differences of the individual style of Sir Arthur Conan Doyle and Vainer Brothers on the basis of the analysis of their literary works.

Key words: comparative analysis, detective prose, differences, individual style.

УДК 821.161.1-1.09+929Вертинский

Плотникова А. А.

К ПРОБЛЕМЕ ЦВЕТА В ПОЭЗИИ А. ВЕРТИНСКОГО

Символизмом цвета и психология цвета всегда являлись неотъемлемой частью культуры любой страны и человечества в целом. Символика цвета может значительно варьироваться между различными культурами. Один цвет может выполнять различные, а зачастую и противоположные символические или психологические функции на одном и том месте.

Многие теоретики пытались отнести цвета к определенным человеческим эмоциям. Исследования показали, что большинство цветов имеют как положительные ассоциации, так и отрицательные. Так что, хотя некоторые из них имеют отрицательные коннотации, эти негативные моменты, как правило, срабатывают в силу конкретных обстоятельств. Психологи считают, что цвета по-разному воздействуют на сознание человека: желтый успокаивает, зеленый вдохновляет, красный возбуждает, черный озлобляет.

Цвет сам по себе – явление обычное. И как любое обычное явление содержит в себе «две стороны медали». С одной стороны, с цветом мы можем соотнести нечто объективное, измеримое. С другой стороны, цвет представляет собой весьма субъективное «преломление» энергии человеком. Н. В. Серов в книге «Цвет культуры» писал: «История человечества состоит в периодическом осознании неосознаваемого. Поэтому и цвет нельзя осознать до конца. Как Бога. В Него можно верить. Или не верить. Его можно чувствовать, но нельзя понять. Поэтому и цветовой язык со временем уходит в коллективное бессознательное – в неосознаваемую долговременную память человечества» [1, с. 17].

Словарь Ожегова предлагает следующее определение: «цвет – световой тон чего-нибудь; окраска» [2, с. 869]. Четырехтомный словарь русского языка дает нам такое определение цвета: «цвет – свойство тела вызывать зрительное ощущение в соответствии со спектральным составом отражаемого или испускаемого им видимого излучения; окраска» [3, с. 634]. Предлагаем следующее определение Н. В. Серова, которое будет использоваться в нашем исследовании: «цвет – это идеальное, связанное с материальным через эмоции как их информационно-энергетическое отношение» [1, с. 530].

Поскольку цвет является трансформацией эмоций человека, то зачастую он становится определенным символом. Огромную роль данная символика играет в литературе, раскрывая тонкости мировосприятия

автора-творца. Ведь писатель не называет окраску всего окружающего мира, который он описывает. В эмоциональном воздействии большое значение имеет характер цветовых сочетаний. Как и живопись, литература использует контрастные цветовые сочетания

Цветовые эпитеты являются результатом интуитивного художественного отбора. Цветовые эпитеты выполняют в художественной литературе следующие функции:

1. смысловую;
2. описательную (для придания образу трехмерной формы);
3. эмоциональную, воздействующую на чувства.

В своем творчестве писатели используют как многоцветье, так и одноцветность. Яркость изображаемого вызывает у читателя ощущение радости. Цветовая одноцветность передает психологическое состояние героев, которое воплощается в однотонности цветовых эпитетов. С их помощью писатель передает внутренний мир своих героев. С помощью цветовых эпитетов мастера слова воздействуют на ум и чувства читателя, обращаются к его цветовому зрению.

Особое внимание хотелось бы обратить на своеобразность использования цветовых эпитетов в творчестве А. Н. Вертинского, поскольку данный аспект абсолютно не изучен критиками и литературоведами. Конечным итогом должно стать целостное описание данных языковых средств, используемых поэтом для выражения своего мировосприятия.

В первую очередь хотелось бы обратиться к статистике. Дело в том, что у Александра Николаевича в 103 стихотворениях встречается всего лишь 50 упоминаний цвета. Его произведения можно сравнить с мини-пьесами, они построены на действии и, зачастую, на диалогах, поэтому цвет выступает на второй план. Однако не стоит недооценивать его роли в выражении мировидения автора. Рассмотрим цвета, которым поэт «отдает предпочтение».

Белый является священным и чистым цветом во всех культурах мира. Это цвет богов, так как отражает то, что свято и чисто. Белый цвет считается «идеальным» цветом, «цветом мечты», символ чистоты, непорочности, истины, чистосердечия. Он имеет три основных значения. Первое – рождение, созидание. Второе – это человеческая жизнь – стремление к чистоте сознания, а если чистота сознания достигнута, то стремление сохранить ее, приумножить. Третье – это символ двух абсолютных противоположностей – жизни и смерти, начала и конца жизни. В христианской традиции он обозначает родство с божественным светом. А. Н. Вертинский был верующим человеком, с детства церковь своими красками и таинствами манила его. Отсюда и отождествление белого цвета с духовным, возвышенным, приближенным к Богу. Поэт наделяет этот цвет свойствами божественности и мистицизма тайны.

«И когда Весенней Вестницей
Вы пойдете в синий край,

Сам Господь по белой лестнице
Поведед вас в светлый рай»[4, с. 280].

Лестница в рай белая, поскольку это дорога к Богу. Отрешенность от мирского, близость к божеству символизирует и «светлый» рай – как сборный образ света и белых одежд ангелов. В поэзии Вертинского чаще всего белый цвет символизирует божественный свет Бога. И одновременно он ассоциируется со смертью. Поэтому белый является сквозным цветом в стихотворении «Ваши пальцы пахнут ладаном».

Символом памяти и прошлого в произведении «Дансинг-герл»:

«Это юности белая птица,
Улетевшая в серый туман...»[4, с. 352].

Не случайно юность – белая птица памяти улетает в серый туман настоящего, она становится символом памяти о прошедшей юности. Ведь для того чтобы родилось и свершилось настоящее, старое должно уйти вместе с белым, с памятью – в прошлое.

Воспоминанием о прошлой жизни выступает белый цвет в «Jamais»:

«На креслах в комнате белеют Ваши блузки.
Вот Вы ушли, и день так пуст и сер» [4, с. 278].

И снова белый выступает в контрасте с серым – цветом настоящего. В данном случае этот цвет символизирует невинность, праведную жизнь.

По психологическим параметрам воздействия белый цвет характеризуется такими свойствами, как светлый, легкий, холодный, блестящий и ослепляющий, манящий цвет былой жизни.

«Вот два прибора на столе,
И розы в белом хрустале» [4, с. 324].

Таким образом, белый – цвет прошлого, ушедшей жизни и молодости, «приближенности» к Богу и загробному миру, соприкосновение с тем, что свято.

Цвет, о котором уже упоминалось выше, серый. Он символизирует время настоящее. Этот цвет важен для Вертинского именно как контраст времени в оппозиции «настоящее – прошлое». И это настоящее поэт видит серым. Он находится в эмиграции, испытывает тоску по Родине, ведь вокруг него сплошная «серая масса толпы», непонимающая его и не дарящая радость общения. Серый цвет имеет особое значение для русского человека, ведь выражение «серый человек», «серая личность» в русском языке указывают на человека посредственного, необразованного, неинтересного, остановившегося в своем развитии. Это – отрицательная характеристика, используя которую автор раскрывает нам видение окружающего мира – серого и в чем-то посредственного.

Однако мы видим и другое значение серого цвета в стихотворении «Сероглазочка»:

«Я люблю Вас, моя сероглазочка,

Золотая ошибка моя!»[4, с. 277].

В этом случае цвет глаз является своеобразным фоном и обеспечивает большую действенность остальных представленных цветов.

Один из любимых цветов А. Н. Вертинского – желтый. Заслуживает интерес и особый характер «понимания» этого цвета в России начала XX века. «Желтые тона «Мира искусств» тогда прекрасно уживались с фиолетовыми цветами модерна»[1, с. 195]. Поэта нередко называли певцом декаданса, поэтому символика желтого для него берет начало именно в нем. Для декаданса желтый – цвет Луны, увядания, смерти и мук творчества.

«Под синий berseuse океана
На желто-лимонном песке
Настойчиво, нежно и рьяно
Я ей напеваю в тоске»[4, с. 333].

Недаром песок – символ зыбкости – желтый, здесь автор подчеркивает тленность настоящего и скорый уход в небытие. В продолжении желтый повторяется – приходит осень... а вместе с ней старость... забвение.

«Мадам, уже падают листья,
И осень в смертельном бреду!
Уже виноградные кисти
Желтеют в забытом саду!»[4, с. 333].

Осенний желтый символ увядания, память о декадансе. Но, кроме этого, это и тоска от неизбежности и безысходности. Недаром танцовщица грезит на желтой шкуре – мертвой, бездушной. Она – безысходность и приземленность жизни, убивает грезы, возвращает к жестокой реальности.

«Вы грезите всю ночь на желтой шкуре
Под вопли обезьян.»[4, с. 335].

Этот же мотив звучит и в стихотворении «Танцовщица». Уже автор в открытую связывает желтую арену с мертвецом, неслучайно в эстетике декаданса желтый цвет – символ смерти, ее физического проявления. Именно смерть приближает к познанию тайн бытия. В функциональной психологии утверждается, что желтый цвет во временном отношении указывает на будущее и осуществление в нем определенных возможностей. Однако для приверженцев декаданса будущее и есть неизбежная смерть.

«Еще момент... и желтую арену,
Как мертвеца, затягивают холстом.»[4, с. 338].

Из произведения явствует, что когда на арене завершаются действия, она мертва. Интересно появление в другом произведении желтого ангела, который соединяет в себе противоречивость чистого божества и падения мира:

«И тогда с потухшей ёлки тихо спрыгнул жёлтый Ангел

И сказал: «Маэстро, бедный, Вы устали, Вы больны.

Говорят, что Вы в притонах по ночам поёте танго?

Даже в нашем добром небе были все удивлены»[4, с. 347].

В этом стихотворении желтый цвет символизирует то, что мир, жизнь героя катится в мир; упаднические настроения, ведь ангел несет с собой этот цвет не только в реальный мир, но и в возвышенный мир небес.

«И закрыв лицо руками я внимал жестокой речи.

Утирая фракком слёзы, слёзы боли и стыда.

А высоко в синем небе догорали Божьи свечи.

И печальный жёлтый Ангел тихо таял без следа...»[4, с. 347].

В противовес «пессимистическому» желтому в творчестве Вертинского появляется и золотой. Блеск золота всегда воспринимался человеком как светоносность, как застывший солнечный свет. «Золотое сияние, окутывая изображаемое событие облаком ирреального света, удаляло его от зрителя, возвышало над эмпирией суетной жизни»[1, с. 207]. Золотой всегда напоминал поэту купола церковей его родины, отсюда и это чувство возвышенности.

«За эти золотые дни

Украденного счастья!»[4, с. 358].

Окрасив дни счастья в золотой, поэт заведомо подчеркивает их важность и значимость, поднимает их над остальными, тем более в ненастные дни.

В «Сероглазочке» с помощью эпитета «золотая» сглаживается негативное значение слова ошибка:

«Я люблю Вас, моя сероглазочка,

Золотая ошибка моя!»[4, с. 277].

Это уже не ошибка, это подарок судьбы, такой желанный и дорогой. В этой роковой встрече «И конец, и начало светло».

Интересно раскрывается желтый цвет в стихотворении «Пани Ирена», ставшем жемчужиной творчества Вертинского.

«Я безумно боюсь золотистого плена

Ваших медно-змеиных волос»[4, с. 288].

Золотистый плен – скорее награда, чем наказание, любовь делает его даром, поднимая «владычицу» на пьедестал, однако волосы медно-змеиные, ведь темно-желтые цвета ассоциируются с изменой, тем более змеиность. Традиционно в народе говорят: желтый цвет одежд к измене. И все же лирический герой произведения приветствует «радостный плен» любви, хоть и предчувствует его недолговечность.

В использовании синего, голубого как поэтического образа у Вертинского преобладает символическое начало. Часто он передает ощущение зыбкости, нереальности, атмосферу сна:

«Я жду Вас, как сна голубого!

Я гибну в любовном огне» [4, с. 333].

Синий может участвовать в поэтической передаче психологических контрастов, символизируя устремленность к добру, к свету. В соответствии с религиозными и ментальными стереотипами синий у Вергинского – это и символ вечности, и спутник смерти, ведь синий край – край смерти.

«И когда Весенней Вестницей
Вы пойдете в синий край»[4, с. 280].

В византийской эстетике, с которой поэт был знаком, синий и голубой цвета осмысливались как знак непостижимых божественных тайн, как символы трансцендентного мира.

«Синеватые нити ладана,
Недоплаканных слез комок –
Все понятно и все разгадано»[4, с. 322].

Ладан – неизменный атрибут похорон, церкви и смерти, его синий цвет – связь с потусторонним миром. Практически это же – образ духовной чистоты, отсюда – наименьшая материальность и «чувственность» этого цвета, его сильное духовное очарование.

«Рождество в стране моей родной,
Синий праздник с дальнею звездой.» [4, с. 341].

В. Г. Кульпина отмечает, что «этноцвет русского языка – «синий» выступает неделимым фоном текстов, в которых говорится о России»[5, с. 246]. Для Александра Николаевича синий праздник Рождества – это символ Родины. Синий цвет выступает как воплощение всего хорошего, олицетворение добра. Таким образом, поэт отождествляет Россию с ее этноцветом.

Самое заветное для поэта – тема Родины и ее будущего – связано, как правило, с поэтическим образом синей дали времен.

«В синем и далеком океане,
Где-то возле Огненной земли
Плавают в сиреневом тумане
Мертвые седые корабли»[4, с. 327].

Как небесный, голубой цвет ассоциируется с ясным небом, прозрачностью воды, впечатлительностью лириков. Нередко также возникают ассоциации со льдом, стеклом, кристаллом и холодом.

«И люди там застенчивы и мудры.
И небо там, как синее стекло»[4, с. 343].

Это также первоначальная простота и бесконечное пространство, которое, будучи пустым, может содержать все. Психологи голубым цветом наделяют романтичность. Некоторые даже считают голубой чуть-чуть беспокойным: за счет его серьезности, печали и т. п.

«Я люблю этот блеск с интонацией,
Этот голос – звенящий хрусталь,
И головку – цветущей акации,
И в словах голубую печаль»[4, с. 277].

Для поета голубой – цвет грусти, глубокой и одновременно легкой. Он же – ностальгии, бесконечности, непостижимости вечной истины:

«По утрам мой комичный маэстро так печально играет на скрипке
И в снегах голубых за окном мне поет Божество!»[4, с. 380].

Голубой цвет зовет в неведомые выси, в неизвестность познания. Это чисто человеческая тяга к творчеству. К неведомым ранее высям и мыслям. К бесконечности познания. Снега голубые – чистые, близкие и одновременно непознанно далекие.

Синий цвет в поэтике Вертинского, несмотря на разнообразие оттенков его значений, в основном всегда выполняет функцию высокой поэтизации, романтизации образа; он неизменно сообщает образу неповторимую взволнованность, страстность, активно участвует в философском и эстетическом осмыслении поэтом окружающего мира.

Фиолетовый в своих ассоциациях обычно связывается с такими обобщениями как религиозная страсть, святость, трезвость, покаяние, печаль, умеренность, ностальгия, горе, траур, старость. Помимо этого упоминаются также ассоциации со смирением и рассудительностью, отсюда возникает ассоциация с католической церковью, ее мистическими знаниями, религиозным самоотречением и святостью.

«Ваш лиловый аббат
Будет искренне рад
И отпустит грехи наугад...» [4, с. 293].

Лиловый в данном случае может нести два значения: прямое – цвет одеяния аббата (строится на ассоциации) и переносное – он отпускает грехи и героиня начинает «новую» жизнь.

«И глициний лиловые гроздья,
Как поникшие флаги везде»[4, с. 367].

С осенью у Вертинского ассоциируется процесс увядания, а на этом фоне лиловые гроздья – напоминание об ушедшем прошлом, ведь на общем фоне только они привлекают внимание, однако они поникли, а значит, утратили былую возможность дарить радость.

В стихотворении «Безноженька» звенят колокольцы лиловые – зовут к новой жизни несчастную, манят будущим счастьем. Однако лиловый цвет говорит нам о зыбкости, о мечте, это символ ее мечты о новой жизни и грусти от невозможности ее реализации. Недаром на психологическом уровне лиловый – это символ печали.

«Ноги большие и новые
Ей подарить обещал,
А колокольцы лиловые
Тихо звенели хорал...»[4, с. 278].

Древние называли фиолетовый цветом мудрости. Цветом познания истины. Цветом печали.

«Успокой меня, Господи, скомороха смешного,
Хоть в аду упокой, только дай мне забыть, что болит!

Высоко в куполах трепетало последнее слово

«Аллилуйя» – лиловая птица смертельных молитв»[4, с. 282].

Лиловая птица несет смерть, упокоение и становится ступенью к новой жизни. В этом стихотворении она несет оттенок печали, мудрости и смирения перед неизбежным. В вышеуказанных произведениях прослеживается связь лилового с религиозными и мистическими переживаниями.

В начале же XX века этот цвет стал атрибутом декадентствующих поэтов. Как известно, Art Nouveau – ведущий стиль тех времен – характеризовался сочетанием фиолетовых и желтых цветов. Итак, фиолетовый – творение нового. Неожиданного, незнаемого. Наиболее ярко эти тона проявились в стиле модерн. Что же может быть нового в фиолетовом цвете? Творчество. Рождение нового. Творец же своим подсознанием входит в мир виртуальный, непознанный сознанием.

Александр Вертинский нередко использует символику декаданта, особенно в цветах ведь, это не только ступень к смерти, это шаг к новому – жизни, творчеству, миру. «Согласно Вайсу, фиолетовый цвет можно часто встретить у исследователей, охваченных идеей и отдающих ей всю свою жизнь»[1, с. 258].

Психологически фиолетовый цвет ассоциируется с интериоризацией (в психологии – формирование внутренних структур психики путем усвоения структур внешней социальной деятельности. В психоанализе понятие привлекается для объяснения роли интерперсональных отношений в формировании бессознательного, которое, в свою очередь, влияет на структуру сознания) [6, с. 384], сублимацией (защитный механизм психики, представляющий собой способ снятия внутреннего напряжения с помощью перенаправления энергии на достижение социально приемлемых целей, творчество)[7, с. 397] и означает глубину чувств.

«Мне снилось, что теперь в притонах Сан-Франциско

Лиловый негр вам подает манто...»[4, с. 279].

В данном случае цветовой эпитет не только выражает зрительное восприятие автора, но и с помощью лилового автор передает глубину разочарования и горечь утраты. Как считают ученые, тона фиолетового цвета создают впечатление болезненной утонченности, сентиментальности, нежности. В данном примере именно сентиментальность и горечь заложены в смысл лилового цвета.

Таким образом, мы рассмотрели основные цвета, используемые А. Н. Вертинским в своих произведениях. Проанализировав их символическое значение, можно сделать вывод, что каждый цвет раскрывает мировосприятие поэта. Так религиозность и духовность, сформировавшиеся еще в детстве, находят свое отражение в белом цвете – архетипичном для православной церкви. Желтый и фиолетовый берут свое начало в декадентских и футуристических исканиях автора в дореволюционном периоде творчества, однако постепенно они

утрачивают свои изначальные коннотации и переходят на новый переосмысленный уровень. Активное использование синего цвета как этноцвета России объясняется любовью и тоской об утраченной Родине в период эмиграции. Автор подсознательно выбирает синий для всего далекого, утраченного и неземного, поскольку его удручает невозможность возвращения. Голубой как символ грусти также архетипичен для русской культуры. Цветом, символизирующим надежды, святость, близость по духу и счастье является золотой. Он манит своей недосыгаемостью и поражает своей красотой, как золотые купола православных церквей. Так русский поэт использовал цветовую гамму не только как художественные, но и мировоззренческие эпитеты.

Литература

1. Серов Н. В. Цвет культуры. Психология, культурология, физиология / Н. В. Серов. – М. : Речь, 2004. – 672 с. **2. Ожегов С. И.** Словарь русского языка 70000 слов /Под. Ред. Н. Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М. : Русский язык, 1990. – 921 с. **3. Словарь русского языка:** В 4-х т./ АН СССР, Ин-т рус. яз. / Под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1985 – 1988. – Т.4. – С – Я. – 1988. – 800 с. **4. Вертинский А. Н.** Дорогой длиною... Мемуары, стихи и песни, рассказы и зарисовки, письма, фотографии / Сост. и вступ. ст. Ю.Томашевского. – М. : Астрель, АСТ, 2009. – 607 с. **5. Кульпина В. Г.** Взаимодействие культур сквозь призму лингвокультурологической категории культурно-исторической точки отсчета / Кульпина В. Г. // Россия и Запад: диалог культур. – М. : Высшая школа, 1996. – С. 241 – 249. **6. Блейхер В. М.** Толковый словарь психиатрических терминов / В. М. Блейхер. – Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. – 441 с. **7. Сосланд А. И.** Сублимация, возвышенное, транс / А.И. Сосланд // Труды «Русской Антропологической школы» : Вып. 6. – М.: РГГУ, 2009, – С. 393 – 413.

Плотникова А.А. К проблеме цвета в поэзии А. Вертинского.

Автор анализирует творчество А. Н. Вертинского и своеобразие использования цвета как символа. В статье формулируются основные принципы использования поэтом цветовых эпитетов и их значения, проводится анализ произведений поэта в области символики цвета. Завершая исследование, автор формулирует выводы об уникальности символики цвета в мировосприятии А. Н. Вертинского.

Ключевые слова: А. Н. Вертинский, цвет, цветовой эпитет, символ, декаданс, мировоззрение.

Плотнікова А.А. До проблеми кольору в поезії А. Вертинського.

Автор аналізує творчість О. М. Вертинського та своєрідність використання кольору як символу. У статті формулюються основні

принципи використання поетом колірних епітетів та їх значення, використовуються аналіз творів поета в області символіки кольору. Завершуючи дослідження, автор формулює висновки про унікальність символіки кольору в світосприйнятті О. М. Вертинського.

Ключові слова: О. М. Вертинський, колір, колірний епітет, символ, декаданс, світогляд.

Plotnikova A.A. The problem of colour in the poetry of Alexander Vertinsky.

The author analyzes the works of A. N. Vertinsky and originality of using colour as a symbol. In this paper we formulate the basic principles of using colour adjectives and their meanings. For a convincing argument author uses analysis of poems in the field of symbolic colors. The author draws conclusions about the uniqueness of colour symbolism in poet's perception of the world.

Key words: A. N. Vertinsky, colour, colour epithet, symbol, decadence, worldview.

КОНЦЕПТОЛОГІЯ

УДК 811.111:81'367.623

Андрусь А. Ф.

ОНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

80-ті роки ХХ століття ознаменувалися виникненням нового лінгвістичного напрямку – когнітивної лінгвістики [1, с. 71], вихідним моментом у становленні якої виявилось розуміння того, що інформація, залучена до декодування текстів, не може обмежуватися знаннями тільки мови, а повинна включати глибокі й різнобічні знання про світ і місце людини в ньому. Однак, щоб жити у гармонії з навколишньою дійсністю, перед людиною постійно виникає потреба впорядковувати її у своїй свідомості на концептуальному рівні, тобто створювати максимально адаптований до світосприйняття концептуальний простір (далі – КП). Виявлення обсягу й поглиблений опис останнього передбачає оволодіння реципієнтом навичками відтворення в пам'яті фонові інформації про різні фрагменти об'єктивної реальності. Усебічне врахування знань, що використовуються мовцем і слухачем у процесі комунікації, стало розглядатися як найважливіша ознака нової лінгвістичної парадигми [2, с. 133]. Саме тому основна увага статті зосереджена на систематизованому викладі поглядів сучасних дослідників на проблеми, пов'язані з вивченням концептуального простору як фрагмента картини світу мовної спільноти, висвітленні тих важливих питань, які все ще залишаються дискусійними, обґрунтуванні основних понять та перспективних напрямів.

Мета статті – описати й систематизувати різні підходи до визначення концепту та з'ясувати його роль як елемента мовної картини світу.

Ознайомлення людини з навколишнім світом починається з чуттєвого сприйняття як результату впливу предмета на її сенсорну систему. Перш ніж людина реалізує поняття у звуковому чи письмовому комплексі, воно формується у її свідомості. Тут важливо підкреслити, що основна частина знань про світ зберігається у нашій свідомості у вигляді безмежної кількості концептів різного ступеня складності й абстрактності.

Хоча у сучасній лінгвістиці не існує однозначного визначення терміна *концепт*, більшість дослідників одностайні у висвітленні деяких аспектів цього поняття. Перш за все це стосується його **ментальної/ідеальної природи**, на яку в різних дефініціях цього терміна посилаються дослідники. До них, наприклад, належать такі: 1) ментальні сутності, які втілюють знання людини про певний фрагмент дійсності;

вони відзначаються ідеальним характером, хоча й мають певну матеріальну основу [3, с. 23]; 2) ментальні утворення, які складають категоріальне підґрунтя всієї діяльності людини й перш за все – мови [4, с. 47]; 3) ментальні сутності, закладені у свідомості як цілісні одиниці інформації про об'єкти реального чи ідеального світу [5, с. 14]; 4) ідеальні утворення [6, с. 3]; 5) мисленнєві одиниці [7, с. 83].

Засадничим теоретичним постулатом когнітивістів сьогодні є погляд на концепт як на мінімальну одиницю картини світу [3, с. 23]. Повідомлення інформації та процес спілкування в цілому також є передаванням або обміном концептами у вербальній чи невербальній формах. Концепт виконує роль посередника між словами та реальністю, а мовне значення – це концепт, пов'язаний зі знаком [8, с. 6].

Предметом пошуку у сучасній когнітивній лінгвістиці є найбільш суттєві концепти, які вибудовують КП і виступають головними рубриками його членування. До них, у першу чергу, належать: простір, час, життя, смерть, свобода, воля, число, істина, правда, знання тощо. Зі сказаного стає очевидним, що вираження концепту – це вся сукупність мовних і немовних засобів, які прямо або побічно ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст. Концепт, крім того, є варіантом відображення значення, як "загальне поняття", що заступає нам у процесі думки невизначену множину предметів одного й того ж типу [9, с. 89].

Дотепер учені не дійшли єдиної думки стосовно структурних складників концепту. Дослідники виділяють такі типи концептуальної структури: 1) структура як ієрархія елементів; 2) структура як концептуальне поле; 3) структура як сукупність семантичних параметрів, які можуть бути предметом вивчення. Цю саму думку висловлює і В.І. Карасик, розглядаючи концепт як багатовимірне мисленнєве утворення, в якому виділяються ціннісний, образний та понятійний складники [10, с. 129]. На думку М. М. Полюжина, найбільш раціональний погляд на структуру концепту – це її представлення у двох аспектах: 1) репрезентація структури концепту як ієрархічно організованого взаємозв'язку елементів різного рівня абстракції; 2) встановлення структури концепту через словникові дефініції мовних засобів її репрезентації та виділення образного, понятійного й ціннісного компонентів [11, с. 15]. Зокрема, образна сторона концепту – це зорові, слухові, тактильні, нюхові та смакові характеристики предметів, явищ, подій, відображених у нашій пам'яті. Інакше кажучи, – це релевантні ознаки практичного знання. Понятійна сторона концепту – це його мовна фіксація, його позначення, опис, ознакова структура, дефініція, зіставні характеристики одного концепту у межах того чи іншого концептуального ряду, а ціннісна – важливість цього психічного утворення як для окремої особи, так і для всього мовного колективу [12].

Саме з чуттєвого мислення (наочно-чуттєвий образ – З. Д. Попова, І. А. Стернін; "мисленнева картинка" – О. П. Бабушкін; конкретно-чуттєве – М.М. Болдирев) як ядра концепту, починається формування

образності. Без звернення до образної основи концепту людина не може просуватися далі в пізнанні навколишньої дійсності. Чуттєвий образ складає ядро будь-якого концепту, який, керуючись потребами раціонального пізнання, проходить через ряд складних мисленневих процесів, прямуючи до вищого рівня абстрактності. На цьому шляху він обростає великою кількістю ознак, які різнобічно відображають властивості предметів і явищ, що сприймаються, перетворюючись у цілісний образ [13, с. 44]. Зміст концепту постійно насичується, а його обсяг збільшується за рахунок нових концептуальних характеристик, які розкриваються в контексті [14, с. 7]. Сформувавшись у свідомості людини як образ, концепт просувається сходинками абстракцій і поступово перетворюється з чуттєвого образу у власне мисленнєвий.

У проведенні практичного дослідження КП мовних одиниць необхідно розрізняти такі поняття, як «концептосфера» і «семантичний простір мови» (далі – СП). Концептосфера – це мисленнева царина, що складається з концептів, а СП мови – тільки частина концептосфери, актуалізована за допомогою мовних знаків. Концептосфера мови – це не набір концептів, а їх складна система, утворена перетинами й переплетеннями численних і різноманітних структурних об'єднань груп концептів. Уся ця складна система структурована у поля, цикли, ланцюжки та інші структурні конструкції певної мови [15, с. 65].

Загальновідомо, що найкращий доступ до опису та визначення сутності концепту забезпечує мова, а точніше – мовний знак [3, с. 27]. Останній виконує роль «золотого ключика», який відмикає потаємні схованки концептуального знання [16, с. 196]. Слово, як і будь-яку іншу номінацію, можна порівняти з умикачем, який уводить концепт у нашу свідомість, загалом активує його та запускає у процес мислення, тобто уможливорює використання в мисленнєвій діяльності [17, с. 39].

Аналіз різних дефініцій і підходів до терміна *концепт* у сучасній науковій літературі дозволяє нам сформулювати такі основні його ознаки: 1) концепт є ідеальним об'єктом; 2) сферою локалізації концепту є свідомість людини; 3) концепт не існує ізольовано, він знаходиться в тісній взаємодії з іншими концептами; 4) концепт об'єктивується мовними засобами; 5) концепт характеризується досить складною структурою.

Наше розуміння концепту ґрунтується на його семантико-когнітивній (лінгвокогнітивній) інтерпретації як двоїстої ментальної сутності, що має два плани. У мовленнєвому плані він постає як реальність, що віддзеркалюється у свідомості через мову, у мисленнєвому – як образ, у якому втілюються певні уявлення мовців про навколишній світ [3]. У руслі семантико-когнітивного підходу концепт трактується як ментальне утворення, що репрезентує собою сукупність знань про певний об'єкт у свідомості людини [11, с. 7].

Основний напрям семантико-когнітивного дослідження полягає у вивченні співвідношення семантики мови з концептосферою людини, тобто семантичних процесів із когнітивними. Мова в цьому напрямі

розглядається як один із засобів доступу до свідомості людини, її концептосфери, до змісту та структури концептів як одиниць мислення. Ми повністю поділяємо думку прихильників цього підходу про те, що зі словникової дефініції не можна отримати виразне й повне уявлення про концепт. Тому опис концептів повинен здійснюватися у поєднанні аналізу словникових дефініцій із поглибленим вивченням контекстів уживання тих мовних одиниць, які їх репрезентують. Крім того, аналіз слововживань дозволяє виявити як універсальні, так і специфічні характеристики змісту досліджуваних концептів.

Метод семантико-когнітивного аналізу передбачає, що у процесі лінгвокогнітивного дослідження від значень ми переходимо до змісту концептів у руслі особливого етапу опису – когнітивної інтерпретації. Остання є обов'язковим етапом семантико-когнітивного аналізу, без неї дослідження залишається в межах лінгвістичної семантики [18, с. 9]. Оскільки лінгвокогнітивна концептологія використовує поняття "концепт" на позначення модельованої лінгвістичними засобами одиниці свідомості, завдання лінгвоконцептолога полягає в тому, щоб описати максимально повно семантику слів, словосполучень, фразеологізмів чи текстів, та, застосовуючи когнітивну інтерпретацію результатів лінгвістичного дослідження, моделювати зміст концепту [19, с. 221].

Інтерпретація мовних одиниць, які слугують таксономії певних фрагментів навколишнього світу, є одним із методів дослідження процесів категоризації суб'єктивної дійсності та відображення цих процесів у структурах концептів. Когнітивна інтерпретація отриманих результатів лінгвістичного дослідження застосовується на завершальному етапі шляхом моделювання структури концепту за результатами опису засобів його мовної об'єктивації. За допомогою цієї методики здійснюється когнітивне узагальнення результатів лінгвістичного аналізу мовних засобів, що вербалізують концепт: факти мовної свідомості узагальнюються та інтерпретуються як факти когнітивної свідомості. Результатами когнітивної інтерпретації є опис структури концепту, тобто когнітивних шарів чи когнітивних ознак, що утворюють концепт [20, с. 11].

Ми розглядаємо концептуальний простір як таку множину концептів, що відображає результат пізнавальної діяльності людини, актуалізований в адекватному сприйнятті та осмисленні нею інформації про членування й категоризацію навколишнього світу, і слугує забезпеченню потреб орієнтування у ньому.

Отже, семантико-когнітивний підхід у сучасних лінгвокогнітивних пошуках, на нашу думку, досить виразно вказує на те, що шлях дослідження від семантики мовних одиниць до концепту є найбільш об'єктивним, і що аналіз мовних засобів уможливорює найпростішим і найбільш надійним способом не тільки виявлення ознак концептів, але і їх моделювання.

Література

1. **Janssen T.** Cognitive Linguistics: Foundations, scope, and methodology / T. Janssen, G. Redeker // Cognitive Linguistics. – 2003. – №1. Vol. 14. – P. 71 – 86.
2. **Черепанов М. В.** Наука о языке на рубеже двух веков: Когнитивная лингвистика / М. В. Черепанов // Язык, познание, культура на современном этапе развития общества: Всероссийской научн. конф. – Саратов : Саратовская гос. акад.-я права, 2001. – С. 131 – 134.
3. **Болдырев Н. Н.** Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2002. – 123 с.
4. **Берестнев Г. И.** О «новой реальности» языкознания / Г. И. Берестнев // НДВШ. Фил науки, 1994. – №4. – С. 47 – 55.
5. **Маляр Т. М.** Концептуализация пространства и семантика английских пространственных предлогов и наречий : автореф. дис. на соискан. учен. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / Т. М. Маляр. – М. : 2002. – 44 с.
6. **Яковенко Е. Б.** Реконструкция элементов концептуальной области духовной жизни человека: автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Сопоставительное языкознание" / Е. Б. Яковенко. – М. : 1995. – 15 с.
7. **Красавский Н. А.** Концепт "zorn" в пословично-поговорном фонде немецкого языка / Н. А. Красавский // Теоретическая и прикладная лингвистика: межвузовский сб. научн. трудов.– Воронеж : Воронежск. гос. техн. ун-т. – 2000. – №. 2. – С. 78 – 89.
8. **Никитин М. В.** Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – СПб. : Научный центр проблем диалога, 1996. – 760 с.
9. **Венжинович Н. Ф.** Концепт і його лінгвокультурологічна природа / Н. Ф. Венжинович // Наук. вісн. Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія. – 2006. – №. 14. – С.89 – 94.
10. **Карасик В. И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
11. **Полюжин М. М.** Про синкретичні теорії концепту / М. М. Полюжин // Проблеми романо-германської філології: зб. наук. праць. – Ужгород : ЛІРА, 2006. – С.5 – 22.
12. **Жайворонок В. В.** Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2004. – С.23 – 35.
13. **Степанов Ю. С.** Константы: Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.
14. **Кагановська О. М.** Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : монографія / О. М. Кагановська. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 292 с.
15. **Полюжин М. М.** Концепт як базова когнітивна сутність / М. М. Полюжин, Н. Ф. Венжинович // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. — К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. – №5. – С.182 – 184.
16. **Алефиренко Н. Ф.** Современные проблемы науки о языке: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 416 с.
17. **Попова З. Д.** Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 192с.
18. **Попова З. Д.** Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Антология концептов [под ред.

В. И. Карасика, И. А. Стернина]. – М. : Гнозис, 2007. – С.7 – 9.
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 711 с. **20. Попова З. Д.** Семантико-когнитивный анализ языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2006. – 226 с.

Андрусь А.Ф. Онтологічний аспект концепту та основні підходи до його визначення.

У пропонованій статті висвітлено специфічні риси концепту як одиниці когнітивної лінгвістики, проаналізовано різні підходи до його тлумачення, встановлено основні ознаки концепту в процесі пізнавальної діяльності людини.

Ключові слова: концепт, концептуальний простір, концептосфера.

Андрусь А.Ф. Онтологический аспект концепта и основные подходы к его изучению.

Статья освещает специфические черты концепта как единицы когнитивной лингвистики, а также разные подходы к его значению, устанавливаются основные признаки концептов в процессе познавательной деятельности человека.

Ключевые слова: концепт, концептуальное пространство, концептосфера.

Andrus A.F. Ontological Aspect of a Concept and the Main Approaches to its Definition.

The article considers the specific features of a concept as a unit of cognitive linguistics, various approaches to its interpretation are analyzed, and principles of a concept in the process of human cognitive activity are established.

Key words: concept, conceptual space, conceptual sphere.

УДК 81' 1 + 811.161.2

Тараненко О. Г

**КОНЦЕПТ «МУДРІСТЬ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ
МОДЕЛІ СВІТУ**

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки актуальним постає питання структурного членування значення. Його денотативний (предметний) компонент є досить дослідженим на відміну від конотативного. Звертаємо увагу на той факт, що в мовознавстві визначено кілька підходів у структуралізації значення. Це пов'язано з

таким напрямом сучасної лінгвістики, як когнітивна лінгвістика, яку О. О. Селіванова визначає як «галузь мовознавства, що вивчає мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань», вона спрямована на дослідження способів концептуалізації та категоризації певною мовою світу дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду [1, с. 213].

Головною одиницею, якою оперує концептологія, є концепт. Під цим терміном розуміють мовну одиницю, що містить не лише суто лінгвістичні компоненти, а й культурологічні, філософські, психологічні складові; у ній виділяють предметні та почуттєві семи.

Учені-концептологи вважають, що дослідження концепту певною мірою допоможе відтворити структуровану картину світу, а пізнання концепту може бути реалізоване в процесі аналізу відповідних моделей світу.

Концепт – це культурний смисл, який завжди є національно специфічним та культурно маркованим. Це особливо помітно при вивченні етноконцептів. Цієї думки дотримуються такі вчені, як С. Г. Воркачов, А. С. Зеленько, В. В. Красних, Дж. Лакофф, В. А. Маслова, Ю. С. Степанов та ін.

Також у сучасній лінгвістиці активно розробляють проблему мовної моделі світу, або концептосфери, в аспекті відображення «людського чинника». Особливу увагу при цьому приділяють взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних явищ. Дослідження дії «людського чинника» пов'язане в виявленнях впливу на мову культури, традицій, вірувань народу.

Вивчення національної мовної моделі світу допомагає виявити особливості сприйняття дійсності певним етносом, тобто специфіку концептуальної картини світу, характерної для етносу, а також специфіку лексичної системи мови.

Різні аспекти окресленої проблеми було проаналізовано в роботах В. В. Жайворонка, В. І. Кононенка, О. С. Кубрякової, Ж. П. Соколовської та інших науковців.

Для розробки питання про механізми «людського чинника» в мові треба глибоко дослідити, як відображено світогляд, почуття, емоції, настрої, стосунки між людьми у системі мови. Основним постає питання про те, яким чином інформацію про світ зафіксовано в мові.

У даній розвідці хочемо приділити увагу аналізу семних складників концепту «мудрість» в англійській мовній моделі світу на матеріалі паремій.

Розпочнемо аналіз дослідженням структури концепту «Wisdom» (мудрість) (Архісему характеризуємо таким чином: 'мудрість як основа життя').

Маргінальна сема 'вшанування мудрості' – одна з найпоширеніших. Вона виражена за допомогою таких паремій: *wisdom is the wealth of the wise* [2, с. 827] («мудрість – це багатство мудреця»);

experience is the mother of wisdom [2, с. 248] («досвід – мати мудрості»); *it is a wise father that knows his own child* [3, с. 553] («мудрий той батько, хто знає свою дитину»); *proverbs are the wisdom of the streets* [3, с. 77] («прислів'я – це мудрість вулиць»). Конотація схвальна, позитивна. Безсумнівно, для мудреця найголовніше у житті – це пошук істини, а не матеріальні аспекти (*wisdom is the wealth of the wise* («мудрість – це багатство мудреця»). Наведені приклади інформують, як можна дістатись мудрості – насамперед, у життєвому досвіді (*experience is the mother of wisdom* («досвід – мати мудрості»), чи навіть просто уважно придивляйтесь до навколишнього життя (*proverbs are the wisdom of the streets* («прислів'я – це мудрість вулиць»)).

Мудрість нерідко була синонімом філософії, бо навіть сама назва *філософія* в перекладі з грецької означає «любов до мудрості». Тому не дивно, що філософський погляд на життя був основою світосприйняття справжнього мудреця. Це підтверджує маргінальна сема 'філософський підхід до життя', проілюстрована такими пареміями: *hast a loaf is better than no bread* [2, с. 344] («краще синиця в руках, ніж журавель у небі»); *that's the way the ball bounces* [2, с. 63] («таке життя»); *every white has its black and every sweet its sour* [4, с. 66] («у медалі два боки»); *no great loss without some small gain* [4, с. 165] («навіть у великій поразці є мала користь»); *life is not all clear sailing in calm waters* [4, с. 138] («життя – не тільки плавання в спокійних водах»); *no man is born wise or learnt* [2, с. 484; 4, с. 166] («ніхто мудрим не народжується»); *it takes all sorts of people* [4, с. 129] («усі люди різні»), *who has never tasted bitter, knows not what is sweet* [4, с. 239] («не спробував гіркого, не пізнаєш солодкого»); *if there were no clouds, we shouldn't enjoy the sky* [4, с. 117] («не спробував гіркого, не пізнаєш солодкого»). Конотація повчальна, дидактична. Треба зауважити, що два останні приклади мають однаковий переклад на українську. Перша – це буквальный переклад, а друга – перефразований. Ймовірно, це означає увагу, з якою британці ставляться до розподілу позитивних та негативних подій у житті пересічної людини. Наведені паремії пропонують бути трохи філософами, тому що поганого у житті багато більше, ніж доброго. Але тільки через негативне можна сповна оцінити прекрасні події, що бувають у житті, та ними дорожити.

Треба все в житті робити вчасно. Цю аксіому підтверджує маргінальна сема 'вчасність дій' за допомогою таких паремій: *learn to creep before you leap* [2, с. 442] («для всього свій час»); *he that will not when he may, when he will he shall have nay* [4, с. 106] («не хоче, коли може, а коли хоче, то вже не може»). Конотація застережлива та повчальна.

Маргінальну сему 'запізній розум – погано' виражено за допомогою паремій: *if things were to be done twice, all would be wise* [2, с. 753] («усі сильні заднім розумом»); *no man is wise for all times* [2, с. 484] («усі помиляються»); *wise after the event* [5, с. 1648] («думати

заднім розумом»); *it is easy to be wise behind the hand* [4, с. 257] («думати заднім розумом»). Конотація негативна, застережлива. Мудра поведінка – це спочатку аналіз і лише потім активна дія.

Так звана «життєва мудрість» завжди посідала значне місце у світогляді будь-якого народу. Не є винятком і британці, які приділяють значну увагу цінній пораді.

Маргінальну сему «життєва мудрість» представлено за допомогою таких паремій: *good counsel does no harm* [4, с. 84] («добра порада ніколи не завадить»); *early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise* [4, с. 57] («хто рано встає, тому Бог дає»); *better be the head of a dog than the tail of the lion* [2, с. 365] («краще бути першим серед останніх, ніж останнім серед перших»); *it is safer to hear and take counsel than to give it* [3, с. 555] («давати пораду небезпечніше, ніж нею скористатися»); *if you want a thing well-done, do it yourself* [2, с. 753] («хочеш зробити щось добре – зроби це сам»); *judge not of men or things at first sight* [4, с. 130] («не суди з першого погляду»); *learn wisdom by the follies of others* [2, с. 827; 4, с. 134] («учися на чужих помилках»); *before you choose a friend eat a bushel of salt with him* [4, с. 20] («перш ніж обрати друга, треба з ним пуд солі з'їсти»); *if you can't have the best, make the best of what you have* [2, с. 78] («якщо не маєш кращого, зроби краще з того, що маєш»); *in every beginning think of an end* [2, с. 121] («починаючи, думай про кінець»); *between two evils it is not worth choosing* [2, с. 247; 4, с. 27] («між двох лих краще не вибирати»); *better the open enemy than a false friend* [2, с. 244] («краще відкритий ворог, ніж підступний друг»). Конотація повчальна.

Маргінальну сему «сподівання на краще» проілюстровано за допомогою таких паремій: *in the end things will mend* [4, с. 122] («врешті-решт усе влаштується»); *tomorrow is another day* [4, с. 219] («ранок мудріший за вечір»); *after rain comes fair weather* [4, с. 8] («врешті-решт усе влаштується»); *every dog has his day* [4, с. 62] («щастя прийде й на нашу вулицю»); *it is a long lane that has no turning* [4, с. 552] («неприємності не бувають вічними»). Конотація в наведених пареміях позитивна, оптимістична. Мудра людина усвідомлює, що Доля все одно посміхнеться, просто треба мати терпіння, що пережити життєві негаразди спокійно та гідно.

У мудрості є свій вічний антипод – дурість. Тому не випадково в мовній картині світу майже кожної нації така опозиція існує. Не є винятком і представники британського етносу. Маргінальну сему «опозиція мудрість – дурість» представлено дуже широко за допомогою таких паремій: *the fool thinks he is wise, but the wise man knows himself to be a fool* [2, с. 290] («дурень вважає себе розумним, а мудрий – дурнем»); *a fool may ask more questions in an hour than a wise man can answer* [2, с. 290] («дурень задасть стільки питань, що мудрець не зможе відповісти»); *a fool may give a wise man council* [2, с. 290] («інколи й дурень дасть пораду мудрецю»); *a fool may throw a stone into a well which*

a hundred wise men cannot pull out [2, с. 290] («дурень так кине камінь до колодязя, що й десять мудреців не витягнуть»); *fools make feasts and wise men eat them* [2, с. 290] («дурні готують обіди, а мудрі їх їдять»); *a wise man changes him mind, a fool never will* [2, с. 485] («мудрець може змінити погляди, а дурень – ніколи»); *where ignorance is bliss it is folly to be wise* [2, с. 407] («не треба бути мудрим там, де шанується дурість»). Конотація щодо дурнів негативна. Британці глузують з тих, кому не вистачає розуму. Але водночас визнають, що дурень теж може порадити щось суттєве (*a fool may give a wise man council* («інколи й дурень дасть пораду мудрецю»)).

Відзначимо, що цю паремію виявлено не тільки у британській, але в українській та французькій концептосферах. Для представників зазначених етносів такий погляд на дурня виявився універсальним.

Семантично близькою до попередньої є маргінальна сема ‘наслідки дурної поведінки мудрого’, виражена таким чином: *none can play a fool so well as a wise* [2, с. 290] («якщо мудрий почне дурити, то жоден дурень його не наздожене»); *if wise men play the fool, they do it with the vengeance* [2, с. 290] («якщо розумний прикидається дурнем, то він і дурня переплюне»); *fools cut their fingers, but wise men cut their thumbs* [2, с. 290] («якщо мудрий почне дурити, то ніякий дурень його не подолає»). Конотація в цьому випадку негативна, з відтінком іронії.

Світова мудрість завжди засуджує зайву балакучість. Мовчання оцінюють значно вище, ніж порожні слова. Це твердження ілюструє маргінальна сема ‘мовчання – золото’ за допомогою таких паремій: *no wisdom like silence* [4, с. 171] («мовчання – найвища мудрість»); *a word is enough to the wise* [4, с. 243] («для мудрого достатньо одного слова»); *a silent fool is counted wise* [4, с. 197] («мовчазний дурень здається мудрим»); *a still tongue makes a wise head* [2, с. 770] («у мудрого короткий язик»); *he knows much who knows how to hold his tongue* [4, с. 97; 3, с. 486] («мовчання – золото»). Конотація позитивно оцінює тих, хто вміє мовчати.

Тема сімейних стосунків завжди була актуальною. Народна мудрість попереджала, що гармонія можлива, якщо двоє людей її прагнуть. Це підтверджує маргінальна сема ‘сімейні стосунки’: *a good Jack makes a good Jill* [4, с. 85] («у доброго чоловіка й дружина добра»); *a good wife makes a good husband* [4, с. 86] («у доброї дружини й чоловік добрий»); *course of true love never did run smooth* [4, с. 41] («шляхи справжніх почуттів не бувають легкими»). Конотація повчальна, бо романтичні стосунки й тим паче сімейне життя потребують неабиякого терпіння та тактовності, що є важливими елементами мудрості.

Маргінальна сема ‘зневага до дріб’язковості’ виражає презирство до тих, хто економить на малому, щоб витратити вдвічі більше. Це не мудро. Цей компонент представлено таким чином: *penny is wise, pound is foolish* [2, с. 572] («ризикувати великим задля малого»). Конотація негативна, з відтінком глузування.

Таким чином, конотативний компонент концепту «мудрість», що виявлений на матеріалі паремій англійської мови, представлений доволі змістовно. Конотація має переважно позитивний та у деяких випадках застережливий характер. Це відображає ставлення до мудрості у британському мовному континуумі.

Література

- 1. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
- 2. Кунин А. В.** Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – лит. ред. М. Д. Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Руск. яз., 1984. – 942 с.
- 3. Багмет А.** Збірка українських приказок та прислів'їв : репр. відтворення вид. 1929 р. / А. Багмет, М. Дашенко, К. Андрущенко. – К. : Техніка, 2002. – 224 с. (Народні джерела).
- 4. Словарь** английских пословиц и фразеологических выражений. – Смоленск : Русич, 2001. – 560 с.
- 5. Mcmillan English Dictionary.** – Oxford : Bloomsbury Publishing Plc, 2002. – 2076 p.

Тараненко О.Г. Концепт «мудрість» в англійській мовній моделі світу.

У пропонованій статті розв'язується проблема співвідношення денотативних та конотативних сем у складі концепту «мудрість» на матеріалі англійських паремій.

Ключові слова: концепт, етноконцепт, концептосфера, паремія, конотативна сема, когнітивна лінгвістика.

Тараненко О.Г. Концепт «мудрость» в английской языковой модели мира.

В статье решается проблема соотношения денотативных и коннотативных сем в составе концепта «мудрость» на материале паремий английского языка.

Ключевые слова: концепт, этноконцепт, концептосфера, паремия, коннотативная сема, когнитивная лингвистика.

Taranenko O.G. Concept “wisdom” in the English worldview.

The article deals with the denotative and connotative semes correlation in the structure of the concept “wisdom” on the materials of English proverbs and sayings.

Key words: concept, ethnic concept, concept sphere, proverb, connotative seme, cognitive linguistics.

УДК 811.111:811.161.1'42

Mygovych I. V.

**STRUCTURAL METAPHORIZATION OF EMOTION:
CONCEPT OF LOVE IN ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES**

Metaphors are an inevitable part of human conscious as well as unconscious thinking and acting. It is through them humans get a chance of wording inner thoughts as well as endowing words with a particular meaning. But how can meaning be endowed to feelings? Love, happiness, exhaustion, disappointment, are they clearly defined in any language? Can we always explain what we feel when we are in control of our feelings, not to mention the situations when we are excited or upset? What mechanisms are involved when we are trying to describe our emotional states? Are these mechanisms personal or rather universal, uniting all human beings, as a result of our ability to use language as a means of communication? Is there any connection between our ways of understanding and expressing emotions and a metaphor?

This article is going to discuss these questions in terms of the cognitive metaphor theory, presented by George Lakoff and Mark Johnson in their book *Metaphors We Live By*. The article will focus on differences and similarities between the Russian and English metaphors of love and it will discuss to what extent metaphorization is a culturally-bound process. We are going to understand metaphor as a cognitive tool, helping us to activate categories of our conceptual system and providing connections between them. Such metaphors most often result in a literal expression in a language. In that way they differ from a metaphor as a stylistic device, the latter belonging to the sphere of the imaginative language.

“Without our ability to categorize, we would not function at all, either in the physical world or in our social and intellectual lives” [1, p. 6] explains Lakoff in his *Women, Fire and Dangerous Things*. We cannot understand a thing without tracing its origin or placing it into some mental storage together with those things which it mostly resembles. In doing so we accumulate a huge amount of entities and characteristics of different concepts (in the form of categories), and constitute our knowledge by pieces during our life time. Later, we lean on this knowledge when learning and classifying unknown concepts. Cognitive linguistics studies the existing correlations between human processes of cognition and images of the external world.

Eleanor Rosch, proposing the prototype theory (categories can be presented through best examples, which she called “prototypes”), emphasized the fact that “... such matters as human neurophysiology, human body movement, and specific human capacities to perceive, to form mental images...” [2, p. 7] are highly influential in human processes of categorization. Following her, George Lakoff understands categorization as: “... a matter of both human experience and imagination – of perception, motor

activity, and culture on the one hand, and of metaphor, metonymy, and mental imagery on the other" [3, p. 8]. Thus, interpreting categories as a mixture of experiential and imaginative, George Lakoff, together with Mark Johnson, propose a theory of a cognitive metaphor, which was meant to clarify the relationships between the experiential and the imaginative in our conceptual system and was grounded on the assumption that metaphor is not a "matter of mere language" [3, p. 159] but that of thought and cognition.

Now let us look at the problem of emotions' conceptualization. In the classical theory of categories emotions are viewed as "having no conceptual content" [4, p. 327]. However, there must be some, as we can imagine and express exactly how it felt when we were disappointed, happy, or in love before. There must be some image which is stored in our mind and which we can consciously refer to and provide wording for. The subject of this article being metaphors of love, we are going to argue that it is due to the existence of metaphor we can fully comprehend this feeling.

"Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature" [1, p. 3] state Lakoff and Johnson. How do the authors explain that a concept is metaphorical as well as the fact that it structures our everyday activity? Let us take the LOVE IS WAR metaphor [3, p. 49], which is an example of structural metaphor, the most productive type of cognitive metaphors:

- 1) *He is known for his many rapid **conquests*** (Rus.: *Он известен своими частыми **победами***);
- 2) *She **fought** for him but his mistress **won out*** (Rus.: *Она за него **боролась**, но его любовница **одержала победу***);
- 3) *He **overpowered** her* (Rus.: *Он **сломав** ее **сопротивление***);
- 4) *He made an **ally** of her mother* (Rus.: *Он **нашел союзника** в лице ее матери*);
- 5) *He is slowly **gaining ground** with her* (Rus.: *Он **постепенно** ее **завоевывает***).

These examples clearly show that we not only talk about love in terms of war. We can actually fight for a person in order to save a relationship. Any war presupposes two different sides, between which the fight is going on, we see the same situation in a marriage: either the partners can attack each other (the competition between male and female), or the enemy can come from the outside. Someone gets the trophy in the end.

Is there any background to our thinking of love in terms of war? If we go back to the animal world, we can find the same competition there: the male representatives are fighting and competing with each other in order to attract a female. Humans obviously have invented "more sophisticated techniques for getting our way" [5, p. 62], the war being one of these. As Lakoff points out, human conflict undergoes exactly the same stages as the fight between animals, those of "establishing and defending territory, attacking, retreating and surrendering" [1, p. 62]. The way we act is directly expressed in our

language, thus the LOVE IS WAR metaphor reflects one side of this feeling, namely that of a fight [3, p. 61 – 68].

The LOVE IS WAR metaphor is found and widely used in Russian as well, that makes us think that this aspect of love, namely WAR, is present in both English and Russian; furthermore, the languages have developed similar ways of expressing it. If we talk about love as the examples above suggest, either in English or in Russian, "we would not be viewed as speaking metaphorically, but as using the normal everyday language appropriate to the situation" [3, p. 51]. However, there are some instances of how this metaphor can result in a figurative expression: *There came **battalions** of her admirers* (Rus.: *Вот прибыли **батальоны** ее поклонников*). All these examples, the literal expressions and the figurative one, prove that "metaphors are not random but instead coherent systems, in terms of which we conceptualize our experience" [2, p. 41]. *To fight / сражаться, an ally / союзник, to overpower / одержать верх, to gain ground / иметь успех, battalions / батальоны*, etc., are instances of the same defining domain, that of WAR [3, p. 61–68].

Keeping in mind that "the essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another" [3, p. 5], we can say that LOVE is "partially structured, understood, performed and talked about in terms of WAR" [3, p. 5]. We say "partially" because every metaphor has its "used" and "unused" parts, we do not transfer all characteristics from the domain of WAR to that of LOVE but only some of them [3, p. 52]. "Our conventional ways of talking about love presuppose a metaphor we are hardly even conscious of. We talk about love that way because we conceive of it that way – and we act according to the way we conceive of things" [3, p. 59].

Love, as well as other feelings and emotions, is quite an abstraction. It is difficult for us, if not impossible, to comprehend these concepts without a metaphor. According to Lakoff, we conceptualize the more abstract concept in terms of more concrete, "the non-physical in terms of the physical" [1, p. 59]. The ability to cope with abstract notions is the evidence and the result of the adequate development of an individual. A child starts to understand the mechanisms of metaphorization rather early, since the latter has its origin in our very basic physical experience.

Structural metaphors are highly conventional, we must learn them while acquiring or learning a language. They originate, as Lakoff [1, p. 35–40] argues, from either "scientific" or "folk" theories. The "scientific" theories are based on proved assumptions, such as that fire makes the water boil, that the sun warms the earth, etc. Thus, the LOVE IS HEAT metaphor (the examples will follow) can be scientifically explained as follows: when we are in love, we get excited, the heart strikes more rapidly, we get hot, nervous, sometimes even redden. The body temperature rises, that allows us to see the connection between LOVE and HEAT through the similarity of physical experience.

The "folk" theory would suggest, as for example in Russian, that when we fall in love, we usually become silly and absent-minded. *Потерял голову от любви* (*He has lost his head because of love*), this example would

perfectly fit under the LOVE IS MADNESS metaphor (the examples will follow). Even though there is no scientific evidence proving that one, when in love, necessarily loses his or her mind, this “folk” belief has found its expression in the form of proverbs and sayings in the Russian language. Sometimes, the “folk” theories can directly contradict the facts of the scientific research.

LOVE IS WAR is not the only example of structural metaphors of love. There are others as well, viewing different aspects of the feeling, some of them exist in both English and Russian, others do not.

LOVE IS MADNESS: *I am crazy about her* (Rus.: *Я от нее без ума*). *She drives me out of my mind* (Rus.: *Она сводит меня с ума*). *He constantly raves about her* (Rus.: *Он постоянно бредит о ней*). *He has gone mad over her* (Rus.: *Она свела его с ума*). *I am just wild about Harry* (Rus.: *Гарри делает из меня дикарку*). *I am insane about her* (Rus.: *Я схожу по ней с ума*) [1, p. 49]. Wild, mad, angry and crazy are well-understood by us, we do not have any difficulties in specifying our feeling or behaviour when we experience any of these emotions or mental states. Furthermore, we are aware of the fact that each of these emotions is slightly different from the others, and that some of them evoke stronger feelings than the others do. Madness with all its implications belongs to our most natural and basic experiences and therefore gives us a clue of how we feel about love. The existence of the same metaphor is predetermined in many languages, because it involves our most basic instincts and reactions.

LOVE IS MAGIC: *She cast her spell over me* (Rus.: *Она меня околдовала*). *The magic is gone* (Rus.: *Вошебство исчезло*). *I was spellbound* (Rus.: *Я был очарован*). *She had me hypnotized* (Rus.: *Она меня загипнотизировала*). *He has me in trance* (Rus.: *Он вводит меня в транс*). *I am charmed by him* (Rus.: *Я очарована его шармом*). *She is bewitching* (Rus.: *Она околдовывает*) [1, p. 49]. For centuries humans have been fascinated with things connected with magic, as it provided the explanation for the unknown. We are unlikely to find out how the very sensation of love appears, that is why we call it magic. This metaphor is extremely productive in Russian, moreover, the verb *очаровывать* (meaning *to hypnotize, to cast spell*) is most commonly used when talking about women’s ability to charm men, and not vice versa.

LOVE IS A PATIENT: *This is a sick relationship* (Rus.: *Это слабый союз*). *They have a strong, healthy marriage* (Rus.: *У них крепкий прочный брак*). *We are getting back on our feet* (Rus.: *Мы приходим в себя*). *Their marriage is on its last legs* (Rus.: *Их брак доживает последние дни*). *It is a tired affair* (Rus.: *Это изнуряющий союз*) [1, p. 49]. *It takes time to cure one’s heart* (Rus.: *Требуется время, чтобы вылечить больное сердце*). *It is folly to pretend that one wholly recovers from a disappointed passion. Such wounds always leave a scar* (Longfellow). Being ill is a very basic experience for all human beings, that is why we are able to comprehend this aspect of any relationship.

LOVE IS A JOURNEY: *Look how far we have come* (Rus.: *Посмотри, как много мы достигли*). *We are at a crossroads* (Rus.: *Мы на перепутье*). *We shall just have to go our separate ways* (Rus.: *Нам нужно идти каждому своим путем*). *I do not think this relationship is going anywhere* (Rus.: *Наши отношения зашли в тупик*). *Where are we?* (Rus.: *Где мы?*). *We are stuck* (Rus.: *Мы застряли*). *We have gotten off the track* (Rus.: *Мы сошли с курса / пути*) [3, p. 44 – 45]. *The course of true love never did run smooth* (Shakespeare). *Love is looking outward together in the same direction* (de Saint-Exupery).

Steven Pinker in his book *How the Mind Works* points out: "We are using space and motion as a metaphor for more abstract ideas" [6, p. 352], that explains why the LOVE IS A JOURNEY metaphor is so often used in English and Russian when talking about love. However, in English this metaphor is not homogeneous in nature, as it refers to different kinds of journeys. "**Car trip:** *It's been a long, bumpy road*; **Train trip:** *We've gotten off the tracks*; **Sea voyage:** *Our marriage is on the rocks*", the fact that they "are all journey metaphors, makes them coherent" [3, p. 45]. This distinction is not as clearly made in Russian.

LOVE IS A PHYSICAL FORCE: *I could feel the electricity between us* (Rus.: *Я мог чувствовать разряды между нами*). *I was magnetically drawn to her* (Rus.: *Меня к ней притягивало*). *They are uncontrollably attracted to each other* (Rus.: *Их неконтролируемо тянет друг к другу*). *His whole life revolves around her* (Rus.: *Вся его жизнь вращается вокруг нее*). *The atmosphere around them is always charged* (Rus.: *Атмосфера между ними всегда наэлектризована*). *There is incredible energy in their relationship* (Rus.: *В их отношениях невероятная энергия*) [3, p. 49]. This metaphor arises naturally from our awareness of the external world. Natural forces, magnetism, electricity, gravitation, etc. can be observed, measured and tried, and through them we can define and measure the strength of our emotions.

LOVED ONE IS A POSSESSION: *My friend stole my love from me* (Rus.: *Мой друг украл у меня мою любовь*). *You are all I have got* (Rus.: *Ты все, что у меня есть*). *I am going to get him back* (Rus.: *Я заполучу его назад*). *I am yours – be mine* (Rus.: *Я твой – будь моей*) (cogsci.berkeley.edu). *You are my own* (Rus.: *Ты – мой*).

LOVE IS HEAT: *I am burning with desire* (Rus.: *Я сгораю от желания*). We have discussed the possible origin of this metaphor when talking about "scientific" theories.

LOVE IS A CREATION: *We are made for each other* (Rus.: *Мы созданы друг для друга*); *to make love* (Rus.: *заниматься любовью*) (Thesaurus Roget). It is difficult to translate "to make love" into Russian, because all expressions concerning sex and the relationships between the sexes were considered to be extremely intimate and thus were taboos for many decades. The language was highly censored, the "unsuitable" words could never appear in the people's conversations. Nowadays the situation is

changing rapidly, the language starts borrowing words in order to fill in the existing gaps in the vocabulary. This is most often achieved through a word-to-word translation of an English expression into Russian.

LOVE IS A FRAGILE OBJECT: *They **broke up**. Her heart was **broken*** (Rus.: *Они расстались. Ее сердце было разбито на мелкие кусочки*). *It is as impossible to do something about a broken vase, as about a **broken heart**.*

LOVE IS A UNITY: *We are one* (Rus.: *Мы одно целое*). *She is my other / better half* (Rus.: *Она – лучшее во мне*). *He is a perfect match* (Rus.: *Он – прекрасная пара для нее / Он отлично ей подходит*). (cogsci.berkeley.edu)

LOVE IS WINE: This metaphor is very often used in Russian: *Пьян от любви – drunk with love; ее взгляд меня **пьянил** – she gave me a **fuddling** / **exhilarating** look; дурманящий запах – **fuddling** smell*, etc. Here we can see the Eastern influence, where the same metaphor is very productive: *Я **пьян** без вина от улиц, по которым прошла она – I am **drunk** without wine, with the streets where she has been runs an Azerbaijani song*. The same metaphor is found in Omar Khayam's poems. Russians seem to have further developed the Latin expression *In vino veritas* (*The truth is in wine*) under the Eastern influence; as a result of this development the LOVE IS WINE metaphor appeared.

LOVE IS A CULT: *раба любви – the **slave of love**; я **преклоняюсь** перед тобой – I **worship** you; я у твоих ног – I am **at your feet***, etc. In Russian this metaphor is productive due to the image of a woman-guardian called *берегиня* "guardian" from the Slavonic mythology. She took care of the sick and those who were in love thus being the symbol of a happy marriage.

The main purpose of all structural metaphors is to present how we conceptualize the more complicated concepts, such as feelings, in terms of more concrete, physically experienced concepts. The source domain LOVE is "a superordinate concept, a concept which is fairly abstract. By contrast, our principle metaphors WAR, MADNESS, FIRE, FRAGILE OBJECT, etc can be called basic-level concepts, concepts that are information-rich and rich in conventional mental imagery. Let us call the metaphors based on such concepts *basic-level metaphors*" [1, p. 406].

We have discussed that there is a system according to which we structure our conceptual sphere, the metaphors are coherent, even if not homogeneous in nature. Different structural metaphors of love present different aspects of this feeling, it would be impossible to become aware of all shades of such an abstraction as love without these metaphors.

All human beings are unique due to our different ways of getting accustomed to the environment we are raised in. However, nature has created us alike, this can be proved by:

- 1) neuro-genetic similarity of human beings: our minds are organized in the same complicated way the world over. We cognize the world with

the same mental processes, common operations of deduction, induction, analysis, etc;

- 2) physical and physiological similarity: we all inhale oxygen; we have the same upright posture, our bodies function alike;
- 3) the universality of our socio-cultural structure: we are all “communal animals”, we perform similar social functions (to some extent) [6, p. 260–267].

These similarities suggest that we should normally have equal ability to cognize the external world. Thus, we can understand metaphors as well as see the connections between different linguistic expressions. However, humans do not develop in isolation, we are closely connected with each other by our culture and environment. "We exist within physical environments, some of them radically different – jungles, deserts, islands, tundra, mountains, cities, etc." [1, p. 146]. Besides, we are raised in a system of well established standards and taboos, which our society and epoch have imposed on us. The same processes of cognition are not enough for us to understand each other properly, we must as well have the same cultural and historical base.

While discussing the metaphors of love we have noticed many parallels between the structural metaphors of English and Russian. We can see that different aspects of love are structured in terms of the same concrete concepts in both languages. Such concepts as WAR, MADNESS, FRAGILE OBJECT, PATIENT, HEAT, etc are a part of the European / Western history, that is why they are equally understood by the speakers of English and Russian.

What cultural and historical events could have preconditioned these similarities? We have all been influenced by the Greek and Roman philosophers and have inherited our today's values from these ancient cultures. We have been raised with the Greek myths and legends, which have, no doubt, left a trace in our imagination. Besides, the fact that we have been brought up in the Christian world with the ideas and morality associated with the latter, has, to varying degrees, depending on an individual, affected our way of thinking.

As to the differences, we have found in the course of the research, they are preconditioned by the cultural peculiarities of the speakers of Russian and English. No culture can be identical with another. Furthermore, within one culture there can appear subcultures, which invent the values of their own. When it comes to two different languages, it is usually very difficult to translate a word from one language into the other without taking into consideration the cultural aspect of our metaphorical thinking. Even though that newly translated word follows the same metaphor in both languages without disturbing the inner coherence of the metaphor itself, such a word can not completely fit into the system of values and norms coded in the languages. We have seen such attempts of translating the English expression *to make love* into Russian. There are more unsuccessful examples, such as the translation of the English *pumpkin*, with its meaning of endearment, into a corresponding Russian word which refers to the vegetable only and does not have any

positive connotation. "All experience is cultural through and through, we experience our "world" in such a way that our culture is already present in the very experience itself" [3, p. 57].

In this article we have discussed metaphors of love in English and Russian in order to find some similarities and differences between them. We assumed that feelings and emotions, LOVE being one of them, are extremely difficult to comprehend. In the course of our analysis we have proved that the cognitive metaphor is influential in our lives as a universal means of understanding complex matters. Through studying and analyzing literal expressions of a given language we become aware of various aspects of complicated concepts they refer to. Through studying and analyzing cognitive metaphors we become aware of the processes of analogy, association and analysis which take place in the course of our development. It is through metaphor we get an adequate picture of the complexity of the external world.

The most productive type of the cognitive metaphor in both Russian and English proved to be the structural metaphor. The two languages share almost all structural metaphors of love with only small deviations within each of them. These deviations can be explained by the peculiarities of the cultural and historical development of the languages; as well as the speakers' different ways of treating reality. Here we should take into consideration the ambitions of each of us, our social backgrounds, age, sex, health, economic situation, etc.

Metaphor organizes our external reality and structures our everyday activity. In structuring the abstract emotion of LOVE, metaphor provides us with many sides of the same concept we were not aware of before. "The primary function of metaphor is to provide a partial understanding of one kind of experience in terms of another kind of experience" stated Lakoff and Johnson in *Metaphors We Live By* [3, p. 145]. Metaphors are not something really existing in the external world, but they become real to us because it is through them we create our subjective meaning of the objective events and things.

References

- 1. Lakoff G.** Women, Fire and Dangerous Things / George Lakoff. – Chicago : University of Chicago Press, 1990.
- 2. Kövecses Z.** Metaphors of Anger, Pride and Love: a Lexical Approach to the Structure of Concepts / Zoltán Kövecses. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamin's Publishing Company, 1986.
- 3. Lakoff G.** Metaphors We Live by / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980.
- 4. Finegan E.** Language: Its Structure and Use / Edward Finegan. – New York : Heinle & Heinle, 1999.
- 5. Kövecses Z.** Emotion Concepts / Zoltán Kövecses. – New York, Berlin, Heidelberg, London : Springer-Verlag, 1990.
- 6. Pinker S.** The Language Instinct: the New Science of Language and Mind / Steven Pinker. – London : Penguin, 1995.
- 7. Pinker S.** How the Mind Works / Steven Pinker. – New York : Norton, 1997.
- 8. Roget's** Thesaurus of English Words and Phrases / ed. Susan M. Lloyd. – London : Penguin, 1998.
- 9. Varela F. J.** The

Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience / Francisco J. Varela, Evan Thompson, Eleanor Rosch. – Cambridge : MIT Press, 1991.

Мигович І.В. Структурна метафоризація емоцій: концепт КОХАННЯ в англійській та російській мовах.

Стаття присвячена аналізу одного із фрагментів емоційної концептосфери людства – концепту “кохання” та специфіки його метафоричної репрезентації в англійській та російській мовах. За мету роботи було визначено розгляд основних метафоричних моделей, що кодують емоцію кохання в зазначених мовах.

Ключові слова: емотивний концепт, емоція, когнітивна метафора, структурна метафоризація.

Мигович И.В. Структурная метафоризация эмоций: концепт ЛЮБОВЬ в английском и русском языках.

Статья посвящена анализу одного из фрагментов эмоциональной концептосферы человечества – концепту “любовь”, а также специфики его метафорической репрезентации в английском и русском языках. Целью работы стало рассмотрение основных метафорических моделей, кодирующих эмоцию любви в указанных языках.

Ключевые слова: эмотивный концепт, эмоция, когнитивная метафора, структурная метафоризация.

Mygovych I.V. Structural metaphORIZATION of emotion: concept LOVE in English and Russian languages.

The present article deals with the concept “love” as one of the fragments of human emotional concept-sphere, as well as with peculiar features of its metaphorical representation in English and Russian languages. Different types of metaphoric models which linguistically encode emotional state of love in the languages mentioned are analyzed in the article.

Key words: emotive concept, emotion, cognitive metaphor, structural metaphORIZATION.

УДК 811.111:81'1(71)

Томенчук М. В.

**ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ
“ANTI-AMERICANISM” В КАНАДСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

Актуальність дослідження лінгвокультурних концептів як складників концептосфери певної нації зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до мовного відображення етнічної специфіки менталітету, а

також особливостей когнітивних процесів, покладених в основу мовної номінації. Як відзначають А. Вежбицька, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова [1; 2; 3; 4] і ціла низка інших лінгвістів, факт номінації того чи іншого концепту свідчить про його актуальність для мовної спільноти. Саме ідея вибіркості вербалізації концептів і покладена в основу дослідження нами концептуалізації дійсності тими мовними засобами поліваріантної та полінаціональної англійської мови, які набули особливої актуальності на зламі тисячоліть.

Лінгвокультурний концепт відрізняється від інших ментальних одиниць акцентуацією ціннісного елемента [5, с. 25; 6, с. 270]. Центром культурного концепту завжди є цінність [7, с.149; 8, с. 3; 2, с. 29], яка виникає у сприйнятті суб'єкта певної діяльності чи морально-етичної ситуації [9, с. 27]. Цінність може бути визначена як позитивна чи негативна значимість об'єктів навколишнього світу для людини, певної спільноти, суспільства в цілому. Позитивна чи негативна оцінка може вербалізуватися як експліцитно за допомогою мовних одиниць, які недвозначно вказують на характер оцінки (напр., слів good/bad), так і імпліцитно (напр., через вибір точки референції для опису певної ситуації). На нашу думку, саме аналіз контекстів експліцитної вербалізації оцінки дає підстави для моделювання ціннісного компонента концепту, адже в іншому випадку існує небезпека прийняти оцінку описуваної ситуації дослідником за оцінку цієї ситуації мовцем.

Лінгвокультурологічні концепти як такі, що виступають свого роду лакунами, які не мають прямих корелятивів у інших мовах, часто стають каменем спотикання у взаєморозумінні між народами. Тому сьогодні їхнє дослідження залишається пріоритетним об'єктом мовних пошуків науковців.

Стаття присвячена опису лінгвокультурологічної специфіки концепту ANTI-AMERICANISM в канадському варіанті сучасної англійської мови.

Дослідниками канадського способу життя та культури неодноразово зазначалося, що “канадський націоналізм певною невизначеною, але важливою пропорцією дорівнює антиамериканізму” [10, с. 105; 11]. Деякі аспекти канадського антиамериканізму вивчалися науковцями [див., напр.: 12; 13; 14; 15]. Усі вони погоджуються в тому, що його можна зрозуміти у найзагальнішому контексті як своєрідний “міф”, оскільки у відносинах між будь-якими двома країнами, особливо якщо вони близькі сусіди, логічно очікувати постійну, іноді приховану напруженість, незначне суперництво і сварки.

Змістовий мінімум концепту ANTI-AMERICANISM (often ANTI-AMERICAN SENTIMENT) виражається як “*a prejudice against the government, culture, or people of the United States*” [Wikipedia], відповідно: ANTI-AMERICAN: “*opposed or hostile to the people or the government policies of the United States*” [там само].

Досліджуючи концепт ANTI-AMERICANISM у межах канадської концептуальної картини світу, ми виходили з визначення антиамериканізму, яке трактує це поняття як “*колективні, індивідуальні, громадські чи особисті дії, висловлювання, події у межах країни, в яких висловлюється протест, критикується чи негативно санкціонується уряд США та громадяни країни*” [16 с. 470].

Щоб зрозуміти важливість цього концепту в національній концептуальній картині світу канадців і виділити напрямки концептуалізації його ціннісної основи, ми вирішили проаналізувати матеріали канадських засобів масової інформації за 2002 рік, що дозволило порівняти думки, які сформувалися після подій 11 вересня 2001 р. й у політичних дебатах із приводу вторгнення в Ірак. Для проведення лінгвокультурологічного дослідження ми обрали канадські сайти національних ЗМІ як невід’ємну частину життя канадців, тобто такі, що надають необхідну інформацію для розуміння змін і подій, які відбуваються в житті країни і мають безпосередній вплив на життя її громадян. Важче було визначити, чи думки щодо тієї або іншої проблеми були антиамериканськими. Проблема полягала в тому, що, аналізуючи публікації, які стосувалися антиамериканізму, саме слово *anti-americanism* рідко коли зустрічалося. Щоб упоратися з цією методологічною проблемою, ми вибирали статті, в яких описувалися такі концепти, як AMERICA, AMERICAN, UNITED STATES, USA, THE U.S. та їхні похідні. Ми проаналізували 1383 судження, відібрані з канадських публіцистичних текстів (175 текстових фрагментів) за 2002 рік, що стосувалися США. Зосередивши своє дослідження на особливих висловлюваннях, у яких мова йшла про цю країну та її політику, ми відкинули ту частину матеріалів, що стосувалися інших країн чи подій у них. Майже половина висловлених у матеріалах преси думок була нейтральною: вони складали 49 % з усіх відібраних нами для аналізу висловлювань. Проте 34% тверджень щодо Америки були негативними, 15,4% – позитивними. Тільки 1,6% суджень залишилися нами невстановленими щодо ціннісної орієнтації на тій підставі, що їх можна розглядати двояко, тобто оцінити як позитивно, так і негативно, але не нейтрально. Позитивними ми вважали ті судження, у яких особа, що висловлювалася, давала позитивну оцінку, і, навпаки, негативними – негативну, часто критичну. У нейтральних твердженнях оцінка не висловлювалася.

Відкидаючи нейтральні висловлювання як такі, що не містять оцінки, а отже, неважливі для канадської мовної свідомості, ми сфокусували свою увагу на негативних висловлюваннях, які вдвічі переважали кількість позитивних. Крім того, висловлювання класифікувалися за принципом їхньої тематичної належності. Таким чином концепт ANTI-AMERICANISM конкретизується у таких напрямках: *Canada-US Relations, Terrorism, War in Iraq, Middle-East*

Conflict, Afghanistan, September 11, 2001, US foreign policy, Economic Issues, and Others, де отримує своє концептуальне наповнення.

Унаслідок цього були виділені ключові ідеї, які є національно маркованими ознаками концепту ANTI-AMERICANISM у свідомості канадців і вербалізуються ними у зазначених вище напрямках:

1) відносини між Канадою та США:

- нещирі, часто спостерігається корисливе ставлення американців до своїх сусідів-канадців, наприклад:

The war on terror is being manipulated by Americans to harass a neighbor and show who's boss... I think Canadians have earned better. We treated a whole lot of yours pretty well when they needed it. Do the same for ours [17, Americans, The National (14.11.02)].

- приватна система охорони здоров'я США недоступна для всіх її громадян через надто високу її ціну, наприклад:

A dependency on profit means that patients in the USA are routinely denied care, competent workers are replaced with unqualified staff and pricey treatments are only doled out for those who can afford them [там само].

- надмірне озброєння США, наприклад:

Canada would never dare intervene in a matter that the Americans considered as central to their sovereignty as their right to arm themselves to the teeth. And if we did, they'd ignore us [18, Americans, McQuaig (09.09.02)].

2) тероризм (Америка та її боротьба з тероризмом після подій 11 вересня 2001 р.):

- жорстоке ставлення до нелегальних бойовиків, наприклад:

Those men were forcibly shaved, shackled, hooded and sedated during their transfer from Afghanistan to Guantanamo Bay's Camp X-Ray and are currently housed in small cages. In the U.S. they are regarded as "illegal combatants" and, therefore, not protected by the Geneva Convention on POWs [18, the U.S., Giese (31.01.02)].

- надто заповзятливе переслідування американцями людей, підозрюваних у причетності до терористичних нападів, наприклад:

We've seen several cases where reputation and life of people have been seriously disrupted if not tarnished forever because of assumption of a zealous American authority, and this is what is extremely problematic [17, American, The National (30.12.02)].

3) підготовка до війни з Іраком:

- войовничий настрій / запал американців, уособленням якого є президент країни та його адміністрація, наприклад:

These war-mongering Americans are taking everything that they can... [17, Americans, The National (25.03.02)].

- корисливі причини війни – війна заради вигоди, наприклад:

The installation of a pro-U.S. regime in Iraq would clearly open up lucrative possibilities for U.S. oil companies and guarantee the U.S. long-term access to oil [18, the U.S., McQuaig (13.11.02)].

- нехтування інтересами іракського народу, наприклад:

They have created a lot of misery to the Iraqi people. They are both, in my opinion, their enemies and they're both responsible for their situation right now [17, Americans, The National (25.10.02)].

- 4) втягнення Америки у конфлікт Ізраїлю й Палестини:

- підтримка США Ізраїлю, наприклад:

There is a mystery to the strength of the bond between Israel and the US. One felt it this past month, when U.S. President George W. Bush ordered Israel to quit its invasion of the West Bank. Israel calmly defied all his demands, and the U.S. just backed off, while constantly reaffirming its bias for Israel [18, the U.S., Salutin (03.05.02)].

- 5) проблема Афганістану:

- напади на мирних громадян та їхнє вбивство, наприклад:

At least 40 people were killed and 120 were wounded when the US war planes bombed a village in central Afghanistan. Some reports put the toll much higher. Afghan officials say villagers were celebrating a wedding when the bombs began to fly and that the attack lasted for two hours [17, the U.S., The National (01.07.02)].

- відповідальність Америки за безлад у країні, наприклад:

After the conflict, the Americans “abandoned Afghanistan. The country descended into civil war. Kabul today is in ruins. <...> The United States didn't create the war culture in Afghanistan. It just used it. <...> in the chaos left behind were the seeds of this new enemy for the US” [17, Americans, The National (15.08.02)].

- 6) події 11 вересня 2001 року:

- Америка не зробила належних висновків після подій 11 вересня; нехтування іншими проблемами – егоїзм, наприклад:

The event ought to have created among Americans a sense of their unity with others and shared tragedy of preventable human loss. Instead their sense of loss was exceptionalized, as if these losses were unlike all others and unique to America [18, Americans, Salutin (06.09.02)].

- 7) питання закордонної політики США:

- упереджена міжнародна політика США, що особливо посилилася за часів президентства Дж. Буша та його адміністрації, наприклад:

In recent years, especially since George Bush the younger ascended to power, the US has been increasingly disregarding global law and opinion. [18, the U.S., Adams (18.01.02)].

- 8) економічні питання:

- урахування Америкою тільки власних інтересів, наприклад:

Well, I think it defines us in this sense, and this is not particularly new. I say this in an admiring way of the Americans, but they are a very individualistic oriented society [17, Americans, The National (03.12.02)].

9) різне:

• нав'язування американських цінностей іншим націям, наприклад:

Canadians worry about becoming Americanized. This reflects Canadians' long-held values and their equally long wariness of American power and possessive individualism [18, American, Dobbin (21.11.02)].

Підсумовуючи уявлення канадців про американців крізь призму концепту ANTI-AMERICANISM, вважаємо за можливе виділити у структурі концепту дві його сторони як складові компоненти. З одного боку знаходяться уявлення канадців про себе, що продемонстровано позитивними висловлюваннями типу: *Canadians are supportive, peacekeeping, group-oriented, cooperate with others, etc.*, з іншого, – про американців – негативними, напр.: *Americans are egoistic, aggressive, war-mongering, individualistic-oriented, act unilaterally* тощо. Концепт знайшов своє мовне вираження не в окремих словах чи словосполученнях, а у висловлюваннях, наведених у фрагментах текстів, які вербалізують найістотніші уявлення про нього носіїв канадського варіанта англійської мови. У них ми виділили екзистенційно значущі ключові ідеї, що є національно маркованими ознаками концепту ANTI-AMERICANISM у свідомості канадців, які по-різному вербалізуються ними.

Ми доходимо висновку, що на початку ХХІ ст. критика американського суспільства не має надто серйозного підґрунтя, тобто не викликана відмінностями у національних інтересах двох держав; її увага більше зосереджена на висловлюваннях громадськості щодо правильності політичного й соціально-економічного курсу сучасного керівництва США. Стає зрозумілим той факт, що, коли канадці обирають власний погляд на життя, це викликано перш за все їхнім бажанням бути самовпевненими й незалежними. Очевидно й те, що більшість канадців вважають за неможливе пишатися власними досягненнями, не применшуючи здобутки сильного сусіда, партнера і єдиного союзника Канади, з яким рахуються у світі. Сьогодні це знайшло своє відображення у концепті ANTI-AMERICANISM, існування та специфічні смислові ознаки якого свідчать більше про певну упередженість і часткову обмеженість уявлень канадців, ніж про американську реальність та значно впливають на формування національної свідомості населення Канади. Саме антиамериканізм став основним моментом самоусвідомлення канадців, сприйняття себе як окремої нації.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати поглиблюють і розширюють наявні сьогодні знання про вербалізований концепт ANTI-AMERICANISM у національній картині світу носіїв канадського варіанта сучасної англійської мови. Практичне значення одержаних результатів зумовлене можливістю їхнього

застосування у спецкурсах із актуальних проблем лінгвоконцептології, теорії міжкультурної комунікації, лінгвокультурології, а також у проведенні науково-дослідної роботи з обраної тематики.

Перспективним видається проведення подібних досліджень інших національно-специфічних концептів на матеріалі різних національно-територіальних варіантів сучасної англійської мови та інших негомогенних мов.

Література

- 1. Вежбицкая А.** Понимание культур посредством ключевых слов / А. Вежбицкая. – пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
- 2. Карасик В. И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
- 3. Кубрякова Е. С.** Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е. С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – №1 (001). – С. 6 – 17.
- 4. Маслова В. А.** Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
- 5. Бабаева Е. В.** Отражение ценностей культуры в языке / Е. В. Бабаева // Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж, 2002. – Вып. 2. – С. 25–34.
- 6. Приходько А. Н.** Лингвокогнитивная таксономия концептов: типы и классы / А. Н. Приходько // Одиниці та категорії сучасної лінгвістики: Зб. ст. присв. юв. В. Д. Куліуценка. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2007. – С. 270 – 283.
- 7. Дмитриева О. А.** Изменение оценочного знака концепта / О. А. Дмитриева // Языковая личность: Сб. науч. тр. / ВГПУ, СГУ. – Волгоград : Перемена, 1998. – С. 147 – 152.
- 8. Карасик В. И.** Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты: Сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 1996. – С. 3 – 16.
- 9. Бессонова О. Л.** Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 362 с.
- 10. Cullen D.** Anti-Americanism and Its Correlates / D. Cullen, J. D. Jobson, R. Schneck // Canadian Journal of Sociology. – 1978. – Vol. 3. – № 1. – P. 103–120.
- 11. Keeble E.** Degrees of Freedom: Canada and the USA in a Changing World / E. Keeble // Journal of Canadian Studies. – 1998. – Vol. 32. – № 4. – P. 168–169.
- 12. Hollander P.** Anti-Americanism: Irrational and Rational / P. Hollander – New Brunswick, NJ: Transaction, 1995. – 530 p.
- 13. Kimball R.** Anti-Americanism Then and Now / R. Kimball // Anti-Americanism: Its Origins and Impact at Home and Abroad. – Chicago : Ivan R. Dee, 2004. – P. 239–258.
- 14. Thornton B. S.** Anti-Americanism and Popular Culture / B. S. Thornton // Anti-Americanism: Its Origins and Impact at Home and Abroad. – Chicago: R. Dee, 2004. – P. 347–369.
- 15. Thompson J. H.** Canada and the United States: Ambivalent Allies / J. H. Thompson, S. J. Randall. –Montreal, QC and Kingston, ON: McGill-Queen’s University Press, 1994. – 408 p.
- 16. Chong-Soo T.** Internal vs External Sources of Anti-Americanism / T. Chong-Soo, E. J. Peterson //

Journal of Conflict Resolution. – 1973. – Vol. 17. – №3. – P. 455–488.
17. CBC: Canadian Broadcasting Corporation [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://www.cbc.ca>. **18. Rubble Search** [Електронний
ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rabble.ca/rubble.php>.

Томенчук М.В. Особливості вербалізації концепту ANTI-AMERICANISM в канадській лінгвокультурі.

Стаття присвячена дослідженню лінгвокультурологічної специфіки концепту “anti-americanism” як одного з базових ментальних утворень канадського варіанта сучасної англійської мови. Головна увага зосереджена на відмінних рисах концепту, які покладені в основу формування національної ідентичності канадців і допомагають зрозуміти особливості концептуалізації ними навколишньої дійсності.

Ключові слова: концептуалізація, лінгвокультурологічний концепт, цінність.

Томенчук М.В. Особенности вербализации концепта ANTI-AMERICANISM в канадской лингвокультуре.

Статья посвящена исследованию специфики концепта “anti-americanism” как одного из базовых ментальных образований канадского варианта современного английского языка. Основное внимание сосредоточено на отличительных чертах концепта, которые лежат в основе формирования национально идентичности канадцев и способствуют пониманию особенностей концептуализации ими окружающей действительности.

Ключевые слова: концептуализация, лингвокультурологический концепт, ценность.

Tomenchuk M.V. The peculiarities of verbalization concept ANTI-AMERICANISM in Canadian linguoculture.

The article focuses on one of the basic nationally marked concepts of Modern Canadian English “anti-americanism”. Main attention is paid to the distinctive features of the concept that form the core of Canadian National Identity and help to understand it in the light of peculiarities of conceptualization in Canadian English.

Keywords: conceptualization, linguocultural concept, value.

УДК 811.111'25

Фоміна С. Б.

**ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ
СКЛАДОВОЇ «КОНЦЕПТА» ПРОСТІР У ПЕРШИХ
ФАНТАСТИЧНИХ ДИСКУРСАХ КІНЦЯ ХІХ –
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ**

У лінгвістичних працях останніх десятиліть особливу увагу приділено створенню цілісної концепції співвідношення мови й мислення, засобам відображення в мові знань про оточуючий світ, а „об’єктивність сприйняття реального світу визначають нині не лише на первинному повсякденно прагматичному споглядальному рівні, але й опосередковано на основі естетичного” [1, с. 21]. Когнітивна лінгвістика дозволяє дослідникам розв’язати різні мовні явища з точки зору пізнавальних механізмів, які є основою ментальної діяльності людини.

Актуальність дослідження зумовлена різноманітністю підходів, щодо вивчення концептуалізації світу, а саме концептуалізації простору лінгвістичними засобами фантастичного дискурсу.

Мета статті – виявити особливості репрезентації інтерпретаційної складової концепту ПРОСТІР у фантастичних дискурсах В. Винниченка „Сонячна машина”, В.Обручева „Плутонія”, Г. Уеллса „Машина часу”, Ж. Верна „П’ять тижнів на повітряній кулі”.

Матеріал дослідження склали 1208 лексичних одиниць дібраних методом суцільної вибірки з аналізованих романів (В. Винниченко 331 одиниця, Г. Уеллс 213 одиниць, В. Обручев 395 одиниць, Ж. Верн 269 одиниць).

Розвиток когнітивного підходу до розгляду мовних явищ сприяв дослідженню мовних форм як похідних концептуалізації світу людською свідомістю, а їх значень – як певних структур знання, концептів, закріплених мовними знаками, що сприяє дослідженню проблем концептуалізації, категоризації та функціонування мовної свідомості. Не можна не згадати висловлювання М. Фуко, що „дискурс є подією знака, але те, що він робить, є дещо більшим, ніж просто вживання знаків з метою визначення речей. Саме це „дещо більше” дозволяє йому бути не зведеним до мови та мовлення” [2, с. 50]. Пропонуємо розглянути дискурс у зв’язку з художнім фантастичним текстом, що є складним комунікативним явищем, і включає упорядковане та систематизоване вживання мови, за яким є індивідуально та ідеологічно зумовлена ментальність. Когнітивна специфіка дискурсу полягає у тому, що в структурі дискурсу репрезентовано системи базових, домінантних для конкретного типу дискурсу ментальних одиниць – концептів, концептуальних (метафоричних) моделей, а парадигма мовознавства проголошує синтез когніції і комунікації [3, с. 3; 4, с. 223]

Художній дискурс з когнітивної точки зору є засобом репрезентації світу, а різні дискурси – це різні способи відображення світу, середовище формування авторської думки.

Концептуальне поле художнього концепту – це багатовимірне утворення, що містить у собі не тільки понятійно-дефініційні характеристики, але й характеристики образні, оцінювальні та асоціативні [5, с. 76]. Під художнім концептом розуміють складне ментальне утворення, універсальний художній досвід, зафіксований в культурній пам'яті, який є будівельним матеріалом у формуванні нових сенсів [6, с. 41–42]. Існує думка, що художні концепти являють собою „одиниці поетичної картини світа автора, які образно реалізовані в текстовій діяльності” [7, с. 85].

Вибір автором конкретного жанру чи стилю, на думку Ю. Лотмана, є вибором мови спілкування з читачем. Збудована таким чином мова моделює і художню картину світу, і точку зору читача [8, с. 30]. Кожний художній текст, як акт письмової комунікації, є дискурсом, а нашим завданням є розглянути риси, притаманні фантастичному дискурсу. О. Осипов зауважує, що фантастика в літературі заснована на широкому використанні методів вільного перетворення елементів реальної дійсності, а в межах кожної конкретної художньої моделі вона підпорядкована „особливостям задуму й специфіки функціонального впливу твору на читача” [9, с. 301]. У реальному світі завжди існує узгодження фактів, а в світі уявному така умова не є обов'язковою [10, с. 12]. У текстовій ситуації концепт – це зазвичай загальна думка автора, ідея, яка пов'язана з чуттєвими уявленнями й може бути висловлена різноманітними вербальними формулами.

Когнітивна інтерпретація лексичних одиниць дозволяє сформулювати когнітивні ознаки концепту; частотний аналіз – визначити актуальність концепту в концептосфері автора. С. Аскольдов пов'язує художні концепти, у першу чергу, з різноманітністю асоціацій [11, с. 275].

Аналіз номінативного поля концепту ПРОСТІР у фантастичних романах В. Винниченка „Сонячна машина”, Г. Уеллса „Машина часу”, В. Обручева „Плутонія”, Ж. Верна “П'ять тижнів на повітряній кулі” дозволив нам визначити спільні дискурсам авторів текстові асоціативно-сміслові поля простору: *географічно-топологічний, земний, обшир / вимір, утилітарно-побутовий, світ / всесвіт, небесний, антропний, часопростір*. Подальший концептуальний аналіз й семантико-когнітивний підхід передбачає, що в процесі дослідження за допомогою когнітивної інтерпретації ми переходимо від змісту значень до змісту концептів [12, с. 112–113]. Зіставний аналіз макроструктури концепту, зіставлення визначених нами когнітивних класифікаційних і диференційних ознак концепту й співвідносіть його структури в дискурсах авторів дозволяє проаналізувати семантичну карту простору в споріднених і неспоріднених мовах, бо просторові координати в

художньому дискурсі існують індивідуально для кожного автора, а як наслідок – відбувається вільна маніпуляція простором. Інформаційний (Ж. Верн: 121 ознака – 45%, В. Обручев: 131 – 33,2%, Г. Уеллс: 49 – 23%, В. Винниченко: 39 – 11,8%), образний (В. Винниченко: 216 – 65,3%, Г. Уеллс: 94 – 44,1%, В. Обручев: 142 – 35,9%, Ж. Верн: 80 – 29,7%) та інтерпретаційний (Г. Уеллс: 70 ознак – 32,8%, В. Обручев: 122 – 30,9%, Ж. Верн: 68 – 25,3%, В. Винниченко: 76 – 23 %) змісти концепту простору репрезентовані в дискурсах авторів з різним ступенем частотності.

Пропонуємо розглянути інтерпретаційну складову концепта простору в дискурсах досліджуваних авторів, класифікаційні ознаки якої характеризують індивідуальне відношення до простору, різноманітні енциклопедичні й вивідні знання. Зазначимо, що виявлення властивостей предметів, явищ обов'язково пов'язано з оцінним підходом, в основі якого існують уподобання й психічний склад людини [13, с. 64–65]. Інтерпретаційна зона концепту простору складена оцінювальною, якісною й міфолого-фантастичною зонами. Оцінювальна зона (Ж. Верн: 50 – 18,6%, Г. Уеллс: 38 – 17,7%, В. Винниченко: 61 – 18,4%, В. Обручев: 26 – 6,6%) в авторів формована ознаками негативного (В. Винниченко: 44 ознаки – 13,3%, Ж. Верн: 23 – 8,6%, Г. Уеллс: 15 – 7%, В. Обручев 10 – 2,5%), й позитивного простору (Г. Уеллс: 23 ознаки – 10,7%, Ж. Верн: 27 – 10%, В. Винниченко: 17 – 5,1%, В. Обручев: 16 – 4,1%). Зауважимо, що у відсотках кількість негативних ознак в дискурсі В. Винниченко переважає над ознаками позитиву, помітна своєрідна приреченість усього світового простору в подіях роману. Негативний простір виявляє лише дві диференційні ознаки, представлені в дискурсах усіх зазначених авторів: *порожній* та *поганий*. Порожнеча лякає своєю безпорадністю, наприклад: *світ порожній* [с. 283], *спустошена земля* [с. 484], *світ непотрібний, остогидлий* [с. 283], *Земля – це брудне, хаотичне стійло* [с. 470] (Вин.); *the empty space* (пустий простір) [с. 52], *abominable desolation that hung over the world* (огидне спустошення нависло над світом) [с. 91], *the forbidding wood* (огидний ліс) [с. 74] (Wells); *пустынная долина* [с. 188], *пустынная местность* [с. 184], *безотрадный простор* [с. 191] (Обр); *la région désolée* (пустельний край) [с. 177], *rien aux alentours* (навкруги нічого) [с. 296], *Mercure, vilain monde* (Меркурій – поганий світ) [с. 55] (Vern). Диференційні ознаки *відсутність об'єктів, бідний, одсталий, недоступний, покинутий, проблематичний, п'яний, жахливий, хворий, мертвий, зруйнований, важкий* виявлені при описі простору з різним ступенем частотності в авторів. У дискурсі В. Винниченка незвичні риси простору виявлені в ознаці „п'яний” до просторових складових: *Європа ісп'яніла* [с. 410], *п'яне лице неба* [с. 220]. Відсутність ознак життя притаманне й просторовості: *помертвіли кімнати* [14, с. 414], *мертва планета* [16, с. 472]; *мертвая лесная чаща* [16, с. 151]; *désert mort* (пустеля смерті) [17, с. 255].

Диференційні ознаки позитиву також притаманні просторовості, а в дискурсах Г. Уеллса, В. Обручева, Ж. Верна вони переважають над

ознаками негативу, простір набуває таких ознак: *чудовий / прекрасний, милий, корисний, (не)відомий, розкішний, новий, дивний, обережний, комфортабельний, здоровий, вільний, спокійний*. Ознаки *чудовий / прекрасний, розкішний, дивний* відбиті в дискурсах авторів й пов'язані з описом землі, країн, світу. У дискурсі В. Винниченка ознака *милий / приємний* використана при описі саду: *милий сад* [с. 25], *любий сад* [с. 527], а в дискурсі Г. Уеллса природа охарактеризована дружніми ознаками: *the pleasant wood* (приємний ліс) [с. 74], *one bright planet shone kindly and steadily like the face of an old friend* (привітно й спокійно сяяла яскрава планета, схожа на обличчя старого друга) [с. 71].

Ознаки якісної зони описують властивості предметів або явищ, що формують його (В. Винниченко: 5 – 1,5%, Ж. Верн: 2 – 0,7%, Г. Уеллс: 1 – 0,45%). Так, в дискурсі В. Винниченка топологічний простір набуває метафоричних якісних характеристик: *Сучасна Німеччина – це залізобетонний дім божевільних, моральнооголених, хижожорстоких і моторошинонешасних істот* [с. 35], *залізно-кам'яні міста* [с. 143]. У дискурсі Г. Уеллса велика увага приділена Порцеляновому палацу, архітектурній пам'ятці, яка поєднує минуле з майбутнім: *The material of the Palace proved on examination to be indeed porcelain* (палац дійсно був зроблений з порцеляну) [с. 76], а в дискурсі Ж. Верна ця ознака присутня в описі будинків та місцевості в прямому значенні: *les maisons construites en briques cuites au soleil* (будинки з сирцевої цегли) [с. 297], *un terrain caillouteux* (кам'яниста місцевість) [с. 284]. У дискурсі В. Обручева якісних характеристик простору та його об'єктів не спостережено.

Міфічно-фантастична зона (В. Обручев: 96 ознак – 24,3%, Г. Уеллс: 31 – 14,6%, Ж. Верн: 16 – 6 %, В. Винниченко: 10 – 3%) репрезентована класифікаторами незвичайного світу (В. Обручев: 79 ознак – 20%, Г. Уеллс: 14 – 6,6%, Ж. Верн: 8 – 3%, В. Винниченко: 4 – 1,2%) та антропоного світу (Г. Уеллс: 17 ознак – 8%, В. Обручев: 17 – 4,3%, Ж. Верн: 8 – 3%, В. Винниченко: 6 – 1,8%). У дискурсах досліджуваних авторів людина стає не тільки частиною фантастичних подій, але сама впливає або створює їх. Класифікаційна ознака незвичайності формована диференційними ознаками *міфічності / ірреальності, підземного світу, незвичної флори, мандрів у вимірах, незвичайної фауни*. Міфічність, ірреальність присутні в дискурсах усіх зазначених нами авторів й відображена в ознаках простору земного й небесного. Міфічні здібності надані небу в дискурсах В. Винниченка й Ж. Верна: *щастя небесне на землі* [с. 84], *Le ciel nous préserve de leurs attaques!* (нехай небо врятує від їх наступу) [с. 156]. Образи невідомої країни Плутонії пройняті духом міфічності у В. Обручева: *„внутриземное”, светило* [с. 100], *Плутония – страна вымерших исполинов* [с. 165], *пустыня Дьявола, вулканы – трон Сатаны* [с. 191], *таинственная страна* [с. 293]. Машина часу, можливість мандрів і бачення нових світів стає чинником ірреальності в дискурсі Г. Уеллса: *none of us quite believed in the Time Machine* (жодний з нас не вірив у

Машину часу) [с. 32], *move about in all directions of Space* (рухатись в усіх напрямках простору) [с. 26]. Незвична флора описана в дискурсах Г. Уеллса, В. Обручева й Ж. Верна й характеризує нетиповість нових світів: *strange white flowers* (невідомі білі квіти) [с. 42], *послетретичная (ископаемая) флора Канады* [с. 69], *les cocotiers, les papayers, les cotonniers* (кокосові пальми, динячі дерева, папаї) [с. 78]. Віра у можливість підземного світу характерна дискурсам Г. Уеллса й В. Обручева: *this Under-world* (цей Підземний світ) [с. 57], *подземный мир* [с. 285]. Незвичайна фауна відіграє значну роль в дискурсі В. Обручева й стає важливою рисою фантастичного світу: *игуанодоны* [с. 110], *плезиозавры* [с. 110], *птеродактили* [с. 110], *трилобиты* [с. 110], *палеонтологические чудеса* [с. 110].

Класифікаційна ознака антропоного простору реалізована в диференційній ознаці людства, яке характеризує представників світу, часом іншого, зовсім не схожого на звичних людей, але людина є центром всесвіту і від неї залежить той простір, що її оточує. Всіх авторів поєднує наявність ознак падіння цивілізації в описах її представників. Світ у Г. Уеллса – це світ майбутнього, спотворений бездіяльністю людських істот, пригнічених створіннями підземного світу, як результат “*the sunset of mankind*” (захід людства) [с. 39]. Новий простір у В. Обручева й Ж. Верна навпаки заселений дикунами, які ще не відчули ознак цивілізації. Простір в дискурсі В. Винниченка набуває характеристик людей, які являють собою „розколоте людство” [с. 226].

Отже, вважаємо, що фантастичність в аналізованих романах В. Винниченка, Г. Уеллса, В. Обручева й Ж. Верна відображена в різних типах просторовості, інтерпретація простору кожним окремим автором надає нових характеристик просторовості й її об'єктам. Картина світу ірреального підкреслена різноманітними особливостями просторової семантики, автор-митець відтворює фантастичну реальність за допомогою нових засобів членування простору, вживанням новотворів, утворює нову картину світу.

Література

1. Зеленько А. С. Макро- та мікроструктурний аспекти вивчення значення в мові під кутом зору еволюції лінгвістичних парадигм (на матеріалі українистики та русистики) / А. С. Зеленько // Лінгвістика : зб. наук. пр. / наук. ред. К. Д. Глуховцева. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – № 3 (21). Ч. II. – С. 15 – 22. **2. Фуко М.** Археологія знання / Мишель Фуко ; пер. с фр., общ. ред. Бр. Левченко. – К. : Ника-Центр, 1996. – 208 с. **3. Кубрякова Е. С.** Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е. С. Кубрякова // Изв. АН. Сер. литературы и языка / гл. ред. В. М. Гацак. – 2004. – Т. 63, № 3. – С. 3 – 12. **4. Wunderlich D.** Lokale Verben und Präpositionen – semantische und konzeptuelle Aspekte / D. Wunderlich, I. Kaufmann // Sprache und Wissen : Studien zur Kognitiven Linguistik. –

Opladen, 1990. – S. 223 – 252. **5. Болотнова Н. С.** О методике изучения ассоциативного слоя художественного концепта в тексте / Нина Сергеевна Болотнова // Вестн. ТомГПУ. Сер. Гуманитарные науки. – 2007. – № 2 (65). – С. 74 – 79. **6. Миллер Л. В.** Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория / Л. В. Миллер // Мир рус. слова. – 2000. – № 4. – С. 39 – 45. **7. Болотнов А. В.** О некоторых текстовых направлениях ассоциирования, отражающих концепт ХАОС в лирике М. Цветаевой / А. В. Болотнов // Вестн. ТомГПУ. Сер. Гуманитарные науки. – 2007. – № 2 (65). – С. 85 – 91. **8. Лотман Ю. М.** Структура художественного текста. Об искусстве / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПб, 1998. – 285 с. **9. Осипов А. Н.** Фантастика от „А” до „Я” (Основные понятия и термины) : Краткий энциклопедический справочник / Александр Николаевич Осипов. – М. : Дограф, 1999. – 352 с. **10. Rescher N.** Imagining Reality: a study of unreal possibilities / Nicholas Rescher. – Chicago and La Salle : Open Court Publishing, 2003. – 298 p. **11. Аскольдов-Алексеев С. А.** Концепт и слово / Сергей Алексеевич Аскольдов-Алексеев // Русская речь. – Л., 1928. – Вып. 2. – С. 28 – 44. **12. Попова З. Д.** Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток –Запад, 2007. – 314 с. **13. Горский Д. П.** Вопросы абстракции и образование понятий / Д. П. Горский. – М. : Акад. наук СССР, 1961. – 347 с. **14. Винниченко В.** Сонячна машина / Винниченко В. – К. : САКЦЕНТ ПЛЮС., 2005. – 640 с. **15. Wells H. G.** The Time Machine. The War of the Worlds / H. G. Wells. – The USA : Inc., Greenwich, Conn., 1968. – 254 p. **16. Обручев В. А.** Плутония; Земля Санникова : Романы / Обручев В. А. – Мн. : Юнацтва, 1986. – 606 с. **17. Verne, Jules.** Cinq semaines en ballon / Jules Verne. – Paris : Librairie Générale Française, 2008. – 348 p.

Фоміна С.Б. Особливості репрезентації інтерпретаційної складової концепту «ПРОСТІР» у перших фантастичних дискурсах кінця ХІХ – першої половини ХХ сторіччя.

Автор розглядає особливості концептуалізації простору на матеріалі фантастичних романів В. Винниченка „Сонячна машина”, В. Обручева „Плутонія”, Г. Уеллса “Машина часу”, Ж. Верна “П’ять тижнів на повітряній кулі”. У статті порушено низку питань, пов’язаних зі структурою концепту й відображенням простору в авторському дискурсі.

Ключові слова: дискурс, концепт ПРОСТІР, фантастика, семантика.

Фомина С.Б. Особенности репрезентации интерпретационного компонента концепта «ПРОСТРАНСТВО» в фантастических дискурсах конца ХІХ – первой половины ХХ столетия.

Автор рассматривает особенности концептуализации пространства на материале фантастических романов В. Винниченко

„Солнечная машина”, В. Обручева „Плутония”, Г. Уеллса “Машина времени”, Ж. Верна „Пять недель на воздушном шаре”. В статье рассматривается ряд вопросов, связанных со структурой концепта и отображением пространства в авторском дискурсе.

Ключевые слова: дискурс, концепт ПРОСТРАНСТВО, фантастика, семантика.

Fomina S.B. The interpretation component of concept «SPACE» representation in the fiction discourse of the end of the XIX – the first half of the XX century.

The author of the article deals with the peculiarities of space conceptualization on the basis of fiction novels by V. Vinnichenko “The Sun Machine”, V. Obruchev “Plutoniya”, G. Wells “The Time Machine”, J. Verne “Five Weeks in a Balloon”. Contradictory questions of space representation in fiction artwork are discussed. Approaches to the concept structure are observed.

Key words: discourse, concept of time, fiction, semantics.

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

УДК 81'1

Зеленько А. С.

МЕТОДОЛОГІЯ КОМПАРАТИВІЗМУ В ОЦІНЦІ ІДЕОЛОГІВ МАРРИЗМУ І НАВПАКИ ПІД КУТОМ ЗОРУ ЕВОЛЮЦІЇ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ

Автор усвідомлено в еволюції мовознавства вбачає послідовну зміну лінгвістичних парадигм. Про парадигму й послідовність з'яви останніх йдеться у його посібнику [1]. При цьому він наголошує на необхідності критичного аналізу кожної з них у взаємозв'язку. Саме тому автор розвідки чітко розрізняє, наприклад, загальне мовознавство як теорію мовознавства і порівняльно-історичне мовознавство як етап усієї еволюції мовознавства. Це ним реалізується у багатьох розвідках та у вже згаданому нещодавно виданому посібнику [1]. Ця розвідка стане основою останньої книги автора і завершує вона осмислення проблеми семасіології в аспекті лінгвістичних парадигм, здійснене у щойно видрукованій книзі [2].

Одним з перших історію світового мовознавства як еволюцію парадигм відтворив російський мовознавець В. О. Звєгінцев у ним укладеній хрестоматії [3]. Про парадигми в історії радянського мовознавства веде мову Романенко А. П. [4].

В українському мовознавстві періодизація мовознавства у вигляді лінгвістичних парадигм (правда, без використання самого терміна) офіційно підсумована автором підручників зі вступу та загального мовознавства М. П. Кочерганом [5]. Робиться це й у надзвичайно цінному посібнику О. О. Селіванової [6]. Остання, здається, не ставила за мету відтворити саме еволюцію лінгвістичних парадигм.

Утвердження у свідомості мовознавців України й Росії історії мовознавства як еволюції лінгвістичних парадигм підсумовує хибну тоталітарну практику монополізації якщо не марксистсько-ленінської філософії як універсальної наукової, то якоїсь однієї з парадигм, скажімо компаративізму, який використовували в СРСР для боротьби з «новим вченням» чи пізніше – з лінгвістичним структуралізмом. Наслідком такої монополізації стала фіксована сучасними російськими ученими неконкурентноздатна фундаментальна наука навіть у Російській Федерації, де влада останніми роками стала виділяти на розвиток науки значні кошти.

Констатуючи усе щойно сказане, не можна обійти того, що у складанні еволюційної схеми мовознавства, мабуть, треба зважити на надзвичайно цінні застереження видатного українського компаративіста В. В. Левицького [7; 8] з приводу недоречного й модного оперування

термінами фрейму псевдоструктуралістами та концепту псевдокогнітивістами. Не менш доречним було його організаційно-методичне зауваження з приводу спроб координаційної ради академічних інститутів НАН України присвоїти собі право визначати наукову проблематику дисертацій, а ВАК – присвоювати науковий ступінь.

Визначення стосунків усіх парадигм – справа нелегка. Тим більше, що нас зацікавила останнім часом відроджувана з небуття яфетидологія, чи «нове вчення», яке постало в СРСР на основі заперечення компаративізму. Сподіваємось, що розгляд стосунків двох названих парадигм поглибить їх розуміння, бо, як покажемо далі, саме марристи побачили й показують слабкі місця компаративізму, які можуть бути усунуті за підказкою опонентів. Отже, констатуємо, що у цій розвідці автор спеціально зосереджується на взаємозв'язках традиційно визнаного компаративізму як лінгвістичної парадигми і все ще остаточно не визнаного марризму, чи «нового вчення», або яфетидології. Це зумовлено рядом загальнотеоретичних чинників і конкретним фактом, що стосується безпосередньо автора розвідки. Скажімо, у нього склалося враження, що наприклад, члени координаційної ради з мовознавства, як і члени експертної ради ВАК порівняльно-історичне мовознавство асоціюють з усім загальним мовознавством.

Маємо нині констатувати, що учорашня офіційна тоталітарна практика функціонування науки й атестації викладачів вишів, трансформована в умовах гіпертрофованого меркантилізму у корупцію у сфері науки й освіти, зумовлює деградацію названих сфер, а відповідно руйнує морально-етичні основи функціонування суспільства. Констатуємо, наприклад, й такий прикрий випадок. Докторантка, у якої консультант маррист, звернулася до столичної спеціалізованої ради з проханням прийняти до захисту підготовлену нею дисертацію. Голова ж ради наголосив на необхідності мати публікацію у підпорядкованому йому журналі. Прийняти її розвідку до часопису він відмовився через неспівпадання його наукових поглядів з науковим баченням її керівника.

Отже, констатуємо, що компаративізм при всіх його позитивах піддавався критиці носіїв інших парадигм, зокрема марристів та структуралістів. Так, офіційний чільник українського мовознавства, радянський організатор українського мовознавства і, зрозуміло, політичний, а значить методологічний угодовець і пересічний (що створює наукове тло) мовознавець І. К. Білодід негативно сприймав не лише марризм як лінгвістичну парадигму, але й лінгвістичний структуралізм. Несприйняття першого ним продемонстроване було не один раз [9]. А ось справжній науковець компаративіст Л. А. Булаховський, вимушено угодовськи заперечуючи марризм як лінгвістичну парадигму, кваліфіковано, по-науковому визначає недоліки компаративізму. Як учений, він, будучи змушений зважати на тодішню ситуацію, критично вказує на умовний характер поняття правови, недостатню глибину аналізу.

На даний момент мовознавців, що не сприймають компаративізм, серед російських та українських учених фактично немає або вони про це не заявляють. І лише М. О. Луценко, сприймаючи теоретичну концепцію М. Я. Марра, відверто це робить. Автор бере до уваги, наприклад, положення М. О. Луценка, що походження мов з єдиної прамови має поступитися визнанню тези про те, що формування перших слів (протослів) відбулося унаслідок міжжетнічних зв'язків носіїв.

Компаративісти відшуковують універсальний елемент, зважаючи на опосередкований через лексико-семантичні і фонологічно-морфемоморфологічні зв'язки саме слова, фактично його абсолютизуючи як основну мовну одиницю у системі мови. Роблять це типологічно у синхронії й діахронії, виявляючи універсальні елементи у розвитку саме цієї одиниці.

У попередній своїй розвідці [10] автор наголошує на двох мікро- й мікроструктурному рівнях дослідження проблеми походження мови, зокрема формування значення у мові. До речі, наголошується також, що пошуки універсальних феноменів у розвитку мови притаманні як компаративістам, що шукали у процесі етимологізування внутрішню форму слова, так і марристам, які оперували чотирьохелементним аналізом. Очевидна близькість представників обох парадигм й щодо визначення ролі історико-культурних чинників, отже, в аспекті макроструктурному. Маємо повідомити, що мегаструктурним рівнем, асоційованим з повсякденно-побутовою моделлю світу стосовно звукової мови, кваліфікуватимемо описове мовознавство як початкову лінгвістичну парадигму. При цьому зважаємо на те, що ця модель у процесі еволюції людини ускладнюється й збагачується за рахунок наукової мікроструктурно й макроструктурно. Зрозуміло, що, класифікуючи мови світу, проблематику мовознавства розв'язують в аспекті макроструктурному, а виявляючи внутрішню форму (етимологічне значення) слова – в аспекті мікроструктурному.

Стосовно ж компаративізму, то відзначаємо, що недоліком компаративістів треба вважати саме абсолютизацію слова – номінативної одиниці при етимологічному аналізі. Це положення можна було сприймати стосовно марксиста геніального ідеолога тоталітаризму Й. В. Сталіна, але не аналітика-мовознавця. До речі, антикомпаративісти при структурно-семантичному, власне семантичному чотирьохелементному аналізі у пошуках універсалій виходять за межі слова, оперуючи словосполученнями, реченнями, а власне фреймами-ситуаціями. Але ж превалювання в етимологічних словниках номінативних одиниць (лексем) ілюзорне, бо дієслів також багато, це, по-перше, а по-друге, предикативність текстів-фреймів, представлених номінативними одиницями, виражалася позавербальними засобами (ситуацією, станом середовища, носія дії-ознаки тощо). Нині констатуємо, що одиницею спілкування давньої людини, безперечно, був синтагматично-парадигматичний позавербально-словесний предикатив-

ний фрейм-текст. Так, ознайомлення з переліком коренів-слів семітських мов [11] дає підстави переконатися, що вони дієслівного походження. Це ж може вказувати на первинне превалювання предикативності у прамові або її домінантизацію в аналізованих словесно-невербальних текстах-фреймах.

Стосовно М. О. Луценка, то автор розвідки поки що лише намагається зрозуміти концепцію ученого, але вже однозначно поділяє його думку про співвіднесеність слова з предикативністю, зокрема погоджується, що «у мові відкладаються одиниці знятої предикації, вони й постають словами» [12, с. 131]. Повертаючись до концепції М. Я. Марра, то знову ж таки слід визнати, що учення акад. М. Я. Марра насаджувалося як пролетарська ідеологія, спрямована проти буржуазного компаративізму, завдяки прямій підтримці глави Радянської держави Й. В. Сталіна. Його утвердження в радянському мовознавстві відбувалося під гаслом класової боротьби. До речі, таким же ненауковим за безпосередньої участі Й. В. Сталіна було його заперечення [13]. На жаль, наголошуємо, що ще не завершується у російському мовознавстві процес визнання «нового учення», чи яфетидології акад. М. Я. Марра. Нами уже повідомлялося, що це значною мірою завдячує «зусиллям» академічної російської науки, зокрема оцінці колишнього директора інституту мовознавства СРСР (а пізніше Російської Федерації) В. М. Солнцева [14], а особливо Л. В. Алпатова [15].

«Нове вчення» (яфетидологія) офіційно як повноцінна лінгвістична парадигма кваліфікується лише Т. В. Гамкрелідзе [16]. Ознайомлення зі змістом журналу «Мовознавство», у якому вміщено переклад книги Й. В. Сталіна «Марксизм і питання мовознавства» та розвідки, присвячені названій книзі Л. А. Булаховського та І. К. Білодіда, засвідчує несприйняття його в українському мовознавстві [17; 9]. До теорії «нового вчення» після дискусії 1950-го року українські учені довго не звертаються. І лише у 1989 році зустрічаємо у часописі «Наука і суспільство» консультацію під заголовком «„Яфетичні зорі” академіка Марра» [18].

Нині здається, однобічне несприйняття «нового вчення» М. Я. Марра радянським мовознавством після дискусії відходить у небуття, а його утвердження супроводжується визнанням висловлюваних прибічниками М. Я. Марра критичних зауважень з приводу компаративізму.

Небажання зважати на «нове вчення» акад. М. Я. Марра, ненаукове нехтування ним як лінгвістичною парадигмою, що заперечує компаративізм, змушує дати оцінку останньому з позицій марризму. Скажімо, викликає роздуми навіть поки нібито епігонська робота П. Ф. Філіна й також епігонська рецензія на неї В. П. Петрова [19], зважаючи на високий виконавський рівень першої й другої щодо методологічного принципу названих авторів у питанні про можливість ототожнювати вивчення взаємозв'язку мовних закономірностей і

позамовних соціальних чинників на етапі палеомовознавства, доісторичному етапі й на етапі високорозвинутого суспільства. Постає питання, чи можна співвідносити кількасотлітні періоди у становленні свідомості й відповідно такі ж тривалі етапи трансформації мови жестів у звукову мову з невеликими соціально мало значимими проміжками у функціонуванні сучасної людини.

На відміну від М. Я. Марра, який, використовуючи семантичний аналіз, нехтував принципами заперечуваного ним етимологічного, маррист П. Ф. Філін фактично ним частково користується. Досить переконливі його спроби, констатуючи первинну семантичну дифузність спільнокореневих лексем, визначити саме семантичні моделі виникнення нових лексем. Не викликає сумніву, що превалюючий соціально-смісловий принцип цілком виправданий і виявляється переконливішим за часто формалізований атомарний етимологічний аналіз компаративізму.

Маємо визнати, що переоцінка названої парадигми – справа болісна. Робиться це як заради реабілітації ще однієї лінгвістичної парадигми, так і заради справді наукової оцінки компаративізму, уточнення теорії й поглиблення методики етимологічного аналізу за рахунок інтеграції першої в аспекті теоретичному з універсалогією й типологією, а в аспекті практичному – зі структурно-семантичним аналізом структурної лінгвістики та концептуальним аналізом когнітивної.

Автор цієї розвідки у вже виданому посібнику із загального мовознавства легалізує свої і попередників та сучасників спроби надати вченню акад. М. Я. Марра статусу лінгвістичної парадигми [1, с. 173 – 183]. До речі, про глузливий відтінок назви «нового вчення» слід забути, а значить треба перестати брати її у лапки. Можливо, можна було обмежитися терміном яфетидологія. Правда, можна було б почекати, поки сама по собі назва стане сприйматися нейтрально, як це сталося з молодограматизмом. Але, зважаючи на реальний стан науки у Російській Федерації, Україні, цього треба довго чекати, а це негативно позначається на розвитку вітчизняного російського й мовознавства пострадянських держав.

Автор же розвідки, аналізуючи загальнотеоретичну спадщину М. Я. Марра, по-перше, констатує, що основні тези його вчення, зокрема про єдиний глотохронологічний мовотворчий процес (це фактично споріднює його із заперечуваним марристами компаративізмом), передування «ручної мови» звуковій, стадіальність, зумовленість розвитку мови соціальними чинниками, семантичну дифузність первинних мовних одиниць, фактично підтверджуються і сприймаються, а по-друге, відзначає, що не слід схоластично їх сприймати, пам'ятаючи, що вони обґрунтовані ученим на матеріалі доісторичного етапу розвитку, на етапі трансформування «ручної мови» у природну звукову, становлячи проблематику палеомовознавства.

Так, красномовним свідченням мовознавчого епігонства при утвердженні у радянському мовознавстві теорії стадіальності постає

рецензія В. П. Петрова на книгу П. Ф. Філіна [19], як і рецензована книга. Зрозуміло, що й спроби сучасників М. Я. Марра і його послідовників застосувати обґрунтовані ним на матеріалі палеомовознавства принципи для описового аналізу сучасного функціонування російської чи інших мов не можуть сприйматися наукою без застережень.

Справді, на сучасному етапі диву треба даватися, щоб не бачити зв'язку тези вчення М. Я. Марра про передування «ручної мови» (мови жестів та міміки) з констатованим у книзі О. І. Мешерякова, який підсумовує досвід роботи зі сліпоглухоніми дітьми у Загорському спеціалізованому інтернаті [20] та двома розвідками одного з вихованців названого інтернату, випускника психологічного факультету МДУ С. А. Сироткіна [21; 22].

Стосовно стадіальності суспільного розвитку, мови зокрема, ми вели мову у цілому ряді своїх розвідок, а тому відзначимо лише таке. Стадії у розвитку мови як стадії соціального розвитку етносів у минулому і нині ні щодо порядку їх в антропогенезі, ні щодо загальноприйнятого хронотрону прямо не співвідносяться, як не співвідносні категорії історії та логіки. На жаль, у минулому й тепер політики через свою невисоку загальнотеоретичну підготовку нерідко повсякденно-побутовою моделлю світу замінюють наукову, бо політика хвостизму часто буває їм вигідною й не вимагає значних зусиль при обґрунтуванні політичної програми.

Скажімо, стадіями у формуванні засобу спілкування можна кваліфікувати етап превалювання у людини ручної мови, який при досягненні людською спільнотою двохсот членів перетворився в етап превалювання звукової мови. Названа кількість людського доісторичного колективу співвідноситься з епохою неандертальця [23].

Мабуть, доцільно визначати, наприклад, епоху-стадію формування науки та виникнення мови науки, заміну вербальної форми нагромадження інформації модельними, що пов'язане з комп'ютеризацією, утвердженням в інформатиці комп'ютерних мов.

До останнього часу найбільш складним залишається питання про сприйняття чотирьохелементного аналізу, пропагованого М. Я. Марром. Маємо відзначити, що воно нині трансформувалося у проблему ізоморфізму генного та мовного кодів. Але питання про ізоморфізм генного й мовного кодів все ще лише започатковане науковцями. До нього здебільшого підсвідомо й мимохідь підходять окремі російські й українські мовознавці. Започатковується воно Р. Якобсоном [24] й утверджується Т. В. Гамкрелідзе [16; 25; 26], А. Білецьким [18].

Маємо визнати, що критики марризму, вказуючи на примітивізм у визначенні співвідношення внутрішньомовних закономірностей і соціальних чинників, не зважають, що у М. Я. Марра йдеться про, так би мовити, доісторичну добу у формуванні мови і становленні людини. Зрозуміло, на етапі неандертальця й кроманьйонця взаємодія мови з позамовними чинниками відносно безпосередня й очевидніша.

Антикомпаративісти, з одного боку, і їх антиподи, а фактично послідовники, ті, хто став на позиції визнання мовного коду як продовження генного, протиставлені в одному. Марристи й нинішні ізоморфісти на протигагу компаративістам у пошуках універсальної одиниці нехтують тим, що цей пошук має здійснюватися, враховуючи зміни форми мовної одиниці (найперше слова) на рівні усіх підсистем мови (фонологічному, морфемному, лексичному). Зрозуміло, це їх слабка сторона аналізу.

Щоб чіткіше це уявити, ми запроваджуємо три рівні лінгвістичного аналізу: макро-, мікро- та мегаструктурний. У концепції акад. М. Я. Марра виявляємо, з одного боку, так би мовити, макроструктурний через вивчення історичних, археологічних і т. д. факторів та мікроструктурний неопозитивістичний пошук універсальних смислових мовних одиниць-субстантів, з другого, й нарешті поєднання першого з другим у випадку запропонованих чотирьох елементів, пов'язуваних ученим з різними етносами Середземномор'я, по-третє. Безперечно, що академік М. Я. Марр через аналіз матеріальної і духовної культури на давніх етапах формування людства шукає логіко-семантичні і навіть генетичні універсальні мовні одиниці. Тому не дивно, що уже в генеративній лінгвістиці, як і в компаративістиці й марризмі, формуються принципи когнітивної лінгвістики. Це особливо відчутне у виявленому сучасними мовознавцями зв'язку питання про наголошувану Ноамом Хомським генетичну зумовленість звукової мови та обґрунтованого М. Я. Марром чотирьохелементного аналізу з ізоморфізмом мовного та генного кодів. Під цим кутом зору авторська спроба, як і зауваження В. І. Шаховського про необхідність пов'язати категорію концепту з архетипами К.-Г. Юнга, здається знаходить підтримку. Сподіваємось, що розвідка психолога Л. І. Анциферової [27], а тим більше книга визначного психолога [28] логічно уже потрапили в поле зору лінгвістів. Стає зрозумілим, чому один з російських філологів вбачає глибинне етнічне коріння в архетипі [29]. Автор розвідки сприймає й твердження, сформульовані його попередниками філософами й психологами про те, що архетипи – першообрази колективного підсвідомого [29, с. 47], – базові концепти, які визначають координати, за допомогою яких людина сприймає світ і здійснює свою життєдіяльність [29, с. 49], що архетип – довербальне явище [29, с. 49], що він породжує «постійні похідні» у різних галузях знань у культурі, літературі і менталітеті у цілому й постають вони «вічними» образами культури, абстрактними поняттями релігії, філософії («Добро», «Зло»), архетипічними фігурами цивілізації (Мати, Цар, Жертва) [29, с. 50], а не лише як універсальні символи (Аніма, Самість, Тінь і т. д.), зважаючи на образну природу символу та архетипу [29, с. 55].

До речі, типологічний аналіз міжмовних лексем-антонімів здійснюється марристами в аспекті змісту. Довільне маніпулювання М. Я. Марром лексемами навіть різних щодо сімей мов, але зближуваних

ареально на основі соціально-виробничих чинників на доісторичному етапі цілком обґрунтоване. Зрозуміло, епігонські дослідження його послідовників стосовно сучасних мов та їх говорів викликають сумнів, якщо це не робиться в аспекті когнітивної науки.

І все ж непереконливими поки що сприймаються сучасниками-дослідниками новітні спроби виявити елементарні лінгвістичні універсалиї, йдучи за М. Я. Марром. Йдеться про те, що на матеріалі російської, арабської мов аналіз коренів слів здійснює М. М. Вашкевич [30]. Учений науковим аналізом робить транслітерацію й прочитання слів російської та інших мов арабською, а слів арабської мови – російською. М. М. Вашкевич-нелінгвіст фактично прямо визнає ізоморфізм генного та мовного кодів, коли у передмові наголошує, що мова не лише і навіть не настільки засіб спілкування, наскільки кібернетична машина, яка керує не лише людським суспільством, окремими етносами і навіть індивідами, але й всім життям, фізіологією людини, тваринним і навіть рослинним світом [30, с. 3]. Небезтенденційна спроба визначити главу України за допомогою оперування кодом російського алфавіту – також непряме визнання ізоморфізму мовного й генного кодів [31, с. 555 – 564].

І все ж справді чи псевдогенетичні пошуки глибинних внутрішньомовних семантичних універсалиї П. Лукашевича [32; 33], М. М. Вашкевича [30], як і самого М. Я. Марра, заслуговують на увагу, бо всі вони можуть бути віднесені до мікроструктурного розв'язку проблеми про значення у мові поряд з пошуками мовних універсалиї Ю. С. Степановим (констант), А. Вежицькою (примітивів), а М. Я. Марром – чотирьох елементів. Успіхи ядерної фізики, генетики заохочують до цього, бо вони аналогічні.

Якщо ці кілька мовних і позамовних спроб виявити універсальні мовні одиниці можуть сприйматися, як і чотирьохелементний аналіз М. Я. Марра, як наївні гіпотези, то тим більше дослідницька ономастична практика Є. С. Отіна та його послідовників, моделювання-реконструкція предикативності функціонування мови на основі аналізу паремій і художнього тексту С. С. Єрмоленком [34], що знаменують прилучення українського мовознавства до світової проблематики «Текст ↔ Смісл», започаткованого О. І. Мельчуком. Маємо ще раз констатувати, що з усім цим перегукуються семантичні компаративні дослідження не лише лексем, але й тексту на прикладі фразеологізмів, паремій фундатора конотопонімії Є. С. Отіна. Розрізненням денотативно-десигнативного та конотативно-емотивного компонентів лексичного значення компаративну семасіологію Є. С. Отін трансформує у когнітивну, бо намагається визначити сутнісні характеристики глибинних закономірностей функціонування мови.

Підставою для реконструкції значення одиниці, зокрема й лексеми, стали принцип інтеріоризації позамовного у мовне Л. С. Виготського, констатація З. Фрейдом превалювання у психіці

пересічної людини підсвідомості, визнання зумовленого зв'язку між названим предметом і назвою-знаком у синхронії Ф. де Соссюром, а Ч. С. Пірсом, Ч. У. Моррісом – довільного зв'язку між ними у діахронії [35, с. 108–134]. Це у когнітивній семасіології, утверджуючи трансформацію номінативності й парадигматичності у предикативність й синтагматику у процесі аналізу паремій та художніх текстів, власне лексичного значення у граматичне, опираючись на категорію конотації, продемонстрував С. С. Єрмоленко [34; 36].

Аналіз різних лінгвістичних парадигм став науковою базою для автора, яка дала змогу поглибити розуміння проблеми про значення у мові. Це підсумовується у даному випадку й напрямком когнітивної лінгвістики, названим синергетичним детермінізмом. Обґрунтування його пропонуємо у вже згаданій книзі «Проблеми семасіології в аспекті лінгвістичних парадигм» [2]. Тут же лише повторимо.

Синтагматика з її граматичною предикативністю своєю сутністю завдячує енергії (інформації) матерії, яка нагромаджує й структурує субстанцію. У тварин їх функціонування (їх предикативність) зумовлені внутрішніми потребами, керованими природними не лише на мега- (сприйнятими людиною), але й мікро- (ритмами органів людського тіла) та макроструктурними (ритмами Землі й інших космічних об'єктів). Позамовна, так би мовити, предметна предикативність завдячує ритмам природи у широкому розумінні, ритмам взаємодії людини із зовнішнім середовищем. З природних ритмів виробнича і соціально-побутова діяльність людини на межі неандертальця й кроманьйонця виділяється тоді, коли у неї замість природного генетичного зумовленого інстинкту формується на основі метафоричного переносу конкретно-образного мислення; що разом з почуттями формує варіативну підсвідомість свідомості, соціологізований ритуал.

До сформування ручної мови (мови жестів рук та пальців), ментальний компонент виражався у єдності з емотивним мовою рухів тулуба (тіла) – кінесікою та мімікою обличчя. У тварин він розчинений в емотивному регулюванні генетично зумовленої взаємодії організму з природним середовищем. Відзначимо, що на особливу увагу заслуговує аналіз співвідношення названих компонентів у ссавців, а особливо мавп, зокрема людиноподібних. Безумовно, треба прослідкувати під цим кутом зору еволюцію співвідношення генетично зумовленого і набутого окремими видами тварин залежно від рівня розвитку їх психічної системи. Автономізація організму людини здійснюється шляхом автономізації ритмів її органів і всього організму стосовно ритмів зовнішнього середовища, їх опосередкування від впливів середовища. У процесі такої взаємодії змінюється не лише організм істоти, але й середовище, в якому він живе. Опосередкованою формою взаємодії у тварин постають ігри молодих особин (кіз, лошат, телят, кошенят, собачат, лисенят, вовчат і т. д.). У птахів опосередкованими, хоч і генетично потенційно зумовленими, постають уже відзначені

передшлюбні залицяння, зокрема у горобців, голубів, курей, а особливо чітко окреслені у юрків лебедів. У цьому випадку в названих видів генетично зумовлене варіювання природного акту, а не кожен окремий конкретний акт.

Не викликає сумніву, що ментальний засіб вираження свідомості ручна мова, чи мова жестів рук і пальців рук людини фактично засвідчує початок формування людини з її підсвідомістю. Ілюстрації до розвідки К. Е. Ізарда [37] та передмова В. Симонова [38], засвідчуючи паралелізм вираження емоцій у людиноподібної мавпи (горили, шимпанзе) та людини, дають підстави твердити, що саме жести рук людини супроводжують виділення із змісту поведінки давньої людини ментального компонента, який генетично у приматів та мавполюдини виражається кінесикою (рухами тулуба) та мімікою. Зважаємо на те, що тривалість палеоліту, зумовлена надзвичайно повільним оволодінням процесом виготовлення кам'яних знарядь праці, дає підстави констатувати, що уявлення про зовнішнє середовище давньої людини поставало спершу на основі невеликої кількості дуже повільно змінюваних життєвих ситуацій-фреймів давньої людини. Про етапи опосередкування взаємодії людини із зовнішнім середовищем дізнаємося, до речі, на основі ознайомлення із загальнотеоретичними роботами М. Я. Марра.

Припускаємо, що на етапі дозвукового предикативного в основному номінатива превалювали семантичні закономірності функціонування мовних одиниць на основі конкретно-образного мислення в аспекті змісту. Інша справа, коли почне складатися вербальний компонент пізнаваного реального середовища й предикативно-номінативні мовні одиниці у своєму формуванні коригуватимуться внутрішньомовними закономірностями саме звукової мови. Ручна мова, мова жестів супроводжує процес прямоходіння, вивільнення передніх кінцівок від функції пересування і надання людині можливості працювати, використовуючи формовані у процесі праці за допомогою своїх передніх кінцівок (рук) знаряддя праці і засоби виробництва. З цього моменту інстинкт як сукупність безумовних рефлексів починає замінюватись соціологізованим ритуалом. Підсвідома (опосередкована, узагальнена, варіативна) взаємодія людини з природним середовищем поступово замінює генетично зумовлену неваріативну несвідому (досвідому) взаємодію тварини з природним середовищем. Підсвідомість (конкретно-образна міфологічна свідомість) має компенсувати безпосередню природну взаємодію, взаємодію організму тварини як елемента природного середовища з цим середовищем. Отже, з самого початку трудові акти людини набувають соціально знакового характеру, бо вони, втрачаючи природну зумовленість, вимагали підсвідомо виявленими опосередкованими закономірностями замінити генетично кодовані акти. Припускаємо, що оперування конкретними предметами у період від трансформування

закономірностей на основі суміжності у закономірності на основі подібності зумовило формування ручної мови як структурованої системи редукованих наочно відтворюваних навичок оперування людиною з вироблюваними нею предметами.

Щойно сказане щодо онтології ручної мови, певні, підтверджують спостереження за формуванням засобів спілкування сліпоглухоніми дітьми у Загорському спеціалізованому інтернаті [20] в аспекті філогенезу. Адже позавербальні жести – мімічні «знаки» супроводжують вироблені у процесі виробничої й соціально-побутової взаємодії акти. Слід зауважити, що такі знаки – фактично напівзнаки, бо їх зміст є напівзмістом, не відділеним від реалії та акту-взаємодії. Зростаючий соціально й виробничо неандерталець, що прямує до кроманьйонця, жесто-мімічне напівзнакове спілкування трансформує у комплексне жесто-мімічне й звукове, яке на етапі переходу до кроманьйонця стає звуковим, супроводжуваним ручною, чи жесто-мімічною мовою.

Таким чином, автор бачить еволюцію становлення звукової мови як трансформування невербально-словесного синтагматичного фрейму з предикативністю, реалізовуваною ситуацією, у парадигматично-синтагматичний ословеснений дифузний ментально-емотивний концепт. Маємо визнати, що фрейм неандертальця на етапі переходу до кроманьйонця настільки співвідноситься з фреймом-концептом сучасної людини, наскільки фрагментальні залишки сучасного соціологізованого ритуалу у вигляді сімейних свят, днів народження, обряду похорону чи урочистих дипломатичних прийомів або державних свят нагадують цілісний соціологізований міфічний світ найдавнішої людини.

Пам'ятаймо, що на відміну від сучасного стану ритуал на початковому етапі був сакральним у позамовному і вербальному компонентах. Ця сакральність успадкована від підсвідомо знайденого окремого трудового акту усієї цілісної навички оперування природним об'єктом, успішних соціальних актів давньої людини десь на етапі трансформування неандертальця у кроманьйонця за допомогою іншого природного об'єкта, що трансформується у знаряддя праці та засіб виробництва. Сакральними для пересічної людини залишились обрядові акти, предмети дійства і вербальні одиниці. Власне у сучасній пересічній людини сакральними ділянками психічної діяльності людини залишились сфери народження та смерті, що нагадують про почуттєво-ментальний ритуал як програмовану поведінку людини. Вони нині фізіологічно не пояснювані для пересічної людини як раритетні ділянки густого волосяного покриву під руками, біля статевих органів та на голові.

Позавербальний компонент свідомості виражається кінесікою (тіла людини), мімікою (обличчя людини) і жестами рук та пальців рук людини. Перші два в основному виражають почуттєвий компонент, третій – в основному ментальний. Зрозуміло, мовою галузевих ділянок наукової моделі світу це можна відтворити досить повно, звуковою ж

природною мовою це робиться на основі метафоричного конкретно-образного сприйняття пунктирно. Уся художня народна творчість усіма видами мистецтва відтворює це на протязі свого кількатисячолітнього функціонування. Нинішня художня література досвід народної творчості удосконалює. Мабуть, зрозумілим стає, що концептуально-дифузний жест на позначення функціональної взаємодії з предметом, істотою передував комплексному повсякденно-побутовому вербальному (звуковому) предикативному протослову.

Поодинокі внутрішньомовні етимологічно виявлені спільнокореневі слова-лексеми (*початок – кінець, дихати – тхнути* і т. д.), а особливо численні міжмовні антоніми (укр. *вродливий*, рос. *уродливый*, польське *urodliwy*, біл. *вродливы* та ін.), – очевидно, – свідчення давньої-прадавньої семантичної дифузності, яка веде початок з протолексем, що постали на місці жестових еквівалентів, елементів «ручної мови». Словник міжмовних антонімів М. П. Кочергана [39], як і інші подібні, у процесі семантико-структурного типологічного аналізу лексем могли б дати можливість відтворити прадавні (праслов'янські, прагерманські, індоєвропейські і т. д.) семантичні моделі й кореневі морфеми. Можна припустити, що деякі з них вказуватимуть на семантику жестів, від яких утворені були протолексеми.

В аспекті онтологічному бачимо, що зміст і форму мовної одиниці звукової мови започатковує праодиниця мови на етапі конкретно-образного мислення еволюційно найдавнішого неандертальця, у якого свідомість складається у процесі переходу асоціації за сумісністю (метонімії) у метафоричний перенос. Давня людина оперує конкретними предметами-знаряддями, виділяючи їх у процесі своєї взаємодії зі слабо соціологізованою взаємодією із зовнішнім середовищем. Зауважимо, що становлення свідомості людини ілюструється, з одного боку, аналізом онтогенезу та філогенезу мозку людини [40, с. 490–541], а з другого – ознайомленням з антропологічними та археологічними знахідками [41]. Беремо до уваги статті С. Чернишова та Є. Кононової названої енциклопедії, у яких йдеться про філогенетичний та онтогенетичний розвиток мозку і його анатомію та фізіологію.

Синтагматика визначається безпосередньо природними ритмами середовища і людського організму. Предикативність (безумовно, не персоніфікована) реалізується в інформації людини, яка методом проб та помилок формує виробничу й соціальну «свідомість», яка знаково постає мовою жестів та міміки. Усе вищевідзначене дає нам підстави визначити еволюцію давньої праодиниці мови людини на етапі її еволюції від неандертальця до кроманьйонця.

У цьому випадку стає необхідним усвідомити хибність успадкованої європейським мовознавством від давньогрецької традиції абсолютизувати у сучасному повсякденно-побутовому засобі спілкування вербальний компонент й сприйняти обґрунтовані синергетичним детермінізмом пропоновані нижче положення.

Обґрунтовано доведений дифузний характер номінативи (лексем) через виявлення у неї лексико-семантичних варіантів, здатності до сполучуваності з іншими словами, як і здатність реконструювати потенційну предикативність у ній, В. З. Теркуловим [42] використовуються для підтвердження тези про нетотожність розрізняваних ним слова та номінативи, а нами – для виявлення в останній предикативності, а за М. О. Луценком – для підтвердження у слова вторинності номінативності. До речі, невизначеність слова як лише лексичної номінативної одиниці ще раніше відзначена була В. М. Павловим [43] у процесі аналізу складних слів. Він бачить суперечливий характер взаємодії номінативності й предикативності, співвідношення слова й словосполучення.

Відзначає М. Я. Марром функціонально-метафоричне етнографічне знакове смислове перенесення у похоронному обряді на Кавказі волів на коней виказує не лише дифузність давнього смислу, але й методику структурно-семантичного аналізу лексем (семем) структурної лінгвістики. З цього приводу доречно відзначити те, що О. І. Мещеряков у не раз згадуваній нами його книзі «Слепоглухонемые дети» [20] на етапі трансформування жестової мови в еквівалент звукової в учнів спеціалізованого навчального закладу відзначав наявність саме простих неускладнених речень замість ускладнених однорідними членами, вставленими тощо конструкціями тощо здорової людини.

Замість дифузної категорії описового мовознавства значення категоріями нижчого порядку у когнітивній лінгвістиці мають бути визнані конотація, вичленовані зі значення відповідно категорії ментального та емотивного (почуттєвого), конструйовані на основі ментальних і емотивних сем (семантичних множників) відповідних (ментальних та емотивних) концептів як упорядкованих семем (лексико-семантичних варіантів слів). До речі, й колишня пропонована структуралістами моноплосинна статична суто ментальна мовна модель світу [44] в аспекті когнітивної лінгвістики у процесі концептуального буму має стати якщо поки що не об'ємною, то хоча кількашаровою.

Нині виявленими когнітивістами концептосферами (моделям світу у вигляді структурованих сукупностей концептів) сучасної людини на зорі людства передували ситуативні позавербально-словесні синтагматично-парадигматичні фрейми-концепти епохи переходу неандертальця у кроманьйонця. Звертаємо увагу на нині активно використовуваний концептуальний аналіз, що оперує дифузними за змістом численними лексемами (точніше семемами чи лексико-семантичними варіантами слова) концептів.

Органічність зв'язку давніших і сучасних лінгвістичних парадигм як в аспекті категорійному, так і щодо дослідницької методики нами бачиться, наприклад, у випадку звернення до, здавалося б, дуже далекого від прийомів описової лінгвістики дискурсивного аналізу. Дискурсивний аналіз як метод дослідження функціонуючої системи мови на перших

порах типологію текстів основував на позамовному чиннику, бо розрізнення текстів повідомлення, судового засідання, урочистого прийому і т. д. аж не чинник лінгвістичний. Це нагадує початковий етап утвердження системності у лексикології, коли основною лексичною парадигмою була предметно-тематична група субстантивів. Дискурсивний аналіз на етапі когнітивної лінгвістики розпочинається з розрізнення вербальних повсякденно-побутової, вербальної, художньої, релігійної та наукової моделей світу, аналізованих у зіставленні з першими трьома позавербальними предметно-образними і четвертою на тлі модельних форм нагромадження й збереження інформації. Про останні, зокрема й про домінування її на сучасному етапі інформує О. М. Рубанець [45].

Підсумовуючи, так би мовити, науковий діалог компаративізму й марризму, у першу чергу, а також взаємодію описового мовознавства з іншими парадигмами, констатуємо оформлення пропагованого нами напрямку когнітивної лінгвістики – синергетичного детермінізму.

Нажаль, колишній провінціалізм, зумовлений ідеологічним тиском радянського російського шовінізму, не дав змоги у минулому і значною мірою й тепер справді науково теоретично витлумачити українським теоретикам мовознавства цілісний розвиток мовознавства у цілому.

Щоб не склалося враження у того, хто знайомиться з розвідкою, що автор її не знає, як утверджувались у радянському, зокрема й українському мовознавстві, лінгвістичні парадигми, то він згадає про деякі моменти їх з'яви і функціонування. Та повертаючись до еволюції парадигм, маємо констатувати, що найбільш комфортно функціонувала в російському й українському мовознавстві давно вже постала описова парадигма. Компаративісти ж у русистичі й україністичі зазнали значних утисків спершу з боку утверджуваних у тоталітарному СРСР представників «нового вчення» М. Я. Марра та пізніше лінгвістичного структуралізму.

Здобутки описового мовознавства у європейському й світовому мовознавстві очевидні. Але якщо у Західній, меншою мірою Східній Європі давньогрецькі описові традиції органічно розчинилися у сучасній проблематиці на рівні різних парадигм, то в російському, а особливо мовознавстві пострадянських республік прогрес лінгвістики повільний, зигзагами. Нині воно не дає змоги прогресувати галузі як в аспекті теоретичному, так і прикладному. Адже не секрет, що й апологети категорійного (категоріального) описового мовознавства, недостатньо, зважаючи на розрізнення змісту й форми, скажімо, лексико-семантичний спосіб словотворення (творення будь-яких мовних одиниць), не роблять визначальним (за змістом), а морфемний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний не кваліфікують залежними від нього. Отже, вони чітко не розмежовують категорії змісту і форми. Це їх чи не основний недолік, зумовлений рівнем теоретичного осмислення у галузі.

Маємо з жалем визнати, що тривала тоталітарна ізоляція радянських мовознавців навіть на тлі останніх десятиліть не поновила колишню дореволюційну інтеграцію російських, українських дослідників мови з їх європейськими колегами. Через те тривалим в СРСР було несприйняття структурної лінгвістики. Цьому, на жаль, посприяв й визначний український компаративіст О. С. Мельничук [46]. Негативне сприйняття структурної парадигми, зокрема датського структуралізму, О. С. Мельничуком вкрай очевидне [46]. Не визначено й донині роль і місце в історії мовознавства українськими теоретиками мовознавства найпопулярнішого і найцитованішого нині серед мовознавців глави генеративної лінгвістики Ноама Хомського [47]. Маємо визнати, що саме випадком позитивного впливу російського мовознавства можна пояснити сформовану раніше активно діючу українську функціональну лінгвістику на чолі з І. Р. Вихованцем і нині стихійно складувану когнітивну у вигляді концептуалістів. Навіть сприйняття функціональної лінгвістики пощастило тому, що пізніше дещо модернізована під функціональну описова методика була абсолютизована спершу невеликою групою одного з відділів Інституту мовознавства (а пізніше української мови) АН України, а потім навіть поза увагою її фундаторів стала механічно тиражуватися. Якщо роботи зачинателів функціональної граматики українців продовжували й збагачували наукову парадигму, то пізніші численні дослідження хіба що вкрапленнями функціональної термінології відрізнялися від кращих традиційних граматичних описів попередніх десятиріч. До речі, один з авторитетних українських граматистів, який тривалий час був співробітником згаданого відділу, так і залишився авторитетним традиціоналістом-україністом, про що засвідчила його монографія [48]. Стихійне утвердження у мовознавстві України когнітивної лінгвістики, а фактично її дослідницького арсеналу у вигляді концептуального аналізу завдячує російській глобалізації. Парадокс, але у російське мовознавство вона потрапила з північноамерикансько-європейської лінгвістики.

Нажаль, у недемократичній державі тоталітарно керована гуманітарна наука, зокрема мовознавство, розвивається не за законами розвитку науки, а на догоду державних керманів чи примітивно витлумачувану політичну доцільність. Останніми роками усе те заступається меркантилізацією, яка трансформується, будучи зумовлена об'єктивними чинниками, у різні види корупції. Така ситуація антинаукова за сутністю, бо наука передбачає вибір, варіативність у проблематиці, в аспектах вивчення. І це тим більше, що й різні парадигми проблемно, теоретично й в аспекті вибору дослідницьких прийомів взаємодоповнюють одна одну. Справа за усвідомленим вибором тої чи іншої парадигми кожним дослідником.

Повертаючись до оцінки марризму, ми відзначаємо, що у своєму посібнику із загального мовознавства називаємо М. Я. Марра романтиком, усвідомлюючи, що він намагався одноосібно розв'язати

найважливішу проблему – про походження мови, про сутність значення у мові тощо. Не приховуємо, що насильницька домінантність у вчорашній одержавленій науці однієї з лінгвістичних парадигм не сумісна з наукою. І це тим більше, що представники інших парадигм, зокрема компаративізму, зазнали у свій час адміністративних утисків, а деякі учені стали жертвами тоталітаризму. Ця розвідка написана на захист однієї з претенденток на захист докторської дисертації, підготовленої за наукового консультування саме прихильника М. Я. Марра. Як це дисгармоніє з ситуацією у США. На відміну від читаного студентам Гарвардського університету спеціального курсу з історії філософії, у якому серед усіх інших філософських парадигм йшлося й про марксизм-ленінізм, в СРСР науковці, викладачі, аспіранти, студенти мали з ними познайомитися хіба що на основі висвітлення усіх наукових парадигм у філософії [49], психології [50], мовознавстві [51; 52] і т. д. в аспекті марксистсько-ленінської філософії й сприймати відомості про них від супротивного. А оскільки тих, хто здатний на це, було небагато, то нині самі російські вчені у визначенні перспектив російської фундаментальної науки навіть на тлі зростаючої уваги з боку влади налаштовані песимістично. Така теоретична ущербність мовознавців-теоретиків особливо негативно позначалася на підготовці наукового тла у галузі лінгвістики в особі викладачів-науковців. Саме тому нинішнє покоління науковців-мовознавців, зокрема фахівців з української мови, з трудом сприймають історію мовознавства як еволюцію лінгвістичних парадигм. Теоретичний рівень їх дуже далекий від європейського.

Література

- 1. Зеленько А. С.** Загальне мовознавство : навч. посіб. / А. С. Зеленько. – К. : Знання, 2010. – 380 с.
- 2. Зеленько А. С.** Проблеми семасіології в аспекті лінгвістичних парадигм. – Монографія / А. С. Зеленько. – В 2-х ч. – Частина 1. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 199 с. ; Частина 2. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 201 с.
- 3. Звегинцев В. О.** История языкознания в почерках и извлечениях / В. О. Звегинцев. – В 2-х ч. – Часть I. – М. : Гос. учебно-педагогическое изд-во МП РСФСР, 1960. – 404 с. ; Часть II. – М. : Гос. учебно-педагогическое изд-во МП РСФСР, 1960. – 329 с.
- 4. Романенко А. П.** Характер и смена «парадигм» в истории советского языкознания / А. П. Романенко // Лингвистика : взаимодействие концепций и парадигм. – Вып. I. – Часть 1. – Харьков, 1991.
- 5. Кочерган М. П.** Загальне мовознавство : Підручник / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2006. – 464 с.
- 6. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2008. – 712 с.
- 7. Левицкий В. В.** Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Черновцы : ЧНУ, 2003. – 190 с.
- 8. Левицкий В. В.** Куди йдемо? / В. В. Левицкий // Науковий вісник Чернівецького

університету : Збірник наукових праць. – Вип. 188 – 189. Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 3 – 13. **9. Білодід І. К.** Розвиток національних мов в епоху соціалізму в світлі вчення Й. В. Сталіна про соціалістичні нації і про мову / І. К. Білодід // Мовознавство. Наукові записки. Том IX. – К. : Вид-во АН УРСР, 1951. – С. 48 – 60. **10. Зеленько А. С.** Макро- та мікроструктурний аспекти вивчення значення в мові під кутом зору еволюції лінгвістичних парадигм (на матеріалі україністики та русистики) / А. С. Зеленько // Лінгвістика. Збірник наукових праць. – № 23 (21). Частина II. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. **11. Газов-Гинзбург А. М.** Был ли язык изобразителен в своих истоках? (свидетельство прасемитского запаса корней) / А. М. Газов-Гинзбург. – М. : Наука, 1965. – 181 с. **12. Луценко Н. А.** Введение в лингвистику слова / Н. А. Луценко. – Горловка : Издательство ГДППМ, 2003. – 144 с. **13. Сталин И. В.** Относительно марксизма в языкознании. К некоторым вопросам языкознания. Ответ товарищу Е. Крашенинниковой / И. В. Сталин. – М. : Госполитиздат, 1950. – 39 с. **14. Солнцев В. М.** Институт языкознания РАН. История, достижения, проблемы / В. М. Солнцев // Известия АН. Серия литературы и языка. – 2000. – № 2. – Том 59. – С. 3 – 14. **15. Алпатов Л. В.** История одного мифа : Марр и марризм / Л. В. Алпатов. – М. : Наука, 1991. – 240 с. **16. Гамкрелидзе Т. В.** Бессознательное и проблема структурного изоморфизма между генетическим и лингвистическим кодами / Т. В. Гамкрелидзе // Бессознательное. Многообразие видения. – Новочеркасск : Агентство САГУНА, 1994. – С. 103. **17. Булаховський Л. А.** Питання історичного розвитку мов у світлі праць Й. В. Сталіна з мовознавства / Л. А. Булаховський // Мовознавство. Наукові записки. Том IX. – К. : Вид-во АН УРСР, 1951. – С. 32 – 47. **18. Білецький А.** «Яфетичні зорі» академіка Марра. Наукова консультація / Андрій Білецький // Наука і суспільство. – 1989. – № 11. – С. 71 – 72. **19. Петров В. П.** К вопросу о стадийном изучении сельскохозяйственной терминологии / В. П. Петров // Язык и мышление. IX. Институт языка и мышления им. Н. Я. Марра АН СССР. – Петроград, 1937. – С. 101 – 134. **20. Мещеряков А. И.** Слепоглухонемые дети развитие психики в процессе формирования поведения / А. И. Мещеряков. – М. : Педагогика, 1974. **21. Сироткин С. А.** Переход от жеста к слову / С. А. Сироткин // Вестник МГУ. Серия XV. Психология, 1977. – № 2. **22. Сироткин С. А.** Чем лучше мышлению вооружаться : жестом или словом / С. А. Сироткин // Вопросы философии, 1977. – № 6. **23. Вишняцкий Л. Б.** Происхождение языка : современное состояние проблемы / Л. Б. Вишняцкий // Вопросы языкознания. – 2001. – № 2. – С. 48 – 63. **24. Якобсон Р.** Жить и говорить / Р. Якобсон // Язык и бессознательное. – М. : Гнозис, 1996. – С. 199 – 222. **25. Гамкрелидзе Т. В.** Якобсон и проблема структурного изоморфизма между генетическим кодом и семиотическими системами /

- Т. В. Гамкрелідзе // Вопросы языкознания, 1998. – № 3. – С. 5 – 8.
- 26. Гамкрелідзе Т. В.** Об одной лингвистической парадигме / Т. В. Гамкрелідзе // Вопросы языкознания, 2005. – № 2. – С. 3 – 7.
- 27. Анциферова Л. И.** Архетипическая теория развития личности Карла Густава Юнга (Статья первак : Особенности развития личности в первой половине жизни) / Л. И. Анциферова // Психологический журнал. – 2000. – № 2. – Т. 21. **28. Юнг К. Г.** Человек и его символы / Карл Густав Юнг. – Перевод с англ. – М. : Серебряные нити, 1988. **29. Большакова А. Ю.** Архетип – концепт – культура / А. Ю. Большакова // Вопросы языкознания. – 2010. – № 7. – С. 47 – 58. **30. Вашкевич Н. Н.** Системные языки мозга / Н. Н. Вашкевич. – Изд. 2-е. – М. : Белые альвы, 2002. – 400 с. **31. Ульшин В. А.** Человек и Вселенная / В. А. Ульшин. – Луганск, 2010. **32. Лукашевич П.** Мнимый индо-германский мир, или истинное начало и образование языков Немецкого, Английского, Французского и других Западно-Европейских / П. Лукашевич. – Составленъ Платономъ Лукашевичемъ. – Киевъ. Въ типографіи М. П. Фрица, возль памятника, 1873. **33. Лукашевич П.** Причина ненависти англичанъ къ славянским народамъ / П. Лукашевичъ. // Соч. Платона Лукашевича. – Типографія К. Н. Милевскаго, на Крещатике, домъ Биска, 1877. **34. Ермоленко С. С.** Мовне моделювання дійсності і наукова структура мовних одиниць. Монографія / С. С. Ермоленко. – К., 2006. – 384 с. **35. Васильев С. А.** Синтез смысла при создании и понимании текста / С. А. Васильев // Философские проблемы / АН УССР Ин-т философии ; Отв. ред. М. В. Попович. – К. : Наук. думка, 1980. – 240 с. **36. Ермоленко С. С.** Образные средства морфологии / С. С. Ермоленко. – К. : Наук. думка, 1987. – 122 с. **37. Изард К. Э.** Эмоциональный контакт / К. Э. Изард // Наука и жизнь. – 1977. – № 12. – С. 112 – 124. **38. Симонов В.** Язык без слов / В. Симонов // Наука и жизнь. – 1977. – № 12. – С. 112 – 113. **39. Кочерган М. П.** Словарь русско-украинских межъязыковых омонимов («ложные друзья переводчика»). Словник міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача») / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1997. – 400 с. **40. Большая медицинская энциклопедия** / Главный редактор Н. А. Семашко. Том седьмой. Гимнастика – Готштейн. – М. : Акционерное общество «Советская энциклопедия», 1929. **41. Елипек Я.** Большой иллюстрированный атлас первобытного человека / Ян Елипек. – Прага : ТСНП Мартин, 1985. – 536 с. **42. Теркулов В. И.** Слово и номинатема : опыт комплексного описания основной номинативной единицы языка / В. И. Теркулов. – Горловка : Изд-во ГППИИЯ, 2007. – 240 с. **43. Павлов В. М.** О противоречиях в языке (составная лексическая единица в ее отношении к синтаксической конструкции) / В. М. Павлов // Ленинизм и теоретические проблемы языкознания. – М. : Наука, 1970. – С. 88 – 109. **44. Караулов Ю. Н.** Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1970. – 350 с. **45. Рубанец О. М.** Сучасні прояви знання / О. М. Рубанец // Практична філософія. Науковий журнал. – 2006. – № 2(20). – С. 12 – 18.

46. Мельничук А. С. Понятия системы и структуры языка в свете диалектического материализма / А. С. Мельничук // Ленинизм и теоретические проблемы языкознания. – М. : Наука, 1970. – С. 38 – 69.
47. Звегинцев В. А. Язык и общественный опыт (К методологии генеративной лингвистики) / В. А. Звегинцев // Ленинизм и теоретические проблемы языкознания. – М. : Наука, 1970. – С. 281 – 305.
48. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові / А. П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1978.
49. Буржуазная философия XX века. – М. : Политиздат, 1974. – 335 с.
50. Основные направления исследования психологии мышления в капиталистических странах. – М. : Наука, 1966. – 297 с.
51. Ленинизм и теоретические проблемы языкознания. – М. : Наука, 1970. – 381 с.
52. Против вульгаризации и извращения марксизма в языкознании. Сборник статей. Часть вторая. – М. : Изд-во АН СССР, 1952. – 500 с.

Зеленько А.С. Методологія компаративізму в оцінці ідеологів марризму і навпаки під кутом зору еволюції лінгвістичних парадигм.

Стаття постала зверненням-обґрунтуванням ученого-освітянина старшого покоління до авторитетного науковця чільника офіційного українського мовознавства з приводу несприйняття ним дослідження дисертантки, у якій консультант пропагує іншу лінгвістичну парадигму. Автор цієї розвідки робить це в аспекті пропагованої ним лінгвістичної парадигми під кутом зору утверджуваної нині у мовознавстві еволюції лінгвістичних парадигм.

Ключові слова: лінгвістична парадигма, компаративізм, марризм, когнітивна лінгвістика, функціональна лінгвістика.

Зеленько А.С. Методология компаративизма в оценке идеологов марризма и наоборот в аспекте эволюции лингвистических парадигм.

Статья стала обращением-обоснованием ученого-просвещенца старшего поколения к авторитетному столичному ученому одному из главкомов официального украинского языкознания по поводу отказа им в приеме к защите в руководимом им специализированном совете диссертации соискательницы, у которой научный консультант представляет другое направление в языкознании. Автор делает это в аспекте пропагандируемой им лингвистической парадигмы и в связи с утверждением в современном языкознании трактовки истории языкознания как эволюции лингвистических парадигм.

Ключевые слова: лингвистическая парадигма, компаративизм, марризм, когнитивная лингвистика, функциональная лингвистика.

Zelenko A.S. Methodology of comparativism in assessing the ideals of marrism and vice versa in the aspect of the linguistic paradigms evolution.

The article is an appeal and justification of the older generation scholar to the one of the authoritative metropolitan main committees of the official Ukrainian Linguistics in the aspect of his linguistic paradigm based on the interpreting of the history of linguistics as the evolution of linguistic paradigms.

Key words: linguistic paradigm, comparativism, marrism, cognitive linguistics, functional linguistics.

УДК 811.111'362

Демідов Д. В.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ РОДУ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

В останні роки з розвитком наукової лінгвістичної думки переглядаються погляди на багато лінгвістичних явищ. Досягнення сучасного мовознавства в області системи частин мови, зокрема, більш точне розуміння природи займенникового класу слів, дозволили переосмислити підхід до трактування категорії роду сучасної англійської мови. Довгий час вітчизняне мовознавство відмовлялася визнати за даною категорією статус граматичної, трактуючи її як категорію семантичну.

Підвищення інтересу до даної граматичної категорії обумовлено крім усього і тим фактом, що останнім часом під впливом соціальних змін, що намітилися в суспільстві англomовних країн у 80-ті рр. і посилюються на цей момент, а саме зростання феміністського руху і руху за політичну коректність, категорія роду англійської мови розглядається як категорія, що відображає соціальний устрій суспільства. З загальної тенденцією до жіночого лібералістичного руху нерозривно пов'язані відчутні зміни у системі засобів вираження категорії роду. Лібералістичний рух жінок останніми роками приділяє значну увагу проблемі «чоловічого ухилу» мови (masculine bias in the language). Проблеми подібного роду є, швидше, соціальними проблемами, але саме в силу цього вони неодмінно знаходять відображення у мовній дійсності.

Актуальність статті обумовлена підвищенням інтересу до даного лінгвістичного явища в рамках категоріальної граматики у зв'язку із зміною разрядової рубрики займенникового класу слів і виявленням його основних функцій (уточнюючої і замісної).

Мета дослідження полягає у вивченні лексичних засобів вираження категорії роду в сучасній англійській мові та виявленні специфічних особливостей і функціонуванні опозицій родових класів у практиці мови.

До теперішнього часу категорія роду англійської мови розглядалася більшістю дослідників переважно як суто лексична категорія. У традиційній граматиці вивчення ознак роду зводилося переважно до опису деяких найбільш поширених родовказуючих афіксів жіночого роду {-ess,-ix,-ette). Деякі дослідники, Л. С. Бархударов, І. П. Іванова, Б. А. Ільш,, І. Б. Хлебнікова, геть-чисто відкидали саму концепцію наявності родової категорії в сучасній англійській мові.

Тим не менш, розвиток вчення про природу займенникового класу слів дозволило виявити той факт, що основним засобом родовказування в англійській мові постають не окремі афікси, які оформляють лише малу децицію іменників, а особисті займенники третьої особи однини *he, she, it*. Теорія про займенникової співвіднесеності як головного засобу вираження родових характеристик іменника отримала розвиток у роботі з теоретичної граматики М. Я. Блоха, який, по суті, одним з перших застосував положення даної теорії для виявлення природи роду і запропонував опис категорії роду, як структури, що формується двома опозиціями (верхнього та нижнього рівнів) [1].

У вітчизняній і у зарубіжній лінгвістиці ця концепція до теперішнього часу не отримала широкого розвитку. Багато робіт, присвячені дослідженню роду, до цих пір не приймають до уваги досягнень наукової думки, що стосуються досліджень питання про природу займенників, і розглядають їх як самостійний знаменний клас частин мови. Подібних поглядів дотримуються Г. А. Вейхман, Н. А. Гришина, Ю. О. Дубровський, І. П. Іванова, Г. Г. Почепцов, О. І. Смирницький, Л. В. Успенський, А. Curzan, S. Romaine, J. J. A. Van Berkum та ін.

Поряд з граматичними засобами вираження родових відносин (а саме займенниковим заміщенням) можна виділити і лексичні засоби, які розмежують змістовні відмінності чоловічого і жіночого роду (опозиція *he – she*) і функціонують в середовищі іменників на означення істот особистісного і неособистісного підкласів.

Гетеронімія (номінативний суплетивізм) характерна для іменників, рід яких визначається біологічно, розглядається як вроджена характеристика і не має явних експліцитно засобів вираження: *boar – sow, boy – girl, brother – sister, buck – doe, bull, steer – cow, cock – hen, drake – duck, gander – goose, husband – wife, ram – ewe, son – daughter, stallion – mare, uncle – aunt, тощо*.

Варто відзначити, що при вказівці статі тварин спеціальні форми як для загального статі, так і для окремих статей застосовуються тільки по відношенню до важливих для людини видів: *horse* ‘кінь’, *stallion* ‘жеребець’, *mare* ‘кобила’; *sheep* ‘вівця’, *ram* ‘баран’, *ewe* ‘вівця’ (жін. р.).

Далі існує декілька градацій: 1) стать тварини виражається як окремою словоформою, так і додаванням родовказуючої основи: *dog – he-dog, bitch – she-dog; cock – sparrow, hen – sparrow*, 2) живі істоти, стать яких зазвичай не представляє інтересу для того, що говорить,

позначаються однією, яка не вказує на стать, словоформою: *fly* 'муха', 'worm' черв'як.

Словоскладання, у разі якого відбувається поєднання основ, одна з яких має яскраво виражене значення чоловічого або жіночого начала. Подібний спосіб індикації статі більш характерний для індикації жіночого роду іменників і особливо часто зустрічається при вказівці професії.

Основи, використовувані для індикації **жіночого роду**;

I. Підклас особистісних іменників.

а) Основа *girl*, яка займає, як показує аналіз словників, в більшості випадків кінцеве положення в слові: *call-girl*, *girl-friend*, *papergirl*, *salesgirl*, *schoolgirl*, *showgirl*, тощо. Деякі лінгвісти не визнають за даною морфемою статус афікса, трактуючи її лише як самостійну лексичну одиницю. Дана точка зору видається дещо невірною через наявність у системі іменників випадків написання разом із зазначеним елементом. Швидше за все, тут доводиться говорити про граматичну полісемію.

Основа *girl* є досить поширеною серед основ жіночого роду. При роботі зі словниками було встановлено, що вона оформляє 22% випадків словоскладання іменників із зазначенням жіночого роду.

б) Основа *lady*, що займає в більшості випадків початкове положення в слові, також зустрічається і як окреме слово. Дане слово походить від давньоанглійського «hlse (f) dige», буквально «loaf-kneader» (та, що випікає хліб), використовувалося пізніше в більш загальному значенні «жінка, яка має титул» [2, с. 109], а далі, на основі набутого значення, почала виступати в якості родовказуючої основи іменника: *lady-driver*, *lady help*, *lady-in-waiting*, *lady-judge*, *ladylove*, *lady-lawye*, тощо.

В даний час дана основа є малопродуктивною, про що свідчить мале процентне відношення складних іменників жіночого роду з початковою основою "lady" до іменників з іншими основами жіночого роду (14%).

в) Основа *maid*, що займає в більшості випадків кінцеве положення в слові: *barmaid*, *bridesmaid*, *chambermaid*, *maid of honour*, *nursemaid* та ін. Дана основа є непродуктивною і на теперішньому етапі розвитку англійської мови кількість іменників, оформлених з її допомогою досить невелика. При проведенню аналізу основа *maid* була зареєстрована в 13% складних іменників жіночого роду.

г) Основа *maiden*, становище якої в слові не є строго визначеним: *handmaiden*, *maiden aunt* та ін. Дана основа також не відрізняється продуктивністю, а кількість слів, оформлених з її допомогою в процентному співвідношенні становить не більше 3%.

д) Основа *mistress*, що є кінцевим елементом у слові, і також зустрічається як і окреме слово: *headmistress*, *postmistress*, *schoolmistress* та ін. Цікаво відзначити, що дана основа, виступаючи в якості словотворчої морфеми, сама оформлена іншим словотворчим елементом,

а саме суфіксом -ess, що вказує на жіночий рід. Процентне співвідношення іменників, оформлених даною основою, складає лише 5%.

е) Основа woman, що займає в 96% слів кінцеве положення, і також зустрічається як окреме слово: charwoman, gentlewoman, kinswoman, noblewoman, policewoman, saleswoman, sportswoman, woman-worker та ін. Дана основа є найбільш продуктивною з основ жіночого роду. Вона оформляє близько 34% складних іменників жіночого роду.

Всі розглянуті вище основи жіночого роду мають спільне денотативне значення, а саме вказівка на особу жіночої статі. Конотативні ж значення, що розрізняють основи даного розряду, пов'язані зі стилістичним або емотивним компонентом значення, який диференціює деривати по ряду ознак: 1) girl – основа, вживається по відношенню до не дорослих осіб жіночої статі, не пофарбована ні емоційно, ні стилістично, 2) lady – деривати даної основи вказують на високий соціальний стан жінки, не забарвлена ні емоційно, ні стилістично, 3) maid – який зберігся з більш ранніх часів еквівалент слова girl, має легке стилістичне забарвлення, відносячи в більшості випадків слово до книжкового стилю; 4) maiden – деривати з даною основою мають більш сильно виражене, ніж у попередньої основи, стилістичне значення, відносять слово до книжкового стилю; 5) mistress – деривати даної основи вказують на особу жіночої статі, що займає керівну посаду, емоційно і стилістично нейтральна; 6) woman – основа не забарвлена ні стилістично, ні емоційно, вказує на дорослу особу жіночої статі.

II. Підклас неособистісних іменників:

а) Основа hen, яка вказує на самку птиці, положення в слові не є строго визначеним: peahen, hen sparrow і т.д.

б) Основа nanny, що займає початкове положення: nanny goat.

в) Основа she, що займає початкове положення в слові: she-cat, she-goat, she-bear та ін.

Основи, які використовуються для індикації **чоловічого роду**:

I. Підклас особистісних іменників.

Випадки вираження чоловічого роду за допомогою словоскладання серед особистісних іменників були зареєстровані лише в одному випадку: he-man.

II. Підклас неособистісних іменників.

а) Основа billy, що займає початкове положення: billy goat.

б) Основа he, що займає початкове положення: he-goat, he-sparrow та ін.

в) Основа tom, що займає початкове положення в слові: tomcat, tom-swan та ін.

Іншим лексичним способом вказівки на рід іменника є **суфіксація**.

I. Суфікси жіночого роду.

На відміну від попереднього способу диференціації роду суфікси, які використовуються при індикації жіночого роду спільні як для іменників особистісного, так і неособистісного підкласу.

а) Найбільш поширений і продуктивний суфікс *-ess*.

При роботі зі словниками було встановлено, що даний формант оформляє приблизно одну п'яту всіх іменників, жіночий рід яких виражений суфіксальним способом. Мабуть, це єдиний суфікс, роль якого в якості індикатора жіночого роду визнається практично всіма лінгвістами. Більшість іменників, оформлених даними формантом, утворена від іменних основ на *-er*, *-or*, і при утворенні похідного з *-ess* іменник також у більшості випадків приймає вихідну / r /, яка займає місце безпосередньо перед формантом *-ess*: *actor – actress, adventurer – adventuress, emperor – empress, governor – governess, hunter – huntress, instructor – instructress, inventor – inventress, manager – manageress, mayor – mayoress, mister – mistress, murder – murderess, seductor – seductress, tiger – tigress, waiter – waitress* тощо.

Можливо також приєднання і на інші результати: *baron – baroness, host – hostess, count – countess, giant – giantess, god – goddess, heir – heiress, millionaire – millionairess, poet – poetess, prince – princess, shepherd – shepherdess, steward – stewardess* тощо.

б) Другим за продуктивністю суфіксом жіночого роду можна назвати формант *-ette*: *conductolette, farmerette, usherette*, тощо.

За дослідженням І. П. Іванової, в двоскладових іменниках даний суфікс є ударним в 50% випадків. У трискладових іменниках з *-ette* наголос у 69% випадків припадає тільки на третій склад, а 25% мають також вторинний наголос на перший склад [3, с. 147].

в) Суфікс *-ix*, оформляє головним чином юридичні терміни: *administratrix, aviatrix, directrix, executrix, progenetrix*, тощо. Усі іменники з даними формантом утворені від іменних основ на *-or*.

У теперішній час даний суфікс є непродуктивним, і оформлені їм іменники представляють досить невелику групу (у більшість сучасних словників вони не включаються зовсім). І. П. Іванова в своїх дослідженнях зареєструвала всього 12 похідних основ з даними формантом [3, с. 211].

г) Суфікс *-a*, оформляє головним чином запозичені іменники жіночого роду: *balletina, diva, geisha, sultana*, тощо.

II. Суфікси чоловічого роду.

а) Суфікс *-er*, а також його графічні варіанти (оформляє в основному юридичні терміни), *-ar*.

Значення чоловічого роду у даного суфікса викликає деякі сумніви. Існує думка, що даний формант насправді надає іменникам лише значення агентивності, з огляду на те, що його похідні оформляють величезну кількість іменників подвійного роду: *doctor, driver, helper, liar, teacher, worker* та ін. Тим не менш, деякі мовні факти все ж свідчать на користь віднесення його до суфіксів чоловічого роду.

Перш за все, варто відзначити, що суфікси жіночого роду *-ess*, *-ette* в переважній більшості випадків оформляють основи саме на вихідне *-er*, *-or*. Це наводить на думку про те, що в свідомості мовців даний формант асоціюється з чоловічою статтю, внаслідок чого виникає необхідність додаткової індикації протилежної статі.

Крім цього, відомий випадок навмисного приєднання даного форманта з метою маркування чоловічого роду: *widow* – *widower*.

Лінгвісти, що не визнають за даними суфіксом родовказуючу семантику, часто звертають увагу на факт існування слів з аналогічним результатом, мають чітко виражене значення жіночого роду: *daughter*, *mother*, *sister*. Однак необхідно враховувати, що в даних словах вихідне *-er* є не суфіксом, а прикметою (тобто відрізком, що збігається з суфіксом по фонетичному оформленню та лексико-граматичному значенню, але приєднуваному до так званої ізольованої або одиничної основи – насправді не існує основ “*daught*” або “*sist*”).

б) Суфікс ***-man***.

Щодо приналежності даного елемента до групи суфіксів чоловічого роду, існуючі точки зору розходяться на два питання.

Перш за все, спостерігаються розбіжності в думках з приводу включення даного форманта як такого в систему суфіксів. На думку деяких лінгвістів, даний формант є полусуфіксом або комбінуючою формою. Інші розглядають його як самостійну лексичну одиницю. Треті схильні відводити йому статус суфікса.

Остання точка зору представляється більш вірною. Формант *man* має яскраво виражене лексичне (діяч чоловічого роду) і граматичне значення (відносить оформлюване слово в клас іменників), що підтверджують дослідження Б. І. Барткова.

У своїй роботі Б. І. Бартков вказує, що ще в англосаксонський період формант *man* вживався у складі складних слів. Вже в той час нараховувалося приблизно 130 похідних слів з даними формантом, іншими словами, вже в той час він отримав статус полусуфікса. Кількість похідних, утворених з цієї моделі, постійно зростала. Тільки з 1900 по 1961 р.р. з'явилося 120 нових слів з цим формантом. Діахронічна продуктивність форманта *man* на 1980 рік складала близько 1300 слів [4, с. 25].

За дослідженнями цього ж автора, у даного форманта дуже чітко виражено фонемне тяжіння: найчастіше формант *man* приєднується до основ з наступними фонемним наслідками: на *-z* – 15%, на *-s* – у 13% випадків, на *-e* – 12%, на *-d* – 8%, що в сумі складає 48% всіх виробних основ. У більшості випадків даний формант ненаголошений [4, с. 29]. Частотна продуктивність суфікса *man* досить висока – 218. Найбільша частотність (частотність на текст в 1 млн. словоформ) спостерігається у наступних слів з даними формантом: *blackman* (негр) – 15, *businessman* (бізнесмен) – 15, *congressman* (конгресмен) – 12, *Englishman* (англієць)м –

15, Frenchman (француз) – 8, freshman (першокурсник) – 8, policeman (поліцейський) – 7. Сумарна частотність форманта – 640 [4, с. 62].

Не багато лінгвістів визнають за формантом *man* значення чоловічого роду. Тим не менш, численні мовні факти показують, що в свідомості багатьох людей похідні з даними суфіксом асоціюються в першу чергу з чоловічою статтю. Це підтверджується фактом заміни даного елемента в деяких іменниках при необхідності основою жіночого роду, тобто свідчить про необхідність у носіїв мови в індикації статі, протилежної укладенню у вихідній лексичній одиниці: *anchorman* – *anchorwoman*, *businessman* – *businesswoman*, *congressman* – *congresswoman*, *craftsman* – *craftswoman*, *gentleman* – *gentlewoman*, *policeman* – *policewoman*, *spokesman* – *spokeswoman*, *sportsman* – *sportswoman*, *yachtsman* – *yachtswoman*, *шоу*.

Значення чоловічого роду у даного форманта підтверджується випадками опозиційного заміщення, коли при нейтралізації опозиції він набуває генеричного значення і використовується в якості заступника іменника подвійного роду безвідносно до його природної статі. Феміністські атаки на вживання даного суфікса в генеричному значенні, таким чином, можна вважати безпідставними, тому що дане явище цілком узгоджується із законами функціонування мовних опозицій.

Слід зазначити, що деякі автори [5, с. 167] поділяють способи вираження роду на **овертивний** (overt) і **ковертивний** (covert). Під першим розуміється лексико-морфологічна індикація роду, другий виражається за допомогою займенникового заміщення.

З цього приводу слід сказати, що так званий ковертивний спосіб індикації роду властивий не тільки тим іменникам, рід яких не має формальних ознак вираження, а є характерним і обов'язковим засобом вказівки роду для всієї системи іменників. У поняття ж овертивного способу вираження роду неправильно включені випадки номінативного суплетивізму, так як у чоловічо-жіночих гетеронімічних парах категорія роду не має явного експліцитного вираження, тому що представлена в них не більше, ніж в іменниках середнього роду. Сп: man, ran, girl, whirl, table. Таким чином, є необхідним переглянути поняття овертивного і ковертивного способів диференціювання роду.

У першу чергу, варто відзначити, що при позначенні обговорюваного явища слід уникати оперування такими термінами як ковертивний\овертивний рід, тому що в подібному випадку відбувається змішання двох різних понять. Такі терміни як «ковертивний\овертивний» не можуть співвідноситися з поняттям «рід», а тільки лише зі способом родовказування. Далі, ми пропонуємо проводити розрізнення вищеназаних способів індикації роду на рівні морфеміки слова, не зачіпаючи парадигматичні співвідношення іменників з відповідними займенниками, існуючими незалежно від того, чи знаходить родовий клас лексичне вираження в слові чи ні. У поняття ковертивного способу родовказування ми пропонуємо включити всі іменники, рід яких не

знаходить формальних ознак висловлювання на морфеміку слова, включаючи сюди чоловічо-жіночі гетеронімічні пари. Під овертивним способом вираження роду слід розуміти, в такому разі, приклади словоскладання, де роль індикатора роду виконує одна з основ, а також суфіксальний вираз роду.

Результати проведеного дослідження дозволили нам зробити наступні висновки:

1. Англійська мова володіє обширною системою лексичних засобів родовказування, які застосовуються у відношенні іменників на означення істот;

2. Головними виразниками характеристик роду є особисті займенники третьої особи однини;

3. Лексичні методи вираження роду сучасної англійської мови є значно багатшими, ніж було прийнято вважати до теперішнього часу. Вони поділяються на ковертивні (гетеронімія) і овертивні (словоскладання, суфіксація) способи вираження роду.

4. В даний час у системі засобів вираження роду відбуваються певні зміни, що відображають соціальну перебудову суспільства. При цьому мова йде не тільки про лексичні засоби родовказування, але порушується також і система займенників, що вже можна розглядати як зміни у сфері граматики.

Література

1. **Блох М. Я.** Теоретические основы грамматики / М. Я. Блох – М. : Высш. шк., 2000. – 160 с. 2. **Urdang L.** Prefixes and Other Word-Initial Elements of English / L. Urdang – Detroit (Michigan), 1984 – 158 p. 3. **Иванова И. П.** Структура английского имени существительного: автореф. дис. на соиск. науч. ст. докт. филол. наук / И. П. Иванова. – М., 1975. – 34 с. 4. **Бартков Б. И.** Английские суффиксоиды, полусуффиксы, суффиксы и словарь 100 словообразовательных формантов современного английского языка : автореф. дис. на соиск. науч. ст. докт. филол. наук / Б. И. Бартков. – Владивосток, 1980. Автореф. дисс. докт. филол. наук. Владивосток, 1980. – 32 с. 5. **Mathiot M.** Ethnolinguistics / Madeleine Mathiot & Marjerie Roberts – Mouton, 1979. – 231 p.

Демідов Д.В. Лексичні засоби вираження категорії роду у сучасній англійській мові.

Статтю присвячено вивченню лексичних засобів вираження категорії роду у сучасній англійській мові та виявленню специфічних особливостей функціонування опозицій родових класів у практиці мови. Відзначається, що головними виразниками характеристик роду є особові займенники третьої особи однини.

Ключові слова: особові займенники, рід, родові класи, сучасна англійська мова.

Демидов Д.В. Лексические средства выражения категории рода в современном английском языке.

Статья посвящена изучению лексических средств выражения категории рода в современном английском языке, выявлению специфических особенностей функционирования оппозиций родовых классов в практике языка. Отмечается, что главными выразителями характеристик рода являются личные местоимения третьего лица единственного числа.

Ключевые слова: личные местоимения, род, родовые классы, современный английский язык.

Demidov D.V. Lexical means of expression gender category in modern English language.

The article is devoted to the analysis of lexical facilities in expressing gender category in modern English language and detection of specific peculiarities in functioning oppositions of gender classes in the practice of language. It is noted, that the main exponent of gender characteristics are personal pronouns of third person singular.

Key words: personal pronouns, gender, gender classes, modern English language.

УДК 811.161.2'373.45

Попова Н. О., Петрова О. Б.

**ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ І ЗАСТОСОВУВАНИХ СПОСОБІВ
СЛОВОТВОРУ В МОВІ-РЕЦІПІЄНТІ ТА МОВІ-ДЖЕРЕЛІ
(СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКА ТА АНГЛІЙСЬКА МОВИ)**

Зростання кількості англомовних запозичень спричиняє складні процеси в сучасній українській лексико-семантичній системі, що відбивається на специфіці перекладу та закономірно одержує неоднозначні оцінки мовознавців – від визначення певного збагачення української мови-реципієнта, відображення за допомогою асимільованих іншомовних запозичень світових досягнень у суспільно-політичній, економічній, управлінській, торговельній тощо сферах до констатації перевантаження й засмічення рідної мови чужими лексемами, часто за наявності їх українських відповідників (Ажнюк Б. М., Безрукова Ю., Белоусова В., Головащук С. І., Зеленько А. С., Зорівчак Р. П., Кислюк Л. П., Кочан І. М., Лотка О. М., Михайлишин Б., Онуфрієнко Г. С., Пономарів О. Д., Федорець С. А. та ін.).

За структурою новітні англіцизми є неоднорідними, а тому вимагають докладного аналізу. Оскільки запозичення великою мірою

зберігають чужомовність з боку зовнішньої форми, перенесеної з англійської мови на український ґрунт, доцільним у рамках даної роботи видається загальне порівняння особливостей структури і застосовуваних способів словотвору в мові-реципієнті та мові-джерелі на прикладі фрагменту лексико-семантичного зрізу кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Дослідники відзначають, що найбільш універсальними засобами словотворення для української та англійської мов є афіксація та словоскладання [1, 2].

Виявлено, що найбільшу активність має англійський суфікс -*er*. Так, наприклад, слова із суфіксом -*er* становлять понад 40 % усіх суфіксальних утворень зі значенням особи [2, с. 26].

Словоскладання є досить продуктивним у сучасних англійській та українській мовах при творенні іменників – частота застосування складних слів в англійській мові (20 % усіх іменників) майже вдвічі вища, ніж в українській (11 %) [2, с. 33].

Слово- та основоскладання як частотний спосіб словотвору в обох мовах представлений, зокрема, такими структурними типами в творенні іменників: 1) основа іменника + основа іменника (наприклад, *ньюз-мейкер* – *news-maker*; *бізнесвумен* – *business-woman*; *чипсет* – *chip-set*), причому основне значення в складних словах такого типу містить другий елемент, а перший дає йому точніше визначення; 2) основа прикметника + основа іменника (наприклад, *єврокомісія* – *Eurocommission*).

Зіставні дослідження показали, що англійська та українська мови мають багато типологічно схожих рис стосовно словотвірних способів. Разом із тим їм властиві специфічні особливості, деякі конкретні розбіжності, що виражаються в різному ступені продуктивності того чи іншого словотвірного засобу, у відмінності структурно-морфологічного оформлення створених слів, у різному кількісному співвідношенні окремих словотвірних способів [1, 2].

Складні слова в сучасній українській мові розглядають як особливі синтаксичні структури. У складні слова згортаються переважно словосполучення із сильним зв'язком компонентів (атрибутивні) та дієслівно-субстантивні з об'єктними відношеннями, і лише незначна частина складних слів співвідноситься з предикатними словосполученнями. Це свідчить про те, що творення складних слів спирається, насамперед, на найближчу до слова номінативну одиницю – словосполучення.

Структурний аналіз досліджуваних нами англіцизмів (реєстр новітніх запозичень з англійської мови в українську 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. кількістю близько 750 одиниць) дозволив виділити 284 слова, утворених способом словоскладання або основоскладання, з них переважна більшість належить до композитів – 260 (91,5%); незначна кількість – до юкстапозитів 4 (1%); аббревіатури становлять 20 (7,5%). Крім того, виявлено 732 однослівні назви (98%) та 15 словосполучень

(2%). Серед складних найменувань (299) ми визначили 284 складні слова (96%) та 15 словосполучень (4%).

З-поміж складних слів – 1% юкстапозити (наприклад *чау-чау*, *робокон*, *леді-бос*, *халі-галі*), 91,5% композитів (*бізнесвумен*, *блеклістинг*, *бізнес-клас*, *ток-ринг*) і 7,5% аббревіатур (*віп*, *абекор*, *піар*).

Переважання композитів серед англіцизмів можна пояснити потребою відображення складних понять сучасного світу. Складне слово відрізняється структурною та семантичною цілісністю і тому успішно конкурує зі словосполученням. Спостерігаються різні номінативні тенденції щодо аналітизму/синтетизму в англійській та українській мовах. Як відомо, синтетизм у словотворі стосується явищ універбації – вираження одним словом значень, що передаються в аналітичних формах сполуками слів [3, с. 551].

Порівняльний аналіз запозичень в українській мові та їх етимонів в англійській засвідчує певну розбіжність у тенденціях до застосування однослівних номінацій та словосполучень. Серед англійських номінацій, які послужили джерелом запозичень, виявлено близько 100 найменувань, представлених словосполученнями, що одержали в українській мові однослівні відповідники, які мають написання: а) через дефіс – 90 слів (наприклад, англ. *ice revue* – укр. *айс-ревью*; *green card* – *грин-кард*; *demaise charter* – *димаїз-чартер*; *disc jockey* – *диск-жокей*; *DJ* – *ді-джей*; *express control* – *експрес-контроль*; *mass media* – *мас-медиа*; *talk show* – *ток-шоу*; *safari tour* – *сафарі-тур*; *safari park* – *сафарі-парк*; *art business* – *арт-бізнес*; *art therapy* – *арт-терапія*; *news release* – *нюз-реліз*; *sparring partner* – *спаринг-партнер*; *express analysis* – *експрес-аналіз*; *trust certificate* – *траст-сертифікат*; *reality show* – *ріаліті-шоу*; *hot dog* – *хот-дог*; *mass screening* – *мас-скринінг*; *fitness club* – *фітнес-клуб*; *techno pop* – *техно-поп*; *jet set* – *джет-сет*; *baby boom* – *бебі-бум*; *exit poll* – *екзит-пол*; *PR agency* – *піар-агенція*; *PR action* – *піар-акція*; *tea tester* – *ті-тестер*; *cooling cream* – *кулінг-крем*; *peeling cream* – *пілінг-крем*; *sex shop* – *секс-шоп*; *sex bomb* – *секс-бомба*; *highland white terrier* – *хайланд-вайттер'єр*; *top manager* – *топ-менеджер*; *brend manager* – *бренд-менеджер*; *patch cord* – *патч-корд* та ін. та б) разом – 12 слів (*body building* – *бодибілдінг*; *body shaper* – *бодишейпер*; *free style* – *фрістайл*; *fund rising* – *фандрайзинг*; *air condition* – *ейркондишн*; *bull terrier* – *бультер'єр*; *pit bull terrier* – *пітбультер'єр*; *deck holder* – *декхолдер*; *sound track* – *саундтрек*).

Аналізуючи новітні англійські запозичення в українській мові, ми відзначили цікаву тенденцію в їх оформленні. В англійській мові такі етимони є складними номінаціями, часто роздільно оформленими на письмі, тобто вони існують у вигляді певних стійких словосполучень: *mass media*, *business program*, *prime time*, *image studio*, *step aerobics*, *fitness club*, *business lunch*, *show business*, *sex symbol*, *reality show*, *doping control* etc., будучи, по суті, складними номінативними одиницями, які називають окремі предмети, явища, процеси.

В українській мові запозичені слова від таких етимонів мають тенденцію до написання через дефіс або разом, тобто є цільно оформленими: *мас-медіа, бізнес-програма, прайм-тайм, імідж-студія, степ-аеробіка, фітнес-клуб, бізнес-ленч, шоу-бізнес, секс-символ, ріаліті-шоу, допінг-контроль* тощо). Очевидно, в цьому відображається намагання української мови номінативно відокремити як цілісну одиницю назву запозиченого денотата та сигніфіката, що його відображає, які становлять окремі одиниці – реалію та смисл.

Про схожість згаданих номінацій в англійській та українській мовах свідчить і характер зв'язку між смисловими компонентами словосполучень та складних слів. Це атрибутивні відношення між першою і другою частиною, незалежно від того, складне це слово чи словосполучення.

Відмінність в оформленні пов'язана також з аналітичним характером англійської мови й синтетичним – української: тяжіння до переважно роздільного оформлення експонентів понять з атрибутивним компонентом в англійській мові й до більшої компресії – в українській.

Серед проаналізованих новітніх англіцизмів можна виділити такі типи лексичних запозичень: по-перше, повні (власне запозичення) й часткові (гібридні та слова з іншомовними основами і питомими афіксами) а, по-друге, утворені із застосуванням морфологічних способів словотвору та утворені за допомогою неморфологічних способів творення.

У нашому матеріалі виявлено близько 80% повних запозичень (наприклад, *чартинг, рентинг, прайвеси, димайз-чартер, кавер, ньюс-реліз, офшор, овертайм, кліп, плеєр, сингл, хіт, скотч, бультер'єр, той-тер'єр, топ, гейт-крешер* тощо). Такими ми вважаємо власне запозичення, тобто слова безпосередньо англійського походження (англійська мова є мовою-джерелом) та до складу яких входять лише власне англійські компоненти.

Крім цього, трапляються номінації, які можна віднести до часткових запозичень (близько 20%): а) гібридні слова (*ноп-зірка, порнозірка, інтернет-послуги*); б) слова з іншомовними основами й питомими афіксами (*канцелірування, спонсорство, постерний, дилерський, силіконовий*).

За способом творення виділяємо передусім групу слів, для яких характерне застосування морфологічного словотвору, що становить близько 91% (*спонсорувати, джінсовий, леді-бос, джентльмен-шоу, бізнес-програма*) та неморфологічного – поява нового значення, (близько 9%): наприклад, *тендер, кліпси, драйв, вінчестер, бустер*.

Так, у слова *тендер* на попередніх етапах розвитку мови були зафіксовані такі значення – на початку ХХ ст.: «тендер – 1) спеціально влаштований відкритий вагон з запасом палива та води, причіплюваний до паротяга; 2) морське невеличке, на одну щоглу, судно, що супроводить велике військове судно, щоб постачати йому паливо й воду,

а також передавати по ескадрі накази головного начальника» [4, с. 418]; у другій половині ХХ ст.: «тендер (англ.: tender, від tend – обслуговувати). – 1) причіпна частина паровоза, де містяться запаси води, мастила, палива тощо; 2) невелике допоміжне (з двигуном) судно або тяжка для натягування тросів або дроту» [5, с. 658; 6, с. 817]. У Словнику 2000 р. [7] слово *тендер* зафіксовано з трьома значеннями: «1) причіпна частина паровоза, де містяться запаси води, мастила, палива тощо; 2) невелике допоміжне (з двигуном) судно або однощоглова спортивна яхта; 3) пропозиція щодо постачання товарів, надання послуг, будівництва об'єктів тощо у формі торгів, конкурс» [7, с. 568].

Отже, на цьому прикладі можна продемонструвати процес неморфологічного способу словотвору – зрушення в семантиці впродовж певного часу й появу в сучасному вживанні нового значення слова тендер. Асиміляція новітніх лексичних англіцизмів відбувається у стислі терміни, але по-різному. Прискорення процесів засвоєння іншомовних слів є однією з найхарактерніших ознак сучасного етапу запозичення. Серед проаналізованих новітніх англіцизмів можна виділити такі типи лексичних запозичень: по-перше, повні (власне запозичення) й часткові (гібридні та слова з іншомовними основами і питомими афіксами) а, по-друге, утворені із застосуванням морфологічних способів словотвору та утворені за допомогою неморфологічних способів творення.

Основним способом запозичання новітніх англіцизмів у систему української мови на сучасному етапі є пряме, безпосереднє запозичення. Таким шляхом у сучасну українську мову потрапляє близько 80% англо-американських слів. Отже, описані вище запозичення поступово засвоюються системою української мови і, проходячи певні етапи асиміляції, сьогодні з різним ступенем активності функціонують у мовленнєвому спілкуванні, що дозволяє варіювати у перекладі, враховуючи контекстуальну, стильову та іншу специфіку тексту, а також етап асиміляції запозиченого англіцизму.

Література

- 1. Жлуктенко Ю. О.** Порівняльна граматики української та англійської мови. – К., 1960. – 260 с.
- 2. Швачко К. К.** Введение в сравнительную типологию английского, русского и украинского языков / Швачко К. К., Терентьев П. В., Янукян Т. Н., Швачко С. А. – К. : Вища школа, 1977. – 147 с.
- 3. Українська мова.** Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.
- 4. Бойків І.** Словник чужомовних слів / Бойків І., Ізюмов О., Калишевський Г., Трохименко М. / За ред. О. Бадана-Яворенка. – Х. : Вид-во УРЕ, 1932. – 532 с.
- 5. Словник іншомовних слів /** За ред. О. С. Мельничука. – К. : УРЕ, 1977. – 776 с.
- 6. Словник іншомовних слів /** За ред. О. С. Мельничука. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К. : УРЕ, 1985. – 966 с.
- 7. Словник іншомовних слів /** Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.

Попова Н.О., Петрова О.Б. Особливості структури і застосовуваних способів словотвору в мові реципієнті та мові-джерелі (сучасна українська та англійська мови).

У пропонованій статті наведена характеристика структурних особливостей лексем та застосовуваних способів словотвору в мові-реципієнті (українська мова) та мові-джерелі (англійська мова) на прикладі фрагменту зрізу новітніх англомовних запозичень в українській мові.

Ключові слова: структурна характеристика, лексема, новітні англомовні запозичення, українська мова, англійська мова.

Попова Н.А., Петрова О.Б. Особенности структуры и используемых способов словообразования в языке-реципиенте и языке-источнике (современный украинский и английский языки).

В представленной статье дана характеристика структурных особенностей лексем и используемых способов словообразования в языке-реципиенте (украинский язык) и языке-источнике (английский язык) на примере фрагмента среза новых англоязычных заимствований в украинском языке.

Ключевые слова: структурная характеристика, лексема, новые англоязычные заимствования, украинский язык, английский язык.

Popova N.O., Petrova O.B. The features of structure and of the used ways of word formation in the recipient language and the source language (modern Ukrainian and English languages).

The presented article describes the structural features of the lexemes and of the used ways of word formation in the recipient language (Ukrainian) and the source language (English) using the example of the fragment of the novel English loanwords in Ukrainian.

Key words: structural characteristics, lexeme, novel English loanwords, Ukrainian, English.

УДК 811.111'38'36:[801,6+801,82]

Самоцька Л. Г.

КАТЕГОРІЯ ЧАСУ І МЕТОДИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ТЕКСТІ АНГЛОМОВНОЇ ЛІРО-ЕПІЧНОЇ ПОЕМИ

Різні підходи до вивчення поетичного тексту і напрямки його аналізу ведуть до всебічного розкриття його природи в мовному аспекті, адже характерна риса сучасної лінгвістики, на думку Є. Кубрякової, це – поліпарадигмальність, що забезпечує аналіз об'єкту в різних парадигмах

знань [1]. Поетичний текст є складним об'єктом дослідження через багатоплановість та багаторівневність його організації. Варіативність є характерною рисою функціонування мовних одиниць в тексті, аналіз якої дає можливість визначити тип тексту. Аналіз базується на даних досліджень лінгвістики та лінгво-стилістики поетичного тексту, передусім І. Арнольд, І. Гальперіна, З. Тураєвої та ін., а також літературознавчих робіт, присвячених цьому жанру (Г. Неупокоева, Н. Петрова) [2; 3].

Категорія часу є обов'язковим атрибутом денотативного простору тексту ліро-епічної поеми (далі ЛЕП) [4, с. 113]. Концепт часу, на думку Ю. Степанова, заплутаний різними точками зору, і внести ясність в питання про час можна лише визначивши в ньому саме культурологічний компонент [5, с. 120]. Ю. Степанов, досліджуючи розвиток концепта "час", виділяє три часи: циклічний, лінійний і разом даний. Дослідник дає дифініцію останньому таким чином: " Ми визначаємо цим терміном таке поняття, коли "теперішнє", "минуле" і "майбутнє" мислиться ніби разом, одночасно даними свідомості людини і одночасно присутніми у визначеній його дійсності" [5, с. 124]. На думку Г. Золотової, час у тексті – категорія креативна, хоча і орієнтована на певний прототип [6, с. 77]. У художньому тексті, вважає І. Гальперін, часові значення не завжди чітко протиставляються і диференціюються, оскільки загальна семантика тексту здатна редукувати, стирати темпоральні розбіжності, наслідком чого є контамінація, переплетення часових значень у контексті текстового фрагменту або цілого тексту [7, с. 94]. На думку З. Тураєвої, для розуміння ролі вищо-часових форм у художньому тексті слід вийти за рамки парадигматичних і синтагматичних відношень, у які вступають вищо-часові форми (далі ВЧФ), і врахувати третій вид відношень – інтегративні відношення. Як компонент тексту ВЧФ беруть участь у створенні художнього часу і виступають по відношенню до тексту як будівельний матеріал, в той час як рівень тексту виступає по відношенню до ВЧФ як область їх функціонального призначення [8, с. 47–48].

Однією з характеристик тексту ліро-епічної поеми є теперішній час Present Indefinite, наявний в усіх поемах. Наприклад, у поемі "Осінній щоденник" Макніса 974 дієслова вжиті у цій часовій формі, що становить 52% всіх дієслів. Це значний показник, якщо порівняємо з іншими часовими формами (Present Continuous – 14 дієслів, 0.8%; Present Perfect – 53 дієслова, 3%) (таблиця 1).

Таблиця 1

Часові форми дієслів у поемі Л. Макніса "Осінній щоденник"

	АК*	ВК**
Всі дієслова	1786	100
Present Indefinite	942	52,7
Present Continuous	14	0,8

Present Perfect	53	3
Past Indefinite, Continuous, Perfect	266	14,9
Future Indefinite, Continuous, Perfect	74	4.1
Subjunctive	29	1.6
Imperative (direct address)	210	11,8
Інфінітив	188	10,5

* АК – абсолютна кількість; ** ВК – відносна кількість

Аналізуючи дані таблиці 1, необхідно відмітити чисельну перевагу теперішніх часів, особливо значний кількісний вміст часу Present Indefinite (52,7%), в той час як всі минулі часи обіймають лише 14,9% усіх дієслівних форм. На думку З. Тураєвої, у відповідності з композиційною функцією граматичної форми брати участь у формі викладу, виділяються описова, оповідальна та історична функції Present Indefinite [8, с. 72]. Всі три функції реалізовані у текстах. Present Indefinite описового плану виражає якісну характеристику суб'єкту і, що є найбільш важливим для характеристики тексту ЛЕП, передає його статичність. Як відомо, для реалізації описової функції важливий сприятливий контекст, а саме, внутрішня лексична зумовленість. Серед дієслів, які звичайно вживаються в Present Indefinite описовому: зв'язкові дієслова, які в сполученні з предикативом виражають якісну характеристику суб'єкту, вид його діяльності тощо; зворот *there is* як структурна обумовленість виразу стану; дієслова існування та буття. Тому найбільше уваги в аналізі ми і приділили функціонуванню дієслова *be*, як такого, що є найпершим серед дієслів існування та буття, складовою звороту *there is*, а також найбільш поширеному серед зв'язкових дієслів. В плані створення художнього часу ЛЕП функція Present Indefinite описового неоднозначна. У текстах з ліричною домінантою, в яких переважають контексти характеристик героїв та опис явищ, ознака предмету, в першу чергу часова, обмежена початком і кінцем індивідуального часу особи або предмету, характеристика якого наводиться. У текстах з епічною домінантою ознаки носять універсальний характер, з чого формується своєрідне співвідношення безмежності часового потоку й обмеженості часу початком і кінцем. Проте одна риса Present Indefinite описового є характерною для тексту ЛЕП обох родових домінант, це – значення статичності. Динамічна риса дієслів втрачається, і дія вже не сприймається як процес в часі. Як вважає З. Тураєва, в таких випадках спостерігається один з парадоксів художнього часу [8, с. 74–75]. Оскільки Present Indefinite описовий є ланкою в лінійному розвитку сюжету, контекст, в якому він вживається, характеризується «одно лінійністю», незалежно від обмеженості опису від попередніх і наступних подій чи злиття з ними.

Present Indefinite оповідальний є важливим засобом створення сюжетного часу і часто сполучений зі значенням минулого як елемент плану оповідача. На думку З. Тураєвої, це значення виходить за рамки морфологічного рівня і є результатом залучення форми до більш високого рівневого об'єднання. На значення теперішнього нашаровується значення минулого. І ці значення взаємо співвідносяться [8, с. 75–76]. Якщо проаналізувати взаємодію різних часових систем у текстах, створених за допомогою Present Indefinite оповідального, то з точки зору читача всі події відбуваються у минулому, а з точки зору автора події трактуються як такі, що відбуваються тепер. Оскільки Present Indefinite оповідальний є одним з можливих засобів ведення оповіді, то саме він в загальному є характерним для ЛЕП з епічною домінантою, хоч це не означає, що його зовсім немає у ЛЕП з епічною домінантою. Наприклад, у оповідальних контекстах поеми “Гяур” Дж. Байрона (битва з військом Гасана) Present Indefinite оповідальний функціонує у значній мірі. Саме за допомогою цього граматичного часу передаються такі характеристики художнього часу, як одномірність, динамічність. Єдина хронологічно послідовна низка подій обумовлює лінійний розвиток сюжету. Оскільки для Present Indefinite оповідального притаманна обов'язкова співвіднесеність з підметом, що позначає особу, на відміну від Present Indefinite описового, який в плані взаємодії з функціонально-семантичною категорією персональності не обмежений подібними рамками, то в цьому плані Present Indefinite оповідальний відтворює ліричну природу тексту ЛЕП. Адже саме в ліричній поезії світ розглядається через призму особи.

Present Indefinite історичний, за визначенням З.Тураєвої, має характер синкретичний, який об'єднує в собі значення двох форм: Present Indefinite і Past Indefinite [8, с. 79]. В більшості випадків функціонування Present Indefinite історичного на його значення накладається значення минулого. Саме у цій подвійній часовій експозиції закладена експресивність форми Present Indefinite історичного. Для його реалізації необхідний сприятливий контекст, зокрема оточення форм минулого часу [8, с. 80]. З цього впливає особливість, яку ми виявили при аналізі текстів ЛЕП, а саме: у контекстах з Present Indefinite історичним ця форма чергується з формою Past Indefinite.

Явище чергування часів Present Indefinite – Past Indefinite притаманне як для тексту ліро-епічної поеми, так і текстів інших жанрів англомовної поезії. Наприклад, в елегіях, одах та погребальних піснях має місце “контраст минулих досягнень і майбутніх надій з теперішнім розчаруванням і скорботою” [9]. Явище чергування часів в більшій чи меншій мірі є характерним для всіх аналізованих поем, проте воно докладно розглядається нижче на прикладі трьох з них, особливо показових. Це поеми С. Колріджа ”Пісня про старого мореплавця”, Дж. Байрона “Гяур” і Л. Макніса “Осінній щоденник”.

Домінування дієслів теперішнього часу свідчить про відтворення об'єктивно існуючого загальнолюдського буття і є параметром епічної поеми. Крім того, у тексті спостерігається значна кількість імперативу, який найчастіше використовується при прямих звертаннях, що є показовим для ЛЕП. Таким чином, обидва вищезазначені показники виступають типологічними ознаками тексту ліро-епічної поеми з точки зору вживання часових форм.

Порівняльний кількісний аналіз поем “Гяур” та “Осінній щоденник”, результати якого продемонстровано у таблиці 2, дав можливість зробити наступні висновки: а) спостерігається значна перевага часу Present Indefinite в обох поемах (відповідно 47,5%, 52,7%); б) у поемі “Гяур” Дж. Байрона існує мінімальний вміст часів групи Continuous (0,2%); в) є незначна перевага минулих часів у поемі “Гяур” (27,5% проти 14,9%); г) в поемі “Гяур” вдвічі менше імперативів (5,4% проти 11,8%). Проте виявлені розбіжності, які свідчать про індивідуальні особливості авторських стилів, не дають підстави твердити про типологічні розбіжності текстів поем, адже наявність типологічних характеристик жанру ліро-епічної поеми має місце в обох текстах, про що свідчать кількісні показники у таблиці 2.

Таблиця 2

**Кількісний вміст часів у поемах
Дж. Г. Байрона “Гяур” та Л. Макніса “Осінній щоденник”**

Часові форми дієслів	G		AJ	
	AK	BK	AK	BK
Present Indefinite	541	47,5	942	52,7
Present Continuous	2	0,2	14	0,8
Present Perfect	41	3,6	53	3
Past Indefinite, Continuous, Perfect	313	27,5	266	14,9
Future Indef., Continuous, Perfect	71	6,2	74	4,1
Subjunctive	33	2,9	29	1,6
Imperative (direct address)	62	5,4	210	11,8
Інфінітив	106	9,3	188	10,5
Дієприкметник			269	
Дієприслівник			143	
Іншомовні дієслова			10	0,6

Аналізуючи часові форми не можна було оминати вживання “shall” з другими та третіми особами у поемі “Гяур” Дж. Байрона та “Пісня про себе” У. Уїтмена. Наведемо кілька прикладів з Дж. Байрона: “And here no more shall human voice Be heard to rage, regret, rejoice”; “but his shall be the redder grave”; “the day shall have the stormy end”; “ it shall

not save him...”; “(he) shall never mount again”; “And the dark Heaven of Houris’ eyes / On him shall glance forever bright...”; “But thou, false Infidel! Shalt writhe...”; “ Around within thy heart shall dwell.”; “Thy victims ere they yet expire Shall know the demon for their sire”. У Уїтмена підсилююче “shall” часто вживається в паралельних конструкціях прямого звертання, наприклад: “You shall possess the good of the earth and sun, (there are millions of suns left) / You shall no longer take things at second or third hand, nor look through the eyes of the dead, nor feed on the spectres in books / You shall not look through my eyes either, nor take things from me /You shall listen to all sides and filter them from your self”. З наведених прикладів можна зробити висновок, що у обох авторів “shall” служить не лише як лексична одиниця для утворення майбутнього часу, але й як підсилююча конструкція.

Поема С. Колріджа “Пісня про старого мореплавця” (вступна частина) наводиться Г. Уїдовсоном як приклад неодноразової зміни часів з минулого в теперішній в межах одного контексту. Дослідник наводить контексти обсягом від чотирьох до дванадцяти рядків, у яких поет змінює час з минулого на теперішній до семи разів. На думку Г. Уїдовсона, це явище пояснюється тим, що головний герой, мореплавець, існує в неіснуючому часовому просторі; констатуючи, що все в поетичному тексті відносно, дослідник все ж визнає, що чергування двох часів, теперішнього і минулого, є чергуванням двох проєкцій на час. Одна з них – це часове розміщення подій. Моряк, як не дивно, є одночасно тут тепер і там тоді. Інша впливає з природи подій. Дієслівні форми представляють події, які є одночасно конкретними, реальними і, в той же час, абстрактними, загальними [10, с. 39–43].

Для стилю поеми Дж. Байрона “Гяур” також характерне “перестрибування” з часу минулого в теперішній і навпаки: “On – on he hasten'd. and he drew / My gaze of wonder as he flew: / Though like a demon of the night / He pass'd and vanish'd from my sight,/ His aspect and his aim impress'd / troubled memory on my breast, / And long upon my startled ear / Rung his dark courser's hoofs of fear. / He spurs his steed; he nears the steep, / That, jutting, shadows o'er the deep; / He winds around; he hurries by; / The rock relieves him from mine eye;/ For well I ween unwelcome he / Whose glance is fix'd on those that flee...”[11, с. 75]

В наступному уривку з плавним переходом від *Was* до *is* непомітно змінюється час інших дієслів: “The last sad note that swell'd the gale / Was woman's wildest funeral wail: *That* quench'd in. silence, all is still, But the lattice that flaps when, the wind is shrill...” [11, с. 77] Перехід з минулого часу в теперішній у Байрона відбувається настільки органічно, що сприймається, як належне:” The Chiaus spake, and as he said,/A bullet whistled o'er his head; The foremost Tartar bites the ground!” [11, с. 83] Привертає увагу той факт, що часовий простір зумовлено не реальною зміною у часі подій, а “поза часовістю”, притаманною ліро-епічній поемі,

спричиненою зацікавленістю автора в самій події, описі її, а не в реальному її часі.

Подібне явище “нашарування часів” притаманне поемі Макніса “Осінній щоденник”. З минулих часів, яких у поемі 14,9%, тобто значно менше, ніж теперішніх, найбільша частка припадає на час Past Indefinite, тобто час оповіді про минулі події, характерний для епічного ключа. Тому “зв’язка”, яка виникає між теперішнім і минулим шляхом “перестрибування” є важливою ознакою “позачасовості”, в якій знаходиться ліричний герой, що сприяє злиттю лірики (Present Indefinite) і епіки (Past Indefinite). В уривку, який наводиться нижче, автор порівнює минуле з теперішнім, тому вживання цих часів закономірне: "But roads *ran* easy, roads *ran* gay Clear of the city and we together /*Could* put on tweeds for a getaway South or west to Cleve or the Cotswolds/Forty to the gallon; into the green Fields in the past of English history; /Flies in the bonnet and dust on the screen And no look back to the burning city./ That *was* then and now *is* now, Here again on a passing visit, / Passing through but how Memory blocks the passage./ Just as in Nineteen-Thirty-One Sun *shines* easy but I no longer / Docket a place in the sun – No wife, no ivory tower, no funk-hole." [12, с. 34 – 35] В наступному уривку спостерігаємо аналогічне явище: "In a week I *return* to work, lecturing, coaching, / As impresario of the Ancient Greeks / Who *wore* the chiton and lived on fish and olives And *talked* philosophy or smut in cliques;/ Who *believed* in youth and *did not gloze* the unpleasant Consequences of age; / What *is* life, one said, or what *is* pleasant / Once you *have turned* the page / Of love? The days *grow* worse, the dice *are loaded* Against the living man who *pays* in tears for breath; / Never to be born *was* the best, *call* no man happy This side death" [12, с. 37].

Протиставлення часів, яке також характерне для поеми Г.Крейна “Міст”, знайшло вираження у вживанні в межах одного контексту дієслів у часових формах групи Present, Past і Future (частини “Ріка”, “Індіана”, “Три пісні”).

У поемах “Гяур” Дж. Байрона та “Осінній щоденник” Л. Макніса спостерігаємо часте застосування інфінітивних повторів, які поряд з іншими видами лексичних повторів сприяють розвитку експресивності тексту на морфологічному рівні, а на фонетичному – ритму. У “Гяурі” це найчастіше інфінітивні біноміали, наприклад: “to seize and share”; “to defend or kill”; “better to sink than moulder”; “to meditate and gaze”, “to have died than bear”, “to save or slay”, “I knew but to obtain or die”, “to die and know no second love”; “should rend and find”. У “Осінньому щоденнику” зустрічаються і біноміали, наприклад: “bred to harness, And take...”; і триноміали, наприклад: “ready to wince and flatter And build”. Семантично повтори інфінітивів у більшості випадків побудовані або на контрасті, або на підсиленні чи доповненні. Контрастність інфінітивів і у “Гяурі” і у “Осінньому щоденнику” зустрічається також на синтаксичному рівні : “Lips taught to writhe, but not complain”; :”Not now in order to end but to begin”. Оскільки інфінітиви самі по собі не можна віднести до

теперішнього, минулого чи майбутнього, вини, безперечно, підсилюють “поза часовість” подій.

Наявність спільних типологічних параметрів ЛЕП відносно категорії часу на лексико-морфологічному рівні підтверджується також перевагою статичної парадигми («позачасовість») над динамічною у текстах усіх поем, що було виявлено внаслідок статистичного аналізу статичних та динамічних дієслів. Крім того, граматична форма Present Indefinite у текстах поем ЛЕП реалізує свій композиційно-стилістичний потенціал, створюючи описову форму викладу (якісна характеристика суб'єкту і відтворення статичного часу), оповідальну форму викладу (динаміка часового процесу) та подвійну часову перспективу; функціонування Present Indefinite у текстах поем ЛЕП в загальному не залежить від родової домінанти, хоча і має деякі відмінності реалізації у текстах з ліричною та епічною домінантами.

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку про те, що категорія часу є невід'ємною типологічною характеристикою ліро-епічної поеми як жанру, що є вагомим внеском у вивчення типології поетичного тексту.

Література

- 1. Кубрякова Е. С.** Актуальные проблемы современной семантики / Е. С. Кубрякова. – М. : Высш. шк., 1984. — 86 с.
- 2. Неупокоева И. Г.** Революционно-романтическая поэма первой половины XIX ст. Опыт типологии жанра / И. Г. Неупокоева. – М. : Наука, 1971. – 520 с.
- 3. Петрова Н. А.** Внутрижанровая типология лиро-эпической нефабульной поэмы : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Н. А. Петрова. – М., 1983. — 20 с.
- 4. Бабенко Л.** Лингвистический анализ художественного текста / Л. Бабенко, Ю. Казарин. – М. : Флинта-Наука, 2003. – 496 с.
- 5. Степанов Ю. С.** Константы. Словарь русской культуры: Опыт исследования / Ю. Степанов. – М. : Наука, 1997. – 359 с.
- 6. Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв.:** Трактаты, статьи, эссе / Сост., общ. ред. Г. К. Косикова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. — 510 с.
- 7. Гальперин. И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
- 8. Тураева З. Я.** Категория времени. Время грамматическое и время художественное (на материале английского языка) / З. Я. Тураева. – М. : Высш. шк., 1979 – 218 с.
- 9. Race W.** Classical Genres and English Poetry / W. Race. – London, New York, Sydney : Croom Helm Ltd. – 235 p.
- 10. Widdowson H.** Practical Stylistics: An approach to Poetry / H. Widdowson. – Oxford : University Press, 1992. – 230 p.
- 11. Byron G. G.** The Giaour / Lord Byron: The Major Works / G. G. Byron. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – С. 71 – 98.
- 12. MacNeice L.** Autumn Journal / L. MacNeice. – New York : Random House, 1940. – 49 с.
- 13. Coleridge S.** The Rime of the Ancient Mariner / The Complete Poems by Samuel Taylor Coleridge / S. Coleridge. – USA :

Penguin, 1997. — С. 54 – 82. **14. Crane H.** The Bridge / H. Crane. — N.Y. : The Complete Poems. Ed. by W. Frank, 1958. — 36 с. **15. Whitman W.** Out of the Cradle Endlessly Rocking // The Portable Walt Whitman. Ed. by Van Doren / W. Whitman. — Penguin Books, 1977. — P. 58 – 69. **16. Whitman W.** Song of Myself // The Portable Walt Whitman. Ed. by Van Doren / W. Whitman. — Penguin Books, 1977. — P. 26 – 57.

Саноцька Л.Г. Категорія часу і методи її відтворення в тексті англomовної ліро-епічної поеми.

Аналіз реалізації часового концепта в англomовній ліро-епічній поемі кінця XVIII – середини XX століття на підставі порівняння функціонування мовних форм з застосуванням статистичних методів дозволив дійти висновку про невід'ємність категорії часу в якості типологічної характеристики ліро-епічної поеми як жанру, про що свідчить спільність композиційно-стилістичних та семантичних ознак часових форм в усіх аналізованих текстах поем.

Ключові слова: категорія часу, ліро-епічна поема, типологія, типологічна ознака, тип тексту.

Саноцкая Л.Г. Категория времени и методы её воспроизведения в тексте англоязычной лиро-эпической поэмы.

Анализ реализации временного концепта в англоязычной лиро-эпической поэме конца XVIII – середины XX века на основе сравнения функционирования языковых форм с использованием статистических методов позволил сделать вывод о значимости категории времени в качестве типологической характеристики лиро-эпической поэмы как жанра, о чем свидетельствуют общие композиционно-стилистические и семантические признаки временных форм во всех текстах проанализированных поэм.

Ключевые слова: категория времени, лиро-эпическая поэма, типология, типологический признак, тип текста.

Sanotska L.G. Category of time and methods of its reproduction in the text of English lyric-epic poem.

The analysis of the time concept realization in lyric-epic poem of the 18th – 20th century in English by means of comparing functions of language forms applying statistic methods allowed to conclude that time category can be referred to as a typological componential feature of the genre of lyric-epic poem, which statement is substantiated by the common compositional stylistic and semantic functioning of tense forms in all the analyzed texts.

Key words: category of time, lyric-epic poem, typology, typological feature, type of the text.

УДК 811.111'37

Shekhavtsova S. O.

UNDERSTANDING SEMANTIC ASPECT IN LINGUISTICS

Language and mind have been two of the leading research areas of 20th century linguistics. Each has been studied separately, with the philosophy of language dominating the first half of the century and the philosophy of mind surging in the second half. The philosophy of language does not study particular human languages. Thus, it focuses on more abstract questions of language itself, including how sentences mean what they do, how names refer to individuals or natural kinds, how we can talk about non-existent things, and how two sentences can mean the same thing. The philosophy of mind in 20th century analytic philosophy includes the traditional challenges of the mind problem, but also seeks at assessing the prospects of particular sciences of the mind such as scientific psychology.

There seems hardly any need to dispute at close connection between the two most extreme views concerning the relationship between meaning and language. It goes without saying the linguistic point of view is that meanings cannot be transferred completely from one language into another and the view that meanings can be fully transferred.

It is considered language reflects the 'social reality'. Though language is not ordinarily thought of as of essential interest of social science, it powerfully conditions all our thinking about social problems and processes. Human beings do not live in the objective world alone or alone in the world of social activity as ordinarily understood. But we are very much at the considerate of the particular language which has become the medium of expression for the society. It is quite an illusion to imagine that one adjusts to reality essentially without the use of language and that language is merely an incidental means of solving specific problems of communication or reflection. The fact of the matter is that the 'real world' is to a large extent unconsciously built up on the language habits of the group. No two languages are ever sufficiently similar to be considered as representing the same social reality. The worlds in which different societies live are distinct worlds, not merely the same world with different labels attached.

Semantics is the study of linguistic meaning. Moreover, it is concerned with what other language object or sentence express, with the pronunciation and the arrangements of the words syntactically.

The issues in semantic field were investigated by Jerrold J. Kats, Noam Chomsky, Adrienne Lehrer and others.

Many of linguists consider that there is no basic complexity with the semantics and the definition of lexical meaning of the words. We assume there is no some misconception about how we study of meaning. Nobody denies the linguists and philosopher concept of meaning. Still, the American linguists

Jerrold J. Kats believes that “some linguists and philosophers were on the right track? But they simply never went far enough. They failed to bring about a consensus among serious workers concerning the proper approach to semantics. The misconception, it seems, lies in the supporting that the question “What is meaning?” can be answered in a direct and straightforward way.”[1, p. 294].

The core issue concerning to the definition of meaning is the concept of meaning within the framework of a full systematization of the pragmatic facts about semantic structure in natural language. That aim of the article is to point out the phenomena that interrelate and deal with the pragmatic facts within the dominant of semantics.

Philosophies of language and mind have also the benefit of a productive cooperation, as much of the technical tools of the philosophy of language have been used to clarify the mind. The other side of this issue is that language is quite evidently something that minds accomplish, and some prominent theories of linguistic meaning have emphasized psychological elements of language use.

It has to be taken into consideration the notion of “language”. Generally, language is defined as a united system of symbols that permits a sharing of meaning. The process of communication involves using words to help create meanings and expectations. However, it is significant that the words are representing and describing objects and ideas, the meaning of verbal message is not understandable on the outer form or sound form of words we used. Thus, meanings perform in human minds, not in sound form of words. What is important to realize that each person has the meaning of a word in his or her mind and other people have theirs? Hence, the core task of interpersonal communication is to have your meaning overlap so that you can each make logic out of the sender’s messages and try to understand each other. Thus, in the process of interpersonal communication the speaker intend to translate the meaning of the words. And the sender wants to express into speech so that the other person will respond by forming a similar meaning.

Thus, a language associates with sound and meaning in a particular way; to have command of a language is able to understand what is said and to produce a signal with an intended semantic interpretation. But apart from much misunderstanding, there is also a series ambiguity in this crude characterization of command of language. It is quite clear that the sentences have an inherent meaning determined by linguistic rules. Moreover, a person with command of language has in some way internalized the system of rules that determined both the sound shape of the sentence and its inherent semantic content. In this case we can speak about personal linguistic competence [2, p. 102].

Whorf wrote that language is not merely a reproducing instrument for voicing ideas but rather itself shape the ideas, the program and guide for the individual's mental activity, for his analysis of impressions, for his synthesis of his mental stock in trade. ... We dissect nature along lines laid down by our

native languages. The categories and types that we isolate from the world of phenomena we do not find there because they stare every observer in the face; on the contrary, the world is presented in a kaleidoscopic flux of impressions which has to be organized by our minds – and this means largely by the linguistic systems in our minds. We cut nature up, organize it into concepts, and ascribe significances as we do, largely because we are parties to an agreement to organize it in this way – an agreement that holds throughout our speech community and is codified in the patterns of our language. The agreement is, of course, an implicit and unstated one, but its terms are absolutely obligatory; we cannot talk at all except by subscribing to the organization and classification of data which the agreement decrees [3, p. 237].

Noam Chomsky considers languages as differing from one another almost exclusively in form. Thus, Chomsky sees the lexicon of a language not as a unique system of categorization imposed on external reality, nor as a ‘shaper of ideas’, but essentially as a set of labels to be attached to concepts which are language-independent and are determined not culturally but biologically [2, p. 149].

Language and thought are awakened in the mind, and follow a largely predetermined course, much like other biological properties. Human knowledge and understanding in these areas ... is not derived by induction...

Rather, it grows in the mind, based on our biological nature, triggered by appropriate experience, and in a limited way shaped by experience that settles options left open by the innate structure of the mind [1, p. 150].

Concerning to the phenomena that interrelate and deal with the pragmatic facts within the dominant of semantics, it has to be taken into consideration the following.

Firstly, it has to be point out on the phenomena of semantic similarity and semantic difference. So the words, such as “brother”, “actor”, “husband”, “van” are semantically similar in one aspect, they have a common component to the meaning of each and the fact that “uncle”, “dog”, “stone” are semantically similar in the aspect, thus, the meaning of each of these words contains the concept of a physical object.

Secondly, the phenomena of antonymy that performs the semantic difference of a special sort, namely, inappropriateness of meanings. It is quite clear that such word as “boy” and “girl”, “white” and “black” “open” and “close” are antonymous. But there is the phenomenon of meaningfulness and semantic antonymy. For example, the fact that the expression “a fresh air” is meaningful whereas “a fresh house” is not, as well as the fact that the sentence “Her sister is five” and “The room is full of people” are both meaningful but the sentences “The room is five” and “Her sister is full of people” are semantically anomalous.

Thirdly, we have to take into account the phenomena of analytic truth. Hence, the following sentence, for example, “Aunts are women”, “Man are adults”, “Sister is a girl” are true by virtue of the fact that the meaning of the subject contains the property expressed by the predicate. Hence, the

phenomena of contradictoriness is significant, because the fact that each of the sentences “Fathers are women” or “Babies are adults” is false just by virtue of the fact because the subject contains information unsuited with what is attributed to it in the predicate.

Fourthly, the following phenomenon has been recognized in semantic dominant, such as phenomena inconsistency. For example, the statements like “The student is absent on the lecture” and “The student is present on the lecture” are neither true together no false together. It has been chosen only one reflecting the situation or extralinguistic factors. Thus, both these statements refer to the one individual and only one of them can be true and the other false.

The next phenomenon also has been taken into consideration such as phenomenon of possible answer. The thing is that the following sentences are true “They arrived in the morning”, “They arrived an hour ago”, “They arrived on Monday”, “They arrived on Christmas”. All of them are possible answer to the following question “When did they arrive?”, whereas the answer “She arrived by train” or “He arrived on Friday” are not possible.

At last the phenomenon is the phenomenon of syntheticity, for example, the statements like “Children are naughty”, “The men are gentlemen”, “The teachers are strict” are neither true no false on the basis of meaning along. Their truth or falseness is not lead by the language but it depends on the reality.

To make a conclusion concerning to the pragmatic facts that can much influence on the semantic dominant of a word or a word combination, we point out the following factors which typically unnoticed in defining the semantic structure a word. Among these phenomena are phenomena of semantic similarity and semantic difference, phenomena of antonymy, phenomena of analytic truth, phenomena inconsistency, phenomenon of possible answer and the phenomenon of syntheticity.

References

- 1. Jerrold J. K.** The scope of Semantics. Landmarks of American Language and Linguistics / J. K. Jerrold. – 2000. – Vol. 2. – 366 p.
- 2. Chomsky N.** Language and Mind / N. Chomsky. – New York : Cambridge University Press, 2006. – 190 p.
- 3. Whorf B. L.** Linguistics as an exact science [Електронний ресурс] / B. L. Whorf // Режим доступу до ст. : http://openlibrary.org/books/OL19764839M/Linguistics_as_an_exact_science

Шехавцова С.О. Осмислення семантичного аспекту в лінгвістиці.

У статті розглянуто семантичний аспект в англійській мові та принципи, які співвідносяться із прагматичними факторами у межах семантичного домінанту слова.

Ключові слова: семантичний домінант, лексичне значення, семантичний компонент, мова, мовленнєвий феномен.

Шехавцова С.А. Осмысление семантического аспекта в лингвистике.

В статье рассмотрен семантический аспект в английском языке и принципы, которые соотносятся с прагматическими факторами в семантическом доминанте слова.

Ключевые слова: семантический доминант, лексическое значение, семантический компонент, язык, речевой феномен.

Shekhavtsova S.O. Understanding semantic aspect in linguistics.

The article deals with understanding the semantic aspect in English and the principles that interrelate and deals with the pragmatic facts within the word dominant of semantics.

Key words: semantic dominant, lexical meaning, semantic component, language, language phenomenon.

УДК 811.111'371

Хомяк Н. В.

ОНТОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ЯЗЫКА

Наука о языке предполагает постановку и решение достаточно широкого круга проблем, и в рамках проблем природы, происхождения и функционирования языка, существуют проблемы, связанные как с изучением роли языка как орудия познания в глобальном гносеологическом процессе, так и осознанием онтологической сущности языка как единства объективного и субъективного, реального и виртуального. Изучение особенностей функционирования языка как средства накопления и передачи информации об окружающей действительности в результате отражательной деятельности человеческого сознания занимает центральную позицию в лингвистических исследованиях различной направленности и об этом никогда не следует забывать. Поэтому каждая из упомянутых проблем является лишь отдельным, но неотъемлемым аспектом единого объекта изучения, а именно, языка со всеми особенностями его функционирования. Прежде всего язык является для человечества необходимым инструментом накопления и сохранения знаний с целью передачи их будущим поколениям, и в этом состоит его **гносеологическая** функция. Накопленные знания в виде языковых форм различного статуса строго аранжированы в подгруппы по функциональному сходству, следовательно язык проявляет все свойства системы, когда множества элементов языка одновременно объединяются и противопоставляются друг другу по принципу инвариантность/ вариантность; потенци-

альное/актуальное, виртуальное/реальное и т.д. Как правило, элементы языка за пределами системы не проявляют так называемой значимости и воспринимаются только в рамках отношений внутри системы.

В разные периоды развития науки о языке, а в XX веке почти одновременно, появлялись достаточно сходные точки зрения и на природу языка в целом, и на характер аранжировки элементов в самой системе языка, и на характер воспроизведения мыслительной деятельности в речевых актах, и разница в изложении основного тезиса о двойственности языка в работах различных ученых представлена исключительно эпистемологически: у Бодуэна де Куртене – динамика/статика; у Л. Ельмслева – норма / узус; у Ноэма Хомского – competence/performance. Но все же краеугольным камнем всех лингвистических исследований 20-го века и по настоящее время представлена главная цель многолетней работы Ф. де Соссюра, «показать лингвисту, «что он делает». Он хотел заставить понять то заблуждение, в котором пребывала лингвистика, с тех пор как она изучает язык как вещь, как живой организм или как некий материал, подлежащий анализу с помощью технических средств, или как свободную и непрерывную творческую деятельность человеческого воображения. Главным в соссюровской концепции является принцип, который предполагает интуитивное глобальное понимание языка, глобальное и потому, что в нем целиком содержится его теория языка, и потому, что оно целиком охватывает свой объект. Этот принцип заключается в том, что *язык*, с какой бы точки зрения он ни изучался, *всегда есть объект двойственный*, состоящий из двух сторон, из которых одна существует лишь в силу существования другой»[1, с. 47–59], и, исходя из этого положения Соссюр полагал, что все в языке необходимо изучать исходя из принципа оппозитивного дуализма:

- дуализм артикуляторно-акустический;
- дуализм звука и значения;
- дуализм индивида и общества;
- дуализм языка и речи;
- дуализм материального и несубстанциального;
- дуализм «ассоциативного» (парадигматики) и синтагматики;
- дуализм тождества и противопоставления;
- дуализм синхронического и диахронического, и т. д.

Концепция Ф. де Соссюра об ассоциативной организации языка вдохновила ученых на дальнейшие исследования в этой области: появились различные теории, такие как теория полей[2; 3], теория фреймов(frame semantics)[4], теория о семантическом поле[5; 6], теория прототипов и инвариантов[7], теория метафорических образов(image schemata [8; 9; 10] и т.д., причем во всех случаях в основу исследований был положен принцип концептуальной организации отраженных в сознании знаний о человеческой деятельности и окружающем мире.

В знаковой реальности языка индивидуальное сознание одновременно абстрагируется от объективной реальности окружающей действительности и представляется как социальное явление. Сама же суть коммуникации заключается в том, что индивидуумы вступают в контакт с помощью именно языка и контакт этот целенаправлен, поскольку обмен информацией лежит в основе любой коммуникации. Все вновь и ранее полученные факты о конкретной ситуации, об окружающей реальности представляют собой ничто иное как объективированный момент познавательной деятельности человека, зафиксированный в языковой форме. Репрезентируя человеческое мышление в бесконечном процессе вербальной коммуникации, язык фиксирует поток сознательных представлений о внешнем мире, обобщает и дифференцирует свойства и отношения во внешнем мире, хранит социальную и общественную информацию, отраженную в языковых знаках: другими словами, происходит акт наречения внеязыковой действительности и здесь налицо включение еще двух важнейших функций языка – **номинативной и коммуникативной**, одновременно отражающих объективные данные о познанном фрагменте действительности и выразительные, эмоциональные и прагматические особенности поведения как коммуникантов, так и ситуативные, сопутствующие характеристики самого коммуникативного акта. Таким образом, каждый фрагмент познанной действительности, каждая мысль материализуются в виде языкового знака, онтологически характеризующегося двойным модусом действия – способность передачи конкретного смысла в коммуникативных актах и закрепление этого смысла в семантической парадигме языковых средств, являясь, таким образом, мини-отражением онтологической сути языка. В данном билатеральном единстве не отдается предпочтение какой-либо из сторон языка: содержание и форма образуют «речемыслительное единство», что всегда практически и подтверждалось исследованием языка в его содержательно-формальном плане. Содержательный потенциал языкового знака закреплен за ним исторически в долгосрочной практике использования конкретным сообществом и в отрыве от ситуации мыслится во всей полноте своих дифференциальных признаков, составляющих объективное, парадигматическое целое. Однако, когда идет речь об интерпретации определенного языкового знака независимо от его лингвистического статуса в конкретном диалоге или тексте, необходимо учитывать все сопутствующие параметры, обозначенные в этом диалоге или тексте как внутриязыкового, так внеязыкового плана, помогающие выделить именно ту составляющую потенциального содержания конкретного языкового знака, которая сочетается на определенном уровне обобщения с другими членами данного высказывания. Большое значение в интерпретации высказывания в рамках коммуникативного канала оказывают ономазиологическое решение прагматической задачи датчика информации сигнала при

передаче інформаційного сигналу і дії реципієнта в процесі семасіологічної розшифровки даного сигналу. Невнимание к таким вещам может привести в конечном счете к срыву коммунікативної задачі.

Приймаючи до уваги все вищесказане, семантику мови не можна розуміти тільки як семантику мовних форм в їх фіксованій, парадигматичній формі. В той же час мова не є акумулятором продуктів кожної окремої мовної ситуації, переданої через певний набір мовних засобів. В процесі функціонування мови обидва аспекти її онтологічної суті тісно переплетені, а механізм виборочної актуалізації власного змісту конкретної мовної форми в процесі її вироблення в різних мовних ситуаціях і є підтвердженням тому, що семантика мови представляє собою мислительне єдність в цілому є та сторона, яка відноситься до об'єктивного світу [11]. Отже, саме функціонування мовного знаку в мовній практиці розкриває його змістовий потенціал, причому немовні фактори мають достатньо важливе значення в цьому процесі. Номинація є відношення мовних знаків до об'єктивної дійсності, а також сама система таких знаків [12, с. 363].

Трудно не погодитися з дуже метким визначенням мови видаючимся вченим про те, що «мова – це знакова плоть нашого мислення» [11]; з допомогою знаків ми виражаємо свої думки, висновки, оцінки, почуття, а в процесі вираження цих думок ми використовуємо всі можливості як змістового потенціалу цих знаків, так і техніки їх сполучення. Мовні знаки не є штучно закріпленими до певної речі або явища, їх використання ситуативно обумовлено, вони використовуються в будь-який момент мови, одночасно являючись живою формою нашої думки і засобом передачі цієї думки. Іншими словами, людська мова функціонує як засіб вербалізації концептуальних сутностей з допомогою мовних знаків. Представити собі теорію мови без концептуальної складової неможливо і таким чином веде до абстрактних висновків, не маючи нічого спільного з живою людською мовою [13, с. 236–244].

Мислення представляє собою потік свідомих представлень, який піддається фіксації і вивченню і основою якого лежить принцип асоціації. Саме завдяки асоціації представлень ми отримуємо здатність в певній чи іншій ступені передбачити майбутні ситуації. Ми знаємо також, що людина в відмінність від тварин володіє здатністю керувати асоціюваннями, яка проявляється як уявлення, кодування, свідоме запам'ятовування. Асоційоване мислення або думка – це здатність оперувати в свідомості раніше отриманими представленнями з метою створення якісно нової мовної форми і на наступному етапі

использовать в коммуникативном акте. Мысль формируется в языковой материи – следовательно, знания закрепляются и откладываются в языке. Однако это не означает, что в самом языке и заключается вся история человеческих знаний. Язык как система знаков одновременно остается средством аккумуляции знаний и их передачи. Поэтому содержательный багаж языка и способы его актуализации всегда вызывал и продолжает вызывать острейшее любопытство и жаркие споры у исследователей разных школ и направлений, при этом, несмотря на терминологический разнобой, вырисовывается довольно стройная картина, дающая представление о функционировании языка как онтологической сущности.

Семантика в онтологическом плане является, поэтому, важнейшим аспектом исследования языка, а значение конкретных языковых единиц на уровне слов и словосочетаний или на уровне предикативных структур может быть адекватно описано только при том условии, что эти категории языка будут соотнесены с тем, ради чего формируется любое языковое высказывание, а именно, с тем объективно-мыслительным предметом – референтом, информация о котором и послужила стимулом конкретного коммуникативного акта. Только при таком условии языковое выражение может быть квалифицировано как коммуникативно-значимое.

Действующее сознание (по Марксу) образует по отношению к реальному миру идеальную сферу – отображение материи в сознании, поэтому соответствующая мыслительная категория должна рассматриваться как вторичная сущность или идеальная форма или концепт, в которой закрепляются познанные признаки реальных явлений. Именно такая абстрактная сущность рассматривается как **референция** и существование подобных абстракций должно быть материализовано.

Такой формой материализации является **языковая номинация**, так как не существует другой формы материализации категорий сознания, кроме их языкового закрепления. В общем плане сознание материализуется в языковой форме не в отдельных ее элементах, а в целой системе, структурно организованной и представляющей собой тот феномен, который и называется языком.

Коммуникация и номинация являются двумя сторонами одного и того же процесса, суть же языковой номинации заключается в том, что в процессе коммуникации мы определяем пути перехода от замысла речи с ее развивающимся содержанием к языковым формам реализации речи, речевому произведению, дискурсу, тексту [14, с. 35; 15]. Другими словами, мы одновременно передаем информацию о *чем-то* и именуем это *что-то*.

Взаимоотношения языка и мира составляют суть глобальной функции языка – репрезентация мышления в процессе коммуникации. Реальная функция языка представлена нескончаемым процессом вербальной коммуникации в среде людей, поэтому язык превращается в необходимый инструмент накопления знаний и опыта с целью их

передачи потомкам. Номинация является последним шагом в процессе освоения мира индивидуумом – отражение, анализ и, наконец, дезигнация (номинация). Последний шаг, как уже указывалось, неразрывно связан с коммуникативной деятельностью – назвать нечто нужно для того, чтобы передать информацию об этом «нечто» другим участникам процесса. Как результат, образуется языковая единица с номинативной функцией, служащая для а/ именованя и вычленения фрагментов внеязыковой действительности и б/ формирования соответствующих понятий о них в форме языковых единиц различного лингвистического статуса. Поскольку номинация непосредственно связана с процессами именованя, в современной лингвистике параллельно употребляется термин **ономазиология**.

Теория номинации составляет сейчас важную область исследования, и ее определение как «ядра семантики» у Ю. С. Степанова далеко не случайно [12, с. 353]. Ономазиология использует данные этой теории не только для того, чтобы на ее основе установить отношение знаков к объективной действительности, но и для того, чтобы осуществлять предсказания о возможных путях перехода от заданных значений к их выражению равноуровневыми средствами.

Литература

- 1. Соссюр Ф.** Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр. – Екатеринбург : Изд-во Уральск. ун-та, 1999. – 420 с.
- 2. Адмони В. Г.** Полевая природа частей речи (на материале числительных) / В. Г. Адмони. – В кн.: Вопросы теории частей речи. – Л. : Наука, 1968. – С. 98 – 106.
- 3. Адмони В. Г.** Структура грамматического значения и его статус в системе языка / В. Г. Адмони. – В кн.: Структура предложения и словосочетания в индоевропейских языках. – Л. : Наука, 1979. – С. 6 – 36.
- 4. Fillmore C. J.** “The Case for Case”. In Bach and Harms: Universals in Linguistic Theory / C. J. Fillmore. – New York : Holt, Rinehart, and Winston, 1968. – 188 p.
- 5. Lehrer A.** Semantic Fields and Lexical Structure / A. Lehrer. – Amsterdam : Benjamins, 1974 – 229 p.
- 6. Trier J.** Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes : philos. doct. diss. / J. Trier. – Bonn, 1931. – 225 p.
- 7. Вежбицкая А.** Прототипы и инварианты / А. Вежбицкая. – В кн.: Язык. Культура. Познание. – М. : 1996. – С. 201 – 231)
- 8. Johnson M.** The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / M. Johnson. – Chicago : Univ. of Chicago Press, 1987 – 184 p.
- 9. Lakoff G.** Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind / G. Lakoff. – Chicago : Univ. of Chicago Press, 1987. – 213 p.
- 10. Rohrer T.** Image Schemata in the Brain / T. Rohrer. – from Image Schemas in Cognitive Linguistics – Berlin, 2006. – P. 47 – 55.
- 11. Колшанский Г. В.** Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте / Г. В. Колшанский. – В кн.: Принципы и методы семантических исследований – М. : Наука, 1976. – С. 95 – 102.
- 12. Степанов Ю. С.** Номинация, семантика, семиология (виды

семантических определений в современной лексикологии) / Степанов Ю. С. – В кн.: Языковая номинация (Общие вопросы) – М. : Наука, 1977. – 353 с. **13. Березин Ф. М.** История лингвистических учений / Ф. М. Березин. – М. : Высш. шк., 1975. – 428 с. **14. Кубрякова Е. С.** Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 317 с. **15. Кубрякова Е. С.** О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» / Е. С. Кубрякова // Вест. Воронежск. гос. ун-та. (Сер.: Лингвистика и межкультурная коммуникация) – Воронеж, 2001. – С. 4 – 10.

Хомяк Н.В. Онтологічні властивості мови.

Статтю присвячено значенню семантики, як науки, що передає водночас значення лінгвістичного знаку і комунікації. Когнітивна семантика підтримує концептуальну природу значення, яка є послідовною категорією, що базується на єдності узагальнення, зв'язку та мислення. Ця єдність є результатом онтології мови.

Ключові слова: семантика, онтологія, мова.

Хомяк Н.В. Онтологические свойства языка.

Статья посвящена значению семантики, как науки, одновременно передающей значение лингвистического знака и коммуникации. Когнитивная семантика поддерживает концептуальную природу значения, которая является последовательной категорией и базируется на единстве обобщения, связи и мышления. Это единство является результатом онтологии языка.

Ключевые слова: семантика, онтология, язык.

Khomyak N.V. Ontological features of language.

The article deals with semantics as the study of meaning both of a linguistic sign and in communication. Cognitive semantics supports the conceptual nature of the meaning, which is the logical category based on the unity of generalization, communication and thinking. This unity is the result of language ontology.

Key words: semantics, ontology, language.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

УДК 378.091.3-047.37

Burdina S. V.

DISCIPLINE-CENTERED TEACHING AND LEARNING AS A RESEARCH FIELD

In higher education domain we often observe a widespread attitude to teaching as not the central function of an academic career. It is our “load,” the annoying obligation that interrupts our writing, and the burden we carry that brings us few of the joys of promotion, tenure and prestige [1, p. 1]. In contrast to this point of view, a new movement of the Scholarship of Teaching and Learning emerged (SOTL). In 2004 the International Society for the Scholarship of Teaching & Learning (ISSOTL) was founded. It serves faculty members, staff, and students who care about teaching and learning as serious intellectual work. The goal of the Society is to foster inquiry and disseminate findings about what improves and articulates post-secondary learning and teaching. ISSOTL was organized to:

- Recognize and encourage scholarly work on teaching and learning in each discipline, within other scholarly societies, and across educational levels.
- Promote cross-disciplinary conversation to create synergy and prompt new lines of inquiry.
- Facilitate the collaboration of scholars in different countries and the flow of new findings and applications across national boundaries.
- Encourage the integration of discovery, learning and public engagement.
- Advocate for support, review, recognition, and appropriate uses of the scholarship of teaching and learning [2].

This article explores the criteria and major challenges for conducting the research on discipline-centered teaching.

We will start with a brief overview of SOTL principles. Scholars Nicola Simmons, G. Poole; C. Weston, D. Berthiaume, K. Matsushita, M. Tovar, and J. Timmermans, have found using a lens of micro-meso-macro to represent individual/departmental/institutional and national/disciplinary/interdisciplinary impacts to be helpful in considering SoTL work at various levels and where there might be unexplored opportunities [3; 4; 5]. Researcher Pat Hutchings emphasizes four areas (certainly there are others) in which the scholarship of teaching and learning can make strategic contributions to institutional practice and policy: the ways in which faculty go about their teaching; how professional development is understood and organized; the relationship between the scholarship of teaching and learning

and institutional assessment; and how the work of teaching is valued and evaluated [6, p. 2]. The scholarship of teaching and learning is a work in progress. It is not, as they say, “there” yet. Although the movement has made great progress, in many settings it remains a special initiative – an intriguing aside, or add-on, in Shulman’s words – as yet only unevenly woven into the mainstream of academic life. A deep level of institutional integration – or, as Braxton, Luckey and Helland put it, “incorporation” – is still to come [7, p. 7].

Faculty development was not always actively inclusive, nor is it entirely this way yet. For many years, formal programs to promote professional improvement operated in a cultural milieu that emphasized teaching as transmission of content. Since faculty with doctorates were already presumed to command content expertise, “development” meant modest support for keeping up with disciplinary trends, while support for pedagogical purposes primarily responded to crises: assistance for faculty who were having trouble in the classroom, teaching assistant preparation, response to the learning needs of a more diverse student body, help with using new teaching technologies, and the like. Unfortunately, faculty often formed a negative view of these efforts as overly remedial, technical, and generic. In contrast, the scholarship of teaching and learning, with its emphasis on pedagogical inquiry and innovation, implied a different model of development: a “narrative of growth” instead of a “narrative of constraint” [8]. For this reason, scholars of teaching and learning, especially in the movement’s early days, often went about their work outside the purview of faculty development centers [6, p. 5]. It is still the case in a wide range of higher educational institutions.

People who work as university lecturers see themselves primarily as subject matter specialists and do not have any formal study or qualifications in pedagogy. Our field has been grounded in the dominant technical-rational discourse of teacher education, which maintains that language teaching expertise can be acquired through content-based courses followed by a practicum or school-attachment. It is the learner's problem to find ways of absorbing knowledge passed on by subject matter specialists and to learn how to cope individually with the demands of the course. Formal learning positions the 'good learner' as someone who can master subject knowledge quickly and apply it in their course assignments or in their later classroom practice [9, p. 151]. Thus, the responsibility for effective learning is shifted solely on the learner.

Many faculty members who get involved in the scholarship of teaching and learning are open to – and even seeking – new classroom approaches. They are trying to find the best ways of incorporating new media into their teaching; they are troubled by the number of students who are performing poorly in their classes; or they care deeply about educating students for citizenship, and want to explore how best to build students’ knowledge, skills, and confidence. The scholarship of teaching and learning, in other words, has within it a bias toward innovation, and often toward more active roles for students that engage them more meaningfully in the content, ways of knowing,

and forms of practice that characterize a field [6, p. 3]. Unlike the formal approach to teaching the teacher, who follows the Scholarship of Teaching and Learning principles, wonders how to design the course room as a learning environment, and regards the course room as a community of practice. The LTE course room is viewed as having a rich life which unfolds over time, as events and processes interact, and shape the way participants think, feel and act [9, p. 151]. In general the SOTL researcher wishes to explore how the social processes of the course room can contribute to effective professional learning.

The scholarship of teaching and learning is, at its core, an approach to teaching that is informed by inquiry and evidence (both one's own, and that of others) about student learning. In this sense, it is not so much a function of what particular pedagogies faculty use. Rather, it concerns the thoughtfulness with which they construct the learning environments they offer students, the attention they pay to students and their learning, and the engagement they seek with colleagues on all things pertaining to education in their disciplines, programs, and institutions. Faculty have new opportunities – and a new sense of permission – to share ideas and learn from one another in ways that were not so common before. They also read more systematically in the literature on learning in their own field – a quest that can lead to the literature in neighboring fields, or even in those far away, including (for some) education and the learning sciences [6, p. 4]. The SoTL movement should not be perceived as an easily available panacea.

There are many bad models for bringing an education-focused person into a traditional disciplinary department. This is so because of the prevalent “languages of exception” that exist around work in education when it is done in a traditional disciplinary setting. By language of exception, it is meant that in a Department of Linguistics someone is called a “Professor of Linguistic Education” when everyone else, regardless of their area of specialization, is called a Professor of Linguistics ... In other words, discipline-centered education is just another emergent area of specialization – something that disciplines need to accommodate continuously – and puts the debate into familiar territory rather than an unfamiliar one [10, p. 2]. After all educators will always be looking for effective way to improve their work.

A focus on institutional impact underlines the importance of documenting what participants are learning, and understanding more about how these lessons migrate from person to person and setting to setting [Huber, 2009]. One thing is clear: faculty who become engaged in the scholarship of teaching and learning are also likely to be engaged in other innovative and reform-oriented activities. The result is a mix of influences that strengthen one another in ways that are likely to become cumulatively even more significant over time. Looking ahead then, integrating the scholarship of teaching and learning – both its practices and findings – into pedagogical and curricular initiatives like first-year programs, learning communities, service learning, and undergraduate research (to name just a few) is a route to improvements that

are both deeper and more widely spread. Perhaps most important in light of our focus on institutional integration, faculty development initiatives – and their directors and staff – are well positioned to connect scholars of teaching and learning with educational issues and initiatives of wider institutional concern [6, p. 4–5]. Institutional engagement has proved to be quite effective in implementation of educational reforms, even more so within the SoTL movement.

There are three essential features of a successful SoTL initiative: it should be public, subject to peer review and evaluation, and accessible for exchange and use by members of one's disciplinary community. This integrative vision raises important questions about what teaching evaluation would look like if it too focused on such features, that characterize a wide range of scholarly work: clear goals, adequate preparation, appropriate methods, significant results, effective presentation, and reflective critique [6]. How to think clinically like physicians. how much basic science medical students needed before they could begin taking on clinical problems. the activities of research into the processes of medical thinking intersected with teaching, curriculum development and assessment design [1, p. 3 – 4]. In general all these discipline-specific questions can be summarized by the major SOTL question “How does someone who already understands something learn to teach what they know to someone else?” Such research work enacts the values of inquiry, evidence, and excellence that are at the heart of academic life and identity [6, p. 5].

In conclusion we should stress that discipline-centered teaching and learning is the one area of specialization that cuts across every academic area of any department, and so bringing this expertise into a department means opportunities for any and all colleagues to learn, and then act on that knowledge, in combination with their own unique disciplinary understanding. Strategically, using intergenerational “teaching groups,” integrating undergraduate students through postdoctoral associates in teaching projects, not only provides an entrée for the next generation of faculty members to get as comprehensive education in teaching and learning as they do in research, but also gives current faculty members the best resources they could hope for – interested and motivated collaborators – to work on developing, implementing, and evaluating new teaching ideas [10, p. 5]. Though the scholarship of teaching and learning is not a remedy for all educational problems its practices and vision are already improving the educational experience for students, faculty, and institutions.

Further investigations of how to build connections between your disciplinary knowledge and cross-disciplinary teaching approaches may bring insights in the learning process.

References

1. **Shulman L. S.** The Scholarship of Teaching and Learning: A Personal Account and Reflection : [Електроний ресурс] / Lee S. Shulman. –

International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning. – 2011. – Vol. 5., No. 1 (January). – P. 1–7. – Режим доступу : http://academics.georgiasouthern.edu/ijsotl/v5n1/featured_essay/PDFs/_Shulman.pdf. **2. International Society for the Scholarship of Teaching and Learning** – : [Електроний ресурс] / Режим доступу : <http://issotl11.indiana.edu/overview.html>. **3. Simmons N.** Playing for SoTL Impact: A Personal Reflection : [Електроний ресурс] / Nicola Simmons. – International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning. – 2011. – Vol. 5., No.1 (January). – P. 1–3. – Режим доступу : http://academics.georgiasouthern.edu/ijsotl/v5n1/featured_essay/PDFs/_Simmons.pdf. **4. Poole G.** The pursuit of the scholarship of teaching and learning in Canada: Good, but not good enough. Keynote presentation at the Canadian Society for Studies in Higher Education annual conference. – Ottawa, Ontario. – May 25-27, 2009. **5. Weston C.,** Berthiaume D., Matsushita K., Tovar M., Timmermans J. A faculty development framework to capture the impact of our work. / Presentation at the International Society for the Scholarship of Teaching and Learning annual conference. – Edmonton, Alberta. – October 16-19, 2008. **6. Hutchings P.** An Integrative Vision of the Scholarship of Teaching and Learning : [Електроний ресурс] / Pat Hutchings, Mary Taylor Huber, Anthony Ciccone. – International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning. – 2011. – Vol. 5., No. 1 (January). – P. 1–14. – Режим доступу : <http://academics.georgiasouthern.edu/ijsotl/v5n1/featuredessay/PDFs/HutchingsHuberCiccone.pdf>. **7. Braxton J.** Institutionalizing a Broader View of Scholarship through Boyer’s Four Domains / J. Braxton, W. Luckey, P. Helland. – ASHE-ERIC Higher Education Report. – San Francisco: Jossey-Bass. – 2002. – Vol. 29, Number 2. – 162 p. **8. O’Meara K.** “Faculty Careers and Work Lives: A Professional Growth Perspective” / K. O’Meara, A. L. Terosky, A. Neumann. – ASHE Higher Education Report. – 2008. – Vol. 34(3). – P. 1 – 221. **9. Singh G.** Teaching and Learning in the Language Teacher Education Course Room: A Critical Sociocultural Perspective / G. Singh, J. C. Richards. – Sage Publication. – 2006. – Vol. 37(2). – P. 149 – 175. **10. Coppola B. P.** Making Your Case: Ten Questions for Departments and Individuals Building an Argument for Work in Discipline-Centered Education : [Електроний ресурс] / Brian P. Coppola. – International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning. – 2011. – Vol. 5., No. 1 (January). – P. 1–7. – Режим доступу : http://academics.georgiasouthern.edu/ijsotl/v5n1/invited_essays/PDFs/_Coppola.pdf.

Бурдіна С.В. Викладання та навчання, що зосереджене на навчальній дисципліні, як галузь дослідження.

Ця стаття ознайомлює з сучасною тенденцією проводити дослідження ефективності викладання навчальної дисципліни. В статті

надається огляд виникнення цього руху та пояснюються базові принципи таких досліджень.

Ключові слова: викладання, навчання, дослідження, зміст, навчальне середовище.

Бурдина С.В. Преподавание и обучение, сфокусированное на учебном предмете, как область исследования.

Эта статья знакомит с современной тенденцией проводить исследование эффективности преподавания учебной дисциплины. В статье дается обзор возникновения этого движения, и объясняются основные принципы таких исследований.

Ключевые слова: преподавание, обучение, исследование, содержание, обучающая среда.

Burdina S.V. Discipline-centered teaching and learning as a research field.

This article presents the modern tendency to research the effectiveness of discipline-centered teaching. In the article an overview of the emergence of this movement is provided and the basic principles of conducting this kind of research are outlined.

Key words: teaching, learning, research, content, observation, learning environment.

УДК 378.016:811.111

Duruttyova M. (Košice, Slovakia)

**THE ADVANTAGES OF USING CORPORA IN TEACHING
ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE**

This article considers the advantages of using corpora, carefully designed collections of written texts stored on computers, in teaching of English as a foreign language. With internet and computers widely accessible in classrooms, using corpora in language methodology is a functional and useful means to improve and enhance the interpretative and productive skills of learners as well as their ability to learn. This article focuses on some aspects of using an online corpus, namely the British National Corpus, to provide a communicative context in English language learning.

What is a corpus? According to the Corpus Encoding Standard [1] a corpus is a large collection of texts of any type, including prose, newspapers, poetry, drama, word lists, dictionaries etc. Corpora can be used to study purposes with which words are used in a text and the circumstances under which they are used. We can investigate how speakers and writers exploit the

resources of their language; the language is being looked at in naturally occurring circumstances, looking at ways of similar structures serving different functions in various contexts.

Since online corpora and tools for analyzing of corpora are becoming increasingly accessible, corpus based research as well as studies have become increasingly common as are their uses in teaching languages and language pedagogy.

Written and spoken varieties can be investigated regarding their preference determining patterns in language use, individual style of given authors or speakers depending on social background or different situations, registers. Monolingual as well as multilingual dictionaries are a good collection of information on meanings that can be expressed by a word and on its translations.

However, dictionaries cannot list all possible contexts, in which a word can be used and which can influence the translation of the given word into another language. In teaching English as a foreign language it is advisable to adopt a communicative approach, in which words are not treated as isolated units or references to concepts, but as means of communication between the speaker and the hearer, concentrating on the meaning and usage of the given word or phrase.

In this sense I am not going to focus on the logic based theories of meaning according to which a word has a meaning as an entry in a dictionary, rather on the approach assuming that the meaning of a word is the function of its purposeful use in communication, the exchange of information and meanings between the speaker and hearer or the producer and receiver.

Corpora are a useful tool for teachers and learners to develop communicative, linguistic as well as cultural competence and at the same time improving the learning skills and productive and interpretative competence [2, p. 5]. We must take into consideration that learning a language is a matter of learning about how the language is used and learning how to use it, develop learning skills.

That is why corpora are a valuable tool in developing these skills leading students toward greater autonomy, providing teachers as well as learners with information about the culture of a given language as a helpful complement to other teaching aids.

Contextualizing the learning process with the help of the British National Corpus.

As an example, let us look at one of the largest available corpora, the British National Corpus [3], which was originally created by Oxford University Press and contains 100 million words.

Following is a list of 20 entries of the word “woman” in the British National Corpus.

see I am as good for a man as my sister Barbara is for a woman . MRS. BELVILLE: No, indeed you are not, I do assure
for one another? And is it not natural for a gentleman to love a pretty woman ? And suppose he can obtain his desire, is that so bad as cutting
of reckoning come that I have threatened. PAMELA: Wicked man! Wicked abominable woman ! O God! Deliver me from this distress! BELVILLE: One word with
'll say to us, however, I shan't fetch you any victuals, woman , but I will give you some pence. GIPSY: [reading MRS.
and you will die of your first child. PAMELA: Out upon thee, woman , better thou hadst never come here. MRS. JEWKES: It looks like
You know not the innocence you abuse so freely Would to God that instead of a woman and my sister, any man breathing had dared to give himself half the airs
can bear anything. O, the little strumpet! BELVILLE: Begone, rageful woman , this moment from my presence. PAMELA: Dearest sir, let me beg
made a gentleman's wife? BELVILLE: The difference is a man ennoble the woman he takes and adopts her into his own rank. Be he Duke or Earl
say as she says... SIR JACOB: Never fear. I never saw a woman yet you could hold her own with me in talk or love for six minutes
for six minutes together. BELVILLE: I think I have one of the finest woman in England. [PAMELA enters.] Here, my lord, is my
a private and uncut performance of the Rape of the Sabine Women -- or rather woman , or rather Alfred -- (Over his shoulder) Get your skirt on,
his love. End of mime, at which point, the wail of a woman in torment an OPHELIA appears, wailing, closely followed by HAMLET in a hysterical
The Wardrobe, to be shown next year. And she filmed Just Like a Woman , on general release later this month, in which she plays a woman who
a Woman , on general release later this month, in which she plays a woman who falls in love with a transvestite. It's lighter and funnier than it
was no gentle role. The film is based on the real life of a woman called Monica Jay. " It was such a smashing role I couldn't resist
then. " I sat next to Grant at a private screening of Just Like a Woman . " Whenever I watch Julie act I always want to cry, " he
scene and found it very disturbing to have to act out the motions of a woman losing her baby. " A midwife went through it all with me and I
, it's a perfect irony. " It was funny that me, a woman with all these kids, should get a part because someone else was having a
visitor. Goldie still oozes little girl charm, but admits she's a family woman at heart. " I feel lost without my kids. I love to have
FBI agent, gets mixed up with an FBI sting operation AND a seductive mystery woman of independent means. Lane Bodine (Mary Elizabeth Mastrantonio), former lover of

Figure 1. Word “woman” in the British National Corpus

We learn from our search that the word “woman” occurs 22008 times in the corpus. As we look at our results, it is easy to identify and compare words which precede and follow our searched item in the various citations as we see a part of the context in which our searched word occurs. Once we look through these results, we may want to have a look at a broader context in which the word “woman” occurs. Learners can discover, identify and learn collocations, familiar groupings of words, helping them sound more natural in English language, in this case those that are often used with the word “woman”, such as “pretty woman”, “abominable woman”, “rageful woman”, “family woman”, “mystery woman” to mention some of the collocations shown in our example demonstrated in Figure 1.

It is possible to select a line of interest and Figure 2 below shows how an expanded context looks for the particular selected line from the British National Corpus containing the word “woman”.

Expanded context:

“one hand and, just beyond his grasp, a briefcase stuffed with bank notes. Half a million dollars worth. Was it suicide? Was it murder? Dolezal decides to play detective in a one man undercover operation, wandering naively into deathtrap after deathtrap. I don't know where he did his police training, but it doesn't seem to have been in any recognisable academy. Except maybe Police Academy. He assumes the identity of the dead man, apparently an undercover FBI agent, gets mixed up with an FBI sting operation AND a seductive mystery **woman** of independent means. Lane Bodine (Mary Elizabeth Mastrantonio), former lover of arms dealer Rourke, appears to be making her loot as the go-between in the arms scam. But then she also appears to be " legit " with her society-filled fund-raising events. Shifting sands might have been a more apt title! SANDS STORMERS: Willem Dafoe and Mickey

Rourke are top guns as sheriff and arms dealer SUDDEN LOSS OF POWER EVEN if you haven't read the enchanting novel on which THE POWER OF ONE”

Figure 2. Expanded context from the British National Corpus for the word “woman”

Here the students can explore further associations of the given word as it occurs in a newspaper article, thus they can use corpora in order to find out about the language for themselves. By selecting more of the available contexts, the learners can acquire an insight into the language and decide for themselves what to focus on according to their own criteria and relevance. Learning a language involves gradual adoption of the target language as well as its culture, using corpora as a useful aid can be well utilized in order to provide learners with the most contexts possible, i.e. “surrounding them with the language learnt”. A corpus is one of the means of achieving this goal. Compared with the dictionary’s broad generalizations, a corpus provides a wider range of patterns, examples thus revealing more specific aspects on the use of a particular word.

Another useful step is finding collocates with another word of interest, for example “man”. Searching the British National Corpus, we find 950 occurrences and will get the following result:

(1991a:247). She points out, however, that man 's power over woman , like his power over language, is illusory, for " man thinks he
, which is characteristically used, he claims, by a man to excite a woman , to the joke itself as a covert expression of thwarted male sexual aggression and
and her conduct, since a typical defence of the accused man is that the woman consented. Sentencing -- here attention is both on the level of the sentence,
killing her. This is the ultimate occasion in which a man can attack a woman 's reputation and conduct with impunity. Unlike cases of rape or indecent assault,
are rare. The statistically " typical " rapist -- the man who rapes one woman he knows -- does not make it to front-page coverage, let alone fifty-nine pages across
just the same as married couples. That meant that a man living with a woman could claim money for her and her children whether they were married or not.
wind and rain? You are a thousand times a properer man Than she a woman . " T is such fools as you That makes the world full of ill-favour
his life, she rushes back to London, to a man grieving for a woman who once said to him: " don't be silly, there's no
again and kissed him long and lasciviously as if she was the man and he the woman ... " Curse this arm, " he said, " I can't hold
is her problem? We all know it is man ... Man has always seen woman as his enemy. But he needs her. " What he wrote was already
in Fairs and Revels suggests that the queen was originally a man dressed as a woman , but George Burton believed the tradition began in 1789 during an attempted s
equally terrified at the loss of it. Actually, a man greatly appreciates a woman who bears a lamp; he depends on the feminine light more deeply than most
he fails to find it. The most significant stones of man 's quest for woman in this genre -- like Rider Haggard's " She " novels, Masefield's
no god; I am a man , and as a man I seek the woman whom I love. Oh divest thyself of all these trappings of thy power --
quoted rhyme seems to sum it up: They hang the man and flog the woman Who steals the goose from off the Common; But let the greater villain loose
gender and thus, supposedly, gives himself away as a man masquerading as a woman . To my mind, this is asking too much. A slightly more complex
Lady Mayoress " is certainly no lady, but a young man dressed as a woman , complete with ample bosom; a soul-mate of Besom Bessy of Bellerby perhaps,
n't specifically women's organizations. I believe that the new man and the new woman are totally related to the new society, which we all know is socialism,
such a system is one in which formal custom requires a man to marry a woman of the category mother's brother's daughter. The effect of such a rule
those demands had to be met. Everything depended on the man 's and the woman 's obedience. So it was with Noah in God's second beginning, and

Figure 3. 20 collocates of the word “man” from the British National Corpus.

Upon further examination of the corpus we learn that certain items appear in certain types of context, the tendency of an item to occur in contexts which have a particular function, in a particular structural or lexical

environment or in a particular lexical field. Learners can discover for example, that a “man seeks a woman”, “a man appreciates a woman”, “a man grieving for a woman” and so forth. This is another good approach in contextualization of the language learnt, the communicative way making learning easier and more straightforward for the students.

Corpora may prove to be very useful tools of linguistic research for teachers as well as students. In order to highlight and identify specific lexical or grammatical features or patterns, it is useful to use concordancers, i.e. computer programs which automatically construct concordances for a more effective use of the corpora.

This article seeks to briefly present arguments in favor of the use of corpora in English language teaching since it can provide learners with information and knowledge in a communicative form and readily available. Corpus use can provide opportunities for learning in many areas, it can complement the teaching process in a motivating way, promoting language use and improving the understanding by wider available contexts.

References

- 1. Corpus** Encoding Standard. – Access mode : <http://www.cs.vassar.edu/>, December 13, 2010.
- 2. Aston G.** Learning with Corpora / G. Aston. – Athelstan, 2001.
- 3. The British** National Corpus. – Access mode : <http://corpus.byu.edu/bnc/>, December 13, 2010.
- 4. Baker M.** Corpus Linguistics and Translation Studies / Mona Baker // Implications and Applications: Text and Technology. In Honour of John Sinclair. John Benjamins – Amsterdam/Philadelphia, 1993.
- 5. Biber D.** Corpus Linguistics: Investigating language structure and use / D. Biber, S. Conrad, R. Reppen. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998.
- 6. Meyer C.** English Corpus Linguistics: An Introduction / C. Meyer. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002.

Дюрюттова М. Переваги використання корпусів у викладанні англійської мови як іноземної.

У статті розглядаються деякі аспекти використання онлайн корпусу з метою забезпечення комунікативного контексту в навчанні англійської мови.

Ключові слова: корпус, контекст, колокації, Британський національний корпус

Дюрюттова М. Преимущества использования корпусов в преподавании английского языка как иностранного.

В статье рассматриваются некоторые аспекты использования онлайн корпуса с целью обеспечения коммуникативного контекста в обучении английскому языку.

Ключевые слова: корпус, контекст, коллокации, Британский национальный корпус.

Duruttyova M. The advantages of using corpora in teaching English as a foreign language.

The article deals with some aspects of using an online corpus to provide a communicative context in English language learning.

Key words: corpus, context, collocates, British National Corpus.

УДК 378.011.3 – 051:811

Dohadailo N. I.

TECHNOLOGICAL RESOURCES IN PRE-SERVICE EL TEACHER TRAINING

Technology is becoming increasingly important in both our personal and professional lives, and learners of foreign languages are using technology more and more. Yet university teacher training programmes pay not enough attention to training in the use of Information and Communications Technology (ICT), and teachers are often far less skilled and knowledgeable than their own students when it comes to using current technology. Even if they use some elements of modern technologies, for example, computer-based testing or searching the Internet for the additional information, this work is of nonsystematic character. They need providing clear, simplified, non-technical descriptions of new technology tools, and showing how teachers can use these new tools in the classroom. We speak about the systematic practical application of technology to teaching languages. Successful teaching implies not only perfect knowledge of the language system, the methods of teaching, the ability to find the most appropriate materials and resources but to use effectively different kinds of modern classroom equipment: a tape recorder, a language laboratory, video machines, an overhead projector, a computer, a data projector and an interactive whiteboard. Learning how to use various types of equipment is a major part of modern teacher training.

Thus the aim of the article is to trace the diachronical development of using technologies in teaching English, to consider some effective ways of implementing technological resources into teacher training programmes and to suggest some activities to be used in the classroom

Technology in language teaching is not new. Technology has been around in language teaching for decades. Tape recorders, language laboratories and video have been in use since the 1960s and 1970s, and are still used in classrooms. Computer-based materials for language teaching, which is known as CALL (Computer Assisted Language Learning), appeared in the early 1980s. CALL programs typically require learners to respond to

stimuli on the computer screen and to carry out tasks such as filling in gapped texts, matching sentence halves and doing multiple-choice activities. Probably one of the best-known early CALL activities is that of text reconstruction, where an entire text is blanked out and the learner recreates it by typing in words. For all of these activities the computer then offers the learner feedback, ranging from simply pointing out whether the answer is correct or incorrect to providing more sophisticated feedback, such as showing why the learner is mistaken and offering remedial activities. The CALL approach is one that is still found on many published CD-ROMs for language teaching.

As access to Information and Communications Technology (ICT) has become more widespread, CALL has moved beyond the use of computer programs to include the use of the Internet and web-based tools. The term TELL (Technology Enhanced Language Learning) appeared in the 1990s, in response to the growing possibilities offered by the Internet and communications technology.

Although the use of ICT by language teachers is still not widespread, the use of technology in the classroom is becoming increasingly important, and it will become a normal part of ELT practice in the coming years. There are many reasons for this:

- younger learners are growing up with technology, and it is a natural and integrated part of their lives, for these learners the use of technology is a way to bring the outside world into the classroom and some of them become teachers themselves;
- the Internet offers excellent opportunities for collaboration and communication between students who are geographically dispersed;
- technology is offered with published materials such as course books and other resources;
- technology suggests new ways for practicing language and assessing performance;
- technology is becoming increasingly mobile, it can be used not only in the classroom, lecture hall, computer room or self-access centre, it can also be used at home, on the way to school and in the Internet;
- using a range of ICT tools can give learners the possibility to practice in all of the four main language skills: speaking, listening, writing and reading.

There is a tendency to call computer users either technophobes or techno geeks (according to Macmillan English Dictionary “techno geek is someone who is boring, especially because he seems to be interested only in computers” while “technophobe is someone who does not like, trust or want to use technology, especially computers”), but the real state of things is that most of us probably fall somewhere between the two extremes [1, p. 1474].

A large part of the negative attitudes teachers have towards technology is usually the result of a lack of confidence, a lack of facilities or a lack of training, which results in an inability to see the benefit of using technologies in the English teaching process. It is also often the case that teachers may not be fully in control of their work situations. A teacher may want to use more

technology in their teaching, but the school may not have the facilities, or, on the other hand, a teacher may be instructed to start using technology for which they feel unprepared or untrained. The basic skills teachers need to know to be able to use technology in the classroom are how to use computer and the Internet. They will also need some essential equipment in order to get the most out of using technology, and to start to implement it with the students: at least one computer, an Internet connection, a printer, an audio card, a word processing programme, Internet Explorer, an email programme.

It is worth mentioning some essential notes about the computer room layout as it will directly affect the types of activities the teacher is able to do with his learners and how they interact with each other. A layout which has computers at desks around the walls, facing the walls, with a large table in the centre of the room, allows the teacher to walk around and easily see what the students are working on and what they are looking on the monitors. The central area provides an easily accessible space where students can go when they do not need computers, and for they might want to do more communicative group work. If the central space is reasonably large, more movement and activity is possible in the centre of the room, it also offers more opportunities for kinesthetic learners and the chance to use games and physical activities with younger learners away from the computer monitors [2, p. 252].

Using Word processors

Word processors can be used in many inventive ways, by both teachers and students. Teachers can prepare, create, store and share materials for their classes by using a word processing program, and learners can use a word processing program both in and outside the classroom, to practice writing skills, grammar and other language points, as well as to present their work.

Also, most teachers and learners these days are familiar with the basic functions of a word processing program, and know how to create, save and store documents, which makes a program like this a good starting point. Most students are familiar with using a word processing program for simple tasks like writing, saving and storing documents. However, before experimenting with word processors, the teacher needs to check that his students have some basic word processing and file management skills. It is a fact of life that many people who work with computers sometimes forget where they are saving documents, what they call them, and so on. It is particularly important when using word processors for teaching that certain systems are implemented and skills taught that make life easier for everybody. You may find that your students already have these skills, but it is worth checking before you start working regularly with computers. There are a few simple word processing tips that can help:

- encourage your students to save their documents in a consistent way, naming them with their own name and a description of what the document contains, e.g. *Dick Evans — Letter of Apology.doc*. In this way both your learners and you will be able to find their work more efficiently;
- it is advisable for learners to keep a copy of their work on one for

themselves, so that your copy at work is the master copy, but another is stored safely off-site;

- make sure that you check with whoever looks after your centre's computers that files are not deleted on a daily basis. Plenty of work has been lost this way;

- be prepared to deal with some computing terminology: *hard drive, c drive, printer, word processor, save, print*. Before each introductory class, try to identify the computer-related vocabulary that is likely to occur, and make sure that your students understand it [1, p. 1–17].

There is a lot of activity using Word processors, from dictation and text modeling, through peer correction, reading, use of narrative structures and sequencing to final text production, and the combination of these techniques and skills can have a significant effect on the quality of the learners' writing.

A well-known writing activity is that of the collaborative story, where a story is started by one student or pair, and then passed to subsequent pairs of learners, who add to the story. This works particularly well if students are first asked to listen to an evocative piece of music for two or three minutes, and asked to close their eyes while they imagine what is happening, as if they were watching a film. In the computer room, after listening to the music and imagining what is happening in the film, pairs can start a story on one computer and then move around to the next computer terminal after a certain period of time to add to the story on the next computer. The teacher can provide a narrative structure for each stage in front of the computer. The final version of the story is then read by the pair who started it, for revision and correction, using Track Changes, or in a copied document which is edited directly. The final edited versions of the stories are then printed out and displayed for students to read. They can then compare how many different stories for the imagined film there were.

Using e-mailing

Email is one of the most used and useful Information and Communication Technology tools around today. Most of us probably write emails in both our personal and professional lives, and the same thing is true for many of our students. Email allows us to keep in touch with other teachers around the world via mailing lists and discussion groups, thus helping in our professional development. It also allows us to communicate with our learners outside the classroom, for example setting, receiving, marking and returning homework and other written assignments.

Typically, emails are used outside class time. For example, students email work to their teacher or to other students from their home or from an Internet cafe. However, in the case of key pal projects — email projects set up between learners in different classes or countries — and when learner access to computers outside the teaching institution is very limited, a computer or computers may be used in class time very successfully.

Reading and writing emails either in or outside class time gives a student more exposure to the target language, and interaction is 'real' in the

sense that learners are writing to real people – either the teacher or other students. In addition, if students are writing to student in other countries, as in a key pal project, this allows them to make contact and interact with people with different first languages and from other cultures. We have successfully piloted the key pal project for the first, second and third year students of the English Language Department at the Starobilsk Faculty. With the help of the Peace Corps volunteer who is working at the faculty, we connected with the Maine State University and acquainted with Professor Kelly Grey who got interested in the project. First, we negotiated groupings with our partner teacher Mrs. Grey, and decided that emails will be written by individuals in one class to individuals in the other class, but we should mention it can be done in pairs or in groups, or even as a whole class. Then we decided that, since the Ukrainian students' target language is English and American students' target language is Russian, the two languages will be used in emails. It was also discussed to what extent there would be teacher involvement. We made it clear to students that their emails are to be used in any sort of assessment procedures. In terms of general email etiquette in email projects, our students were reminded that it was always a good idea to remain polite, and to not respond to aggressive or insulting emails – although this was unlikely to be a problem if a key pal project was set up well, and monitored. However, misunderstandings could and did arise in email communication, especially when a second language is being used between two different cultural groups.

There are some suggestions on how to make the key-pal project successful:

- Ensure that all learners have the basic emailing skills and knowledge of email netiquette.
- Keep the key pal project short and focused. Ensure that your learners know how long the project is to last, and when it will be finished. Focus is provided by having clear tasks for each email.
- Discuss with the students the possibilities of cultural misunderstandings and the ways of their avoiding [3, p. 276].

Using Web quests

Web quests are mini-projects in which a large percentage of the input and material is supplied from the Internet. Web quests can be teacher-made or student-made, depending on the learning activity the teacher decides on. What makes web quests different from projects or simulations is the fairly rigid structure they have evolved over the years.

Bernie Dodge, a Professor of Educational Technology at San Diego State University, was one of the first people to attempt to define and structure this kind of learning activity. According to him, a web quest is “an inquiry-oriented activity in which some or all of the information that learners interact with comes from resources on the Internet”. He identifies two types of web quest: short-term and longer-term web quests.

Web quests have now been around long enough to have a clearly-defined structure. However, this structure, while being unofficially recognized as the definitive scheme for these activities, should only really be taken as a basic guideline and one should design his web quests to suit the needs and learning styles of your group. There are four main sections to a web quest:

1. Introduction.

This stage is normally used to introduce the overall theme of the web quest. It involves giving background information on the topic and, in the language learning context, often introduces key vocabulary and concepts which learners will need to understand in order to complete the tasks involved.

2. The task.

The task section of the web quest explains clearly and precisely what the learners will have to do as they work their way through the web quest. The task should obviously be highly motivating and intrinsically interesting for the learners, and should be firmly anchored in a real-life situation. This often involves the learners in a certain amount of role-play within a given instruction.

3. The process.

The process stage of a web quest guides the learners through a set of activities and research tasks, using a set of predefined resources. These resources are predominantly Internet-based, and are usually presented in clickable form, that is, as a set of active links to websites within the task document.

4. The evaluation.

The evaluation stage can involve learners in self-evaluation, comparing and contrasting what they have produced with other learners, and giving feedback on what they feel they have learnt and achieved. It will also involve teacher evaluation, and good web quests will give guidance to the teacher for this particular part of the process [4, p. 191].

Thus implementation of modern technologies into pre-service English language teacher training has great potential and its effectiveness in practice depends to a large extent on the way it is exploited by teacher and student. It should be used systematically throughout the language course. It is obvious that modern school needs English language teachers who are experienced in planning and using technological resources in teaching process.

References

1. **Windeatt S.** The Internet / Scott Windeatt, David Hardisty, David Eastment. — New York : Oxford University Press, 2000. — 136 p.
2. **Harmer G.** How to teach English / Geremy Harmer. — Pearson Education Limited, 2007. — 288 p.
3. **Fedderholdt K.** An e-mail exchange project between non-native speakers of English / Karen Fedderholdt // ELT Journal. — 2001. Vol. 53 [3]. P. 273 – 280.
4. **Harmer G.** The Practice of English Language Teaching / Geremy Harmer. — Pearson Education Limited, 2008. — 448 p.
5. **Macmillan** English Dictionary for Advanced Learners. — London, 2006.

Догадайло Н.І. Технологічні ресурси в системі підготовки вчителів англійської мови.

В статті досліджується розвиток використання новітніх технологій в навчанні англійської мови, розглядаються деякі ефективні способи впровадження технологічних ресурсів в програму підготовки вчителів та пропонуються деякі види діяльності для використання в процесі навчання.

Ключові слова: технологічні ресурси, Інтернет, система підготовки вчителів англійської мови, проектна діяльність, програмне забезпечення.

Догадайло Н.И. Технологические ресурсы в системе подготовки учителей английского языка.

В статье исследуется развитие применения новейших технологий в обучении английскому языку, рассматриваются некоторые эффективные способы внедрения технологических ресурсов в систему подготовки учителей английского языка, а также предлагаются некоторые виды деятельности для использования в процессе обучения.

Ключевые слова: технологические ресурсы, Интернет, система подготовки учителей английского языка, проектная деятельность, программное обеспечение.

Dohadailo N.I. Technological resources in pre-service el teacher training.

The article investigates the development of using technologies in teaching English, considers some effective ways of implementing technological resources into English teacher training programmes and suggests some activities to be used in the teaching process.

Keywords: technological resources, Internet, the system of the English teacher training, project activity, software.

УДК 372.881.1

Isanina S. O, Soura L. G., Lasserre H.

**LES TECHNOLOGIES MULTIMÉDIA DANS L'APPRENTISSAGE
DES LANGUES ÉTRANGÈRES**

L'ouverture des frontières, la mondialisation des échanges ainsi que les progrès de l'intégration européenne, font de la connaissance de langues, un enjeu essentiel, professionnel et culturel, pour le citoyen de demain.

Le monde entier nous offre plein de nouveaux outils de communication.

Actuellement, nous les utilisons presque partout. Non seulement dans l'enseignement, mais aussi dans tous les domaines de la société. L'implantation des technologies de multimédia dans le processus de l'enseignement est l'un des moyens importants de l'informatisation de l'enseignement.

De nos jours, les technologies de multimédia sont devenues des outils d'information qui se développent de manière exponentielle, et de ce fait, ouvrent de larges perspectives.

L'utilisation de ces technologies de multimédia dans le processus de l'enseignement s'explique car le développement mondial actuel passe par une informatisation de la société et une large diffusion du réseau globale Internet qui permet et permettra dans un proche avenir une proximité constructive entre différents partenaires.

L'objectif principal de l'article est d'analyser certains aspects de la méthode de l'apprentissage des langues étrangères à travers l'utilisation de ces nouvelles technologies, et de parler de l'activité créative mutuelle entre les étudiants et les professeurs.

Il nous faut tout d'abord réfléchir sur les possibilités qui s'offrent à nous, sur notre manière d'envisager notre rôle au service de l'enseignement et de l'apprentissage, afin de mieux saisir ensuite les enjeux pédagogiques, et de mieux percevoir les différentes catégories d'activités possibles de l'apprentissage des langues étrangères.

La mission de l'enseignant est donc aujourd'hui beaucoup plus complexe, mais il dispose aussi d'outils pédagogiques diversifiés qu'il devra utiliser. On va parler de l'outil informatique, des échanges pluridisciplinaires complets entre les étudiants et le professeur et de l'Internet que l'on devra maîtriser totalement pour une réussite complète.

Les technologies multimédias font aujourd'hui partie intégrante de la vie de la plupart des étudiants. Les gens perçoivent souvent ceci avec un intérêt vif et franc, contrairement aux manuels ordinaires. Leurs utilisations permettent aux étudiants de mieux assimiler le matériel d'études au plus haut point. Ces technologies ouvrent de toutes nouvelles possibilités pour les étudiants et les professeurs. Les recherches des spécialistes ont montré que le travail en réseaux poussait les étudiants à faire partie d'une communauté sociale, l'exemple le plus frappant est celui de l'émergence de Facebook.

On remarque une croissance pour l'intérêt aux études en général, et par conséquence, une augmentation de bons résultats. Le but principal est le transfert de la pédagogie des connaissances à celle des compétences, le développement des capacités créatives des étudiants à l'aide de ces moyens interactifs. Ce qui ouvre aux étudiants d'énormes possibilités de connaissances et de recherches. Il faut souligner que l'utilisation de ces moyens ne peut pas remplacer un professeur, mais il peut compléter et perfectionner l'activité, surtout dans les domaines dans lesquels on a besoin d'indépendance et de créativité [1].

Pratiquement tous les enseignants utilisent l'outil internet comme

source d'information pour la préparation de leurs cours et aussi pour les manifestations extra scolaires. Ils utilisent pour cela des encyclopédies numériques, des dictionnaires, des guides et une multitude de programmes informatiques qui facilitent la recherche et ceci dans tous les domaines.

Voilà les points positifs qui poussent à choisir ce mode d'enseignement:

- Important pour le futur des élèves (omniprésence dans le monde du travail, la formation continue).
- Les technologies passionnent les élèves, influencent positivement leur motivation.
- Elles favorisent la collaboration.
- Les technologies peuvent améliorer l'implication des élèves, leur concentration, les rendre actifs.
- Le feedback rapide des technologies peut avoir un grand effet (exemple du correcteur orthographique qui «oblige à penser»).
- Les films, les animations peuvent favoriser la compréhension de certains concepts / phénomènes.
- Les technologies peuvent améliorer le sentiment de compétence de certains élèves.

L'activité principale liée à l'utilisation des ressources d'Internet peut être organisée pour le travail hors études. Ces dernières années, « l'activité-projet » des étudiants est devenue très populaire pour les études des langues étrangères. Ce travail peut devenir très intéressant à condition que la préparation du projet soit minutieuse, ce qui exige du professeur une grande compétence et une haute qualification. Selon la complexité du devoir du projet, le travail se fait dans des délais plus ou moins longs, parfois en passant par quelques étapes. La présentation des résultats peut dépendre aussi de la complexité du devoir [2, p. 18].

L'objectif pédagogique doit être parfaitement établi entre l'étudiant et l'enseignant afin de diriger ce premier vers un univers où il pourra le mieux en tirer profit. Ainsi, on peut envisager une organisation structurée des échanges entre étudiants s'intéressant dans les mêmes domaines de deux pays différents.

Le sujet du projet peut correspondre à l'un des sujets du cours de base ou être complètement indépendant, mais il doit être intéressant pour les étudiants et s'intégrer dans le système de l'apprentissage des langues.

Puis il faut préparer l'exécution du projet: former des groupes, déterminer le temps d'exécution du projet, trouver les supports nécessaires pour les étudiants, leur donner les liens et les adresses pour travailler, choisir la forme convenable pour la présentation des résultats. Par expérience, il est démontré qu'il convient d'utiliser cette application pour les étudiants plus avancés plutôt qu'à ceux débutants leur cursus [3, p. 27].

Nous utilisons cette méthode dans notre activité en dehors des cours lors de la rencontre du club des amateurs de la langue et civilisation française "Panorama" ainsi que pour la préparation des colloques annuels d'étudiants.

Au cours de l'élaboration de leurs projets, les étudiants obtiennent

pleins de nouvelles informations sur la civilisation française, ils prennent connaissance de beaucoup de textes authentiques, les analysant, mettant en relief les points clés, comparant la nouvelle information avec celle déjà connue, généralisant cette information et faisant la conclusion. Ils préparent les présentations de leurs projets, utilisent tout leur potentiel de créativité en engageant pour cela les ressources multimédia qu'ils trouvent sur les disques et directement sur les sites d'Internet, tels que photos et images, vidéos, diaporamas, musique, visites virtuelles à l'aide des programmes spéciaux, différents cours multimédias, livres et encyclopédies numériques etc. Les étudiants choisissent un ou plusieurs de ces moyens pour la présentation de leurs projets. Préférentiellement les présentations de leurs projets doivent être non seulement informatives et intéressantes mais aussi concises, exactes, pittoresques et simples à la perception. Pour créer un bon projet, l'étudiant doit posséder son sujet, avoir des compétences linguistiques et des connaissances sur certaines civilisations d'autres pays du monde, c'est-à-dire, l'étudiant doit avoir de vastes connaissances de base, de l'ambition et de l'intérêt pour autrui.

On peut aussi noter que le niveau de la langue française de l'étudiant s'améliore, le travail sur le projet enrichit son vocabulaire, rafraîchit ses connaissances et ses compétences linguistiques. Ces dernières deviennent plus efficaces à la fin qu'au début du travail de l'étudiant sur le projet qu'il a choisi. Et bien que le travail sur l'élaboration des projets ne soit pas facile et exige beaucoup de temps et de concentration de l'étudiant et du professeur, tous sont récompensés par les émotions positives pendant ce travail mutuel.

On peut aussi dire que l'étudiant peut travailler sur son projet tout seul ou avec d'autres c'est-à-dire dans un groupe d'étudiants. Notre club "Panorama" regroupe des étudiants de différentes facultés et des départements de l'Université Nationale Est-Ukraine Volodimir Dal. Ces groupes étant mixtes. Donc, un projet peut être élaboré par les étudiants de différentes facultés. Un étudiant qui apprend le transport et les routes peut créer un projet avec un futur politologue et celui de sociologie, par exemple. Les étudiants choisissent eux mêmes avec qui ils organisent un groupe de travail. Donc, ils reçoivent des émotions positives de leur travail mutuel dans ce groupe. Le travail sur un projet rapproche des étudiants qui très souvent deviennent amis. Parfois on sort du cadre universitaire et trouve des amis dans les réseaux sociaux d'Internet ou bien dans le skype et msn, Facebook et autres sites communautaires et on organise ainsi des groupements internationaux.

Ce travail peut être plus efficace que celui individuel ou même dans des groupes d'une université. Les jeunes gens d'un pays trouvent d'autres qui ont les mêmes centres d'intérêts sur un autre bout de la terre et ils se lient d'amitié, ils peuvent participer à leurs projets en communs. Voilà pourquoi la création des sites qui réunissent les gens par intérêts est indispensable dans le contexte de la mondialisation. C'est un outil pédagogique virtuel.

On le constate sur de nombreux sites internationaux, les contacts se créent naturellement entre des individus ayant les mêmes centres d'intérêt. Un dialogue virtuel s'établira donc entre deux étudiants d'une même matière, ils

apprendront chacun comment on pratique leur discipline dans leurs pays respectifs, les différentes techniques et les termes spécifiques utilisés.

A titre d'exemple, nous proposons l'une des options pour le projet et son utilisation dans la pratique de l'enseignement des langues.

Ce projet peut être une partie intégrante de la discipline "Langue étrangère" et l'améliorer. Les étudiants qui ont pour leur futur champ d'activité le tourisme s'intéressent beaucoup à la création des services touristiques. Cet intérêt croissant est lié avant tout à cette situation actuelle pas mauvaise où des dizaines de milliers d'étrangers aimeraient visiter notre pays. Il est incontestable que découvrir les incontournables sites touristiques, faire connaissance avec des cultures différentes, aller à la rencontre des lieux insolites, découvrir les caprices de la nature, est un moyen de repos le plus favorable.

Le tourisme en Ukraine est une activité importante, aussi bien pour les Ukrainiens qui choisissent d'y passer leurs vacances, que pour les étrangers qui viennent y faire un séjour. L'attrait touristique de l'Ukraine s'explique par le grand nombre et la grande variété des points d'intérêt, la diversité des paysages, la richesse du patrimoine historique, culturel et artistique. Les structures d'accueil (hôtellerie, parcs d'attractions ...) se développent rapidement. Actuellement il existe plus de 3000 agences touristiques en Ukraine qui emploient plus de 100 000 personnes.

Nous commençons à faire connaissance avec un pays par sa capitale.

C'est la capitale qui est le lieu de la concentration des faits culturels et historiques selon lesquels le touriste forge sa première impression sur le peuple et sa place dans le monde.

Les étudiants du laboratoire de tourisme "Agence touristique CHY-TYP" ont décidé de présenter l'information concernant des itinéraires piétons à travers Paris.

Cette "activité-projet" porte un caractère créatif, elle comporte la réalisation des PPS ou PPT etc.

Voyage au centre de Paris

L'étape préparatoire c'est l'étude de l'itinéraire piéton «Samaritaine – Pont Neuf – Conciergerie – Ile Saint-Louis – Institut du Monde Arabe – Notre-Dame» et la création des fichiers PPS qui sont des présentations (diaporamas) créées avec le logiciel PowerPoint. Il s'agit simplement de fichiers PPT dont l'extension du nom de fichier a été modifiée en PPS.

L'itinéraire piéton est divisé en parties pour une analyse prochaine plus approfondie et une présentation lors d'une leçon.

Le cours de français sur ce sujet peut être composé de telles étapes (devoirs):

1. D'abord, les étudiants suivent leur itinéraire virtuel. Chacun représente sa partie de l'itinéraire préparée à l'avance. L'étudiant donne toute l'information sur cet objet et montre sa présentation.

2. On donne aux étudiants les informations sur chaque objet de l'itinéraire, mais on ne leur dit ni le nom de l'objet, ni la place où il se trouve.

Le but pour les participants au voyage est de comprendre de quoi il s'agit et puis retracer l'itinéraire complet de ces morceaux.

3. Puis on propose aux acteurs du voyage une carte de la capitale et les cartes avec les images des objets qui se trouvent sur cet itinéraire. Il faut placer les cartes données sur la carte, aux endroits correspondants.

4. On propose aux étudiants de choisir leurs endroits préférés et d'expliquer leur choix.

5. En tenant compte qu'ils connaissent déjà bien cet itinéraire on leur propose de répondre aux questions telles que:

- a) Y a-t-il le musée ... sur cet itinéraire ou non?
- b) Qu'y a-t-il près de Nôtre-Dame de Paris?
- c) Qu'y a-t-il sur l'île de la Cité?
- d) Voit on ... de l'endroit concret sur notre itinéraire? etc.

6. Les étudiants disent les faits et les renseignements qu'ils connaissent avant l'étude du site donné.

7. On peut proposer aux étudiants de faire un questionnaire.

Voilà un exemple :

- a) Qui est le fondateur de grands magasins du 19ème siècle?
- b) Comment est l'intérieur de la Samaritaine?
- c) A Paris quel pont est le plus ancien?
- d) Quel célèbre prisonnier partit de la Conciergerie vers la guillotine?
- e) Qui étaient les premiers habitants de l'île Saint-Louis?
- f) L'IMA s'élève sur la rive gauche depuis quand?
- g) Quand fut construite Notre-Dame?

8. Pour stimuler l'intérêt ultérieur des étudiants à prendre connaissance avec la capitale du pays dont ils apprennent la langue, on leur propose de faire un itinéraire personnellement selon leur goûts et passions (par exemple, l'itinéraire par le musée de sculpture ou par de petites boutiques bouquinistes).

L'exécution du projet a des buts divers:

L'objectif général:

- apprendre à appliquer les connaissances obtenues sur le champ de son métier ;
- réviser tous les phénomènes lexicaux et grammaticaux de la langue déjà appris des étudiants ;
- perfectionner la qualité de l'étude des étudiants qui apprennent le tourisme et l'hôtellerie.

L'objectif opérationnel:

- stimuler le processus de la pensée;
- stimuler la capacité à analyser et généraliser des phénomènes étudiés;
- développer l'acquis pour le travail avec une grande quantité d'informations;
- élever la motivation de l'apprentissage de la langue étrangère;

- former aux étudiants des qualités comme l'orientation vers un but précis, l'attention et l'indépendance;
- encourager la formation professionnelle de l'étudiant;
- informer sur les ambitions à acquérir pour une profession choisie.

L'information de la présentation peut être reproduite par les employés des bureaux touristiques dans des différentes situations en vue de l'élaboration de prospectus, de brochures et aussi peut être utilisé à la création des livres de poche et aussi des guides pour interprètes.

Ainsi le professeur peut résoudre beaucoup de problèmes didactiques en utilisant et en intégrant les technologies de multimédia dans le processus d'apprentissage des langues étrangères:

- aider les étudiants à s'axer sur une progression rapide et sur un meilleur approfondissement de la langue en question ;
- développer la capacité à relier les informations de façon originale;
- développer l'acquisition de savoir-faire dans les domaines du multimédia ;
- donner plus de possibilités de faire connaissance avec toutes les civilisations ;
- faire obtenir d'excellents résultats avec une solide motivation.

Au-delà des outils, il faut s'intéresser aux usages! Les technologies ont un potentiel cognitif important, mais il faut aller au-delà des pédagogies connues. Il faut être conscient que cela prend du temps, que parfois cela ne fonctionne pas, mais que c'est nécessaire pour mieux préparer les citoyens de demain.

L'enseignant responsable doit donc guider cette recherche de contacts, connaître les besoins et les objectifs de l'étudiant et en parler avec lui. Il est essentiel pour la sécurité et l'efficacité des échanges et il exerce une surveillance sur le déroulement des correspondances.

Réfléchir sur Internet et ses utilisations impose donc un changement de la façon de voir les choses en formation et de penser pédagogie d'abord, car c'est le projet qui compte avant tout. Cela concerne notre conception de l'apprentissage et de l'enseignement de manière générale. En effet une tête bien faite n'est pas un disque dur, une simple mémoire. La médiation humaine vers l'élaboration de connaissances, sera toujours indispensable. Il reste peut-être à redéfinir le lieu d'intervention et les moyens de cette médiation.

Appréhender Internet et ses enjeux réels en pédagogie oblige à penser l'apprentissage et l'enseignement autrement, en particulier dans une perspective où l'apprentissage fondée sur l'idée que la connaissance est construite par l'apprenant sur la base d'une activité mentale et aussi selon laquelle les connaissances ne sont pas réductibles à un transfert qui irait de quelqu'un qui sait vers quelqu'un qui ne saurait pas, mais représentent plutôt le résultat d'un mouvement personnel de quelqu'un, l'apprenant, qui, à partir de son vécu, va intégrer de manière personnelle quelque chose de nouveau à ses connaissances antérieures et les modifiera; le tout se réalisant grâce au

médiateur, l'enseignant, qui lui montrera divers chemins possibles, et le responsabilisera dans celui qu'il apprend.

Références

1. Ясницкий Ю. А. Мультимедиа-технологии – новый уровень качества профессионального образования / [Электронный ресурс] Ю. А. Ясницкий. – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/511345>. **2. Полат Е. С.** Интернет на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Ин. яз. в шк.– 2001. – №2 – с.14 – 18. **3. Подопригорова Л. А.** Использование Интернета в обучении иностранным языкам / Л. А. Подопригорова // Ин. яз. в шк.– 2003. – №5 – с.25 – 31.

Исаніна С.О., Сура Л.Г., Лассерр Г. Мультимедійні технології у процесі навчання іноземних мов.

У цій статті здійснено аналіз деяких аспектів застосування мультимедійних технологій під час викладання матеріалів країнознавчого характеру в процесі навчання іноземних мов.

Ключові слова: викладання, країнознавство, мультимедійні технології.

Исанина С.А., Сура Л.Г., Лассерр Г. Мультимедийные технологии в процессе обучения иностранным языкам.

В этой статье проанализированы некоторые аспекты применения мультимедийных технологий в ходе преподавания материалов страноведческого характера в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: преподавание, страноведение, мультимедийные технологии.

Isanina S. O., Soura L. G., Lasserre H. Multimedia technologies in the process of teaching foreign languages.

The analysis of some aspects of teaching and studying methods of foreign languages by means of the culture and civilization study is made in this article.

Key words: studying, civilization, multimedia technologies.

УДК 373.5.016:811.111

Пономарьова Г. М.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Активізація міжнародних зв'язків нашої держави, поступове входження її в європейський і світовий простір ознаменувалися значними змінами у соціально-економічному розвитку України, у тому числі в її освітній сфері. Все це стало передумовою для вагомих трансформаційних процесів, які відбуваються у вітчизняній освітній галузі. Особливе місце серед них належить змінам у сфері навчання іноземних мов. Як зазначає В. Г. Кремень, «інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Без таких знань прилучитися до міжнародного співтовариства буде неможливо» [1, с. 11].

Провідні освітянські документи визначають компетентісно орієнтований підхід пріоритетом розвитку сучасної вітчизняної системи освіти. Під поняттям «компетентісний підхід», як вважає О. Пометун, розуміють спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) та предметних компетентностей особистості [2]. Якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе здатною до ефективного функціонування (тобто компетентною), є достатньо широкою, то йдеться про так звані ключові, чи життєві, компетентності. Якщо ж компетентність розповсюджується на вузьку сферу, наприклад, у рамках певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність [3, с. 3].

Проблеми формування компетентностей школярів розглядають Н. Бібік, С. Бондар, М. Гончарова-Горянська, Л. Гузеєв, І. Гушлевська, О. Дахін, І. Єрмаков, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, Дж. Рамен, С. Трубачова, П. Хоменко, А. Хуторської, С. Шишов. Такий інтерес великої кількості науковців і педагогів свідчить про те, що компетентісний підхід до навчання стає освітянською реалією.

З огляду на все раніше сказане мета нашої статті – проаналізувати представлені в науковій літературі підходи українських і зарубіжних учених до визначення поняття «компетентність», розглянути можливість практичного використання компетентісного підходу у викладанні іноземних мов.

У «Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти» компетентність визначається «як загальна здатність, яка базується на знаннях, уміннях, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню» [4].

Відомі російські педагоги В. Краєвський і А. Хуторський вважають, що «компетентність у визначеній галузі – це поєднання

відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній» [5, с. 97]. «Компетентність – це поінформованість, обізнаність, авторитетність» [6, с. 345]. Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття «компетентності» як загальні, або ключові, вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, ключові уявлення, опори, або опорні знання [2]. На думку Т. Вольфовської, компетентність – необхідний людині рівень сформованості досвіду міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати в суспільстві з урахуванням власних здібностей і соціального статусу [7, с. 13].

Компетентнісний підхід, за Т. Сорочан, означає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, вміння не тільки оперувати знаннями, а й змінюватися і пристосовуватися до нових потреб ринку праці, управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись протягом життя [8, с. 10]. Отже, можемо зробити висновок, що компетентність людини – це певним чином структуровані набори знань, умінь, навичок і стосунків, які набуваються у процесі навчання.

Нові акценти в діяльності вчителя пов'язані з перерозподілом пріоритетів його функцій – від інформаційної до організаторської, консультативної, управлінської. Учитель має бути організатором спрямованої на розв'язання навчальних завдань діяльності учнів. Закономірною є зміна акцентів і в учнівській діяльності – вона має бути активною, передбачати самостійну й самоосвітню роботу [9].

Із численного арсеналу методів навчання адекватними завданнями компетентнісного підходу дослідники називають метод проектів, портфоліо, освітні технології «Дебати» та «Розвиток критичного мислення через читання та письмо», частково-пошукові та дослідницькі методи навчання, які передбачають самостійну активну діяльність учнів, задіяння та розвиток їх творчого потенціалу, уміння самостійного опрацювання додаткових джерел, комунікативні (особливо за умови роботи у групі) та організаційні вміння. Саме групова робота найбільш узгоджена з реаліями професійної діяльності дорослих. Таким чином, визначаючи форми організації навчальної діяльності учнів у контексті компетентнісного підходу, бачимо пріоритетність групової та індивідуальної форм організації навчальної діяльності.

Компетентнісний підхід у навчанні іноземних мов досить новий, але, у разі його успішної реалізації, може стати засобом забезпечення учнів корисними знаннями, необхідними для успішного досягнення цілей у реальних життєвих умовах. Включення автентичних матеріалів до навчально-пізнавального процесу дозволяє створити умови для формування в учнів уявлень про сучасний полікультурний і багатомовний світ, про загальнолюдські й національні цінності, культурну спадщину рідної країни і країн, мову яких вивчають учні. На нашу думку, як один із засобів для реалізації зазначених вище задач доречно використовувати іншомовні приказки та прислів'я, які додають

необхідний позитивний емоційний компонент і залучають школярів до автентичних джерел іноземної культури.

Ми пропонуємо на старшому етапі навчання англійської мови під час вивчення теми «Великобританія» провести рольову гру «Засідання британського парламенту», організувати «дебати» в парламенті або організувати усні публічні виступи на прикладі Британського парламенту. На підготовчому етапі можна запропонувати учням знайти матеріал про історію та традиції Британського парламенту і навіть провести самостійну пошукову роботу зі словниками. Якщо ж часові рамки не дозволять провести таку роботу, можна запропонувати усталені вирази парламентського походження, які стануть в нагоді учням також під час роботи з англійською літературою та пресою і допоможуть кращому розумінню автентичних матеріалів. Частина виразів є назвами посадовців Британського парламенту: Black Rod «Чорний жезл» – герольдмейстер під час церемонії несе чорний жезл; Reach the wool-sack – стати лорд-канцлером; Knight of Commonty (of Parliament) захисник інтересів даного графства (про члена парламенту); Members above the gangway – члени уряду, колишні міністри і члени «тіньового кабінету»; Members below the gangway – рядові члени парламенту; The First Commoner – перший парламентарій (спікер палати громад); back-bencher – рядовий член парламенту, «задньолавочник» [10; 11].

Інша група фразеологізмів стосується прийняття законів, назви законів, парламентської процедури і взагалі різних аспектів роботи Британського парламенту, напр., Take one's seat – приступити до виконання своїх обов'язків (у парламенті); The silly season – затишся в пресі у період парламентських канікул; A maiden speech – перша промова (особливо нового члена парламенту); I spy stranger – вимагаю видалення сторонньої публіки з палати громад (попередження члена парламенту спікеру); Lay sth. on the table – відкласти обговорення законопроекту; On (upon) the table – громадський, який публічно обговорюється в парламенті; Wings of the green – гаряча дискусія; The King can do no wrong король – не несе відповідальності (за політику кабінету при конституційній монархії); Order of Council – урядовий декрет, який не потребує обговорення в парламенті; The order of the day – що-небудь звичайне, важливе в даний час, призначене до розгляду на певний день; Omnibus bill – законопроект з різних питань; Kill (throw out) – провалити законопроект; Private bill – законопроект, що стосується окремих осіб чи корпорацій; Public bill – законопроект, який стосується інтересів всього населення; The Treasury bench – міністерська лава в палаті громад; Back bench – лава для рядових членів парламенту; The Committee of the whole House – засідання парламенту на правах комісії; The Committee of Ways and Means – Палата Громад, що засідає в якості бюджетної комісії; A call of the house – виклик всіх членів парламенту на засідання, на цьому засіданні оголошуються імена тих, що не з'явилися; Go into committee – бути спрямованим на розгляд комісії (про законопроект); Nurse a (one's)

constituency – задобрювати виборців; A full-dress – дебати по важливому питанню; Catch the Speaker's eye – отримати слово в Палаті Громад; Cross the floor of the House – перейти з однієї партії в іншу; My honourable friend – мій вельмишановний побратим, звернення одного з членів парламенту до іншого; Count out the House – закрити засідання Палати Громад через відсутність кворуму (40 осіб) [10; 11].

Введення приказок та прислів'їв у навчально-пізнавальний процес сприяє індивідуалізації останнього та підвищенню мотивації мовленнєвої діяльності учнів, вони мають великий виховний потенціал, зручні у використанні в обмежених рамках уроку. Прислів'я і приказки, як єдине ціле, охоплюють велику частину людського досвіду. Завдяки узагальненому характеру їх можна використовувати на всіх етапах навчання іноземної мови, навчаючи дітей мистецтву висловлювання, вмінню ілюструвати свою думку, узагальнювати її, а отже вони можуть бути одним із засобів реалізації компетентнісного підходу на уроках іноземної мови в школі.

Література

- 1. Кремень В. Г.** Національна освіта як соціокультурне явище / В. Г. Кремень // Учитель. – № 11–12. – 1999. – С. 11.
- 2. Пометун О.** Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти / Олена Пометун. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ст. : <http://visnyk.iatp.org.ua>.
- 3. Мальований Ю.** Післямова до стандарту / Ю. Мальований // Шлях освіти. – 2005. – № 3. – С. 2 – 4.
- 4. Критерії** оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К. : Перун, 2004. – 176 с.
- 5. Хуторской А.** Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.
- 6. Словник** іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.
- 7. Вольфовська Т.** Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13 – 16.
- 8. Сорочан Т.** Характеристика професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл на засадах компетентнісного підходу / Т. Сорочан // Шлях освіти. – 2005. – № 3. – С. 9 – 12.
- 9. Родигіна І.** Формування основних груп компетентностей учнів: продуктивне навчання. / І. Родигіна // Директор школи, ліцею, гімназії. – № 1. – 2006. – С 27 – 32.
- 10. Алёхина А. И.** Краткий русско-английский и англо-русский фразеологический словарь / А. И. Алёхина. – Мн. – 1980. – 399 с.
- 11. Кунин А. В.** Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Русский язык, 1984. – 944 с.

Пономарьова Г.М. Реалізація компетентнісного підходу на уроках іноземної мови.

У статті розглядаються особливості компетентнісного підходу у викладанні іноземної мови, аналізуються підходи до визначення поняття «компетентність», розглядається можливість практичного використання компетентнісного підходу у викладанні іноземних мов, зокрема шляхом використання англійських прислів'їв і приказок.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, прислів'я та приказки.

Пономарёва Г.Н. Реализация компетентностного подхода на уроках иностранного языка.

В статье рассматриваются особенности компетентностного подхода в преподавании иностранных языков, анализируются подходы к определению понятия «компетентность», рассматривается возможность практического использования компетентностного подхода в преподавании иностранных языков, в частности, путем использования английских пословиц и поговорок.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, пословицы и поговорки.

Ponomaryova G.N. Realization of competence approach at the lessons of foreign language.

The article discusses peculiarities of competence approach in teaching foreign languages, analyzes approaches to the notion of “competence”, considers the possibilities of practical use of the approach in teaching foreign languages, especially by the use of English sayings and proverbs.

Key words: competence, competence approach, sayings and proverbs.

УДК 378.016:811.111

Rozenfeld J. (Košice, Slovakia)

THE PLACE OF MEMORIZING IN LANGUAGE LEARNING

*“Learning without thought is labour lost;
thought without learning is perilous.”
Confucius*

In the world of the enormous variety of different learning and teaching methods we seem to be missing the wood for the trees. Despite the numerous foreign language learning and teaching approaches, the sophisticated methods of instruction in classroom environment, the so many analyses of

psycholinguistic research on the topic and the never-ending discussion among academics, teachers, parents and educators the need for effective teaching – learning methods in the field of foreign language education is still not fully satisfied. It is still complicated to assess any of the existing techniques, methods, and practices when the notion of *knowledge* is still desperately misty and too widely defined. The Oxford Dictionary describes knowledge as, “facts, information, and skills acquired through experience or education; the theoretical or practical understanding of a subject”, of “awareness or familiarity gained by experience of a fact or situation”. Does this definition offer a permanent orientation point, the badly needed pivot, for teachers or learners when searching for the answer for a basic question what should one really know? Narrowing the question to the field of teaching – learning of foreign languages might provide us with better understanding of the evidently too general concept. Knowledge in language learning is often described by the following taxonomy springing from Chomsky’s work:

1. Speakers of a language know the grammatical properties of individual expressions of their language;
2. Speakers of a language know the particular grammatical rules of a natural language;
3. Speakers of a language know the principles of universal grammar [1; 2].

Concentrating too much on the grammatical aspects however, must inevitably lead to a limited understanding of the language learning processes. Language mastery, indeed, cannot be described exclusively by the ability to apply grammar rules or by the knowledge of the grammatical properties of individual expressions of any language. The above suggested approach is actually misleading in many ways when searching for the answer what is that knowledge a learner of a foreign language should acquire and too often leads to an attitude, when grammar is ultimately overemphasized and overestimated in the teaching process.

When analysing language production we can summarize the following facts:

Firstly, many studies underline the fact that native speakers produce language instinctively. It means that during the process of speaking a language user employs his/her logical faculties in order to express thoughts. The speaker tries to encode the given message in way so as the receiver(s) will probably be able to decode it. The ‘logic’ of the language has a tendency to take up a very personal character. It is rather evident that only education limits this process and through explaining, classifying language patterns in grammatical term directs this process towards a scientifically acceptable consensus. Naturally, linguistic elements are always present in this process of language production but are hardly recognized by the actual speaker. The process of encoding is subconscious and intuitive most of the times and the speakers do not concentrate on the structural elements of the language. There are cases however, when the language production process might become more

conscious for example, when the speaker becomes unsure if decoding of the produced message is still possible for the listener. A natural reaction of the speaker in such situations is a change in speed and complexity of the message, which leads to a production of a text that is hoped to be less demanding for understanding and leads to a radical reformulation of the actual message. As a result the speaker chooses a simplified construction, though it must be emphasized, that the choice is always bound to be very subjective and is always based on the many folded personal beliefs of the speaker. In another words the speaker simply chooses a less complex pattern to project the message in the hope that the listener will understand it. A by-product of the correction process is an evidently louder and articulated speech.

Secondly, the natural sequence of first language acquisition through listening to speaking evokes the question if it is still acceptable to claim whether native speakers of a given language do really know the principles of any universal grammar in accordance with Chomsky's theory. When we look into the procedure in detail it seems rather appealing that language acquisition takes a different direction. Primarily the human brain does not deduct from universal grammar principles, but rather builds up, accumulates, and develops a 'database' of language patterns through perception and imitation which is then continuously expanded and reformed according to the changing obstacles of the environment the speaker has to coexist. These patterns are later classified and processed by the speaker's brain and according to the logical relationships between them are used in the environment the speaker has to accommodate to. The speaker's brain seems to work on analogies and in similar situations seems to use similar patterns. This might be the reason of the 'favourite words' phenomenon, when a speaker, very often, returns to the use of a confirmed pattern which, because of some reason, has proved to be useful, appealing or simply is considered amusing. The final product of this process is a complex of 'rules', which is used according to the remembered pattern that is believed to be right. It is however questionable, if these rules are equivalent with the grammar rules of the language.

What can be than said to teachers and learners of foreign languages? Krashen and Teller [3] argue that the natural way of language acquisition is the best possible way to acquire second a language too, notably through listening and imitating. The fact that the learning procedure is the fastest in real foreign language environment seems to subscribe to the above described procedure. The constant bombardment of the learner's brain with different patterns of the target language produces tension and frustration while the learner subconsciously tries to adapt to the changed environment. In this process the learner desperately tries to grasp understandable patterns of the target language and build up a usable database of patterns. Thus the learning process must be inevitably connected to the knowledge base the learner has already gained through the process of the first language acquisition. The external pressure is so strong, the frustration is so tangible and the flood of foreign language patterns is so rich that learning turns into a virtually self-

generating process. The wider the variety of the patterns, the faster the procedure of learning and the secondary effect of success in the process just strengthen the efforts of the learner.

It is natural that in a real classroom environment it is quite a demanding task to create a similar environment. It is primarily because the classroom is *not* a natural environment. It has been created, it is strictly controlled and the entire learning process is greatly artificial. Modern language teaching approaches try to remove this effect and recreate the climate in a classroom to imitate natural foreign language environment as much as possible, however it is very difficult to cheat the learners' brain. They will always *know* that the whole situation is barely more than a role-play where the teacher plays for a native speaker and the learner tries to believe in it and react accordingly. The situation is even worse when the teacher is required to teach teenagers, who are already ultimately sceptical and suspicious in connection with everything that is not *genuine* according to their agreed measures. What is the solution then?

Modern concepts of language teaching overemphasize the need of communicative teaching – learning techniques while seem to forget about crucial factors. Among the many different creative exercises teachers seem to forget the most important, notably that the students should learn. Language learning is comparable with any other skill-developing activities and procedures. If we examine the learning process that occurs when someone tries to master a musical instrument as an example, we might find a range of parallels with language learning. Perspective piano players, if naturally are not borne with the blazing talent of Mozart, will have to learn and train the basics of music.

The concepts of learning are also vaguely defined. The Wikipedia definition clearly reflects this where the authors state that, “Learning is acquiring new or modifying existing knowledge, behaviours, skills, values, or preferences and may involve synthesizing different types of information.” Thus it becomes inevitable for the first sight that we use a very scanty word to describe a complex field of interactions. Simply said it is at least ambiguous what concrete knowledge should a language learner acquire. The almost automated answer might be ‘vocabulary’. The simple answer also contains the so much beloved simplifying attitude of the human being. Actually, experience tells us that that it is almost useless to learn something as words if they do not occur in meaningful context. Isn't it because our brain does not really work with single expressions, but rather with complex thoughts, which in the majority of the cases are almost impossible to express with a single word? The analytic approaches, on the other hand, suggest us to divide bigger, more complex items into smaller ones and than those smaller elements into even smaller ones, etc. Thus we cut the sentences into phrases; these phrases into words, the words into morphemes with the hope that by the atomization of the code we might become able to discover the ‘root of the truth’. Practically speaking it will surely help a linguist in understanding the complexity of a

language, however is absolutely useless in language learning. The learner's brain does not need to work with grammatical and linguistic categories or definitions, but should be able to decode and encode *thoughts*. Is it, however possible to divide a thought into smaller elements? Is there a thought, which is only a word or a morpheme? There might exist one, but since our brain constantly works with analogies, the very character of a thought is that it is always supposed to be in some context and analogy with a previous mental picture. If one just thinks about the demanding process of meditation where the individual is supposed to 'empty' his/her brain, thus get rid of all thoughts we might get a better picture of the real aspects of the functioning of our brain when works with a language.

To return to the above mentioned analogy, a beginner piano player has to learn the basic notes and chords, the logical connections between the different musical patterns and usually the best way to do so is through practicing the compositions of other musicians, who have already developed a higher level of mastery in playing music. Similarly a language learner should primarily observe (watch, listen, if possible read) the actual manifestation of the target language in order to obtain an overall picture that more or less concurs with the reality. For the learners of music it takes years of practice to play the gradually more and more complex compositions and achieve the level when they themselves become able to produce their own music. Language learning might – and seem to – follow a similar pattern. Language, such as music works through listening. It is generally useless to start to explain the complex patterns and rules of harmonics for a beginner. Similarly there is no point to speak about the grammatical, syntactical and morphological aspects of the target language at the beginning of the learning process. The man-made logical texture of the language that is codified as a complex interconnected system of grammar can mean rather an obstacle and not the means of acquiring usable language. Since one accepts that language-learning procedure requires patterns of language the primary role of the language teacher is to provide suitable environments where the given patterns function correctly. It does not however, mean that grammatical systems do not offer patterns. On the contrary, grammar offers very clearly defined ultimately clean patterns, but these patterns do not concord with the images in the speaker's mind. Similarly to the situation, when the audience of a beautiful piece of music is charmed by the harmony, the rhythm and the fluctuation of the music and not by the single notes played by the different instrument in the orchestra, language users are charmed by the ability of the language to convey thoughts through a system of code that has the ability to sound as a composition. Traditionally, language teachers overestimate the importance of grammar patterns and waste too much time on teaching grammar 'rules', thus they have considerably less time for providing patterns of language. The limited time within the classroom, the challenging interpersonal aspects of the learner – teacher relationship and the manifold aspects of teachers' profession often create an obstacle that is extremely difficult to overcome.

What is the pattern than that a language teacher should provide the learners with, if it is not the grammatical system? Practice tells us that it is meaningful thoughts represented by sentences in speech and in writing. The sentence must be in the context of other sentences that support, clarify and emphasise the message that is encoded within the text. The pattern that the teacher should provide the learner is not the structural pattern of grammar that was used to create the sentences, but the texture of the thoughts the manifestation of the message by the means of the language in a concrete sentence. A further criterion should be fulfilled, the criterion of variability. Humans are not machines. The following examples show that:

‘Sorry, I can’t make it on Saturday.’

‘I think I will not be able to come on Saturday.’

‘Probably, I will be busy on Saturday.’

‘I regret to inform you that due to no deferrable issues our Saturday meeting must be cancelled.’

The previous sentences convey one and the same message, but through different patterns that symbolize different aspects of a language in different everyday situation where the texture of the language is different. Thus the pattern that a language teacher should provide is the actual encoding of the thoughts and the practical application of the created codes in real life situations.

Among the special characteristics of English language belongs the fact that it is relatively easy to achieve a tolerable level of language mastery even without an extensive knowledge of complex grammar. Probably this is one of the factors that contributed to the success of English language. It also means that providing usable patterns on question-answer bases is not a demanding task even at the lower levels of language learning. It might sound like heresy but memorizing might serve well for this reason in real classroom situation. Modern language teaching approaches look down on this type of learning and consider it old fashioned and outworn. In the charming and attractive brave new world of *creative* learning approaches there seem to be no place left for ‘cramming’. The concept of learning through memorizing in this respect however seems to be completely misunderstood and underestimated. It is often referred to as a parrot way of learning without any sign of creativity and variation and the majority of language teachers belonging in the western culture considers this type of learning less then acceptable. These antagonists, however, seem to forget the basic concept behind memorizing. As one might see from the above presented sentences it is ultimately important to combine variation and this type of learning. Naturally memorizing does not play a considerably important role at the higher level of language mastery, where the learner has already accumulated a considerably stable and well-established sentence database and language patterns to be creative. It however, *does* have a natural place when working with beginner learners. If correctly applied, it provides a very effective technique in language learning. Its critiques often argue that rote learning is not a natural method of learning and does not concur

with the natural sequence of language acquisition. These critiques, however, seem to forget that for thousands of years rote learning has been the only *natural* way of learning and the exclusive means for transferring culture and knowledge. This tradition can be observed in the folk songs of the different nations as well as in the traditional memorizing of holy books like the Qur'an or the Torah that is still in practice in many cultures. It has proved its effectiveness throughout the centuries. Naturally, if one would like to implement memorizing in real classroom environment, the teacher should be very careful and not overuse or abuse it. Memorizing is effective only when connected with drill and repetition, when the language environment is clear and the scenario it is supposed to be applied in is not ambiguous. The language patterns should be carefully selected, and the chosen patterns should provide a reasonable selection for later use and must be utterly practical. One of the suitable ways might be imitation of dialogues. Typical questions usually require typical answers in social interactions and most of them follow the agree/disagree pattern. When one analyses the stereotypic question answer pair: "How are you? – Fine thank you. And you?" it bears the characteristic pattern of the "What is your opinion? My opinion is this. And yours?". Hundreds of similar question – answer pairs are possible to create using stereotypic situations.

Another aspect of this type of teaching is the virtually unlimited variability. The pattern does not inevitably contain a single question with a single answer. The higher the level of language mastery the more demanding the text might be used for expanding vocabulary. The same is true for the complexity of the language and the expression patterns. Modern language teaching approaches seem to ignore one elemental fact in connection with learning. No learner is able to produce more than has already actively acquired through the input phase. Recent teaching styles require almost immediate interaction of the learners and a high level of creativity almost from the beginning of the learning process. It is however quite unrealistic to predict that any non-native speaker will be able to be extremely creative with a very limited vocabulary which is still not stabilized and far not connected with real life situations and contexts. Rote learning on the other hand provides the learners with relatively complex and very pragmatic patterns, which strengthens the learners' confidence and provides an always expandable, well-defined knowledge base. This aspect might be crucial when overcoming the natural fear and rejection in the language learning process springing from the natural self-defensive manoeuvres of any learner who is afraid of losing prestige due to underachievement in the classroom environment. This kind of reaction is even more observable with adult learners and false beginners. Moreover, rote-learning techniques provide a very clear, well-defined knowledge base that is easy to accept. Another very important aspect of this type of language developing is frequent repetition with a wide variety of different patterns. It is crucial that the teacher provide different question types with a variety of answers for a given situation. The question: "How are you?"

than should be formulated in many different ways, e.g., “How do you feel?”, “What happened to you?”, “Have you had a nice day?”. Naturally, the different variations should be introduced gradually within a given period of time.

Last, but not the least one should not forget the natural aspect of language learning is through listening and not through reading. A tragically widespread mistake of language teachers who try to apply rote learning in practice is the buck passing approach, when the learners are left on their own without help simply reading and memorizing boring dialogues alone. Learning and practice therefore *must* take place in the lesson. There is no space and energy for most of the language learners to do it at home. What is more there are often no suitable partners to train the language with.

In conclusion, it cannot be overemphasized that memorizing is not a universal method. Our world likes simplifications and tries to apply many learning and teaching methods as if they were universally applicable and adaptable. This is not true for memorizing either. On the other hand it is necessary to realize that memorizing does not necessarily mean drudgery for learners if correctly applied. If the learners are provided with a wide variety of contexts with usable sentences the learning process can be considerably enhanced. There is no real reason for refusing memorizing in language learning. Naturally, memorizing should not be the exclusive method, however, in combination with other creative language learning and teaching methods it can provide a very effective tool for teachers and learners too.

References

1. **Stich S.** What Every Speaker Knows / Stephen Stich // Philosophical Review, 80 – 1971. 2. **Graves, Christina** Tacit Knowledge / Cristina Graves // Journal of Philosophy, 70. – 1973. 3. **Krashen S.** The natural approach: language acquisition in the classroom / Stephen D. Krashen, Tracy D. Terrel. – Bloodaxe Books Ltd., 1996. 4. **Novak J.** Learning, Creating and Using Knowledge, Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations / Joseph D. Novak. – New York : Routledge, 2010.

Розенфельд Дж. Роль запам'ятовування у вивченні мови.

Стаття висвітлює характеристики вивчення мови та оволодіння другою мовою з особливим акцентом на запам'ятовування, його характеристики і придатність даного виду навчання у середовищі сучасного класу.

Ключові слова: навчання мови, запам'ятовування, навчання методом завчання напам'ять, метод вказівок.

Розенфельд Дж. Роль запоминання в изучении языка.

Статья освещает характеристики изучения языка и овладение вторым языком с особым акцентом на запоминание, характеристики и применимость данного вида обучения в режиме современной аудитории.

Ключевые слова: обучение языку, запоминание, обучение методом заучивания наизусть, метод наставлений.

Rozenfeld J. The place of memorizing in language learning.

The article discusses the characteristics of language learning and second language acquisition with a special emphasis on memorizing, its characteristics and applicability in modern classroom environment.

Key words: language teaching, memorizing, rote learning, method of instruction.

УДК 371.311.4

Сурженко О. П.

**КООПЕРАТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ – ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО
СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ УЧАЩИХСЯ В ОБЩЕСТВЕ**

Изменения в экономической, социальной и общественной сферах, произошедшие за последние десятилетия в жизни людей, повлекли за собой изменения на рынке труда, всеобщую переоценку ценностей, преобразования в институте семьи. Информационное общество, в котором доминирующее положение занимают средства массовой информации и изменившаяся структура семьи создают иные условия для взросления молодого поколения. Поэтому сегодняшней школьной системе образования необходимо чутко реагировать на изменившиеся жизненные условия и быть готовой принять нового ученика. Умения, знания и навыки, необходимые учащимся в сегодняшнем мире: умение общаться; способность жить в обществе и работать в команде; способность к самоорганизации, самоконтролю, владение собственными эмоциями, ответственность, уверенность в себе; умение решать конфликты; умение выносить суждения и принимать решения; готовность самостоятельно на протяжении всей жизни приобретать знания. Нужно признать, что на данном этапе школа не готова снабдить ученика необходимым запасом знаний и умений, которые помогут ему в будущем не только применить свои знания на рабочем месте как специалиста, но и оставаться конкурентноспособным на рынке труда как члена общества.

Интерес ученых к данной проблеме довольно высок, поскольку актуальность ее обусловлена самой жизнью. Сегодня молодым специалистам довольно сложно устроиться на работу в условиях жесткой конкуренции и постоянно растущего количества безработных.

Целью статьи является привлечь внимание методистов к необходимости введения в школе формы кооперативного обучения.

Кооперативное обучение – особая форма работы в небольших группах, которая активизирует социальные процессы во время процесса обучения. Большое значение имеет развитие группы в организованную команду со своими индивидуальными характером. С помощью различных приемов и групповых видов работ воспитывается ответственность каждого отдельного участника за учебный процесс в группе. Кооперативное обучение является, своего рода, синонимом понятию «социальное обучение».

В школьной системе образования кооперативное обучение рассматривается как социальный процесс, в котором «благодаря разноплановому сотрудничеству учащихся группы приобретаются знания, умения и навыки» [1, с. 38]. Из опыта традиционного обучения известно, что ученики постоянно контактируют друг с другом на уроках, а это часто мешает работе учителя. В кооперативном обучении эту потребность учащихся в общении можно конструктивно и позитивно использовать работе групп над общим заданием.

Кооперативное обучение базируется на следующих принципах:

1. социальные цели – это общие цели всех членов группы. Кооперативная работа в группах развивает позитивную взаимную зависимость друг от друга всех членов группы. Сообща поставленные социальные цели должны мотивировать заинтересованность каждого участника в выполнении поставленных перед группой задач;

2. личная ответственность каждого участника группы. Личная ответственность развивается благодаря технике «обратной связи», т.е. в процессе обучения как вся группа в целом, так и каждый ее участник получают ответную информацию об их успеваемости в ходе учебного процесса;

3. неоднородный состав группы. Группа состоит из учащихся разного уровня успеваемости, разными способностями и навыками;

4. одинаковая степень ответственности всех членов группы. Все учащиеся в группе несут ответственность за работу в группе, поэтому нет лидера, назначенного старшими или учителями;

5. взаимная поддержка. Одним из столпов, на которых строится работа в группе является общая ответственность за индивидуальные успехи каждого в отдельности. Члены группы помогают и поддерживают друг друга, чтобы оптимально выполнить порученное каждому заданию;

6. общее и специальное образование. Кооперативная работа в группе охватывает оба аспекта: как успешное продвижение в познавательном учебном процессе каждого учащегося, так и завязывание и поддержание хороших рабочих (и не только) отношений между членами группы;

7. социальные навыки. Для успешной кооперативной работы необходим целый ряд социальных навыков: умение слушать, уважать мнение оппонента, выражать критику с целью исправления ошибок;

8. задачи учительского состава. Учитель наблюдает за процессом кооперативной работы в группах, анализирует происходящее и дает группам оценку относительно результата их работы и качества сотрудничества.

Продуктивную, успешную работу на занятии можно организовать, если: задания в самостоятельно работающих группах учащихся поставлены ясно, они посильны и учащиеся понимают, как над ними работать; учащиеся обладают достаточными организаторскими и методическими навыками для работы в группах; учащиеся мотивированы и настроены на получение конечного результата.

Кооперативное обучение невозможно без пяти основополагающих составляющих:

1. социальные навыки для успешного сотрудничества в группе, способствующие благоприятной атмосфере: выслушать и поддержать друг друга, предложить помощь, похвалить за хорошо выполненное задание. Наличие подобных навыков облегчают процесс общения и понимания учащихся в группе, вызывают доверие, развивают искусство вести переговоры, принимать решения и регулировать конфликтные ситуации;

2. беспрепятственный контакт. При выполнении заданий учащиеся сидят рядом друг с другом, чтобы они могли отлично видеть и слышать каждого. Учащиеся должны учиться согласовывать свои мысли и действия со всеми участниками группы. Возможности выполнения поставленной задачи обсуждаются, пока не будет найдено решение, отражающее задействованность всех участников группы;

3. воспитание чувства ответственности. Каждый учащийся учится в процессе кооперативной работы в группе принимать ответственность как за свою часть задания, так и за выполнению общей задачи, поставленной перед группой. Каждый ученик заинтересован в успешном выполнении задачи, поставленной перед группой;

4. позитивная взаимная ответственность. Все участники группы чувствуют себя связанными достижением общей цели. Группа только тогда добивается успеха, если каждый ее участник вносит свой вклад в выполнение общего задания;

5. оценивание рабочего процесса группы. Участники группы отражают и оценивают учебный процесс, чтобы максимально улучшить его протекание и результативность. Посредством четко сформулированных вопросов ученики дают оценку учебному процессу: доступность материала на занятиях, методы преподавания, решение конфликтов, подход учителей к ученикам, учебные методики, а также позитивные и негативные аспекты школьной жизни.

Замысел Feed-back культуры, т.е. культуры «обратной связи» опирается на убеждение, что качество занятий улучшается, прежде всего, благодаря сообщениям о том, что идет хорошо, а что плохо, и что требует улучшения. Создание в школе культуры обратной связи предполагает обмен всех участников в школе, она не ограничивается только оцениванием

учеников. Так, у учителей есть возможность оценить работу школьного руководства, родители тоже могут регулярно судить о важных школьных аспектах и о собственных возможностях участия в жизни школы. Результат: ученики, которые чувствуют себя серьезно воспринятыми, изменения стиля преподавания целого ряда учителей, «конструктивное сотрудничество с родителями, всеобщая удовлетворенность» [2, с. 102]. И не в последнюю очередь обоснованная надежда, что возрастет общая продуктивность школы.

С введением системы регулярного оценивания школа решает следующие задачи:

- * сделать интенсивнее процесс общения между учениками и учителями, руководством школы и родителями,
- * развивать интерес учеников к совместной организации школьной жизни,
- * сделать возможным конструктивную обратную связь учеников с учителями,
- * усилить ответственность учеников за собственную учебу,
- * получить больше ясности со стороны учителей об их собственной потребности повышать квалификацию,
- * улучшить всеобщую школьную атмосферу,
- * оценить сильные и слабые стороны всех задействованных в учебном процессе сторон,
- * достичь улучшения школьной успеваемости.

Введение Feed-back системы может дать положительные результаты, если все участники учебного процесса заинтересованы в решении проблемы и готовы к кординальным изменениям в жизни школы. Поэтому важным элементом в подготовительной стадии Feed-back является тщательное и обширное «информирование участников о возможностях, пользе и ходе процесса, включающее открытую дискуссию, в которой есть место для оговорок и замечаний» [3, с. 59]. Важно подготовить учеников к проведению оценивания, объяснить им цели и правила. Это значит, что речь пойдет, возможно, о слабостях учащихся, к обсуждению которых не каждый ученик готов. Но также есть много любопытных ребят, которым интересно получить отзыв о собственной деятельности. Важно, чтобы культура Feed-back вводилась добровольно с согласия учащихся.

Таким образом, благодаря правильному применению кооперативное обучение поможет учащимся выработать следующие умения и навыки: приобретать знания как общего социального так и узко специализированного характера; учиться с удовольствием, не испытывая страха перед возможными неудачами; развивать позитивную взаимную зависимость друг от друга всех членов группы; поддерживать учащихся в процессе обучения благодаря технике «обратной связи»; прививать уважительное отношение друг к другу и умение слушать; повышать продуктивность работы группы; развивать индивидуальные сильные

качества каждого из участников; нести ответственность за принятие решения; приобретать навыки социального поведения в обществе.

Литература

1. Huber A. Kooperatives lernen – kein Problem: effektive Methoden der Partner- und Gruppenarbeit / A. Huber. – Leipzig : Ernst Klett Schulbuchverlag, 2008. – 176 s. **2. Brüning L.** Erfolgreich unterrichten durch Kooperatives Lernen: Strategien zur Schulaktivierung / L. Brüning. – Essen : Neue Deutsche Schule Verlagsgesellschaft mbH, 2007. – 177 s. **3. Weidner M.** Kooperatives Lernen im Unterricht / M. Weidner. – Minden : Erhard Friedrich Verlag, 2003. – 192 s.

Сурженко О.П. Кооперативне навчання – ефективний засіб соціальної адаптації учнів в суспільстві.

Данна стаття робить спробу обґрунтувати важливість впровадження у шкільний навчальний процес кооперативної форми навчання для подальшої соціальної адаптації учнів в суспільстві.

Ключові слова: кооперативне навчання, робота у групах, соціальні навички.

Сурженко О.П. Кооперативное обучение – эффективное средство социальной адаптации учащихся в обществе.

В данной статье делается попытка обосновать важность введения в школьный учебный процесс кооперативной формы обучения для дальнейшей адаптации учащихся в обществе.

Ключевые слова: кооперативное обучение, работа в группе, социальные навыки.

Surzhenko O.P. Co-operative teaching as an effective mean of social adaption of pupils in a community.

The article deals with the problem of the importance of introduction in the teaching process the co-operative teaching for the future social adaption of pupils in a community.

Key words: co-operative teaching, group activity, social skills.

УДК 378.147

Shevchuk O. D.

EL APRENDIZAJE DEL ARGOT COMUN EN LA CLASE DE E.L.E.

Un aspecto importante del habla juvenil es el uso del argot o jerga creada por ellos mismos y que queda reflejada en la música, las películas y en

la literatura. Estamos hablando del argot común, y algunas de estas palabras, con el paso del tiempo y dado el número de personas que las usan, han ido incorporándose al léxico general y muchas de ellas forman parte del español sincrónico, utilizados por un grupo heterogéneo dentro la comunidad lingüística. ¿Quién no sabe lo que es un porro o camello?

Llegamos a unos niveles superiores o avanzados de competencia lingüística y comunicativa por parte de nuestros estudiantes de español como lengua extranjera, es útil llevar al aula muestras de lengua en las que aparezcan léxico del argot común para la adecuada desenvolvura comunicativa de los estudiantes de E.L.E. Consideramos que estos contenidos favorecen en grado sumo la comunicación y la integración de nuestros alumnos, principalmente si estos son jóvenes y están en inmersión.

Algunos podrán pensar que la función de un buen profesor de E.L.E. no es la de enseñar expresiones o palabras populares, o incluso malsonantes, en el aula, sino más bien hacer que los estudiantes aprendan un español normativo y con prestigio social con el que puedan comunicarse con toda la comunidad lingüística española y esperar, de la manera, a la que sean ellos mismos quienes adquieran estas palabras y expresiones en la calle, con los amigos, en los bares tomando copas, etc. Pero, a menudo, los estudiantes muestran interés por el conocimiento de estas palabras para poder sentirse integrados y aceptados en compañía de sus nuevos conocidos y si no las aprenden en clase de forma contextualizada, marcadas adecuadamente al registro al que pertenecen y condicionando en todo momento las posibilidades del uso, pueden cometer errores gravísimos. En otras ocasiones, el error se produce a la inversa; es decir, en situaciones distendidas y con un interlocutor joven, un estudiante extranjero utiliza un nivel de lengua formal, causando sorpresa o extrañeza al interlocutor nativo.

¿Podemos decir en estas ocasiones que la comunicación ha tenido éxito?

Según Canale y Swain, un estudiante es competente en una lengua extranjera cuando domina las competencias lingüística, discursiva, estratégica y sociolingüística. Y en que consiste esta última? En el dominio del uso apropiado de la lengua en diferentes contextos lingüísticos.

Creemos que es útil que nuestros estudiantes conozcan un poco el argot común que usan los jóvenes – y los no tan jóvenes – y que no cometan errores cuando quieran utilizar este nivel de habla del español que oyen continuamente en la calle, bares discotecas, metro, etc.

¿Qué español vamos a enseñar?

El español que aparece en las propuestas didácticas presentadas es la modalidad de habla que utilizan los jóvenes españoles en situaciones cotidianas, de temática no especializada, de forma improvisada y en una relación de igualdad con su interlocutor.

¿Qué entendemos por argot común?

Antes de definir estos términos, debemos aludir al hecho de que algunos autores distinguen entre lo que es argot y lo que es jerga aunque, a menudo, se toman como sinónimos. Pilar Daniel aclara que

“la palabra jerga tiene un matiz peyorativo”, mientras que “el uso de la palabra argot es ampliamente difundido mucho más aceptado que jerga, y su significado es comprendido con mayor rapidez por un público más extenso” [1, p. 15].

Julia Sanmartin también distingue entre argot, o el habla específica de los grupos sociales y profesionales y argot común, basándose en que este último “no constituye una estratificación vertical, un sociolecto (nivel de lengua) más bien es una variación lingüística horizontal, un registro (modalidad de habla), en función de la situación comunicativa” [2, p. 7].

Al explorar el término “argot común” quisieramos proponer la explotación de texto literario para la enseñanza del argot común.

Las propuestas didácticas presentadas a continuación están destinadas a alumnos de nivel avanzado-superior y constituyen un material complementario. En esta ocasión nos hemos servido del texto literario “Días contados” de Juan Madrid [3, p. 76–78].

Actividad.

Objetivos: Aprendizaje de palabras de uso coloquial para denominar al dinero.

Nivel: Avanzado-superior.

Destrezas: Comprensión lectora, expresión oral y escrita.

Tiempo: 50 minutos

Organización de la clase: Individual y en parejas.

Desarrollo de la actividad: El profesor reparte el texto y los alumnos lo leen individualmente. A continuación intercambian impresiones del texto, preguntan al profesor palabras desconocidas, responden a las preguntas en parejas y, al final, una actividad de debate para practicar la expresión oral.

Actividad de precalentamiento: ¿Qué palabras españolas conoces para nombrar el dinero?

No damos el texto literario mismo, sólo hemos indicado las páginas propuestas.

Preguntas:

1. ¿Señala las palabras del texto que hacen referencia al dinero?
2. ¿Has encontrado alguna vez estas palabras?
3. ¿Por que crees que se utilizan estas palabras para referirse al dinero?
4. ¿Qué personas crees que usan estas palabras?
5. ¿Utilizas estas palabras cuando hablas español?
6. Si alguien te pregunta: “¿Cuándo te hemos choroo nosotras a ti, eh, di? ¿Qué te está diciendo?”
7. ¿Existen en tu propia lengua diferentes palabras para referirse al dinero?

Preguntas para debatir:

- ¿Qué importancia le das al dinero?
- ¿Para que es útil el dinero?
- ¿Piensas que el dinero da la felicidad?

- ¿Qué harías si te encuentras sin dinero en España?

En la conclusión quisieramos notar que aprendemos una lengua extranjera para comunicarnos con los hablantes de la lengua meta y no con profesores. Pero, en muchas ocasiones, existe una gran diferencia entre lo que ocurre en clase y lo que ocurre fuera. Las mayores dificultades a las que nuestros estudiantes han de hacer frente en el proceso de aprendizaje de una lengua extranjera están en la calle donde tienen que poner en uso los conocimientos adquiridos en el aula.

Para poner fin al presente artículo, permitan contarle una anécdota que ocurre entre un alumno y su profesor. Un día, al acabar la clase, un alumno sueco al que le gustaba mucho España se acercó a su profesor y espetó: “Ayer mis amigos españoles me llamaron guiri, y yo no quiero ser guiri, yo quiero ser boquerón”.

Literatura

1. Pilarñ D. Diccionario de argot español / Daniel Pilarñ. – Madrid : Alianza Editorial, 1991. **2. Sanmartín J.** Diccionario de argot / Julia Sanmartín Saez. – Madrid : Espasa Calpe 1998. **3. Madrid J.** Dias Contados / Juan Madrid. – Madrid : Edelsa, 2000. **4. Vigara Ana M.** Aspectos del español hablado / Ana Maria Vigara Tauste. – Madrid : SGEL ,1980.

Шевчук О.Д. Вивчення загального аргю на заняттях з іспанської мови як іноземної.

У статті розглядається вивчення загального аргю на аудиторних заняттях з іспанської мови та пропонується декілька зразків дидактичного матеріалу з метою використання їх у процесі навчання..

Ключові слова: загальний аргю, жаргон, соціолінгвістика, дидактичні пропозиції.

Шевчук О.Д. Изучение общего сленга на занятиях по испанскому языку как иностранному.

В статье рассматривается изучение общего сленга на аудиторных занятиях по испанскому языку и предлагается несколько образцов дидактического материала для использования в процессе обучения.

Ключевые слова: общий сленг, жаргон, социолингвистика, дидактический материал.

Shevchuk O.D. The study of common slang in the classroom for Spanish as a Foreign Language

The problem of the study of common slang in the classroom of Spain language and some sample proposals of didactic material for using in the learning process are considered in the article.

Key words: common slang, jargon, sociolinguistics, didactic material.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.112.2'25(075)

Кирмач У. К., Літвінова М. М.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ, КУЛЬТУРНИХ, МЕНТАЛЬНИХ ТА ГЕНДЕРНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ІНШОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Значний науковий інтерес для лінгвістичного вивчення являє проблема адаптації рекламного тексту до конкретного культурного простору; існує також необхідність виявлення його соціокультурного, вербально-гендерного і прагматичного аспектів у їх кореляції та взаємодії. Отже, актуальним є вивчення співвідношення психологічних, соціокультурних складових рекламного тексту, осмислення національно-ментальної своєрідності мовної картини світу, безпосередньо відбитої у рекламному дискурсі.

Виходячи з цього, метою даної статті є визначення взаємообумовленості знань щодо культурних, ментальних і гендерних аспектів перекладу з адекватністю передачі значення іноземних рекламних текстів.

Останнім часом рекламу називають «п'ятою силою». Вона є двигуном ринкової економіки, проте водночас вона – «соціальний механізм», який змінює стосунки між людьми в суспільстві, їхній менталітет, а також створює новий вид відносин. Реклама має свої закони створення, механізми впливу, способи мовної організації, інтерпретації та перекладу, що орієнтований на іноземних споживачів рекламної продукції.

Для багатьох практиків рекламної діяльності текст іноземної мови служить тільки засобом для розуміння ідеї рекламованого продукту, сам же текст часто пишеться заново мовою країни споживача, враховуючи особливості його національної специфіки. У тих випадках, коли точний переклад є недоречним, перекладач користується приблизними за змістом фразами, які обов'язково повинні враховувати традиційні, етнічні, національні й соціальні особливості, стереотипи поведінки конкретної аудиторії, на яку спрямована продукція, позначена в рекламному тексті.

Для того, щоб рекламний текст виконував свою комунікативну функцію, його не достатньо перекласти, він повинен бути включений у культурне середовище мови перекладу. Ця інтеграція може бути здійснена вже на базі виконаного начорно перекладу, тоді реклама створюється заново. Але навіть завдання «начорно» перекласти рекламу важко здійснити, оскільки рекламний текст перевантажений засобами, які націлені, головним чином, на те, щоб спонукати споживача придбати

товар. При цьому виникає «конфлікт форми і змісту», і перекладач багато чого не в змозі передати.

При перекладі реклами необхідний особливий творчий підхід, перекладач повинен визначити, чи підійде вихідна рекламна концепція та її оформлення для цільової культури. Особливої актуальності набуває при цьому перекладацька «скопос-теорія» (Загальна теорія перекладу, концепція К. Райс і Х. Фермеєра). «Скопос-теорія» виходить з того, що переклад - це перш за все вид практичної діяльності, а успіх будь-якої діяльності визначається тим, якою мірою вона досягає поставленої мети. Тому критерієм успішної діяльності перекладача виступає досягнення ним мети комунікації, яку задає відправник перекладу. Цікаво, що теорією, в основі якої лежить функціональний підхід, допускається парадоксальна ситуація, коли текст оригіналу взагалі не існує, і перекладач самостійно створює свій текст, керуючись знаннями мети чи вказівками замовника» [1, с. 81–82]. Відповідно до цієї теорії, діяльність перекладача визначається в першу чергу метою, якої він хоче досягти за допомогою свого перекладу, тобто, у разі перекладу реклами, збільшити обсяг продажів того чи іншого товару.

Виділяють дві можливості створення міжкультурної реклами:

1) створення адаптованих рекламних оголошень, в яких чужі культурні елементи замінюються традиційними для даної країни.

Наочним прикладом є реклама чоловічих парфумів “Drakkar Noir”. На європейському рекламному оголошенні була зображена оголена чоловіча рука, що тримає флакон парфумів, і жіноча рука, яка міцно стискає чоловічу. Те ж оголошення в арабських країнах було змінено. Рівноправне і дещо агресивне положення жіночої руки у вихідному оголошенні не було б прийняте в арабських країнах. Там чоловіча рука в рукаві темного костюма тримає флакон, а жіноча рука лише трохи торкається чоловічої.

2) створення стандартизованих рекламних оголошень, що містять як найменше специфічних етнокультурних ознак.

Характерною особливістю міжкультурної реклами є широке використання англо-американізмів, які сприяють додатковому залученню уваги. У німецькій рекламі англомовних запозичень набагато більше, ніж у російській та українській. Це пояснюється тим фактом, що німецька аудиторія легше сприймає англійську мову. Наприклад, в Україні рекламні плакати сигарет «Camel» зустрічалися як з англійським заголовком «Slow down. Pleasure up», так і з українським: «Мій час. Моє задоволення». У Німеччині ця ж реклама існувала лише англійською мовою.

Існує кілька способів адаптації текстів англійською мовою, які потрібно враховувати при перекладі реклами: поширення всесвітньо відомих лейблів, використання паралельних текстів – англійською та німецькою / російською мовами, використання англійського слогану в рекламі, проникнення англійської мови в німецьку / російську (явище

code-switching). Прикладом code-switching є слоган авіакомпанії «Lufthansa» – «Fliegen made in Germany», який можна перекласти як «Lufthansa» – «Мистецтво польоту made in Germany».

Тобто при створенні і перекладі текстів для міжнародних рекламних кампаній необхідно робити вибір між стандартизацією та адаптацією. Головним аргументом на користь стандартизації є економічний аспект, а головним достоїнством адаптації виявляється можливість звернення до цільового сегменту з урахуванням всіх культурних і мовних особливостей.

Дійсно, деякі імпортовані товари вимагають корекції в назвах або рекламних слоганах, з урахуванням психолінгвістичних особливостей мови (національних і психологічних особливостей людей, що населяють країну, куди експортується товар). Наприклад, корпорація Coca-Cola, назву якої намагаються зробити символом молодого покоління, вчинила саме так, підкоригувавши назву свого продукту в деяких країнах, з урахуванням їх національних, психологічних і мовних особливостей. Так, для мусульманського світу з'явився напій «Salam-Cola», в назві якого враховуються національні і релігійні тонкощі («Salam» у перекладі з арабської означає «мир»). У Китаї цей напій носить назву «Коку-Колі», що в перекладі означає «щастя в роті». На смак всі ці напої абсолютно однакові, але в назві враховані певні національні, культурні та ментальні особливості, що призводить до її позитивного сприйняття і стимулює людей купувати цей товар [2, с. 74].

Існує багато способів класифікації рекламних текстів, зокрема за спрямованістю на певну аудиторію. Адресати рекламної комунікації є складним, соціально неоднорідним утворенням, що складається з цільових груп. На думку І. Гусейнової «цільова група – це сукупність людей чи установ, на яких спрямовані рекламні заходи для досягнення конкретної мети рекламної кампанії. Для характеристики конкретної цільової групи істотними можуть бути наступні соціально-демографічні ознаки: вік, освіта, релігія, сімейний чи матеріальний стан, соціальна чи територіальна приналежність, а також гендер» [3, с. 81].

У рекламному дискурсі, гендерна орієнтованість здійснюється за допомогою використання вербальних та невербальних засобів, які експліцитно, а частіше імпліцитно відображають ті чи інші стереотипні (колективні) уявлення про поведінку, ролі, статус, що приписуються жінкам чи чоловікам [4].

З метою виявлення подібностей та відмінностей у сприйнятті рекламних оголошень двома різними націями, нами був проведений порівняльний аналіз аналогічної реклами для німців і росіян, з урахуванням гендерної приналежності цільової аудиторії.

Для порівняльного аналізу були відібрані рекламні оголошення наступних фірм-виробників: Audi, BMW, Mazda, Mercedes-Benz, Toyota, VW. При відборі реклами вирішальним чинником була наявність відповідних текстів німецькою та російською мовами, присвячених

однаковій моделі або однаковому типу автомобіля (класичний, спортивний, сімейний).

Так, для більшості чоловіків у Німеччині визначальними якостями є безпека, новизна, комфортабельність і економічність автомобіля як транспортного засобу. Що стосується жіночої половини німецького населення, то тут на перший план виходить комфортабельність і екологічність автомобіля. Серед найбільш частотних лексичних засобів можна виділити наступні: Sicherheit, Sicherheitsexperte, komfortabel, um den Fahrer herum gestaltet, neu gestaltet, neuartig, hochmodern, selbstbewusst.

У російських рекламних оголошеннях товарний сегмент «автомобіль» позиціонується у чоловіків як предмет розкоші, що демонструє соціальний статус власника і його характер. Автомобіль, згідно з російськими рекламними «стандартами» – запорука могутності та влади. На відміну від німецьких чоловічих уподобань, російські чоловіки роблять акцент на високу прохідність машини, її здатність подолати будь-які незручності, які можуть зустрітися на дорогах. Серед найбільш частотних лексичних засобів можна виділити наступні: розкішний, стильний, першокласний, потужний, недосяжний. Для жіночої половини російського населення критерій комфортності та безпеки є найбільш привабливим у рекламі автомобіля.

Так, наприклад, у німецькій рекламі Toyota Yaris, спрямованій на чоловічу аудиторію, тематизується незвичайне поєднання двох переваг – безпеки та економічності:

«Toyota Yaris. Mit dem bin ich sicher und sparsam unterwegs!»

Відповідне російське рекламне оголошення доцільно було б перекласти, використовуючи метод адаптації вихідного рекламного тексту з особливостями цільової аудиторії:

«Toyota Yaris. Ощуй розкоші, обрети свій індивідуальний стиль, открий перед собой дороги без препятствий!»

У російській інтерпретації реклама цього авто охоплює вже інші переваги і якості, такі як розкіш, стиль та потужність.

Тобто, у межах гендерного підходу кожен рекламний текст може бути нейтральним або гендерно зорієнтованим. Знання факторів, що впливають на сприйняття реклами (включаючи і гендерні стереотипи), допомагає створювати максимально ефективну рекламу.

Отже, у процесі перекладу рекламних текстів перекладачеві необхідно вирішувати як суто лінгвістичні проблеми, обумовлені розходженнями в семантичній структурі й особливостями використання двох мов у процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної, психологічної, культурної та гендерної адаптації тексту. В іншому випадку рекламний текст не здійснить запланований вплив, не торкнеться певних «струн душі» реципієнта і внаслідок цього буде приречений на невдачу.

Перспективним дослідженням у цьому напрямку є створення фундаментальних засновків для розробки і побудови конкретних концепцій адаптованого перекладу, який включав би в себе всі вищезазначені характеристики.

Література

1. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – С. 81 – 82. **2. Крылова-Грек Ю. М.** Психолингвистический подход к вопросу перевода текста / Ю. М. Крылова-Грек // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №8. – С. 74 – 76. **3. Гусейнова И. А.** Гендерный аспект в текстах современной рекламы (на материале журнальной прессы ФРГ) / И.А. Гусейнова, М. В. Томская // Филологические науки. – 2000. – № 3. – С. 81 – 92. **4. Букина Ю. В.** К вопросу о гендерных технологиях манипулирования адресатом в рекламе / Ю. В. Букина // Актуальные проблемы языкознания и литературоведения. – Якутск : Якутский гос. ун-т, 2006. – С. 46 – 53.

Кирмач У.К., Літвінова М.М. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів.

У статті висвітлюється проблема адаптації перекладів іншомовних рекламних текстів з урахуванням національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик.

Ключові слова: рекламний текст, переклад, національно-культурний аспект, гендерний підхід.

Кирмач У.К., Литвинова М.М. Особенности национальных, культурных, ментальных и гендерных характеристик при переводе иностранных рекламных текстов.

В статье освещается проблема адаптации переводов иностранных рекламных текстов с учетом национальных, культурных, ментальных и гендерных характеристик.

Ключевые слова: рекламный текст, перевод, национально-культурный аспект, гендерный подход.

Kirmach U.K., Litvinova M.M. The peculiarities of national, cultural mental and gender characteristics when translating foreign advertising texts.

The article deals with the questions concerning the necessity of advertising text translation adaptation, taking into account national, cultural mental and gender characteristics.

Key words: advertising text, translation, national and cultural aspect, gender approach.

УДК 81'255.4:821.111 ХЕМ

Клименко О. С., Климова Н. І., Болото М. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛІВ-ФАВОРИТІВ У ТВОРЧОСТІ ЕРНЕСТА ХЕМІНГУЕЯ

В останнє десятиріччя у лінгвістиці помітно активізувався інтерес до проблем граматики та семантики тексту, до мовної організації текстів різних типів. Особливу увагу філологи-дослідники традиційно приділяють художнім текстам. Їх цікавить, з одного боку, відображення у художньому тексті естетичної функції мови в цілому, а з іншого боку, проявлення у ньому індивідуальних особливостей авторського стилю.

Одним з найбільш важливих дослідницьких завдань є вирішення в теоретичному аспекті питання, по-перше, щодо інтерпретації змістовного боку художнього тексту, а по-друге, щодо розуміння його цілісного змісту та опису семантичної структури. Вирішення цього завдання у філології пов'язане з проблемою слів-фаворитів. Дійсно, словосполучення «*слова-фаворити*» або «*ключові слова*» являє собою насамперед більш метафору, ніж науковий термін у дослівному розумінні цих слів. Традиційно це слова, які допомагають зрозуміти, описати загальний та більш детальний зміст тексту [1, с. 234–239].

У багатьох випадках ми помічаємо ці слова у літературних текстах, але при спробі розкрити їх внутрішній механізм, з якою метою письменник постійно вживає їх у своїх творах, наштовхуємось на труднощі. Слід зазначити, що ця тема є актуальною як для стилістики та інтерпретації художнього тексту, так і в галузі перекладу взагалі.

Актуальність статті зумовлена важливістю вивчення домінантних одиниць художнього тексту, які виявляють індивідуальний стиль письменника. Такими домінантними одиницями є слова-фаворити, які дають можливість через мову глибше осмислити творчість письменника, його естетичне кредо.

До мовознавців, що займалися дослідженням цієї проблеми належить В. А. Кухаренко. У працях В. А. Кухаренко слова-фаворити художнього тексту розглядаються в рамках теорії перекладу з іноземної мови. Вона зазначає, що слово-фаворит стає міткою, ідентифікатором індивідуального стилю автора [2, с. 272].

Проблемою функціонування ключових слів у художньому творі в більшій чи меншій мірі займався чимало дослідників. Серед них Р. Будагов, Є. Зубова, В. Дроздовський, Ю. Караулов, А. Кожевникова, О. Кожин, В. Кухаренко, Ю. Лотман, В. Петровський.

Слова-фаворити виступають предметом не тільки зорового сприйняття – вони є *епіцентром твору*. Вони несуть ключову інформативність доповіді. Ключові слова становлять більш витончену систему засобів опису, портрету, думок, почуттів, дій, явищ та широких

суспільних процесів. Склад, природа, функція ключових слів визначаються характером ідейно-тематичного спрямування образної системи письменника та елементу стилю. Адже, ключові слова у реалістично-побутовому оповіданні часто схрещуються з метафоричними зображеннями, фольклорними епітетами, фразеологічними зворотами, лейтмотивом, символом. Тому поняття “*слова-фаворити*” потребує більш детального дослідження та конкретизації як один з важливих чинників утворення індивідуально-авторської парадигми [3].

У стилістиці художньо-індивідуального мовлення ставиться завдання виявити долю участі слів-фаворитів у формуванні цілісних різнооб’ємних і різнодистантних контекстем, їх ієрархічну залежність і асоціативностильовий зв’язок. Метою статті є, по-перше, зробити загальну характеристику слів-фаворитів, потім показати стилістичну роль слів-фаворитів у творчості Ернеста Хемінгуея, а також виявити особливості перекладу слів-фаворитів з англійської мови на українську.

У різні часи й різними дослідниками визначалися *слова-фаворити*, що виявлялися у всіх або в переважній більшості творів одного письменника та виступали їх об’єднувальною ознакою на лексичному рівні. Наприклад, «*страшний*» у М. Гоголя, «пронзительно» у О. Толстого, «*круг*» у О. Блока, «*скука*» у М. Горького, «*черный*» у О. Гріна, «*dark, horror*» у Е. По, «*dark*» у Дж. Хоукса, «*pale, grey*» у Дж. Голсуорсі [2, с. 272].

В. А. Кухаренко дає визначення *словам-фаворитам*, повторюваність яких, повністю зумовлена індивідуальною манерою письменника і склад яких постійно змінюється в частотних словниках різних авторів. *Слова-фаворити* можна знайти в будь-якому творі означеного письменника, вони дають можливість визнати автора навіть тоді, коли текст не носить його імені. Наприклад, слово-фаворит Ернеста Хемінгуея “*smooth*” в його творах набуває статусу всеохоплюючої позитивної оцінки, яка, до того ж, свідчить про настання швидкоплинного відчуття гармонії, що на коротку мить приходиться до героя в зв’язку з об’єктом його оточення. Це – “*smooth beach*”, “*smooth snow*”, “*smooth water*”, “*smooth road*”, “*smooth skin*”, “*smooth horns*” і т.д. В книзі А. Берджеса про Хемінгуея наводиться перша сторінка рукопису “По кому подзвін”, на початку якого закреслено слово “*lovely*” і над ним стоїть “*smooth*” [2, с. 272].

Слова-фаворити – це слова, відзначені високою частотністю в різних творах одного автора. Як правило, слова-фаворити, переміщуючись від одного твору письменника до другого, реалізують вельми велике коло контекстуальних значень, нерідко надто далеких як від узуально-закріплених лексико-семантичних варіантів, так і від контекстуально-придбаних в інших творах того ж автора. Слова-фаворити входять до арсеналу апробованих й улюблених письменником засобів реалізації суб’єктної модальності [4, с. 362].

Деякі слова – фаворити певних письменників у творі стають:

1. Символами: Наприклад, у творчості Хемінгуея символом нещастя в романі “Прощавай, зброе!” стає *дощ*, в “Снігах Кіліманджаро” – *гієна*; символом мужності та безстрашності – *лев* в оповіданні “Недовге щастя Френсіса Макомбера”. Лев у плоті і крові є важливим елементом в розвитку сюжету;

2. Художніми деталями: Взагалі, *деталь* є однією з найважливіших складових індивідуального стилю американського письменника Ернеста Хемінгуея. Наприклад, розуміння складної закулісної махінації в оповіданні Е. Хемінгуея “П’ятдесят тисяч”, що закінчується словами героя-боксера Джека “ *It’s funny how fast you can think when it means that much money*” – “*Неймовірно, як швидко ти орієнтуєшся, коли справа йде про такі гроші*”, готується мимохідь, постійним поверненням до однієї тієї ж *якості героя*. Одного разу боксер викликав по міжміському телефону дружину. Штат, що його обслуговує, відзначає, що це його перша телефонна розмова, раніше він відправляв листи: “ *a letter only costs two cents*” – “ *адже відправити лист коштує тільки два центи*”. Потім він виїздить з тренувального табору і дає негру масажисту два долари. На незрозумілий погляд свого супутника відповідає, що за масаж вже платив антрепренеру за рахунком. Уже в місті, почувши, що номер в готелі коштує 10 доларів, обурюється: “*That’s too steep*” – “*це занадто дорого*”. Піднявшись в номер, він не поспішає віддячити бою, що притягнув валізу: “*Jack didn’t make any move, so I gave the boy a quarter*” – “*Джек і не подумав віддячити йому, тому я дав йому 25 центів на чай*”. Граючи в карти, він щасливий при копійчаному виграші: “*Jack won two dollars and half...was feeling pretty good*” – “*Джек виграв майже три долари...він був дуже задоволений*” – (Переклад наш – Б.М). Так, багаторазово повторюваним зауваженням про дріб’язкову скупість героя, на рахунку якого в банку лежить не одна тисяча, Хемінгуей робить його провідною характеристикою пристрасть до накопичення. Читач виявляється внутрішньо підготовленим до розв’язки: для людини, мета якої – гроші, саме життя дешевше від капіталу. Автор поступово і обережно готує висновок читача, скеровуючи його по віхах-деталях, розставлених у тексті.

3. Сильними позиціями: Наприклад, така позиція часто виступає у якості заголовка твору. У А. Мердок “*The Sandcastle*” символізує кохання, мрії героїв. Вони – як нестійка споруда на піску. “*The Spire*” У. Голдінга – шпиль, що здійнявся в небо та поховав під собою своїх творців, – як гординя і фанатизм героя, що поховали під собою його людські почуття і бажання. Сліпуча і недосяжна вершина Кіліманджаро – як творча доля героя оповідання Е. Хемінгуея “*Сніги Кіліманджаро*”, що не відбулася. Мاستок Гетсбі з однойменного роману С. Фіцджеральда, спочатку чужий та занедбаний, потім залитий сяйвом холодних вогнів і знову пустий і гулкий, – як його доля з її раптовим злетом та падінням.

Також нами були виявлені основні характеристики слів-фаворитів

у художньому тексті, такі як: багатозначність, алегоричність, символічність, контекстуальна обумовленість, інформативність та частотність. Деякі дослідники вважають, що частотність є головною характеристикою слів-фаворитів, однак на нашу думку, це твердження не є вірним. Не будь-яке слово може стати ключовим, якщо у кожному абзаці його використовувати. В першу чергу воно повинно нести додаткову інформацію читачеві, бути багатозначним і входити у авторський словник письменника. Виявити ці так звані слова – фаворити можна тільки шляхом суцільної вибірки та уважного і вдумливого читання. Ці константи індивідуального стилю, завдяки регулярності своєї появи в текстах одного автора, можуть використовуватися при атрибуції текстів, авторство яких невідоме або під сумнівом.

Хемінгуей не боїться повторювати найбанальніші слова там, де до нього прийнято було підшукувати синоніми. Частотність вживання слів-фаворитів у творчості Хемінгуея є дуже великою, це змушує читача кожен раз, зустрічаючи одне й теж слово, замислюватися, а навіщо письменник знову його використовує, з якою метою, а найголовніше, що він хоче нам показати [5].

Після проведеного аналізу оповідань Е. Хемінгуея можна зробити висновок, що до індивідуального авторського словника письменника входять різні частини мови, у нього є улюблені іменники (rain, row, boat, river, lake, water, light, fire, way), дієслова (read, blow, want, like, work), прикметники (smooth, swell, dark), прислівники та прийменники (along, very, only, just, other/another). Усі вони у оповіданнях Ернеста Хемінгуея несуть нові додаткові контекстуальні значення. Наприклад, в оповіданні *“The Three-Day Blow”* є слово-фаворит Е. Хемінгуея *“swell”*. Переклад цього слова є дуже важливим, адже воно є наскрізним у тексті, а отже несе додаткове семантичне і символічне навантаження. Вперше це означення зустрічається при описі смаку віскі: *“It’s got a swell, smoky taste,” said Nick... – “Він був чудовий і відчувався присмак диму”, - сказав Нік.*

В українському перекладі слово *“swell”* означає *“приємний”*. Такий саме прикметник зустрічається при описанні книги: *“It’s a swell book.....” – “Чудова книжка...”*. Наступного разу в англійському тексті слово *“swell”* стосується батька Білла: *“He’s a swell guy”, Nick said. – “Він чудова людина” або “Він у тебе молодець”, - сказав Нік.* Потім цим самим прикметником описується поліно: *“That’s a swell dog”, Nick said. – “Оце-то чудове поліно”, - сказав Нік.* В даному перекладі з’явилася підсилююча частка *“-то”*, а також прикметник *“чудовий”* вказують на великі розміри поліна. І нарешті цей епітет стосується почуття Білла: *“How do you feel?”, Nick asked. “Swell, I’ve just got a good edge on”. – “Ну і як ти себе почуваєш?”, - спитав Нік. “Чудово, саме те, що треба”. – (Переклад наш – Б.М.).*

Глумачний словник вказує, що прикметник *“swell”* означає *“very good”*, а постійний повтор одного й того самого слова надає йому символічний характер. Отже, ми спробували передати прикметник

“swell” таким самим лейтмотивом як і у оригіналі. Але велика кількість перекладачів відчують потребу компенсації та через урізноманітнення лексичних варіантів, повтор втрачає напругу і лейтмотив не утворюється. Наприклад: “*He felt happy now*”. “Тепер він почував себе чудово” – (Переклад – В. Митрофанова) – “Зараз він почував себе повністю щасливим” – (Переклад наш – Б.М.) [6].

Перекладач змінює значення слова “*happy*” (“щасливий”) на синонімічні відповідники, і дотримується свого методу, коли автор знову вдається до вживання цієї фрази.

В українському перекладі слово “чудово” перегукується з перекладом слова “*swell*”, яке В. Митрофанов двічі перекладає однаково. Таким чином, слово “чудово” певним чином повторює лейтмотивне навантаження слова “*swell*”.

Отже, якщо повтори є свідомим стилістичним прийомом автора, а саме є словами-фаворитами письменника, то вони вимагають підвищеної уваги і майстерності перекладача.

У даній статті ми визначили слова-фаворити Ернеста Хемінгуея шляхом аналізу його оповідань та романів, а також з’ясували, яких нових контекстуальних значень вони набувають у різних творах. Нами були зведені таблиці, щодо частотності використання слів – фаворитів у проаналізованих нами художніх творах Хемінгуея. Подальша стадія наших досліджень буде пов’язана з більш детальним аналізом слів-фаворитів Ернеста Хемінгуея та їх значення у його творчості в цілому.

Література

1. Форманова С. В. Ключові слова як вектор інтерпретації художнього тексту / С. В. Форманова // Культура народів Причорномор’я. – №6.– 1999.– С. 234 – 239. **2. Кухаренко В. А.** Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 272 с. **3. Арнольд И. В.** Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Флинта, 2002. – 382 с. **4. Галь Н.** Слово живое и мертвое / Нора Галь. – М. : Книга, 1975 – 362 с. **5. Лидский Ю. Я.** Творчество Эрнеста Хемингуэя / Ю. Я. Лидский. – К. : Наукова думка, 1978. – 274 с. **6. Selected Stories by Ernest Hemingway.** – Moscow : Progress Publishers, 1971 – 193 p.

Клименко О.С., Климова Н.І., Болото М.В. Особливості перекладу слів-фаворитів у творчості Ернеста Хемінгуея.

У даній статті було проведено дослідження такого лінгвістичного поняття, як слова-фаворити, характерні для творчості Ернеста Хемінгуея, та особливостей їх передачі при перекладі з англійської мови на українську.

Ключові слова: слова-фаворити, ключові слова, слова-символи, сильні позиції, домінантні одиниці.

Клименко О.С., Климова Н.І., Болото М.В. Особливості перекладу слів-фаворитів у творчості Ернеста Хемінгуея.

В данной работе было проведено исследование такого лингвистического понятия, как слова-фавориты, характерные для творчества Эрнеста Хемингуэя, и особенностей их передачи при переводе с английского на украинский язык.

Ключевые слова: слова-фавориты, ключевые слова, слова-символы, сильные позиции, доминантные единицы.

Klimenko O.S., Klimova N.I., Boloto M.V. The peculiarities of translation words-favorites in works of Ernest Hemingway.

This work is devoted to the analysis of individual author's style of E. Hemingway, research of such linguistic phenomenon as words-favorites and to the methods of their translation from English into Ukrainian.

Key words: words-favorites, keywords, words-symbols, strong positions, dominant units.

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.111'42

Ананьян Е. Л.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО МЕДІАТЕКСТУ

(на прикладі сучасного англомовного друкованого тексту новин)

Сьогодні, коли “зростання засобів масової інформації відбувається в геометричній прогресії” та відчувається “всепроникний вплив інформаційних і телекомунікаційних технологій на всі сторони суспільного життя”, є актуальними аналіз та вивчення медіатексту [1, с. 34]. Зазначимо: сутність медіатексту, що розглядається як основна категорія медіалінгвістики, наповнюється новими складовими та в деяких моментах суттєво відрізняється від традиційного розуміння тексту. Сучасний російський науковець Т. Добросклонська підкреслює, що “на відміну від лінійного тлумачення тексту як об’єднаної спільним змістом послідовності вербальних знаків, текст у масовій комунікації набуває рис об’ємності та багат шаровості. Це відбувається за рахунок сполучення вербальної частини тексту з медійними якостями того чи іншого засобу масової інформації. Так, у пресі вербальна частина тексту сполучається з графічною та ілюстративною” [1, с. 38–39]. Дослідниця відзначає потенційні можливості медійного тексту щодо взаємозв’язку та взаємодії його вербальних та медійних складових на основі певних принципів, перш за все, доповнення, посилення, ілюстрації, виділення, протиставлення. Текст при цьому утворює “певну цілісність, нерозривну єдність, яка і складає сутність поняття «медіатекст»” [1, с. 39].

Аналіз наукової літератури доводить, що визначення теоретичних основ медіалінгвістики; дослідження медіатексту, його структури та типологізації, методів вивчення; визначення його країнознавчої цінності та соціальної значущості у процесі репрезентації національно-культурних особливостей як “регіональної”, так і “глобалізованої медійної інформації” було здійснено в працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, лінгвокультурологів, психолінгвістів, теоретиків масс-медіа: М. Бахтіна, В. Богуславської, Дж. Гербнера, Т. Добросклонської, У. Еко, Г. Колшанського, В. Костомарова, Г. Почепцова, П. Рікера, Дж. Серля, І. Смотрової та ін. Однак, як свідчить аналіз наукових праць, представлених вище, доцільним є вивчення та узагальнення лінгвомедійних рис англомовного друкованого медіатексту з метою визначити потенції сучасної англійської медіамови.

Мета статті – визначити та охарактеризувати особливості мовного матеріалу сучасного англомовного друкованого тексту новин.

Досліджуючи у функціональному аспекті такі типи текстів масової інформації як новини, інформаційна аналітика, публіцистика та реклама, науковці відзначають саме ті лінгвістичні особливості, що організують текст новин базовим медіатекстом. Представимо деякі з них.

– “Новинні тексти найбільш повно реалізують одну з головних функцій масової комунікації – інформативну, а також одну з головних функцій мови – повідомлення” [1, с. 60].

– “На рівні семантики новинні тексти характеризуються сталою макро- та мікроструктурою, що природним чином відображає тематичну організацію інформаційного потоку” [1, с. 61].

– “... новинні тексти структуруються на основі сталого списку тем ... , які регулярно висвітлюються ЗМІ, являючи собою когнітивну базу масової інформації” [1, с. 61].

– “Важливим елементом семантичної макроструктури є традиційний розподіл новинних текстів на “події у країні” (home news) та “новини з-за кордону” (foreign news), особливості реалізації якого в різних національних ЗМІ відображають культурно-специфічне сприйняття картини світу” [1, с. 61].

– “На рівні мови новинні тексти характеризуються стійкими лінгвостилістичними ознаками. У плані синтагматики – це переваження певних структурних типів словосполучень, помітна роль лексичного способу поєднання, наявність значної кількості клішованих і тематично пов’язаних словосполучень, використання постійних текстоутворюючих елементів, як-то: фраз-зв’язок, посилення на джерела інформації, фраз для введення цитат” [1, с. 61].

– “Новинні тексти мають високий ступінь культуро-ідеологічної модальності, яка виявляється в наступному: по-перше, новинні тексти насичені словами та словосполученнями, що називають реалії та артефакти, оскільки розповідають про конкретні події та обличчя (при цьому “home news”, звичайно, більш культуро-специфічні, ніж “foreign news”); по-друге, новинні тексти характеризуються певною ідеологічною “інтонацією” або “тональністю”, яку розуміють як спосіб інтерпретації інформації, що відображає ту чи іншу систему цінностей та орієнтирів. Ідеологічна модальність може бути виражена як експліцитно: за допомогою виражень оцінки й коментаря, так і імпліцитно: на рівні відбору фактів і визначення новинної цінності події” [1, с. 62].

Матеріал, представлений вище, підкреслює, що англомовний друкований текст новин (новини “news”, новинні бюлетені “news bulletin”, короткі повідомлення інформаційних агенств “news in brief”) є цінним з точки зору своєї лінгвокультурної наповненості. Так, з одного боку, простежуються особливості реалізації та функціонування в ньому мовного матеріалу, а з іншого – репрезентується палітра політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх реалій, до яких залучена Людина XXI століття.

Зазначимо, що вивчення англомовного друкованого тексту новин показало наявність певних закономірностей та “клішованості” під час використання матеріалу кожного з мовних рівнів.

Так, кількісно-якісний аналіз лексики медіатексту даного жанру продемонстрував велику вживаність нових мовних одиниць, тобто неологізмів (поряд з якими також зустрічаються власні назви (топоніми, антропоніми), слова, що відносяться до лексико-граматичного поля множинності, суспільно-політичні терміни, інтернаціональні слова). Зазначимо, що поява неологізмів детермінована комплексом “лінгвальних та екстралінгвальних чинників”, крім того, цей процес пов’язаний “з розгалуженістю мовної системи, з її соціальною і територіальною варіативністю ..., з дією емоційної функції мови” [2, с. 5–6]. Сучасні вітчизняні науковці Ю. Зацний та А. Янков підкреслюють, що подібні “інновації” використовуються не тільки для визначення нового поняття, яке раніше не існувало та не було відоме, а також з метою ввести до сфери використання ті лексичні одиниці, що “існували в мові й раніше, але знаходилися на “периферії” її системи, були обмежені у своєму функціонуванні певними “підмовами” або підсистемами. До таких одиниць належать терміни, професіоналізми, сленгізми, жаргонізми” [2, с. 6].

Неологізми англомовного друкованого тексту новин підпорядковані впливу моделей та правил словотворення сучасної англійської мови – словоскладання, афіксації, конверсії, скорочення, аббревіатури, зміни значення слова та запозичення з інших мов –, але беззаперечним є той факт, що представлені вище традиційні моделі словотворення розширюються оказіональними варіантами.

Більш детально зупинимося на складному слові, або композиті (compound word, composite), що є наслідком продуктивного процесу словотворення в сучасній англійській мові та дуже часто зустрічається в жанрі тексту, який аналізується. Сучасний вітчизняний мовознавець М. Мостовий, цитуючи думку Г. Марчанда, відзначає: “Поєднання двох слів у морфологічно ізольовану одиницю є однією із загальних рис мовного розвитку. Цей принцип зріс на ґрунті людської природної тенденції вбачати в речі річ ідентичну, яка вже існує і, разом з тим, відрізняється від неї” [3, с. 31].

Активними засобами утворення композитів на сторінках англомовного друкованого медіатексту вважаються: поєднання основ або складання (juxtaposition). Найпоширенішими структурними формулами складних іменників можуть вважатися наступні: N1 + N2; Adj + N (перший компонент у даному зразку може бути представлений як прикметником, так і дієприкметником); V + N (перша складова може бути виражена безпосередньо дієслівним компонентом, а також віддієслівною формою, у більшості випадків – дієприкметником); V + Postpositive (постпозиційне слово “ніби умотивовує конверсію, утворюючи врешті складний іменник”); N1 + Conj + N2 [3, с. 36].

Прикметники-композиції складають також певну частину лексики друкованого аналітично-інформативного тексту та вводяться наступними типами: N + Adj; Adj + Ned; N + P II; N + P I; Adj + P I; Adv + P I; Pronoun + P I. Поодинокими випадками прикметників-композицій можна вважати наступні формули змішаного типу: V + Adj; Numeral + Adj; Prefix + N1 + N2; N1 + Conjunction + N2. Словоскладання з метою ввести нове дієслово до канви друкованого тексту не виявилось продуктивним, хоча деякі формули були виявлені: N1 + N2; Adj + N; N + V.

Наведемо приклади складних іменників, прикметників та дієслів: martyrdom operation, life coach, hawala network, dead-line, free-hand, happy medicine, drinking-water, dive-bomb, sleep-in, letdown, take-over, born-digital, press-shy, anti-defamation, (to) DNA fingerprint, (to) black-mail.

Робота з друкованим текстом новин показала, що складання слів одночасно межує і з процесами змінювання, зливання та зникнення складових елементів композицій, тобто відбувається процес спрощення морфологічної структури. Такий шлях утворення нових лексичних одиниць вітається тими, хто готує медійні тексти, бо використання найбільш інформативної частини повної форми дає можливість визначити широковживані поняття сучасності, заощаджуючи об'єм сказаного. Використовуючи скорочення, ми певним чином редукуємо слово. Форма скорочення частини прототипу визначає тип скорочення: кінцеве (апокоп), серединне (синкоп) та початкове (афerez). Наведемо приклади: exes – executive, con – conservative, pro – professional, prefab – prefabricated, perm – permanent, promed – promenade, education – ed, memo – memorandum; cons – conveniences, e'en – even, e'er – ever, ne'er – never, closed caption – closed circuit caption, ecotecture – ecological architecture; copter – helicopter, chute – parachute, cruit – recruit, sample – example, fence – defence, plot – complot.

Крім цих типів скорочення, що зустрічаються в англомовному друкованому тексті новин, на велику увагу заслуговує також і наступний другорядний тип словотвору – бленд, що буває двох типів: адитивний (додавальний) та рестриктивний (обмежувальний). Зазначимо, що даний процес словотвору, “коли основи слів ніби входять одна в іншу ... при цьому збігаються два однакових голосних або приголосних” у сучасному мовознавстві також називають телескопією [3, с. 47]. Наведемо приклади: athlay (athlete + slay), atosive (atrocious + corrosive), bourgetto (bourgeois + ghetto), Googleverse (Google + universe), mistakonomics (mistake + economics), qualoid (quality newspaper + tabloid).

Переходячи до функціонування складових граматики сучасної англійської мови, підкреслимо, що формування певних особливостей друкованого тексту новин на морфосинтаксичному рівні визначається динамічністю, інформативністю та нейтральністю викладання матеріалу в ньому. Зазначимо, що саме в даній групі медійних текстів кількісне співвідношення дієслівних та іменних словосполучень демонструє перевагу першого типу. Значущість дієслівної синтагматики у даному

типі медійного тексту пояснюється тим, що його основна мета – презентувати події, донести інформацію, повідомити про факти, що відбуваються у країні та світі. За таких умов дієслово, не існуючи поза предикацією, “служить способом вираження зв’язку висловлюваного з дійсністю” [1, с. 80]. Продовжуючи вивчення синтагматики дієслова, відзначимо розповсюдженість форм та конструкцій, що створюються на основі пасивного залугу. Саме це й надає можливість зберегти деперсоніфіковані повідомлення, з метою “дистанціювати виробника новинного тексту від його отримувача” [1, с. 80–81]. Як визначають науковці, “заміна активних форм предикації на пасивні дозволяє інакше розставляти політичні й ідеологічні аспекти повідомлення” [1, с. 82].

Наступним варіантом досягнення дистанційованості матеріалу та відтворення нейтральності як основної вимоги до стилю цього типу медіалінгвістичного тексту є використання безособових конструкцій, а також певних кліше типу “it’s informed”, “it’s reported”, “it’s claimed”.

Наведемо приклади. Стаття “Poor students ‘excluded’ from race for top jobs”:

“Students from poor backgrounds are being excluded from the “hour-glass” jobs market after being pushed into taking worthless qualifications at school, according to research published today.

Thousands of young people are unable to compete for highly-skilled graduate positions after being “mis-sold” GCSEs and A-levels in practical subjects, it was claimed. ...

At the same time, more jobs have been created in highly-skilled or unskilled positions, creating an “hourglass economy” in Britain, it was claimed. Since the mid-90s, more than 1m extra people have been employed in professional occupations such as the law and medicine, while the number of skilled tradesmen has dropped by 300,000 – [підкреслено нами Е. А.]” [4].

Стаття “Last Defense at Troubled Reactors: 50 Japanese Workers”:

“The workers are being asked to make escalating – and perhaps existential – sacrifices that so far are being only implicitly acknowledged ... – [підкреслено нами Е. А.]” [5].

Ще однією характерною рисою друкованого інформативного тексту є широке використання синтаксичних сполучень, що складаються з двох, трьох або більше компонентів та становлять складну премодифікацію. Друкований матеріал новин обмежений в обсязі, саме за таких умов за допомогою премодифікації відтворюється “свого роду стискання, концентрація інформації, яка виражається у збільшенні загальної кількості лексичних сполучень, у тому числі й сполучень багатоелементних, на одиницю тексту однакової протяжності” [1, с. 80].

Однією з наступних особливостей англомовного друкованого тексту новин є використання графонів. Зазначимо, що навмисне відхилення від норм орфографії та правил пунктуації у представленому вище типі тексту має на меті продемонструвати важливість події та її достовірність, презентувати ситуацію з певною емотивністю та

експресивністю (аналізуючи англомовний друкований текст новин, підкреслимо, що максимальне посилення емпізи за допомогою графонів простежується в більшості випадків тільки в заголовку до тексту новин. Це пояснюється тим, що такий тип медіатекста не супроводжується коментарем, висловленням особистої або корпоративної думки, оцінки події).

Матеріал, представлений вище, дає можливість зробити певні висновки. Так, Людина ХХІ століття відчуває вплив інформаційних технологій, що робить її не тільки споглядачем, але й фігурантом нестримного процесу змін, розвитку та розширення економічних, політичних, соціальних та освітньо-культурних зв'язків між представниками різних культур. За таких умов відчувається потреба в інформаційному матеріалі, який би використовувався як засіб міжнародного спілкування та співпраці. Саме таким і є англомовний друкований текст новин, робота з яким передбачає вивчення мови як динамічної системи, що, будучи підпорядкованою певним закономірностям та своїй внутрішній логіці, занурюється в потенційну модифікацію всіх її ресурсів, реагує на лінгвокультурні вимоги сучасності.

Література

- 1. Добросклонская Т. Г.** Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ / Т. Г. Добросклонская. – М. : Наука, 2008. – 203 с.
- 2. Зацний Ю. А.** Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 360 с.
- 3. Мостовий М. І.** Лексикологія англійської мови: [підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов] / М. І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
- 4. The Telegraph.** – Access mode : www.telegraph.co.uk.
- 5. The New York Times.** – Access mode : www.nytimes.com.

Ананьян Е.Л. Лінгвістичні особливості англомовного медіатексту (на прикладі сучасного англомовного друкованого тексту новин).

У статті представлено вивчення англомовного друкованого тексту новин як динамічної системи, лінгвістичні ресурси якого підпорядковані певним закономірностям та модифікаціям використання матеріалу кожного з мовних рівнів.

Ключові слова: медіатекст, англомовний друкований текст новин, моделі словотворення, пасивні конструкції, графон.

Ананьян Э.Л. Лингвистические особенности англоязычного медиатекста (на примере англоязычного печатного текста новостей).

В статье представлено изучение англоязычного печатного текста новостей как динамической системы, лингвистические ресурсы которого

подчинены определенным закономерностям и модификациям использования материала каждого из языковых уровней.

Ключевые слова: медиатекст, англоязычный печатный текст новостей, модели словообразования, пассивные конструкции, графон.

Ananyan E.L. Linguistic peculiarities of English-language mediatext (on the example of the English-language printed text of news).

In the article the study of the English-language printed text of news is presented as a dynamic system, the linguistic resources of which are submitted to certain standards and modifications of the use of material each of lingual levels has.

Key words: mediatext, English-language print text of news, models of word-building, passive constructions, graphon.

УДК 81'367.3

Hrytskykh L. B.

**INFLUENCE OF PRAGMATIC TYPE OF A SENTENCE ON
LEXICALIZATION OF SYNTACTIC CONSTRUCTIONS IN THE
ENGLISH LANGUAGE**

The problem of language as a dynamic system is connected with the problem of language units functioning in the utterance. Any system, if viable, cannot remain unchanged, rigid and self-sufficient. The system, as the ordered set of interrelated and interdependent elements, requires the existence of nuclear and peripheral items. Each unit as a part of the language system has a functional orientation that is used for expressing the prototypical functions customary fixed and shown in a large variety of contexts.

However, in modern English with its clearly expressed analytical essence the transformation associated with functional shift of linguistic units often occurs. In a communicative act a linguistic unit can perform atypical, not usual function that leads to changes in its categorical characteristics and pragmatic features. Following Enikeeva S. M. [1, p. 44] we tend to consider the phenomenon of “functional trans-orientation” tendency as one of the leading factors of development and self-perfection of English. Designed to meet the needs of new situational communication in case of their socialization and “usualisation” new functional variants of language units can enrich linguistic system.

Functional trans-orientation may occur to units of the same level of the language system as well as to language elements of different paradigm. As an example of transformation of functional units of the same level we can mention conversion of lexical items, performance of notional words as

functional and vice versa. Functional trans-orientation of diverse linguistic units is also found in affixation of lexical items, morphemes lexicalization, and lexicalization of syntactic units.

This article is devoted to research of reorientation of functional lingual units in Modern English – to lexicalization of syntactic constructions. The goal is to detect and investigate the influence of a pragmatic type of a sentence on this process, to analyze stylistic tasks of new words formed as a result of lexicalization of phrases and sentences.

Beginning from the XIII century compound words such as *pickpocket* (to *pick somebody's pocket*) – formed according to the pattern *verb + noun* (*verb, adverb*) – started to appear in the English language. Both stems in these words were free forms that could exist independently of each other and have their own specific lexical meaning. They were formed as a result of syntactic compression and univerbalization, i.e. transformation of complex syntax (phrases, sentences) into a whole word – univerb, or by analogy with existing samples: *cut-throat, telltale, know-nothing, know-little, killjoy, to white-wash, spend-all, get-there, go-alow, go-fast, turn-penny, dare-devil, break-water, tosspot, turnskin, stay-stomach, hide-and-seek, play-and-see, catch-and-keep, hit-and-run*.

Gradually, more complex structures with transparent former internal links began to appear in the language: *touch-me-not, forget-me-not, pick-me-up, merry-go-round, giddy-go-round, get-at-able, go-as-you-please, happy-go-lucky, stay-at-home, ne'er-do-well, know-it-all*. In modern English, these verbal composites, genetically traced back to the syntactic constructions and represented as lexicalized syntagmas, exist as stable, regularly reproducible units of the vocabulary, which retain synthetic features and have a developed system of meanings that indicates the stability of these lexemes and their derivative relevance.

In addition, in the XIX century it was already recorded that not only different individual functional words but combinations of words and word-phrases could function as prepositional determiners.

For example, in Dickens:

Amidst the general hum of mirth and conversation that ensued there was a little man with a puffy say-nothing-to-me-or-I'll-contradict-you sort of countenance.

In modern English and American press and literature, such lexical units are widespread. Graphically all the words that make up word-phrases are separated by a hyphen in order to show the complex is functioning as a whole, a single word which is used to nominate some reality.

There were some attempts to develop classification of such lexicalized units (O. Jespersen, H. Marchand, Arnold I. V., Akhmanova O. S., Morokhovskaya E. Y., Omelchenko L. P. and others) according to the structure of the unity.

For example, Omelchenko L. P. on the basis of imperative type of lexeme recognized the following productive models: V+N, V+V, V+ and +V, V + Adv [2, p. 35–36].

We aimed at studying the influence of the pragmatic type of a sentence on its lexicalization and at finding regular patterns.

It is known that the pragmatic type of sentence is determined by both structural and situational factors. In the event of lexicalization the factor is the situational context in which a syntactic compound word is used, as a rule the structure of the sentence remains the same, no significant changes are incurred. The analysis of textual material (English and American literature and press of the 19–21 century) suggests that the following pragmatic types of sentences are more frequently lexicalized:

1) greetings:

*And if a girl were young and attractive she had to be **hail-fellow-well-met** with every Tom, Dick and Harry* (Dreiser);

*They haven't saved up for their holiday to be quiet and sedate and cut-off, but to be an **ice-cream-eating**, beer drinking, fish-and-chip scoffing, hey-up-Ted and **well-I'll-be-blowed-if-it-ain't-Bert-again** good-natured crowd* (Sillitoe).

2) questions:

*After that they moved to easier ground and reminisced about kin living and about times long gone, and it was all "**Have you heard anything of?**" and "**When as the last time you saw?**" This left no conversation role for me ...* (Baker, Russell. *The Good Times*, p. 31)

*Basically it was no more than the ancient sport of **what-would-you-do-if-you-had-a-million-dollars?*** (Parker)

*Gazing down the street, he became confused as to the problem beneath the question: was it, **is-it-me-who-called-Binder-a-bastard?** or **is-it-me-prancing-around-on-the-roof?*** (Roth)

3) interrogative sentences with the communicative intentions of calls, are not less frequently represented in the lexicalization:

*Her face had the aristocratic arched nose, aristocratic, **who-the-devil-are-you** grey eyes and cheeks rather long but rather full.* (Lawrence)

*Then he had admitted everything looking the Boss in the eye, with a **what-the-hell-it's-to-you** expression.* (Warren)

4) injunctive sentences (orders and requests, invitations and prohibitions) are relatively frequent in the syntactic structure of complex words. Obviously, conveying of injunctive meanings and their nuances requires exceptional precision and explicitness (the reasons can be both linguistic and extralinguistic, socially conditioned), and the speaker resorts to the extension of the utterance:

*They ain't mean. They buy me everything I want but it's **now-you've-got-it-go-play-with-it**. You've got a roomful of things. **I-got-you-the-book-so-go-read-it**.* (Lee)

*He was wanting Burke because of the influence of this **for-Christ-sake-let's-get-somebody-off-so-me-island-out-of-here**. (Aldridge)*

*... Launch a **do-me-a-favour** speech. (Herlihy)*

*He's got that English, dilettante, **let's-not-commit-ourselves** thing real badly. (Glanville)*

5) warnings in more or less polite forms are also typical of meanings of the constructions under consideration:

*It was a grey untidy halo, surmounting a face that was kind but had at the same time a **no-nonsense-with-me-please** sort of look. (Lawrence)*

*Amidst the general hum of mirth and conversation that ensued there was a little man with a puffy **say-nothing-to-me-or-I'll-contradict-you** sort of countenance. (Dickens)*

*Ever since that **don't-crowd-me-night** he's been jumping through hoops, trying to apologize. (Digest, 2001, February 3)*

A variety of pragmatic types of sentences is represented by the set of other meanings - reproaches, complaints, requests, apologies, etc.:

*Maggie noticed Alan giving her **an I-told-you-so** look, making her feel almost sorry. (Priestley)*

*There is a sort of **Oh-what-a-wicked-world-this-is-and-how-I-wish-I-could-do-to-make-it-better-and-nobler** expression about Montmorency. (Jerome K. Jerome)*

*The people could be made to see it, are beginning to see it, but the **hurra-for-our-dear-Fatherland** people and priests and the fanatics and the timid and the conservative won't see it (Aldington)*

*So they would put away the card table and empty the ash-receivers with many "**Oh, I beg your pardon's**" and "**No, no - I was in your way's**". (Parker)*

*I watched them with tenderness in a queer **bless-you-my-children** way. (Braine)*

In some cases it is very difficult to determine the meaning implicit by the sentence – after all, and author who has created and used this occasional word sometimes cannot precisely define it himself/herself.

See Dickens:

*... There was the same air about them all - a kind of listless, jailbird careless swagger; a vagabondish **who's-afraid** sort of bearing, which is wholly indescribable in words.*

The appearance of structures such as "*a little man with a say-nothing-to-me-or-I'll-contradict you sort of countenance*", "*a stay-at-home man*", "*take-me-prisoners mezzo*", the "*Oh, I beg your pardon's*" and etc. O. Jespersen explains by the fact that "correct, energetic and business English doesn't care much about elegance and decoration, but still worries about the logical sequence and opposes any attempt to constraints on life by strict rules of grammar or vocabulary", although, as a result, this sequence is analytical in nature, and quite typical of the English language [3, p. 58]. However, the existence of such units can be explained not only by the analyticity of the

English language and the desire for economy of language means, but also by a certain stylistic task, which is conditioned by the communicative function of speech.

Speech, oral and written, is a means of communicating and preserving information, as well as a way of emotive-volitional and aesthetic impact. For successful realization of the goals of communication speaker uses the most vivid means of expression, characterized by originality and unpredictability. Following Kubryakova E. S., who writes that “speaking about creation of a new nominative unit, every time we refer to syntax and take from it this or that derivational rule, a model for forming new units. Vocabulary gives us only ready-made items, but everything that is being formed and built needs to address syntax” [4, p. 109], we claim that lexicalization of syntactic units and sentences in particular is an inexhaustible source for this aim. According to the classification of Aznaurova E. S. [5, p. 63] these occasional words can be referred to units of emotive type.

To sum up we should say that lexicalization of different types of sentences is rather a common phenomenon in the English language. It is widely used by many authors to create bright and expressive images, to create comical effect, to make the utterance more vivid and appealing. Interestingly, these occasional units are often used along with simple lexemes, which are the notions of communicative acts, and either supplement or specify one of them, in other words, these lexicalized syntactic constructions occupy their own niche in the paradigm of language. Having analyzes different texts we have come to a conclusion that sentences of imperative, interrogative type and so called interjectional units more frequently undergo lexicalization in an utterance and become a new nominative unit – a word – in a particular content. Meanwhile, we should admit that this problem has not been fully investigated yet and needs further studying.

References

- 1. Enikeeva S. M.** Syncretism of functional trans-orientation of linqual units in the English Language) / S. M. Enikeeva // *Vistnyk SumSU*. – 2006. – № 11(95). – Vol. 2. – P. 43 – 51.
- 2. Omelchenko L. V.** Productive types of composite words in the Modern English Language (on the examples of adjectives and verbs) / L. V. Omelchenko. – Kyyv. : Vyscha schola, 1981. – 144 p.
- 3. Kubryakova E. S.** Nominative aspect of communicative activity // *Language nomination: types of nomination* / A. A. Uphimtseva.. – Moscow : Sience, 1977. – P. 221 – 262.
- 4. Kubryakova E. S.** The theory of nomination and wordbuilding // *Language nomination: types of nomination* / B. A. Serebrennikov. – Moscow. : Science, 1986. – P. 156 – 173.
- 5. Aznaurova E. S.** Stylistic aspect of nomination by word as a functional unit // *Language nomination: types of nomination* / A. A. Uphimtseva. – Moscow : Sience, 1977. – P. 62 – 98.

Грицьких Л.Б. Вплив речень прагматичного типу на процес лексикалізації синтаксичних конструкцій в англійській мові.

В статті розглядається процес лексикалізації синтаксичних конструкцій в сучасній англійській мові. Визначені та проілюстровані типи прагматичних речень, яким притаманна лексикалізація, визначено їх значення та стилістичні функції/

Ключові слова: функціональна транс-орієнтація, лексикалізація фраз та синтаксичних конструкцій, комунікативний акт, лінгвістична система, прагматичний тип, сова-фрази, okazionalizmi.

Грицких Л.Б. Влияние предложений грамматического типа на процесс лексикализации синтаксических конструкций в английском языке.

В статье рассматривается процесс лексикализации синтаксических конструкций в современном английском языке. Определены и проиллюстрированы типы прагматических предложений, которым присуща лексикализация, определено их значение и стилистическая функция.

Ключевые слова: функциональная транс-ориентация, лексикализации фраз и синтаксических конструкций, коммуникативный акт, лингвистическая система, прагматический тип, слова-фразы, okazionalizmy.

Hrytskykh L.B. Influence of pragmatic type of a sentence on lexicalization of syntactic constructions in the English language.

The article deals with the investigation of the process of lexicalization of syntactic constructions in Modern English. Pragmatic types of sentences which undergo lexicalization, their meaning and stylistic functions are distinguished and illustrated.

Key words: functional trans-orientation, lexicalization of phrases and sentences, communicative act, linguistic system, pragmatic type, word-phrase, occasional words.

УДК 811.111'36

Janigová S. (Košice, Slovakia)

PERFORMATIVE ACCOUNT OF ENGLISH CONTRACTS

When dealing with the texts from legal domain, whether for purely linguistic purposes or aiming at their translation, apart from the specific issues of grammar, terminology and style, they need to be studied also in terms of

pragmatics. In this article we have derived from the Austin's speech-act theory (first published in 1962), further developed by John Searle (1969, 1976).

The course of our analysis has been as follows: first a sample of English (British) contracts (length of approximately 50 sentences each) has been compiled and accompanied with a brief genre characteristics, and the basic facets of the Austin's speech-act theory have been outlined. Then we have attempted to identify the illocutionary forces present in the sample texts, and, analyse the formal means used to effect them. The analysis has aimed to point out distinctions between the respective illocutionary forces present in the texts and distinction/overlap of morho/syntactic forms.

Legal texts sampled for the purposes of the present analysis fall within the domain of 'legal subsystem' [1], and, generally, their language may be ranked with the professional subsystem of standard language, or, in Kurzon's terms, 'legal sublanguage of a particular language' [2]. Within this subsystem they may be classified depending on the criterion of choice. In Tomášek's triad [3]: the agent of communication (i.e. writer/speaker), the object of communication (i.e. the content of a legal discourse), and the patient of communication (i.e. the addressee/recipient/reader/hearer of a legal discourse). This roughly corresponds to Biber/Conrad's study of register. i.e. 'a variety associated with a particular situation of use (including particular communicative purposes)' [4].

As for the agent and the patient of communication, contracts are drawn up by individuals, and are intended to govern/apply to individuals aimed to effect a particular communicative function. In Tomášek's classification they are ranked with the same stylistic layer – they apply the law (Tomášek's 'application stylistic layer', i.e. 'stylová vrstva aplikační' [3]).

From the point of view of the object of communication, all our sample texts, are ranked with Private Law, more particularly, with the branch of the Law of Contract, combining substantive as well as procedural sources in their wording. In particular situational contexts their authors are bound to draw up complete texts in a 'genre perspective' [4], employing the branch-specific formal means as well as terminology.

Hence, the results of the present analysis may be viewed from the register perspective – in terms of a particular communicative function to be effected in a particular legal situation via genre-specific formal means.

The term 'performative' is used in the speech-act theory to denote that capacity of a discourse which is directed towards the extra-linguistic reality, i.e. the reality is changed in a certain respect depending on the satisfaction of felicity conditions of a particular speech act (e.g. *I pronounce you husband and wife*, if worded by an official having solemnizing capacity). In such cases 'we do things with words,' to paraphrase Austin's famous title of his Harvard lectures (given in 1955 and first published in 1962), in contrast to simple statement of facts, i.e. constatives (e.g. *London is in England*). The key distinction between constatives and performatives is that the former may be tested by a 'true-or-false' test, while the latter by a 'correct/incorrect' test, and

‘successful/unsuccessful’ or ‘felicity’ test – satisfaction of felicity conditions. The Austin’s theory is based on distinguishing locutionary acts (locution as phonetic and morpho-syntactic conveying of lexical items, act of saying something), illocutionary acts (act of doing something through locution in contrast to pure pronouncing something, speech acts), and perlocutionary acts (effect of illocutionary acts on the addressee). These three levels may be exemplified as follows:

Person 1: He said: “Lend me 5 euros.”... ‘Lend me five euros’ – locution.

Person 1: He asked/begged for lending him the money.... ‘Asking/begging’ – illocutionary force/speech-act function.

Effect on Person 2:...He persuaded me to lend him the money. – perlocutionary effect upon the addressee.

The Austinian theory of speech acts concentrates on the illocutionary aspect and distinguishes 5 general classes of illocutionary forces/speech acts [5]:

1. **Verdictives** (jury findings, assessments, evaluations...)
2. **Exercitives** (exercising powers, applying the law, exerting influence, ordering, prohibiting, appointing to office, voting, warning, giving advice...)
3. **Commissives** (promising, undertaking, assuming liabilities...)
4. **Behavitives** (different functions of social behaviour: apologising, congratulating, recommending, expressing condolence, swearing, cursing...)
5. **Expositives** (replying, proving, admitting, assuming...)

Within the category of exercitives, a distinction was pointed out by Searle [6], between ‘**directives**’ (ordering the addressee to act in a certain way) and ‘**declaratives**’. Searle accounts for a difference between the two of the groups in terms of ‘direction of fit’ (Searle *ibid.*): directives try to influence the conduct of the addressee and thereby change the outer world – their direction of fit is ‘world-to-words’. In the case of declaratives, on the other hand, the direction of fit is bidirectional, i.e. both ‘world-to-words’ (aimed to change the extra-linguistic reality), as well as ‘words-to-world’ (proper formula must be used, and other felicity conditions fulfilled in order that the act may be completed successfully).

As for the contracts, the most frequent illocutionary forces, apart from exercitives, identified in these genres are **commissives**. In Austin’s view, commissives are aimed to bind the parties to behave in a certain way. Contrasting commissives with exercitives and verdictives, we have noticed that commissives are on the line with exercitives rather than verdictives. Commissives and exercitives both result in an establishment of a formal obligation, hence, their perlocutionary effect consists in origination of an obligation, but with the former the agent is identical with the addressee (i.e. parties to a contract create obligations and assume them voluntarily), while with the latter the agent and the addressee are separate entities, and the assumption of the obligation cast is not voluntary, it is accompanied with the

government's enforcement. As to applicable tests, it is only the felicity test that could be employed in respect of the commissives.

From among the performative categories outlined before, the most relevant to contracts seem to be directives and commissives. Directives order and permit the addressee to act in a certain way, while commissives, in terms of Searle [7], commit the speaker to some future course of action. These performative categories share the feature that it is the contractors who determine the scope of their mutual rights and duties, thereby establishing a new legal relationship, on a voluntary basis. From a perlocutionary point of view, they differ in that directives are issued for the benefit of the speaker, while the promises are in the interest of the hearer [8]. With commissives it is the speaker who assumes an obligation:

a) *Upon termination of this Agreement, LESSEE **undertakes** to return the PREMISES which are the subject matter hereof without any court or out-of-court demand notice being necessary,...*

b) *Each party **agrees** that it will take reasonable steps, at least substantially equivalent to the steps it takes to protect its own proprietary information...*

Formally they are indicated by the explicit introductory performatives *undertake, agree* in the impersonal third person singular/plural followed by an infinitive semiclausa (a), or a *that* clause as exemplified in (b) above.

Directives occur generally as grants of rights/permissions (c) and (d), denials of rights/prohibitions (e), or impositions of obligations (f), (g) and (h):

c) *Each party **acknowledges** that Confidential Information (as defined below) may be disclosed to the other party during the course of this License.*

d) *Subject to receipt by Licensor of the Royalty Advance described below, Licensor **hereby grants** to Licensee the exclusive (even as to Licensor) right and license, under Licensor's intellectual and proprietary rights other than Licensor's trademark rights, to create, develop, produce, publish,....*

e) *Licensee **shall not have** the right to sublicense all or any of the rights granted hereunder without the written approval of Licensor.*

f) *Licensee **shall pay** Licensor a base royalty rate of 1.8% of Net Revenue actually received by Licensee from the sale of the Licensed Products created by or on behalf of Licensee.*

g) *Any amendment to or extension of this Agreement **shall be made/must be made** in writing and signed by both Parties hereto.*

h) *The Parties **acknowledge and agree** that all capitalized terms used but not specifically defined herein shall have the same meaning as under the Agreement.*

As can be seen, their form is either explicit: using master introductory performative verbs *acknowledge, grant, acknowledge and agree*, followed either by *that* clause or infinitive semi-clause. The other option is an implicit performative conveyed via deontic modal *shall*. All of the above introductory master performatives, whether directive or commissive in nature, enable

insertion of *hereby*, while its subsequent subordinate clauses containing the content of the particular conditions cannot be subject to a hereby test.

A separate issue worth attention are the rules governing the execution of a contract. For a contract to be legally binding it is necessary that the contractors should express that they are parties to that particular contract (i), executing it as free act and deed (j), with a serious legal intent (k), having proper capacity (l), providing proper consideration (m), confirming the completeness of their agreement (n), and attachment of signatures and seals at the end of the deed (o):

i) This Lease Agreement is made by and between XXX and YYY...

*j) The Parties **acknowledge** the foregoing instrument **to be** their free act and deed.*

k) The present License is intended to create a legally binding relationship between the parties.

*l) Each Party **warrants and represents** that it has the unrestricted right to disclose, exchange or otherwise use the information....*

*m) Witnesseth that in consideration of the mutual covenants and agreements set out below, the parties hereby **agree** as follows:....*

*n) This Agreement **constitutes** the entire and exclusive agreement of the PARTIES and **supersedes** any other previous agreement as well as all the oral or written proposals and any other communications between them which may have been sent prior to the execution of this Agreement.*

*o) In witness whereof, the parties **have executed** this Agreement in two (2) counterparts, each of which shall be deemed to be an original and all of which together shall constitute one and the same instrument, in the City of ..., on November 13th, 2008.*

All of the above are elements without which no contract would be recognized as effective and legally enforceable. In terms of the speech-act theory, these are, basically, the felicity conditions of all of the directives and commissives used in the whole contract. These provisions usually occur as introductory or final provisions, including witness clauses at the very end of the instrument, example (o) above.

As to their form, they resemble constatives (except for (j)), using the present and present perfect tenses. All of these clauses, however, function as implicit performatives as they actually imply the parties' undertaking to be bound by the conditions of the current contract which the parties warrant, hence, they should be ranked with the category of commissives. This special category of implied commissives is thus represented by the constative present of introductory and final contractual provisions in the case of which the performative effect, i.e. the contractors' undertaking to be bound by the particular condition, is implied by the whole contractual context, and these clauses actually convey the felicity conditions of successful execution of the contract.

Our findings arrived at in course of the present study may be summarized as follows:

From among the categories of performatives, contracts are dominated by the exercitives and commissives. They are either introduced by explicit master performative verbs in the indicative present, often in form of frozen binomials, allowing of a *hereby test*, followed by *that* subordinate clauses or infinitive semi-clauses, or without explicit performatives, i.e. they are implied by deontic modals, e.g. *shall*. In contracts, exercitives occur as directives, with the exception of introductory and final clauses containing declarations as to felicity conditions of successful execution of the contract itself which, may, however, be interpreted as implied commissives taking the form of the indicative present or present perfect. Where they are not introduced by any master performatives, such as the *parties warrant and represent*, they formally resemble constatives. Thus, there has been identified an overlap of the form of the indicative present/deontic *shall*, as to its performative interpretation which is either completely context-dependent or the proper performative reading is facilitated by the employment of introductory master performatives.

References

- 1. Knapp V.** Právo a informace / V. Knapp. – Praha : Academia, 1988.
- 2. Kurzon D.** Language of the Law and Legal Language / D. Kurzon. // Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines. – Philadelphia : Claredon, 1989.
- 3. Tomášek M.** Překlad v právní praxi / M. Tomášek. – Praha : Linde Praha, 1998.
- 4. Biber D.** Register, Genre and Style / D. Biber, S. Conrad. – Cambridge : CUP, 2009.
- 5. Austin J. L.** Jak udělat něco slovy (How to do things with words) / J. L. Austin. – Praha : Filosofia, 2000.
- 6. Searle J.** Speech acts / J. Searle. – Cambridge : Cambridge University Press, 1969.
- 7. Searle J.** A classification of illocutionary acts / J. Searle // Language in Society – Vol. 5. – 1976. – P.1 – 23.
- 8. Blom B.** Analysis of Regulative Speech Acts in English Contracts – Qualitative and Quantitative Methods / B. Blom, A. Trosborg // Hermes, Journal of Linguistics 1992.– № 9. – P 83 – 111.
- 9. Dušková L.** Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny / L. Dušková. – Praha : Academia, 1988.
- 10. Fotion N.** Master Speech Acts / N. Fotion // The Philosophical Quarterly. – Vol. 21. – Universtiy of At. Andrews, 1971.
- 11. Greenbaum S.** A Student's Grammar of the English Language / S. Greenbaum, R. Quirk. – London : Longman, 1990.
- 12. Mellinkoff D.** The Language of the Law / D. Melnikoff. – Boston/Toronto : Little, Brown and Company, 1963.

Янігова С. Перформативне значення англійських контрактів.

Стаття зосереджує увагу на значенні англійських контрактів (Британський англійський) відносно перформативних цілей які переслідує інформаційний агент щодо одержувача (прагматичний аспект). Модель англійських контрактів стала предметом аналізу у світі теорії мовних актів Остіна для визначення їх перформативних функцій и граматичних форм.

Ключові слова: теорія мовних актів Остіна, перформативи, констативи, мовний зворот, спонукальне висловлювання, емоційне висловлювання.

Янигова С. Перформативное значение английских договоров.

Статья сфокусирована на значении английских договоров (Британский английский) относительно перформативных целей, которые преследует информационный агент по отношению к получателю (прагматический аспект). Модель английских договоров стала предметом анализа в свете теории речевых актов Остина для определения их перформативных функций и грамматических форм.

Ключевые слова: теория речевых актов Остина, перформативы, констативы, оборот речи, побудительное высказывание, эмоциональное высказывание.

Janigová S. Performative account of English contracts.

This article focuses on the account of English contracts (British English) in respect of the performative aims pursued by the agent of communication toward the recipient (pragmatic aspect). A sample of English contracts has been subject to analysis in the light of the Austin's theory of speech acts to identify the performative functions and the grammatical forms employed to effect them.

Key words: Austin's theory of speech acts, performatives, constatives, locution, illocution, perlocution.

УДК 811.112.2'25(075)

Kasjonnova A. J., Litwinowa M. M.

**BESONDERHEITEN DER WIEDERGABE VON DEUTSCHEN
PERSONENBEZEICHNUNGEN IN UKRAINISCHER ÜBERSETZUNG**

Eine der aktuellsten Richtungen der modernen Linguistik ist ohne Zweifel die Genderrichtung, die sich auf Geschlechtsprobleme auf verschiedenen Sprachebenen bezieht. In den Sprachwissenschaften von vielen europäischen Sprachen werden komplexe Analysen von Nominalsystemen in der Genderhinsicht, Untersuchungen betreffs Sprachverhaltens von Frauen und Männern gemacht, verschiedenartige sozio- und psycholinguistische Forschungen durchgeführt, die über die Grenzen der Linguistik im eigentlichen Sinne herausgehen und interdisziplinär sind.

Die Genderthematik bleibt nicht unbemerkt auch im Lichte der ukrainischen Übersetzungslehre, einer relativ neuen linguistischen Disziplin.

Beispiele aus den unter dem Blickwinkel der Genderlinguistik schon untersuchten Übersetzungen bestätigen, wie wichtig es ist, Genderaspekte in der Übersetzungstheorie zu berücksichtigen. **Die Aktualität** der Forschungen an der Grenze der Übersetzungslehre und Genderlinguistik ergibt sich daraus, dass die Genderforschungen in der ukrainischen Übersetzungslehre fast nicht vorhanden sind, es besteht jedoch eine dringende Notwendigkeit, verschiedene Genderaspekte des Übersetzens zu untersuchen und u.a. an der Herausbildung der Genderkultur des Übersetzers zu arbeiten [1; 2, s. 38].

In diesem Artikel konzentrieren wir uns im Rahmen der oben genannten Forschungen auf deutsche feminine und maskuline Berufs- und Tätigkeitspersonenbezeichnungen (im Folgenden BuTPB) und deren Übersetzung ins Ukrainische. **Das Ziel** der Abhandlung ist die Besonderheiten der Wiedergabe von diesen lexikalischen Einheiten (nach der ukrainischen Terminologie „gendermarkierten Einheiten“) festzustellen. **Die Aufgaben** sind: deutsche BuTPB meistens aus Texten des öffentlichen Verkehrs im Bezug auf ihre lexikalische Bedeutung, Wortbildung und Wortgebrauch zu analysieren; Gemeinsamkeiten und Verschiedenheiten zwischen den entsprechenden Nominalsystemen im Deutschen und Ukrainischen festzustellen; Varianten der Wiedergabe von den Personenbezeichnungen im Ukrainischen aufzufinden.

Die Teildisziplin Genderlinguistik ist eigentlich eine Abzweigung der Gender Studies, also Geschlechtsforschungen, einer Forschungsrichtung, die zuerst in den USA am Ende der 1960er Jahre entstand. Sie fand dann auch in Deutschland Anerkennung und begann, sich aktiv zu entwickeln im Rahmen der sogenannten neuen Frauenbewegung. Das Ziel der Feministinnen der neuen Frauenbewegung war es, gegen die gesellschaftliche Unterdrückung von Frauen in allen möglichen Bereichen, und auch in der Sprache, zu protestieren [3]. Bald geschah die Institutionalisierung der feministischen Forschungen auf verschiedenen Gebieten und auch in der Sprachwissenschaft.

Die Bahnbrecherinnen dieser neuen Studienrichtung waren Senta Trömel-Plötz und Luise F. Pusch. Es wurden (und werden auch heute) verschiedenartige psycho- und soziolinguistische Forschungen durchgeführt. 1993 wurden von der Deutschen UNESCO-Kommission „Eine Sprache für beide Geschlechter: Richtlinien für einen nicht-sexistischen Sprachgebrauch“ herausgegeben (Verfasserschaft von Marlis Hellinger und Christine Bierbach). Mit der Problematik der feministischen Linguistik im deutschsprachigen Raum beschäftigen sich außer den obengenannten Forscherinnen auch solche WissenschaftlerInnen, wie Britta Hufeisen, Ullrich Janovski [4], Ingrid Samel, Peter Braun, Gisela Klann-Delius [5], Helga Kotthoff und viele andere.

Ab 1980er Jahre beobachtet man den Anstieg des Interesses zu den Genderproblemen auch in den osteuropäischen Ländern, unter anderem in der Ukraine. Die ersten regelmäßigen Genderforschungen in der ukrainischen Linguistik entstanden erst am Ende der 1980er und am Beginn der 1990er. Und schon in der Mitte der 1990er begannen sie, sich so aktiv zu entwickeln, dass die WissenschaftlerInnen heute die Entstehung einer neuen Teildisziplin

der ukrainischen Sprachwissenschaft, der sog. „linguistischen Genderologie“ oder Genderlinguistik, feststellen [1; 6]. Es werden verschiedenartige soziolinguistische Forschungen, Seminare für diese Problematik, auch Konferenzen durchgeführt. Auf den Materialien der ukrainischen, russischen und fremdsprachigen Philologien befassen sich mit Genderforschungen J. Pusyrenko [2], L. Stawyzka [6], M. Dmytrijewa [1], O. Goroschko, M. Holod, T. Hundorowa, V. Ageewa, L. Synelnykowa, I. Magryzka.

Der zentrale Begriff der Genderlinguistik „Gender“ (vom englischen *gender*) wurde 1968 zuerst in die sozialen Wissenschaften und bald auch in die Linguistik eingeführt zur Bezeichnung des sozialen oder psychologischen Geschlechts einer Person, das sich im Prozess der sozialen, kulturellen und sprachlichen Tätigkeit der Person formiert im Unterschied zu ihrem biologischen Geschlecht (Sexus) [2, s. 36]. Die Genderlinguistik untersucht sowohl in der deutschen, als auch in der ukrainischen Sprachwissenschaft die Sprache in zwei Hauptaspekten: 1) Verhältnisse zwischen der Sprachstruktur und den Geschlechtern (Anredeformen, Personenbezeichnung u.a.) und die Aufspürung der Mechanismen von der Diskriminierung von Frauen in der Sprache; 2) die Analyse des Gesprächsverhaltens von Frauen und Männern (Wortschatz, bevorzugte grammatische Konstruktionen bei Frauen und Männern usw.) [3; 2, s. 37]. Der erste Aspekt wird von der feministischen Linguistik untersucht, die eigentlich eine Richtung von der Genderlinguistik ist. Die letztere befasste sich mit einem breiteren Kreis der Fragen (dazu s. [1]).

Nach der Ansicht der ForscherInnen gehört die Kategorie der Person zu den zentralen Kategorien sowohl im System der Hochsprache, als auch in ihren funktional-stilistischen Subsystemen. BuTPB heben sich aus der ganzen Gesamtheit von Personenbezeichnungen dadurch hervor, dass sie die Menschen nach ihrem wichtigen sozialen Merkmal – nach ihrer Stelle in der gesellschaftlichen Produktion benennen. Wenn wir das jeweilige Nominalsystem in verschiedenen Sprachen vergleichen, lässt es sich bemerken, dass die Herausbildung von gerade diesem System stark durch soziale Prozesse geprägt wird. Die neue Frauenbewegung in Deutschland hat dazu beigetragen, dass man in ziemlich kurzer Zeit anfang, auch neugebildete feminine Personenbezeichnungen auf verschiedenen Kommunikationsebenen und in verschiedenen Funktionalstilen sehr aktiv zu verwenden, was im heutigen Deutschen auch der Fall ist. Immer wenn die Rede über Frau/Frauen ist, werden feminine BuTPB gebraucht (z.B. nur *Ärztin* oder *Professorin*, wenn der jeweilige Posten von einer Frau bekleidet wird). Oft wenn es um beide weibliche und männliche Referenten geht, gebraucht man sowohl maskuline, als auch feminine Personenbezeichnungen: *unsere Kolleginnen und Kollegen, jede Teilnehmerin bzw. jeder Teilnehmer*; Anreden etwa: *Liebe Leserinnen und Leser! Liebe Kundin, lieber Kunde!*; auch in Titeln von Organisationen, Programmen: *EU-Programm „Europa für Bürgerinnen und Bürger“*. Dabei ist es bemerkenswert, dass die femininen BuTPB meistens an der ersten Stelle stehen.

Im Ukrainischen gelten feminine und maskuline Personenbezeichnungen als die aktivste und dynamischste lexikalische Kategorie [7, s. 62]. Jedoch obwohl feminine BuTPB immer aktiver im ukrainischen Sprachraum gebraucht werden, stellt M. Brus das Funktionieren der femininen BuTPB überwiegend in dem umgangssprachlichen, belletristischen und publizistischen Stil als stilistisch markierter Einheiten mit umgangssprachlicher Schattierung in Bedeutung fest. Z.B. werden die BuTPB etwa *лікарка, авторка, директорка, прим'єрка* immer häufiger im ukrainischen Sprachraum verwendet (sie wurden in Sendungen von dem Ersten Kanal des Ukrainischen Radios, Fernsehkanälen 1+1, Інтер, ICTV usw. fixiert), selbst wenn derartige BuTPB noch nicht von der Mehrheit der Sprecher, und nicht zuletzt von den Frauen, akzeptiert werden. Außerdem ungeachtet der Tatsache, dass ukrainische feminine BuTPB in den lexikographischen Quellen bis dahin inkonsequent fixiert werden, bestimmt Brus allmähliches Bringen von denen auf die Ebene der allgemeingebräuchlichen stilistisch neutralen lexikalischen Einheiten als eine der wichtigsten Entwicklungstendenzen dieses Nominalsystems [7, s. 62]. Die hier genannten sozialen und sprachlichen Faktoren lassen bedeutende Verschiedenheiten zwischen den Genderverhältnissen und Genderweltbildern in der deutschen und ukrainischen Gesellschaft konstatieren, was bei Übersetzen kaum unterschätzt werden darf.

Im Deutschen lassen sich in der Hinsicht der vorliegenden Untersuchung folgende Wortbildungs- und Wortgebrauchsmöglichkeiten unterscheiden: (1) Movierung – die Ableitung weiblicher Personenbezeichnungen von den entsprechenden männlichen mittels Suffix, seltener umgekehrt: *der Arzt* → *die Ärztin*; *die Witwe* → *der Witwer*; (2) Komposita mit den Suffixoiden *-kraft* (auch *-fachkraft*), *-person*, *-mitglied* (für Plural: *-kräfte*, *-personen*, *-mitglieder*, *-leute*, *-personal*): *die Lehrerin/der Lehrer* → *die Lehrperson*; *die Büroangestellte/der Büroangestellte* → *die Bürokraft*; *die Krankenschwestern/die Krankenpfleger* → *das Krankenpflegepersonal*; (3) Substantivierte Adjektive und Partizipien: *die berufstätigen Menschen* → *berufstätig* → *die/der Berufstätige* – *die Berufstätigen*; *die Menschen, die bei einer Firma angestellt worden sind* → *angestellt* → *die/der Angestellte* – *die Angestellten*; (4) Attributive geschlechtliche Spezifikation: *der weibliche Ingenieur*; *der weibliche Lehrer*. Movierung (1) ist als Wortbildungsart am meistens verbreitet, *-in* ist das produktivste Suffix (weitere Suffixe sind *-euse*, *-esse*: *Friseur*, *Stewardesse*, und auch Suffixoid *-frau*: *Kaufmann* → *Kauffrau*). BuTPB aus den Gruppen (2) und (3) gelten als Möglichkeiten, Personen im Singular neutral zu beschreiben [3]. Die sog. attributive geschlechtliche Spezifikation lässt sich nur selten treffen.

Was die ukrainische Sprache angeht, so bleibt nach den Beobachtungen der WissenschaftlerInnen ([2], [7], [8]) Suffigierung die wichtigste Wortbildungsart für Einheiten dieser Kategorie. Am produktivsten sind die Suffixe *-к-а* (*-анк-а*, *-янк-а*, *-енк-а*, *-енк-а*, *-івк-а*): *абсолютист* –

абсолютистка, прем'єр – прем'єрка, варвар – варварка; -иц-я (-лиц-я, -ниц-я, -чиц-я, -щиц-я): начальник – начальниця, робітник – робітниця. Die Suffixe *-ин-я (-ен-я)* kommen bedeutend seltener vor (*богиня, берегиня, господиня, німкеня, туркеня*) und werden (wenn sie keine Nationalzugehörigkeit bezeichnen) meistens in poetischen und prosaischen Werken zur Schaffung einer gehoben-feierlichen Schattierung verwendet [8]. Doch lassen sich in der letzten Zeit immer häufiger Neubildungen etwa *шефіня, філологиня, продавчиня* hören, was Steigerung der Produktivität der jeweiligen Suffixe beweist. Die Wörter, die meistens aus dem Französischen abgeleitet werden, sind mit Hilfe der Suffixe *-ес-а, -ис-а* gebildet: *стюардеса, поетеса, директриса, лектриса* usw. Komposita kommen unter den ukrainischen Personenbezeichnungen sehr selten vor, meistens mit der Komponente *жінка*, die zu maskuliner Personenbezeichnungen angeschlossen wird: *жінка-політик, жінка-пілот, президент-жінка* oder etwa *студентка-відмінниця, письменниця-постмодерністка*, und auch solche, die stark von Fremdsprachen beeinflusst sind: *тон-модель, фотомодель, шоу-зірка* u.a. [7, s. 63]. Substantivierte Adjektive oder Partizipien sind auch selten zu treffen, da sie im Ukrainischen überhaupt nicht verbreitet sind (*черговий/чергова, потерпілий/потерпіла, підозрюваний/підозрювана*).

Movierte БуТРВ (1) werden in vielen Fällen auch durch movierte Entsprechungen wiedergegeben: *Arzt – Ärztin → лікар – лікарка; Witwe – Witwer → вдовиця – вдовець; Kindergärtnerin → вихователька (у дитячому садочку); Stenotypistin → стенографістка; Geburtshelfer – Geburtshelferin → акушер – акушерка.* Bei der Wiedergabe von Komposita (2) soll darauf geachtet werden, dass im Deutschen die Komposita mit den Suffixoiden *–kraft, –person –mitglied* und *–kräfte, –personen, –mitglieder* als eine Möglichkeit gelten, Person/Personen neutral zu beschreiben, was kaum in ukrainischer Übersetzung bewahrt werden kann: während der Sprecher im Deutschen durch das Wort *die Lehrperson* das Geschlecht der Person nicht explizit macht, wird im Ukrainischen sicher einfach das generische Maskulinum (siehe unten) *викладач* verwendet. Was die Bezeichnung *Mitglied* (z.B. *Vereinsmitglied*) angeht, so gibt hier das Ukrainische sogar mehr Möglichkeiten, als das Deutsche: im ukrainischen Sprachraum wird immer häufiger das movierte *членкиня* verwendet (auch in Sendungen von ukrainischen Rundfunk- und Fernsehkanälen fixiert), das bei Übersetzung absichtlich zur Hervorhebung des Geschlechtes des Referenten benutzt werden kann. Pluralische Komposita werden bei Übersetzung meistens durch Wortgruppen mit den Komponenten *штат, персонал* u. Ä. wiedergegeben: *die Lehrkräfte → викладачі кафедри, викладацький склад; die Bürokräfte → персонал працівників офісу (бюро); die Fachkraft für Bankwesen → службовці банку, штат банківських службовців* (m. das generische Maskulinum). Substantivierte Adjektive und Partizipien (3) werden bei weitem nicht immer durch analogische grammatische Konstruktionen im Ukrainischen wiedergegeben. Dabei soll auch die Tatsache in Betracht

genommen werden, dass im Ukrainischen bedeutend weniger aktiver Partizipien gibt im Vergleich zum Russischen und dass eine Lehnübersetzung aus dem Russischen etwa *написавший цей лист* den grammatischen Normen des Ukrainischen widerspricht und dieser Ausdruck folgenderweise aussehen soll: *той, що написав цей лист*. Analogische deutsche Konstruktionen sollen also auf die folgende Weise übersetzt werden: *die/der Berufstätige – die Berufstätigen* → *та/той, що працює, (seltener) зайнята/зайнятий – ті, що працюють (працюючі), зайняті (на ринку праці)*; *die/der Angestellte – die Angestellten* → *службовка/службовець – службовці* (m. das generisches Maskulinum). Attributive geschlechtliche Spezifikation (4) ist für das Ukrainische überhaupt nicht typisch und solche Ausdrücke werden durch movierte Personenbezeichnungen oder durch Komposita wiedergegeben: *der weibliche Ingenieur* → *інженерка, жінка-інженер*; *der weibliche Lehrer* → *викладачка, жінка-викладач*.

Interessant für unsere Untersuchung sind die Erscheinungen des generischen Maskulinums und des Splittings. Unter dem generischen Maskulinum werden Formen maskuliner Nomina und Pronomina verstanden, die sich auf Personen mit unbekanntem Geschlecht beziehen, bei denen das Geschlecht der Personen nicht relevant ist, mit denen männliche und weibliche Personen gemeint sind oder mit denen eine verallgemeinernde Aussage gemacht werden soll [5, s. 26.]. Z.B. *Diese Sendung wird dem Zuschauer gefallen. Jeder, der raucht, kann einen früheren Tod erleiden*. Solche Formen (im Singular und Plural) lassen sich im Ukrainischen, wo die Positionen des männlichen Weltbildes bis dahin sehr stark vertreten sind, häufiger treffen (*студенти філологічного факультету*) im Vergleich zu dem heutigen Deutschen, wo diese Form von der feministischen Linguistik aktiv kritisiert wird [4; 3]. So werden solche Bezeichnungen auch mit dem generischen Maskulinum wiedergegeben (meistens im Plural): *Ця передача сподобається глядачеві / глядачам. Кожен, хто курить, може померти в ранньому віці. / Курці помирають рано*.

Da aus der Sicht der feministischen LinguistInnen das generische Maskulinum Züge des Sexismus trägt, hat sich in den letzten Jahrzehnten im deutschsprachigen Raum das sog. Splitting, d.h. Beidnennung durchgesetzt, bei der sowohl Frauen, als auch Männer unmissverständlich benannt werden: *Besucherinnen und Besucher, Schülerinnen und Schüler*. Solche Formen (auch verkürzte Varianten etwa mit Schrägstrich *die Lehrerin/der Lehrer; die/der Lehrer/in; die Lehrerinnen/die Lehrer*; mit Klammern: *Lehrer(in) (ohne Artikel); die Lehrer(innen)*; mit dem sog. Binnen-I: *die/der LehrerIn; die LehrerInnen*) sind sehr oft in Texten des öffentlichen Verkehrs (Dokumentation, Gesetzgebung, Stellenanzeigen usw.) zu treffen.

Das generische Maskulinum wird aber oft bei der Wiedergabe vom deutschen Splitting verwendet, da die Beidnennung im ukrainischen Sprachraum selten verwendet wird. Denn solche Formen werden bis dahin als unökonomisch und zu umfangreich wahrgenommen. Deswegen würden solche Beidnennungen wie *alle Teilnehmerinnen und Teilnehmer, liebe Kundin*,

lieber Kunde, jeder Kandidat bzw. jede Kandidatin jeweils so wiedergegeben: усі учасники, шановний клієнте (шановні клієнти), кожен кандидат.

Jeder Übersetzer bzw. jede Übersetzerin wählt gewiss selbst eine Strategie für Übersetzung von Personenbezeichnungen. Unserer Meinung nach hängt es von den persönlichen Eigenschaften und Einstellungen des Übersetzenden, nicht zuletzt von seiner/ihrer eigenen Genderidentität ab und auch von der Informiertheit im Bezug auf dieses Thema. Wenn sich der/die Übersetzende in den Entwicklungstendenzen der heutigen deutschen und ukrainischen Sprachen, die eigentlich Entwicklungstendenzen der jeweiligen Gesellschaften widerspiegeln, auskennt und bei der Arbeit sie berücksichtigt, ist er/sie im Stande „die goldene Mitte“ zu finden. Von unserem Standpunkt aus ist es aber auch wichtig, diese Entwicklungstendenzen in der Ausgangssprache, dem/der Lesenden der Übersetzung zu zeigen, jedoch ohne die Übersetzung zu beschweren. In unserem Fall heißt es, wenn es für den Autor oder die Autorin des Originals wesentlich ist, sowohl Männer, als auch Frauen zu nennen, soll es vielleicht auch in Übersetzung wiedergegeben werden? (Die Verfasserin des vorliegenden Artikels würde z.B. den Titel, der oben angeführt worden ist, *EU-Programm „Europa für Bürgerinnen und Bürger“* gerne als *Програма ЄС «Європа для громадянок та громадян»* übersetzen). Aus unserer Ansicht kann es außerdem zur Veränderung der entsprechenden Situation in dem ukrainischen Sprachraum einigermaßen beitragen. Dabei sollen natürlich die stilistischen Eigenschaften des jeweiligen Textes berücksichtigt werden. Deshalb sollen weitere Forschungen auf diesem Gebiet auf Materialien von einzelnen Texten verschiedener Funktionalstile und deren Übersetzungen durchgeführt werden, so dass es bestimmte Konventionen ausgearbeitet werden können, die unter anderem zur Entwicklung der Genderkultur des Übersetzers beitragen würden.

Literatur

- 1. Дмитрієва М.** Гендерні дослідження в мовознавстві [Електронний ресурс] / М. Дмитрієва. – Режим доступу до ст. : http://linguist.de.co.ua/publications/2005/01/13/xmas_28.html.
- 2. Пузиренко Я. В.** До проблеми номінації осіб жіночої статі в українській мові (гендерний аспект) / Я. В. Пузиренко // Наукові записки НаУКМА. –Т. 18. – К. : 2001. – С. 36 – 42.
- 3. Feministische vs. strukturalistische Linguistik** [Електронний ресурс] – Режим доступу до ст. : http://www.uni-leipzig.de/~burr/Gender/teaching/Italian/2006_2007/Hagert.pdf.
- 4. „Das Weib soll schweigen...“.** Beiträge zur linguistischen Frauenforschung / Britta Hufeisen (Hrsg.) – Frankfurt am Main; Berlin; New York; Paris; Wien: Lang, 1993.
- 5. Klann-Delius G.** Sprache und Geschlecht. Eine Einführung / Gisela Klann-Delius. – Stuttgart : Weimar, 2005.
- 6. Ставицька Л.** Актуальні проблеми сучасної української гендерної лінгвістики [Електронний ресурс] / Л. Ставицька – Режим доступу до ст. : http://linguist.de.co.ua/seminar/2003/12/18/sem01_01_6.html.
- 7. Брус М.**

Фемінативи української мови в переплетенні давніх і сучасних тенденцій / М. Брус // Вісник Львів. ун-ту, Сер. філол. – 2009. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 61 – 69. **8. Семенюк С.** Формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові : : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / С. Семенюк. – Запоріжжя, 2000. – 20 с.

Казьоннова А.Ю., Літвінова М.М. Особливості передачі німецьких номінацій осіб в українському перекладі.

У пропонованій статті у світлі гендерної лінгвістики аналізуються німецькі номінації осіб жіночої та чоловічої статі на позначення професії та роду діяльності та їхні переклади в українській мові.

Ключові слова: гендерна лінгвістика, номінація осіб, словотвір, слововжиток.

Казьоннова А.Ю., Литвинова М.М. Особенности передачи немецких номинаций лиц в украинском переводе.

В предложенной статье в свете гендерной лингвистики анализируются немецкие номинации лиц женского и мужского пола по профессии и роду деятельности и их переводы на украинский язык.

Ключевые слова: гендерная лингвистика, номинация лиц, словообразование, словоупотребление.

Kazyonnova A.Y., Litvinova M.M. Peculiarities of translation of German personal nominations into Ukrainian.

The present article analyzes German female and male nominations designating professions and occupations and their translations into Ukrainian in view of the gender linguistics.

Key words: gender linguistics, person nomination, word building, word usage.

УДК 811.111'371

Кіреєнко К. В.

НУМЕРОЛОГІЧНА СИМВОЛІКА АНГЛІЙСЬКИХ ЛЮБОВНИХ ЗАМОВЛЯНЬ

Числа у складі міфопоетичних систем належать до найбільш розповсюджених класів знаків, орієнтованих на кількісно-якісну оцінку. В архаїчних суспільствах числа були атрибутами сакральних ситуацій та елементом ритуально-обрядової практики, оскільки числовий код відтворює образ світу та може бути засобом його періодичного

відновлення в циклічній схемі розвитку [1, т. 2, с. 629]. Міфологізація чисел пов'язана в тому числі з неспроможністю давньої людини відділити числове значення від значення референта [2, с. 11]. Властивість чисел виконувати функцію орієнтації та «космізації Всесвіту» [1, т. 2, с. 630] обумовлює їхню поширеність у сакральних текстах, зокрема у замовляннях.

Замовляння – чи не найдавніший вид народної духовної культури, пов'язаний з дохристиянськими віруваннями, з міфологією, обрядовими магічними діями, а також з вірою у чарівну силу слова і ритму. Дослідження замовлянь є складною проблемою з кількох причин. По-перше, вони становлять найдавніший пласт словесності народу. Тому тексти, які дійшли до нас, значно деформовані. По-друге, їх езотеричність (таємничість, своєрідний код) та сакральність (священність) стали перешкодою у їх фіксуванні та записуванні. Таємниця чарівної народної магії суворо охоронялася неписаними законами; розголошення її могло спричинити до великого лиха, тяжкого покарання, оскільки світ цей особливий, пов'язаний з надприродними силами. По-третє, навіть з текстів, що дійшли до нас, зрозуміло, що словесне їх виголошення супроводжувалося певними діями чи символічними зображеннями, імітуваннями прикликуваної сили.

Дослідження англійських замовлянь реалізовувалося у кількох напрямках: реконструкції первинного ритуально-міфологічного змісту замовлянь (Л. Е. Гарнер, Ф. Грендон, Дж. Греттен, Е. Доббі, Ч. Зінгер, М. Кемерон, О. Кокейн, Г. Стормз, Л. Уестон, А. Фолі та ін.); їхньої семантики та синтактики (А. Беттс, С. Гауер, Ф. Голтон, А. Дукерт, М. Нельсон, Г. Чікерінг); зв'язку з медичною практикою (А. ван Аредалл, М. Кемерон, О. Кокейн, М. Лівінгстоун).

Замовляння були протягом багатьох століть «серцевинною святинею язичницького світогляду та життєвого укладу» [3, с. 8]. У них перед нами постає найархаїчніший шар язичницької свідомості та язичницької культури. У замовляннях відбивається єдність зі світом природи, що втрачено сучасною людиною. Пропонована розвідка є частиною комплексного лінгвістичного дослідження і має на меті простежити відображення архаїчних уявлень, сакралізації знань, у тому числі й міфологізації чисел, у свідомості ворожбитів англійської магічної традиції. Матеріалом аналізу послужили тексти збірок англійських замовлянь «*Encyclopedia of Spells*», «*The Ultimate Book of Spells*», «*Faery Magick: Spells, Potions, and Lore from the Earth Spirits*» [4; 5; 6].

Для текстів замовлянь загалом характерні наступні риси: насиченість нумерологічними елементами; їхня значущість в утворенні організуючих синтаксичних схем сакральних текстів; нерелевантність для давньоанглійського сакруму чисел 6, 8, 10, 12 та великих чисел; низька частотність уживання міфологічно знакових чисел 1, 9; висока частотність чисел 2, 3, 4, 5, 7. До вербалізаторів чисел відносимо пряму вербалізацію (*use 7 candles* [4, с. 105]; *say person's name 3 times* [5, с. 259])

та синтактико-стилістичну вербалізацію, тобто зумисне використання у повторах, перифразах, переліченнях (*Lover, lover, come to me* [5, с. 255]; *Goddess of love, Goddess of desire, Bring to me fidelity* [5, с. 265]).

Невисока частотність вживання **числа 1** умотивована тяжінням міфологічного мислення до плюралізму. За даними міфологічних словників, у найбільш давніх текстах число 1 майже не зустрічається, «оскільки значення цілісності та єдності може бути притаманне лише таким сутностям, як бог чи космос» [1, Т. 2, с. 630]. Число 1 в окультизмі є символом Сонця, Початку, першопоштовху, першопричини [7, с. 44].

Число 2 символізує собою пару, двоїстість, контраст, вічну боротьбу двох протилежних начал й антагонізм між ними: активним та пасивним, чоловічим та жіночим, світлом та темрявою, добром та злом, теплом та холодом, життям та смертю (*Every night and midnight of your life* [6, с. 121]). Часто двійку зображували у вигляді серпу – символу Місяця. Іншим графічним символом числа 2 в окультизмі є так званий «сонячний хрест» чи *stauros*, який символізує продуктивність – процес запліднення вертикальною рисою (активним, чоловічим началом – *phallus*) горизонтальною рисою (пасивності, жіночого, матеріального начала – *cteis*). Таким чином, число 2 у широкому сенсі – це символ продуктивності [7, с. 50 – 55]. Він вказує на наявність двох рівних й взаємопротилежних за напрямком сил:

Know I move to you

As you move to me.

As I think of you,

Think also of me.

As I call your name,

Call me to you.

Come to me in love [5, с. 259].

Число 3 у міфі виступає як образ абсолютної досконалості, як основна константа міфопоетичного макрокосму [1, Т. 2, с. 630]. Символізм числа 3 вкорінений в універсальних феноменах природного та конструйованого людиною світу – початок, середина, кінець; народження, життя, смерть; небо, земля, море; право, середина, ліво та ін. Це символ існування Світів у трьох планах (фізичному, психічному, духовному) або Явь (світ явлений), Навь (світ неявлений), Правь (світ законів); троїстої природи Універсума (Небо, Земля, Людина). Триєдиним є Світове дерево (корінь, стовбур, крона); з трьох частин – минулого, теперішнього, майбутнього – складається темпоральна вісь. Цій часопросторовій моделі підпорядковані всі міфологічні системи і новітні квазі-міфології [8, с. 221]. В християнській міфології трійка виступає як універсальний знак-символ досконалості, різноманіття, росту; як символ єдності тіла, душі та розуму; у якості троїстої іпостасі Божественного (Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Святий Дух); Ангел-Спокусник, Людина, Ангел-Рятівник [7, с. 64–73].

В англійських любовних замовляннях трійка фігурує експліцитно:

*Knot one, sorrow end.
Knot two, be us friend.
Knot three, heal the pain,
Let love flow again*
(«**To settle Arguments**» (tying three knots)) [4, с. 121];

чи імпліцитно, в основному у синтаксичних структурах, в основі яких лежить число 3:

*Leave my heart and leave me free
Leave my life, no pain for me*
(«**To Forget about an Ex-lover**») [5, с. 260];
*Plant take root and grow shoots.
Shoots grow into leaves.
May a flower bloom among them.
And as the flower blooms,
May ***'love for me
Take root, bloom and flower*
(«**A Spell to Winn Affections**» (while planting an onion)) [4, с. 82];
*May its roots grow,
May its leaves grow,
May its flowers grow,
And as it does so,
***'s love grow* [5, с. 255].

Число 4 у християнстві є символічним числом Старого Заповіту [9, с. 375], але у Новому Заповіті поступається першим місцем трійці як утвердженню примату духовного над тілесним. На відміну від числа 3, що символізує динамічну цілісність, четвірка експлікує образ статичної цілісності, ідеально стійкої структури; звідси – використання числа 4 у космології та у сакральній геометрії (квадрат, мандала, хрест). Чотири – це число чотирьох станів буття – весна/ранок/дитинство, літо/день/юність, осінь/вечір/зрілість, зима/ніч/старість (*Each dawn, morning, day and eve* [6, с. 121]); космічних стихій Вогню, Землі, Повітря, Води (*Earth, Water, Air and Fire, Bring me ***'s true love as I desire* [4, с. 86]); чотирьох сторін світу:

*Hail to thee East Wind
Hail to thee South Wind
Hail to thee West Wind
Hail to thee North Wind
I call for love
And make this offering to you*
(«**A Spell for the Lovelorn**») [4, с. 96].

Чотири сторони світу, чотири фази місяця, чотири стіни, чотири кути. У скандинавській міфології число чотири є основним нумерологічними атрибутом горизонтальної проекції світу людей (Мідгарду), що стоїть на плечах чотирьох карликів – Аустрі, Вестрі,

Нордрі, Сурдрі, що знаходить своє відображення й в англійських любовних замовляннях:

*May these berries be divinely blessed
With the loving gifts of the faeries
From North, East, South, and West
(«**Strawberry Love Offering**») [6, с. 125];
Let us meet each other,
Let us greet each other,
Let us become friends,
Let us become companions.
And if we grow to love one another
So be it [5, с. 258].*

Символіка **числа 5** є похідною від символіки четвірки. П'ятивимірність характеризує Космос загалом (пентаграма за формою подібна до кола) [9, с. 376]; у мікрокосмічному вимірі п'ятірка є числом-символом людини та тілесності (голова та чотири кінцівки); у космології п'ять є сумою чотирьох сторін світу та його центру, осі [10, с. 299–300]. У християнстві п'ять використовується передусім у негативному контексті: п'ять ран Христових, п'ятірка як символ людини після гріхопадіння [9, с. 377]. П'ятірка – число магії; 1+4 символізує мага – людину як підкорювача елементів природи, господаря своїх страстей і фізичних бажань [7, с. 124]:

*May the love and affection of the Earth faeries be with you,
May the love and affection of the winged faeries be with you,
May the love and affection of the light faeries be with you,
May the love and affection of the Water faeries be with you,
May the love and affection of the helpful faeries be with you,
May they lead you into romance, love, and sweet passion,
And bless and guide you into the Divine loving light [6, с. 121].*

Сумою чисел 3 та 4 є **число 7**, що характеризує загальну ідею Всесвіту, константу в описі Світового Дерева, повний склад пантеону, число днів тижня, кольорів веселки, нот звукоряду та ін. [1, с. 630]. У тексті Біблії сім є одним із найчастотніших чисел; підраховано, що кількість його вживань перевищує 600 [11]. Сакралізуються й числа, кратні семи. Ймовірно, що вшанування семірки походить з вавилоно-шумерської традиції, де «сім» використовувалося у значенні «все». В англійській любовній магичній традиції сімка фігурує досить часто: *Seven knots I tie above, Seven knots for me and love* [5, с. 264]; *repeat the words of the spell 7 times* [4, с. 97]; *use 7 candles; make rituals during 7 days* [4, с. 105–107].

Отже, в структурі англійських любовних замовлянь нумеративи виконують функцію структурної основи магичних формул. У християнізованих текстах головними елементами нумерологічного коду є числа 3 та 7, тоді як у «язичницьких» замовляннях домінантними на символічній площині є нумеративи чотири та п'ять. Плідним для

подальших студій у цьому напрямку ми вважаємо розвідки про лінгвокультурологічний і когнітивний аналіз відображення у замовляннях астральної, водної, рослинної і тваринної символіки.

Література

- 1. Мифы** народов мира / Гл. ред. С. А. Токарев. – В 2-х т. – М. : Советская энциклопедия, 1991 – 1992. – Т. 1. – 672 с. ; Т. 2. – 719 с.
- 2. Menninger K.** Number Words and Number Symbols / K. Menninger, P. Broneer. – New York : Courier Dover Publications, 1969. – 480 p.
- 3. Новикова М.** Прасвіт українських замовлянь / Марина Новикова // Українські замовляння / [упоряд. М. Н. Москаленко ; авт. передм. М. О. Новикова]. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с. – С. 7-29.
- 4. Johnstone M.** Encyclopedia of Spells / Michael Johnstone. – London : Arcturus Publishing Limited : Capella, 2003. – 200 p.
- 5. Ball P. J.** The Ultimate Book of Spells / Pamela J. Ball. – London : Arcturus Publishing Limited, 2007. – 352 p.
- 6. Knight S.** Faery Magick : Spells, Potions, and Lore from the Earth Spirits / Sirona Knight. – New Jersey : Career Press, Inc. : New Page Books, 2003. – 223 p.
- 7. Бурау И. Я.** Загадки мира цифр и чисел / И. Я. Бурау. – Донецк : Сталкер, 1996. – 448 с.
- 8. Косарев А.** Философия мира / А. Косарев. – М. : ПЕР СЭ, 2000. – 304 с.
- 9. Купер Дж.** Энциклопедия символов / Дж. Купер. – М. : Ассоциация Духовного Единения «Золотой Век», 1995. – 411 с.
- 10. Тресиддер Д.** Словарь символов / Д. Тресиддер. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 448 с.
- 11. The International Standard Bible Encyclopedia** [Електронний ресурс] / ed. W. James. – Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1915. – Режим доступу до кн. : <http://www.internationalstandardbible.com>.

Кіреєнко К.В. Нумерологічна символіка англійських любовних замовлянь

Стаття присвячена філософсько-семіотичному аналізу англійських замовлянь і дослідженню особливостей міфологізації чисел у сакральних текстах вербальної магичної традиції.

Ключові слова: вербальна магія, замовляння, міфологізація, нумерологічна символіка.

Киреенко Е.В. Нумерологическая символика английских любовных заговоров

Статья посвящена философско-семиотическому анализу английских заговоров и определению особенностей мифологизации чисел в сакральных текстах вербальной магической традиции.

Ключевые слова: вербальная магия, заговоры, мифологизация, нумерологическая символика.

Kireienko K.V. Numerological symbolism of English love spells

The article focuses on the philosophic-semiotic analysis of English spells. It also deals with determination of peculiarities of numbers mythologizing in the sacred texts of the verbal magic tradition.

Key words: verbal magic, spells, mythologizing, numerological symbolism.

УДК 811.111'373.1

Okunkova L. O.

COMMUNICATIVE VALUE OF PUN AS AN IRONICAL ILLUSTRATION OF THE LANGUAGE CULTURE

English humour is one of the most significant features of the modern English language which is expressed through different branches of human communication. One of them is everyday conversations belonging to various society levels. Understanding English humour shows a great knowledge of the foreign culture. Pun fully reflects the depth of human relations in the communicative process.

Scientific importance of this problem is closely connected with stylistics and linguistic analysis of jokes as a unit of the literary language.

This problem was studied by Alexander Richard J., Ritchie Graeme, Richard Lederer and others. Their works devoted to some analysis of English jokes in sphere of people speaking. The most valuable and less learnt is kid's pun which is often met in British anecdotes, children newspapers, school compositions and ironical quotations.

If the forerunners and shock-troops were such greats as Shakespeare, Boswell and Calverley, then today's battalions are nonetheless nobly led by their lineal descendents, John Crosbie, Richard Lederer, and Norman Gilbert. Their product may sound to some unschooled ears like an illness - or perhaps a rhinoceros farting - but today's chevaliers de la bon mot are indeed fighting the good fight [1].

The aim of this work is to point out the role of intensifying function of English pun in describing the objects through the detailed way when the speaker composes a chain of funny words illustrating his own culture.

A pun is the use of a word that can have a double meaning or the use of two similar-sounding words for a humorous effect. For example, the word "blue" can refer to a color or a mood; "flies" can be an insect pests or the action of a bird or airplane; to their children, parents can appear as "all-knowing" or "all no-ing" [2, p. 25].

Puns are a common source of humour in jokes and comedy shows. They are often used in the punch line of a joke, where they typically give a humorous meaning to a rather perplexing story. These are also known as

feghoots. The following example comes from the movie *Master and Commander: The Far Side of the World* (though the punchline stems from far older Vaudeville roots):

Captain Aubrey: "Do you see those two weevils, Doctor?... Which would you choose?" Dr. Maturin: "Neither. There's not a scrap of difference between them. They're the same species of Curculio." Captain Aubrey: "If you had to choose. If you were forced to make a choice. If there were no other option." Dr. Maturin: "Well, then, if you're going to push me. I would choose the right-hand weevil. It has significant advantage in both length and breadth." Captain Aubrey: "There. I have you...Do you not know that in the Service, one must always choose the lesser of two weevils?" [3].

The last line uses a pun on the stock phrase "the lesser of two evils".

Puns can be classified into several aspects:

- a) publicity;
- b) science;
- c) literature;
- d) conversation.

The last one is widely used in everyday speech sometimes demonstrating peoples' negative emotions: displeasure, irritation or dissatisfaction. For example, thank you very much for trumping my ace. Pun is very often spread in oratory art to underline the skill and wisdom of a speaker in order to help the addressee to believe to the idea. Though pun is a contextual device, it can be called visual pun. The majority of visual puns occur in modern logos, insignia, in some graphic symbols, in yellow press, in mobile smiley, road signs and others. We try to illustrate some of the most common variations of a pun, with some examples. These are not official, just typical forms of humour that have been given names by the people who collect them. Edgar Allan Poe, a well-known writer, said "Of puns it has been said that those who most dislike them are those who are least able to utter them" [4].

The pun is a very old form of humour, and there are many kinds of puns. New kinds of puns are still being invented. You could invent your own. A pun is defined by Webster's dictionary as: "the humorous use of a word or words, which are formed or sounded alike but have different meanings, in such a way as to play on two or more of the possible applications; a play on words" [5, p. 944].

There are three kinds of conversational pun:

1. Homographic (antanaclasis):

the use of multiple meanings from a single spelling. For example, 'pickle' could be something you eat, or a nasty situation.

2. Homophonic (polyptoton):

The use of similar sounds with different spellings. For example, 'idle' and 'idol'

3. Double-sound:

As used in the typical "knock-knock" joke, when you substitute one sound for another.

Knock knock.

“Who’s there?”

“Orange.”

“Orange who?”

“Orange you going to open the door?” [4].

4. The compound pun is one in which multiple puns are collocated for additional and amplified effect. An example of this is the following story: *A woman had three sons who emigrated from Ireland to the USA. They prospered and soon became the owners of a large cattle ranch. They weren't, however, sure what to call it, so they wrote back to their mother for advice. She sent a one-word reply on a postcard: Focus. Puzzled, they wrote back for an explanation. Her response was: “It's where the sons raise meat” (sun's rays meet)* [6].

If even a pun is a figure of speech which consists of a deliberate confusion of similar words or phrases for rhetorical effect, whether humorous or serious. So a pun can rely on the assumed equivalency of multiple similar words (homonymy), of different shades of meaning of one word (polysemy), or of a literal meaning with a metaphor. Bad puns are often considered to be cheesy. For example: *with her marriage she got a new name and a dress; Santa's helpers are subordinate Clauses*. The most humorous use of a word in such a way as to suggest two or more of its meanings or the meaning of another word similar in sound to show cultural level of a speaker [7].

Nowadays in computer science the process of punning belongs to programming technique connecting with special terms and special programming language which is define a certain type with a certain value of concrete lexical ironic units.

Commonly known as punning and plays on words, paronomasia is the humourous or fanciful use of the similarity between different words and/or the different senses of the same word.

Puns are otherwise found at every turn, and in spite of our generally condescending view of this light-hearted form of speech, turn up with disconcerting (for some) frequency in the works of many of our most highly venerated authors, including Shakespeare. As Gowers puts it, “Puns are good, bad, and indifferent, and only those who lack the wit to make them are unaware of the fact.” Non-humorous puns were and are a standard rhetorical or poetic device in English literature.

The using of puns in literature is more obvious for poems, sometimes called a play on the idiomatic expression, for example *as different as chalk from cheese*. In spite of puns are despised by some authors and critics as being too “vulgar” or “childish” they are the reflection of a men’s inside. Saying puns the speaker expects to be completely understood as a result of which is usually laughing.

Very often the play on words is based on confusing words and it breeds misunderstanding. “Advice” or “advise”? “Farther” or “further”? “Principal”

or “principle”? It's easy to confuse words that are similar in sound, spelling, or meaning. But with a bit of review it's also easy to clear up such confusions [8].

The principle of semantic incapability of language units realized in zeugma is also realized in pun. It means pun is a variant of zeugma or vice-versa. The difference between them is in structure: pun is more independent, it does not need a basic component like zeugma. That's why pun is just a play on words [9, p. 71].

The value of colloquial pun is brightly seen in kids' jokes among which a role of pun is not the last. Due to phonetic, graphic and structural confusion kids' pun is a brilliant example of people communication in early childhood. Pun is also popular in children's rhymes. Many English-speaking children recite these rhymes:

*How much wood would a woodchuck chuck
If a woodchuck could chuck wood?
A woodchuck would chuck
All the wood that a woodchuck could chuck
If a woodchuck could chuck wood?*

*When a doctor doctors a doctor,
Does the doctor doing the doctoring
Doctor as the doctor being doctored wants to be doctored or
Does the doctor doing the doctoring doctor as he wants to doctor.*

*I thought a thought. But the thought I thought wasn't the thought
I thought I thought.
If the thought I thought I thought had been the thought I thought,
I wouldn't have thought so much [10].*

But children's pun is the reflection of human reality only. They try to imitate the adult communication feeling lack of words they make their own funny combinations. For example, *Uncle John said to little Pit at dinner: "Carry on". But Pit never ate carrion.* Because of this some conversations come to funny incidents. If both sides understood what they have done they laughed at each other or we can call this phenomenon the inglorious pun which is lowest and the groveling kind of wit.

The history of pun is ancient. Universal experience confirms the adage that puns don't make us laugh, but groan. It is said that Caligula ordered an actor to be roasted alive for a bad pun. Some believe he was inclined to extremes. Addison defined the pun as a conceit arising from the use of two words that agree in the sound, but differ in the sense. *"Energizer Bunny Arrested! Charged with Battery."* No laugh? Q.E.D.

Puns are the feeblest species of humor because they are ephemeral: whatever comic force they possess never outlasts the split second it takes to resolve the semantic confusion. The true punster's mind cycles through homophones in search of a quip the way small children delight in rhymes or experiment babblingly with language. Accordingly, the least intolerable puns

are those that avoid the pun's essential puerility. Richard Whately, Archbishop of Dublin, was a specialist. He could effortlessly execute the double pun: Noah's Ark was made of gopher-wood, he would say, but Joan of Arc was maid of Orleans. Some Whately-isms are so complex that they nearly amount to honest jokes: "*Why can a man never starve in the Great Desert? Because he can eat the sand which is there. But what brought the sandwiches there? Why, Noah sent Ham, and his descendants mustered and bred*" [11].

So play on words may be based upon similarity of pronunciation and breeds a funny situation and some double meaning. Puns which are spontaneous contain the most effective features of English culture. To feel humour with a help of pun make learners more educated, styled and expressive. The popularity of this device can be explained by lively use among not only young generation but different groups of modern society. Smart language with ironical illustration is nothing more than the realization of pun in the process of communication the value of which reflects the whole British culture.

References

- 1. The pun:** a definition [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.punpunpun.com/41.html>.
- 2. Franzini L R.** Kids who laugh: how to develop your child's sense of humor / Louis R. Franzini. – the USA, 2002. – 60 p.
- 3. Levitt P.** Vaudeville Humor: The Collected Jokes, Routines, and Skits of Ed Lowry / P. M. Levitt. – The USA : Southern Illinois University Press, 2002.
- 4. Puns** [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.worsleyschool.net/socialarts/puns/pun.html>.
- 5. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary**, Tenth Edition, 1993.
- 6. Paronomasia** [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Paronomasia/>
- 7. Pun** [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : http://www.tnellen.com/cybereng/lit_terms/puns.html.
- 8. Glossary of Usage: Index of Commonly Confused Words** [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://grammar.about.com/od/words/a/UsageGlossary.htm>
- 9. Єфімов Л. П.** Стилїстика англїйської мови і дискурсивний аналіз. / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 240 с.
- 10. English tongue twisters.** 1st International Collection of Tongue Twisters [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.uebersetzung.at/twister/en.htm>.
- 11. Op-Ed Contributor** Pun for the Ages [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://www.nytimes.com/2009/03/28/opinion/28Tartakovsky.html>.

Окунькова Л.О. Комунікативна цінність каламбуру як іронічне пояснення культури мови.

В статті розглядаються основні форми вживання гри слів в сучасній розмовній мові на прикладах жвавого англійського гумору.

Каламбур повністю відображає глибину людських стосунків у процесі спілкування.

Ключові слова: каламбур, жарти, гумор, гра слів, паронимазія, плутанина.

Окунькова Л.О. Коммуникативная ценность каламбура как иронического пояснения культуры речи.

Статья рассматривает основные формы употребления игры слов в современной разговорной речи на примерах искрометного английского юмора. Каламбур полностью отображает глубину человеческих отношений в процессе общения.

Ключевые слова: каламбур, шутки, юмор, игра слов, паронимазия, путаница.

Okunkova L.O. Communicative value of pun as an ironical illustration of the language culture.

The article deals with the main forms of pun usage in modern colloquial language according to examples of sparkling humour. Pun fully reflects the depth of human relations in the communicative process.

Key words: pun, jokes, humour, play on words, paronomasia, confusion.

УДК 811.111'42

Поневчинська Н. В.

**ЛІНГВОКОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ АКТУАЛІЗАЦІЇ
СУБ'ЄКТИВНО-ОЦІНОЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В ТЕКСТІ
АНГЛІЙСЬКОЇ ЕПІГРАМИ**

В англійській епіграмі, яка створювалася в конкретних соціально-історичних умовах з прагматичною установкою вираження ставлення автора до ситуації в країні, особливо ярко проявляється потенціал іронії як засобу привнесення в текст «прихованої суб'єктно-оціночної модальності негативного характеру» [1, с. 9].

Актуальність статті обумовлена спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення когнітивної природи комунікації, що відображено в працях Т. А. ван Дейка [2], В. З. Дем'янкова [3], О. Е. Кібрика [4], І. А. Котюрової [5], О. С. Кубрякової [6].

Метою даної статті є вивчення лінгвокогнітивних механізмів актуалізації суб'єктно-оціночної модальності при створенні образу політичного діяча в тексті англійської епіграми XVI-XIX ст. Під терміном суб'єктно-оціночної модальності ми будемо розуміти мовну

категорію, яка об'єктивує ставлення автора до денотату. Досягнення поставленої мети передбачає застосування цілеспрямованої реконструкції когнітивних структур за даними зовнішніх мовних форм [6].

Указана мета статті зумовлює постановку та поетапне розв'язання таких конкретних завдань:

1. Проаналізувати лексичні засоби актуалізації суб'єктно-оціночної модальності на лексичному, синтаксичному та текстовому рівнях.

2. Виокремити фрейми, які необхідні для створення суб'єктно-оціночної модальності.

3. Описати лінгвокогнітивні механізми створення суб'єктно-оціночної модальності.

Матеріалом дослідження є 19 різних за обсягом текстів англійської епіграми XVI-XIX ст., об'єднаних в тематичну групу «Historical and Political».

На лексичному рівні суб'єктно-оціночна модальність може бути реалізована за допомогою окремого самостійного слова [1, с. 12], вільного словосполучення [1, с. 15], стереотипного словосполучення та шляхом одночасної реалізації двох лексико-семантичних варіантів полісемантичного слова [1, с. 24].

В аналізованому матеріалі зустрічається три випадки актуалізації суб'єктно-оціночної модальності за допомогою окремого слова: іменника в епіграмі «On Lord Castlereagh's Suicide», прикметника в епіграмі «On the Czar Nicholas» та дієслова в епіграмі «On George IV's Death». У першому прикладі в рядку *Oh, Castlereagh! thou art a patriot now;* [7, с. 28] лексична одиниця *a patriot* є маркером іронічної модальності. За словником Oxford Dictionaries Online лексична одиниця «a patriot» має позитивну семантику: *a patriot - a person who vigorously supports their country and is prepared to defend it against enemies or detractors* [8]. У контексті епіграми денотат лорд Каслри – це людина, яка скінчила життя самогубством і тим врятувала Велику Британію від себе: *Thou cutt'st thy throat Britain may be saved* [7, с. 28]. У цьому прикладі спостерігаємо створення імпліцитної суб'єктно-оціночної модальності шляхом накладення контекстуального значення з негативною конотацією на позитивне словникове значення. У другому випадку, суб'єктно-оціночна модальність реалізована лексичною одиницею *devout*, яка за словниковим тлумаченням несе позитивну конотацію: *having or showing deep religious feeling or commitment* [8]. У контексті епіграми лексична одиниця змінює свою конотацію на протилежну, за допомогою прикметника цар Миколай характеризується як пасивна людина, яка *does nothing else than prey* [7, с. 39]. У третьому випадку суб'єктно-оціночна модальність привносить стилістично маркована лексична одиниця *mizzled – go away suddenly; vanish* [8]. У контексті епіграми емоційно-оцінний компонент лексичного значення одиниці

mizzled, який є експліцитно негативним, впливає на одиниці, які є семантично нейтральними. В результаті текст набуває суб'єктно-оціночної модальності, яка відображає ставлення автора до денотату: смерть короля Георга IV постає не як трагічна подія, а як фарс:

*As long as George the Fourth could reign, he reign 'd;
And then – he mizzled!* [7, с. 39]

Механізм реалізації суб'єктно-оціночної модальності за допомогою вільного словосполучення може бути проілюстрований на прикладі епіграми «On Sir Robert Peel». Ця епіграма закінчується рядком: *He may be called the equinoctial line* [7, с. 38]. Словосполучення *equinoctial line* має нейтральну семантику, але в контексті активується імпліцитна іронічна модальність: денотат епіграми Роберт Піл являє собою надзвичайно гнучкого політичного діяча, який може одночасно задовольняти вимоги двох протилежних партій – Вігів та Торі, тому його можна вважати лінією рівнодення між двома партіями, які несхожі як день (*bless 'd with light*) та ніч (*black as night*).

Суб'єктно-оціночна модальність може бути реалізована за допомогою стереотипного словосполучення, яке відрізняється більшою структурною спаяністю і більшим ступенем передбачуваності компонентів [1, с. 18]. Механізм імпліцитного створення суб'єктно-оціночної модальності за допомогою стереотипного словосполучення полягає в невиправдані сподівань, тобто в тексті епіграми стереотипне словосполучення набуває нового семантичного значення, яке протилежне його словниковому значенню. Наприклад, в епіграмі «On Sir James Mackintosh» [7, с. 19] в якості порівняння вживане стереотипне словосполучення *thou'rt like Judas, an apostate black*. Словосполучення *like Judas*, яке має негативне узуальне значення: стереотипно вживається для зображення зрадників [9], в контексті епіграми набуває оказіональне позитивне значення. Автор доходить висновку, що денотат епіграми Сер Джеймс Макінтош є гіршим за Іуду, оскільки не тільки отримав багатство за зраду, а ще не бажає скінчити життя самогубством на знак каяття. У епіграмі «On Admiral Vernon's Appointment to Preside over Herring Fishery» [7, с. 7] суб'єктно-оціночна модальність реалізована за допомогою стереотипного словосполучення *rule o'er*, яке є синонімічним до словосполучення *exercise ultimate power or authority over an area and its people* [8], вживане у незвичайному контексті: адміралу доручено панувати над ринком та рибами: *rule o'er Billingsgate and fish*.

Суб'єктно-оціночна модальність може також створюватися в тексті шляхом одночасної реалізації двох лексико-семантичних варіантів полісемантичного слова. Наприклад, в епіграмі «The Queen and the Whigs» [7, с. 36] імпліцитне негативне ставлення до правління партії Вігів передається за допомогою полісемантичного дієслова *find*. У першому випадку це дієслово вживане у репліці, адресантом якої є нібито сама партія: «*For when she found us in she let us stay*». В цьому контексті за допомогою дієслова *found* створюються уявлення про

королеву, яка випадково дізналася, що партія Вігів знаходиться в Парламенті, та дозволила їм там залишатися. У другому випадку дієслово *find* входить до складу фразового дієслова *find out*, яке також є полісемантичним: 1) to gain knowledge of something; 2) to detect the crime, deception, etc., of someone [9]. Незалежно від того, в якому саме значенні автор вживає фразове дієслово *find out*, в обох випадках воно виступає в якості характеристики діяльності уряду: воно є непрофесійним та злочинним. Інший приклад створення суб'єктно-оціночної модальності за допомогою полісемантичної лексеми знаходимо в епіграмі «On the Statue of George I. being placed on the Top of Bloomsbury Church» [7, с. 5]. В тексті епіграми лексична одиниця *head* реалізує два лексико-семантичних варіанти значення. У першому випадку в словосполученні *The head of the Church* лексема *head* вживана у значенні: the person commanding most authority within a group, organization [9]. У другому випадку в словосполученні *the head of the steeple* лексема *head* вживається у значенні: the highest part of a thing [9]. В обох випадках мова йде про одну і ту саму людину – короля Георга I. Текст епіграми набуває імпліцитної іронічної модальності при контрастному співставленні словосполучень *The head of the Church* та *the head of the steeple*. Іронічна тональність посилена завдяки експліцитно вираженій градації оцінки короля:

*His Bloomsbury subjects have made him still more,
For with them he is now made the head of the steeple* [7, с. 5].

Аналізуючи синтаксичний рівень тексту епіграми, ми спираємось на висновок С. І. Походні, що синтаксичні засоби актуалізації суб'єктно-оціночної модальності ґрунтуються на синтаксичній конвергенції, відокремленні та транспозиції синтаксичних структур [1, с. 55].

Синтаксична конвергенція є особлива синтаксична конструкція, яка складається з підпорядковувального слова і двох чи більше однопорядкових елементів, що знаходяться у відношенні підпорядкування підпорядковувальному слову [1, с. 52]. Прикладом реалізації суб'єктно-оціночної модальності за допомогою синтаксичної конвергенції є епіграма «On William Pitt, Earl of Chatham» [7, с. 9]. Пояснюючи значення ініціалів W. P., автор порівнює W. з *wisdom, war, wonder, and wit* P з *peerage, and pension, and Pitt*. Наведені лексичні одиниці є семантично неоднорідними синтаксично однорідними членами, які сприяють створенню образу політичного діяча через прирощення інформації суб'єктно-оціночного характеру.

Прикладом актуалізації суб'єктно-оціночної модальності за допомогою транспозиції – «вживання синтаксичних структур у невластивому їм денотативних значеннях і з додатковими конотаціями» [10, с. 205] може слугувати епіграма «On a certain Lord's arguments»:

*His reasoning's deep, for deuce a bit
Can anybody see the ground!* [7, с. 45]

Окличне за формою речення *Can anybody see the ground!* несе негативну конотацію, в якій проявляється презирливе ставлення автора епіграми до денотата-оратора.

В епіграмі «On the same» [7, с. 9] суб'єктно-оціночна модальність також актуалізується за допомогою транспозиції. Речення *Says great William Pitt, with his usual emotion*, удавано – хвалебне за формою в контексті стає засуджуваним за змістом. Розбіжність між словами «*The peers are no more than a drop in the ocean*» та вчинками політичного діяча *And, to balance the State, takes a seat with the lords* виражають суб'єктно-оціночну модальність.

На синтаксичному рівні суб'єктно-оціночна модальність може також бути реалізована за допомогою відокремлених синтаксичних конструкцій [1, с. 41]. Так, в тексті епіграми «On the death of General Wolfe» [7, с. 8] суб'єктно-оціночна модальність, яка направлена на Генрі Фокса, Військового скарбника, який нажив статок за рахунок держави, актуалізована за допомогою непрямого протиставлення покійного Генерала Вульфа та живого Скарбника Фокса. Це протиставлення побудоване на основі застосування стилістичного прийому антиклімаксу і оформлено за допомогою відокремлених синтаксичних конструкцій. Перший рядок епіграми є звертанням *All conqu'ring, cruel Death, more hard than rocks*, яке формує очікування патетичного продовження. Початок другого рядка нібито підтверджує наші очікування: *Thou shouldst have spar'd the Wolfe*. Але відокремлений додаток *the Fox* руйнує розвиток сюжету і сприяє привнесенню в текст суб'єктно-оціночної модальності.

На рівні тексту суб'єктно-оціночна модальності може бути реалізована за допомогою структурних повторів. Наприклад, в «Epitaph for William Pitt» [7, с. 15] відношення до денотату епіграми формується протиставленням двох фраз: *lied in the Chapel* та *lies in the Abbey*. Фрази побудовані за однаковою синтаксичною моделлю: присудок + обставина місця. В якості обставини виступає в обох випадках непряме найменування: Палата громад позначається за допомогою лексики *Chapel*, Вестмінстерське абатство позначається лексею *Abbey*. Прийом протиставлення контрастових за змістом фраз, які є однаковими за своєю синтаксичною будовою, реалізується також в епіграмі «A mock epitaph, written on the door of Charles II's bedroom» [7, с. 2]. Суб'єктно-оціночна модальність актуалізується послідовним вживанням фрази *Who never says a foolish thing*, яка за своєю семантикою є позитивною, та фрази *Nor ever did a wise one*, яка перетворює весь текст епіграми в висміювання образу короля.

Іншим уживаним засобом реалізації суб'єктно-оціночної модальності на текстовому рівні є вживання алюзії. В аналізованих епіграмах можна виокремити алюзію, яка базується на історичних фактах: порівняння денотату Лорда Каслри з Катонем в «On Lord Castlereagh's Suicide» [7, с. 28]; на біблійних текстах: порівняння

денотату Джеймс Макінтош з Іудою в «On Sir James Mackintosh» [7, с. 19], членів Палати Общин з Ослицею Валаама в «On hearing a debate in the House of Commons» [7, с. 44], Чарльза II з сином Кіша в «On Charles II» [7, с. 2]; на міфологічних текстах: в «On the House of Commons» [7, с. 1], «On modern statesmen» [7, с. 44].

Базуючись на результатах проведеного аналізу, ми можемо стверджувати, що наявність суб'єктивно-оціночної модальності в тексті епіграми є проявом авторського сприйняття фрагменту дійсності, яке відображається на лексичному, синтаксичному та текстовому рівнях.

Виходячи з положення про когнітивну вмотивованість мовних форм [5, с. 3], ми можемо стверджувати, що суб'єктивно-оціночна модальність, яка реалізована в тексті епіграми, спирається на активізацію певного фрейму, тобто при створенні тексту автор модифікує структуру даних. Вважаємо необхідним проаналізувати фрейми, які необхідні для створення суб'єктивно-оціночної модальності.

Виконуючи фреймовий аналіз, ми будемо застосовувати класифікацію І. А. Котюрової [5, с. 13–15], яка виділяє чотири типи фреймів: фрейми-концепти, мовні фрейми, фрейми-сценарії, фрейми-настанови.

В тексті епіграми спостерігається одночасне застосування декількох фреймів, наприклад, в епіграмі «On the House of Commons» [7, с. 44] вербально зафіксовані фрейми-концепти: фрейм-персоналії *Pym, devil*; екзистенційно – політичний фрейм *The House of Commons*, культурологічні фрейми *the cups of Lethe; Hell*; фрейми-сценарії: *descent into Hell*, фрейм-настанова *typical behavior in Hell*. В тексті відбувається входження терміналів або верхніх вузлів одного фрейму до складу іншого. Це обумовлено в більшості випадків частковим збігом наповнення фреймів, наприклад, ім'я фрейму *devil* входить до культурологічного фрейму *Hell* на рівні верхніх вузлів, які містять інформацію про фіксовані характеристики об'єктів; фрейм-настанова *typical behavior in Hell* включає культурологічний фрейм *the cups of Lethe* та фрейми-сценарії *descent into Hell* та *drain the cups of Lethe*. Окремі випадки входження терміналів або верхніх вузлів одного фрейму до складу іншого не є типовими, що можна вважати проявом деформації фрейму, на якій базується лінгвокогнітивний механізм актуалізації суб'єктивно-оціночної модальності.

В корпусі аналізованих епіграм деформація фреймів відбувається на трьох основних рівнях ієрархічної структури фрейму: на рівні імені, на рівні верхніх вузлів та на рівні терміналів.

Так, входження імені екзистенційно-політичного фрейму *The House of Commons* до складу культурологічного фрейму *Hell* стало можливим в наслідок деформації на рівні імені, тобто повної зміни основного змісту фрейму *The House of Commons*. Входження імені акційного фрейму *carouse* до складу фрейму-сценарію *drain the cups of Lethe* відбувається в наслідок деформації стилістичного фрейму на рівні

верхніх вузлів, оскільки *carouse* належить до стилістично зниженою лексики. Приклад деформації фрейму на рівні терміналу містить епіграма «On Dennis Collins throwing a stone on William IV» [7, с. 33] в рядку: *So hard a stone to break so soft a head*. До складу фрейму *head* входить фрейм *so soft*, яке має широкий спектр значень. В словникові зафіксовані такі випадки вживання цього фрейму у відношенні до людини: *weak and lacking courage, foolish, silly* [8]. В результаті деформації фрейму *head* на рівні терміналу, він активує значення нерозсудливої, нерозумної людини, тобто автор імпліцитно висловлює своє ставлення до денотату епіграми.

Можливість повноцінного сприйняття суб'єктивно-оціночної модальності залежить від того, на якому рівні відбувається деформація. В найбільш явній формі суб'єктивно-оціночна модальність виражена в епіграмах, в яких фреймова деформація відбувається на рівні імені фрейму. Найбільш завуальована суб'єктивно-оціночна модальність проявляється в епіграмах, в яких фреймова деформація відбувається на рівні терміналів фрейму.

Результати проведеного дослідження дозволили нам зробити наступні висновки:

1. Негативна суб'єктивно-оціночна модальність є невід'ємною характеристикою тексту політичної епіграми.
2. Лінгвокогнітивний механізм реалізації суб'єктивно-оціночної модальності полягає в деформації фрейму.
3. Деформація фреймів відбувається на рівні імені, на рівні верхніх вузлів та на рівні терміналів.
4. Деформації фрейму зафіксовані в епіграмі на лексичному, синтаксичному та текстовому рівнях.

Література

1. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии / С. И. Походня – К. : Наукова думка, 1989. – 128 с.
2. Дейк Т. А. ван Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
3. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17-33.
4. Кибрик А. Е. Современное состояние лингвистики [Электронный ресурс] / А. Е. Кибрик. – Режим доступа <http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/articles/kibrik>.
5. Котюрова И. А. Лингвокогнитивный аспект иронических высказываний в современной немецкой публицистике : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / И. А. Котюрова. – Спб., 2010. – 25 с.
6. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма : лингвистика – психология – когнитивная наука // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34-47.
7. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд – Л. : Просвещение, 1973. – 304 с.
8. English Epigrams [Selected and arranged by W. Davenport Adams]. – London : George Routledge and Sons. – 1878. – 422 p.
9. Oxford Dictionaries

Online-English Dictionary and Language Reference [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oxforddictionaries.com>. **10. Collins English Dictionary Online** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.collinslanguage.com>.

Поневчинська Н.В. Лінгвокогнітивні механізми актуалізації суб'єктивно-оціночної модальності в тексті англійської епіграми.

Автор статті досліджує лінгвістичні засоби створення суб'єктивно-оціночної модальності в текстах епіграми з метою виокремлення лінгвокогнітивного механізму їх породження.

Ключові слова: епіграма, суб'єктивно-оціночної модальність, лінгвокогнітивні механізми.

Поневчинская Н.В. Лингвокогнитивные механизмы актуализации субъективно-оценочной модальности в тексте английской эпитагмы.

Автор статьи исследует лингвистические средства реализации субъективно-оценочной модальности для выделения лингвокогнитивных механизмов их создания.

Ключевые слова: эпитагма, субъективно-оценочная модальность, лингвокогнитивные механизмы.

Ponevchynska N.V. Linguo-cognitive mechanisms of actualization of subjective-evaluative modality in the text of English epigram.

The article deals with analysis of subjective-evaluative modality realization on linguistic level with the aim of extraction linguo-cognitive mechanisms.

Key terms: epigram, subjective-evaluative modality, linguo-cognitive mechanisms.

УДК 811.111'37

Shekhavtsova S. O.

TENDENCIES OF PERFORMING NEOLOGISM IN ENGLISH LEXICAL SYSTEM

Each language leads to a dynamic subsistence, moreover, it is constantly changing and developing its internal and external resources, adapting to the varying circumstances of social, political, cultural and scientific life by creating new forms and meanings of words. In fact, the process of generating new words and lexical and grammatical forms happens

by abandoning old forms or improving its expressive means and devices through their structural complication or simplification.

Thus, language is one of those spheres of human activity that immediately react and response to public changes of human activities and other transformations in the society. It goes without saying the language might not only follow or go together with these changes but also to be caused them.

The aim of this article is to investigate the neologisms in the lexical system of English and recognize the tendencies of performing within the process of appearing the new words and their distribution.

Hence, the neologisms have a particular interest and significance for the present linguistics researches, because they allow observing the latest tendencies in modern Standard English. Thus, the fact of performing of certain lexical units overviewed in this article proves that those new words and word combinations gained recognition. Moreover, they are acknowledged into the English vocabulary as its neologisms.

Many linguists such as R. Fischer, C. Gauker, M. Janssen, F. Katamba, A. Metcalf explained and defined neologisms as ‘a new word’, which seems quite clear and simple. But in case if identifying which words can be regarded as new ones and which not, there turns out a problem. The problem lies in the relativity of the concept of novelty, as it depends on what period is taken into consideration and how long the word has status of being new, etc.

The Ukrainian philologist and professor M. Mostovy believes that “there are no clear criteria of defining neologism as a linguistic phenomenon” [1, p. 174]. As a result, we come across a kind of uncertainty at the very beginning of neologism investigation.

There, however, are a number of definitions of neologism offered by various linguists, which brings us some clarity in identifying neologisms within the vocabulary of English. The above mentioned professor M. Mostovy considers, “neologism is a linguistic unit that is created for the definition of a new notion” [1, p. 174]. In fact the scientist does not take into account the features and characteristics of the new words, but quite explains the main idea of neologism that lies in expressing new objects and phenomena.

The well-known “Dictionary of Linguistic Terms” by O. Akhmanova provides a more detailed definition, where provides two types of neologisms. The first definition runs as follows: “neologism is a word or phrase created for defining a new (unknown before) object or expressing a new notion” [2, p. 263], the second one is the following “a new word or expression that has not received the right for citizenship in the national language and thus is perceived as belonging to a specific, often substandard style of speech” [2, p. 263]. The second definition refers to some kind of barbarism and is not appropriate in research of neologisms that are mainly relevant and in demand in a certain linguistic community. The first one is quite significant in giving the idea proper of neologism, although it does not indicate characteristic features of neologisms.

The linguistic encyclopaedia by V. N. Yartseva presents a broader definition, denoting neologisms, as “words, word meanings or collocations that appeared in a certain period in a language or that are once used (‘occasional’ words) in a text or speech act” [3, p. 279]. This notion of neologism enlarges the framework of a lexeme and includes also new meanings and collocations, which might be expressed by old and known words. This approach seems to be more sensible as it takes into consideration not only the fact of the appearance of a new word form but also the changes of its internal and external organisation.

However, it is significant to take into account neologisms which have obtained a certain status or are in the process of entering the official language. Such lexical units have more chances to remain in the English vocabulary system for a long period of time and consequently they are worth drawing our attention to.

The question where neologisms come from, the question of their origin or source lies within the field of our scientific interest. The modern time produces a lot of inventions and innovations almost every sphere of human activity, such as scientific, political, and commercial and others. New objects and devices constantly appear that go into everyday life of many people.

Consequently, it is not a problem to find out and single out the sources where the neologism comes from. These sources are often so obvious that it is almost impossible not to notice them. Nevertheless, it is necessary to pay special attention to them for defining their types, importance and distribution the most recent period.

A large number of neologisms appear according to the following simple pattern, at first, a new object or phenomenon appears or some necessity for it, then it is nominated by a word, mainly a newly created one. So, the introduction of new words shares its nature practically with all the kinds of innovations – political, technological, scientific etc – as all of them are caused by social demand [4, p. 19].

The material aspect of the neologisms cannot be ignored as well, as the new lexemes are built with the help of certain linguistic “matter” which represents its substantial side and is a “framework” where the notion is inserted.

The sources of neologisms can be divided into two types of different nature, but neither of them is sufficient for the emergence of a new word. They lead a parallel existing and are practically inseparable. These groups or sources are: linguistic (mainly morphological units) and extra-linguistic (being beyond the language) [5, p. 12].

The first one gives the word forms proper through the processes of word building and borrowing. The difference between them lies in the fact that the former involves only the existing resources of the language – morphemes (stems, roots, prefixes, and suffixes), phonemes and graphemes. The latter is based on the lexical resources of another language, a new word may be borrowed either without any significant change, although it happens rather

rarely, because it should undergo at least some phonological adaptation in the new language in order to be freely used by the native speakers, e.g. *Maidan*, *Taliban*, etc.

German linguists J. Grzega and M. Schöner distinguish three main groups of lexemes according to the peculiarity of their “name-giving” – old words in new use (“when no formally new creation occurs, but an already existing form is extended in use”), juggling with already existing forms (“sticking together morphemes”, conversion, derivation etc.) and borrowings (loans and calques) [6, p. 41–51].

Thus, there are the two sources of borrowing and word building provide for the linguistic material basis of the new lexemes. The extra-linguistic group of sources is more numerous and includes various spheres of human activity where verbal means are applied, but for the better convenience there have been singled out five ones: social (relating to different sides of human society); political (relating to national and international politics); scientific (referring to various sciences); technological (relating to devices); economic (referring to national and international economy).

It should be pointed out that political, social and economical sources are very close and quite often difficult to distinguish, the newspapers researched, however, imply the difference between them covering economic, political, and social news separately; the same is about the scientific and technological ones.

There might be mentioned such sources as fiction, popular culture etc as well, but they can be easily distributed among the mentioned ones, and it would be rather inconvenient to multiply those divisions and subdivisions.

Thus, with the emergence of English mass media articles covering different aspects of international terrorism, there have appeared a number of terms with negative connotations referring to the Islamic terrorist movement – Islamism, Islamophobia, Islamofascism etc, very often terms Islamic and *Islamist* are differentiated with the latter denoting new pseudo religious movements with political constituent, like Al-Qaeda, Taliban and the like.

British political discourse has been also incorporating new words, terms and often labels to refer to some political phenomena or movements – many of them are not supposed to have a long life but still they are used in the press – corporatocracy, Bairite, Neocons, Republicrats, Brownite, Theoconservative etc.

Some other new vocabulary refers to the international global politics, and the names to new political structures are given – European Union (EU), Chindia, Eurabia and others; and some new words are derived from them – Euroscepticism, Eurosphere, Eurorealism etc.

The social sphere has given names to the new phenomena that have appeared recently in the end of the 20th – beginning of the 21st centuries. These neologisms refer to various aspects of human live and activity including work, leisure time activities, hobbies and so on – consumerisation, webinar, wardrobe malfunction, santorum, saddlebacking, fauxhawk and others.

The economic sphere launched many lexemes denoting different brands, logotypes and trademarks that are not to be pointed out in the present paper, but still there emerge many words that have a broader meaning and denote some group of products, or commercial activities – laundromat, hoover, band-aid, chav and others [7, p. 58].

The scientific and technological sphere are very close to each other not only in the ontological sense but also in their terms which are being introduced virtually every day with every new invention, discovery or innovation. Many of them deeply penetrate into our daily life and activities and have already become quite trivial both in formal and informal oral discourse and in the newspaper. Here are only some of them – Internet, World Wide Web (www), blog, Intranet, forum etc. But still the majorities of scientific neologism remain unknown by the wide society and are limited by some professional field.

It is considered, that composition is the most productive type of word-building at the present stage of the development of the English language. Nouns and adjectives dominate over the exocentric ones, i.e. the words like smut-fest, snot-dribbling, region-coded are more characteristic of modern English language than milk-rich, mouth-fill.

There is also a tendency when the first constituent of the compound is a proper name: Dylan-sized, al-Qaida-spawned, Jill-of-all-trades, Debenhamed etc. These words, however, preserve strong connotative and denotative links to the first element which may even keep the semantic dominance within a compound lexical structure.

Many compounds possess derivational affixes -er, -ing, -ed, over-, micro- etc., but it should be pointed out that those affixes did not produce the compounds themselves, they are mainly the derivational morphemes of the nouns, adjectives and verbs that became the part of a compound word. Such lexemes as parent-alienating, politico-parliamentary, biomass-conversion, biblically-driven, battle-rallying, apathy-inducing, ankle-booted, tastebud-trouncing and the affixes -ing, -ary, -en, -ed, -ion have been fixed to the compound constituents before the final step of transposition.

The significant part of the neologisms list, although not very numerous one, is constituted by the multicomponent compounds, including three or more elements: al-Qaida-spawned, batty-old-bag, crack-pipe-sucking, death-of-the-Sixties, eco-warrior-clobbered, neo-whatever-you-got, same-job-for-life etc. These words are of a limited field of application and they can fit only certain contexts, their usage is not so frequent due to their exclusively concrete meaning.

The most productive affixes are the following: prefixes: e-, anti-, super-, over-, i-, un-; and suffixes: -er, -ing, -ness, -like, -y, -ish. It's very significant the appearance and distribution of the new suffixes – e- and i-. They appeared in 1990th and gained their popularity during the last decades. Originally the abbreviations of electronic and Internet, they transformed into “full right” prefixes: ebloody, e-bond, e-grocery, e-Baying, iTune, iPhone,

iPad, iPod, iBook etc. All such words belong to technological lexicon, their popularity and frequency of usage grows with every year, and moreover, they become widely used even before their signified is officially introduced and issued. A lot of journalistic writings mention and analyse the technologies that are about to appear, the talks about iPad, for instance, began circulating in press about 6 months before it was officially presented by the Apple company.

The traditional prefix anti- holds its ground and does not display the tendency to decrease its frequency or limit the sphere of application. In the list of neologisms it holds the second position in terms of frequency – seven new lexemes were derived with the help of this prefix. This fact seems quite reasonable in the light of the fact that the demand for antonymy is permanent in any language and the greater part of the newly created words serve for deriving their antonyms, either with the help of prefixes or suffixes. Practically the same can be said concerning another negative prefix – un- , e.g. unpowdered, un-smoky, un-Gonzo, un-follow, un-phat etc. Super- and over- are also highly productive morphemes which appear. However, they tend to be more often used in informal sphere.

The other prefixes are the following: bio- (bio-waste), de- (de-Arabising, de-bugged), eco- (eco-gloom, eco-renovate, eco-warrior-clobbered), hyper- (hyperbuck), inter- (intersectional), mega- (megaportal), micro- (micropublishing, micro-herbs, Microfinance), multi- (multi-facelifted), neo- (neo-Americans, neo-whatever-you-got), non- (non-manic, non-delusional), pseudo- (pseudo-presidential, pseudo-casually), quasi- (quasi-marriages), semi- (semi-entertaining, semi-immortality), sub- (sub-classifications), under- (underegg, underrealised), and ultra- (ultra-materialistic).

Another way of creating neologisms is blending. This world-building process performs in case if two or more words combine into one lexeme losing some of their parts. It has to be taken into account that there is no definite regularity or linguistic rule in the processes of blending. The form of the words, as a rule, changes unexpectedly. Such words as Brielieve, Chindia, Eurabia, Obamanomics, Obamajamas, corporatocracy, craugh, Crunchmas, Palinthusiasm, webinar etc were created according to the following pattern: China + India → Chindia, cry + laugh → craugh, Europe + Arabia → Eurabia, Obama + pyjamas → Obamajamas. The technique is rather simple and easy for understanding the meaning of a new word. Hence, the last letters of a previous word and the first ones of the following lexeme are dropped, and as a result, it turns out a new lexical unit. But what exactly letters and in what quantity they drop out is rather difficult to define.

In fact, they create more effort to interpret – at least at first, until readers and hearers have figured out what the source words are and what they mean. Cocacolonization (Coca cola + colonization) is easy to get, but squangle (square + angle) and narcoma (narcotic + coma) are harder to process than the whole compounds.

Such word building type as agglutination is quite questionable, because it has general features both with affixation and composition, and many of the words may be referred to as either compounds or derivatives. The following items, such as -like, -sized, -alike, -type (walrus-sized, Dylan-sized, Cowell-alike, singalongalike, smell-alike, KKK-type, medja-type etc), were regarded as agglutinations.

In conclusion, neologism in the modern English turned out to be a wide-spread and mutual phenomenon. Hence, the article distinguishes certain specificities characteristic of the new words and features of modern English neologisms as we tried to study and to overview the works of British, American, Ukrainian and Russian linguists.

It can be concluded that the role and functions of the suffixes are more stable, if compared to the prefixes. At the beginning of the third millennium, the traditional suffixes are involved into the derivational processes of the new lexical units, although they may change the frequency of usage. Composition, being the most frequent type of word building, incorporates a remarkable number of models according to which the new words are produced.

References

- 1. Мостовий М. І.** Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
- 2. Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Изд-во «Советская энциклопедия», 1963. – 576 с.
- 3. Языкознание.** Большой энциклопедический словарь / под. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
- 4. Katamba F.** English Words / Francis Katamba. – London : Routledge, 1994. – 456 p.
- 5. Metcalf A.** Predicting New Words / A. Metcalf. – New York : Houghton Mifflin, 2002. – 298 p.
- 6. Grzegaj J.** English and General Historical Lexicology / J. Grzegaj, M. Schöner. – Eichstätt-Ingolstadt : Katholische Universität, 2007. – 73 p.
- 7. Renouf A.** Tracing lexical productivity and creativity in the British media: 'The Chavs and Chav-Nots.' / Antoinette Renouf // Studies in functional and structural linguistics / Ed. Judith Munat. – Amsterdam-Philadelphia, 2007. – P. 58 – 87.

Шехавцова С.О. Особливості утворення неологізмів у лексичній системі англійської мови.

У статті досліджується лінгвістичні засоби утворення неологізмів та фактори, що впливають на процес виникнення та функціонування неологізмів у лексичній системі англійської мови. Автор намагається визначити тенденції виникнення нових слів та їх поширення в англійській мові.

Ключові слова: лексична система англійської мови, неологізми, лінгвістичні фактори, екстралінгвістичні фактори, словотворча система, словоскладення, словотворчі афікси.

Шехавцова С.А. Особенности образования неологизмов в лексической системе английского языка.

В статье рассматриваются лингвистические особенности образования неологизмов и факторы, которые влияют на процесс возникновения и функционирования неологизмов в лексической системе английского языка. Автор пытается определить тенденции возникновения новых слов и их распространение в английском языке.

Ключевые слова: лексическая система английского языка, неологизмы, лингвистические факторы, экстралингвистические факторы, словообразование, словосложение, словообразующие аффиксы.

Shekhavtsova S.O. Tendencies of performing neologism in English lexical system.

The article deals with the core linguistic tendencies influence on the process of performing the neologisms in English. The author seeks to investigate the neologisms in the lexical system of English and recognize the tendencies performing within the process of appearing the new words and their distribution.

Key words: lexical system of English, neologisms, linguistic sources, extra-linguistic sources, word-building system, compound, derivational affixes.

УДК 811.111'42(075)

Тишакова Л. Т.

**РОЛЬ СТИЛІСТИЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ
У РОМАНІ АЙРІС МЕРДОК “UNDER THE NET”**

У процесі навчання стилістичному аналізу текстів часто не враховується той факт, що важливі для тексту образи, ідеї, події передаються не одним ізольованим стилістичним прийомом, а цілим їх комплексом. При аналізі художніх текстів неможливо обмежитися ідентифікацією і поясненням окремого стилістичного прийому та його особливостей, функцій. Необхідно розглянути весь твір в цілому або окремі закінчені уривки так, щоб охопити виражені в них ідеї, думки і почуття. Складна структура змісту вимагає і складної системи вираження і передається не окремими елементами, а їх взаємодією в повідомленні у цілому.

У сучасній науці такий прийом отримав назву стилістичної конвергенції. Питанням стилістичної конвергенції займалися такі лінгвісти як: Арнольд В. І., Копніна Г. А., Кухаренко В. А., Малеванная В. Н., Обнорська М. Є., Ріффатер М. та інші. Взаємодія

стилістичних прийомів сприяє створенню експресивності, тим самим виділяючи найбільш важливе в тексті, тобто служить критерієм наявності стилістичної значущості у тих або інших елементів тексту, що є важливим при інтерпретації художніх творів.

Термін і поняття конвергенції були введені М. Ріффатером, який розумів конвергенцію як «скупчення в одному місці декількох незалежних стилістичних прийомів». Він писав, що кожен з них окремо є експресивним, і що коли вони стоять разом один додає іншому додаткову експресивність [1, с. 88]. Існує декілька визначень поняття «конвергенція». Лінгвісти розуміють конвергенцію як складний стилістичний прийом, заснований на взаємодії стилістичних засобів одного або різних рівнів мови в результаті виконання ними загальної стилістичної функції. Стилiстична конвергенція сприяє виникненню стилістичного ефекту. Відома лінгвіст В. І. Арнольд, у свою чергу, дає наступне визначення конвергенції: «стилiстична конвергенція (від лат. *convergere* – наближатися, сходитися) – це сходження в одному місці пучку стилістичних прийомів, що виконують єдину стилістичну функцію [2, с. 100]. Наведемо визначення конвергенції Т. Г. Хазагерова та Л. С. Ширіної з «Загальної риторики», які розуміють конвергенцію як засіб посилення виразності, що полягає в концентрації в окремому місці пучку образотворчих і виразних засобів, що реалізують одну і ту ж стилістичну функцію [3, с. 144].

Отже, з різних визначень поняття «конвергенція», ми можемо стверджувати, що однією з її головних функцій у тексті є створення експресивності художнього твору.

Актуальність обраної нами теми полягає в наступному: по-перше, явище конвергенції на сьогодні ще не достатньо вивчене, по-друге, конвергенція відіграє велику роль у створенні експресивності тексту і по-третє, конвергенція, як один з типів висунення, дозволяє аналізувати текст в цілому або окремі закінчені уривки так, щоб охопити виражені в них ідеї, почуття та думки, що в свою чергу, сприяє використанню системного підходу, який є характерним для сучасної науки.

Стилiстика справедливо вважається однією з галузей прикладної лінгвістики. Вона не тільки розвиває навички вдумливого читання, але і дає основу для розвитку художнього смаку, сприяє нормалізації мови і допомагає добре і виразно говорити і писати.

Читання класичної літератури, звичайно, і само по собі розвиває смак і кругозір. Проте ефект від читання може бути значно посиленним хорошою підготовкою по стилістиці. Велике естетичне задоволення від читання можна отримати і не знаючи стилістики – справжній витвір мистецтва завжди залишає слід в свідомості читача, але для підготовленого читача цей слід і співпереживання будуть і глибше і повніші.

Читаючи художній твір, читач займається його декодуванням, адже події, характери, ідеї, емоції та відношення автора к тому, що зображується кодується в літературі засобами мови. Вони

перетворюються в текст. Для читача текст повинен знов стати ідеями і образами, читач повинен відновити повідомлення. Стилїстика декодування досліджує, як цей процес відбувається [2, с. 45].

При інтерпретації художнього твору важливо відзначити, що мовні виразні засоби в художній прозі не є простим скупченням елементів, що відносяться до різних рівнів мови. Вони нерідко взаємодіють один з одним в межах окремих рівнів і на різних рівнях, відображаючи в створених образах характерні для мови системні стосунки [4].

У процесі навчання стилїстичному аналізу текстів часто не враховується той факт, що важливі для тексту образи, ідеї, події передаються не одним ізольованим стилїстичним прийомом, а цілим їх комплексом, тому вивчаючи художні тексти, неможливо обмежитися ідентифікацією і поясненням окремого стилїстичного прийому або тільки однієї його особливості або функції, необхідно розглянути весь твір в цілому або окремі закінчені уривки так, щоб охопити виражені в них ідеї, думки і почуття. Складна структура змісту вимагає і складної системи виразу і передається не окремими елементами, а їх взаємодією в повідомленні в цілому.

Сенс повідомлення, подібно до сенсу ідіоми, немає постійної суми сенсів його частин. Це особливо справедливо відносно емоційного настрою витвору мистецтва. Завдяки складності і різноманіттю стилїстичних функцій виразних засобів і стилїстичних прийомів створюється виразна тканина твору. При оволодінні прийомами стилїстичного аналізу художнього твору необхідно не тільки виявити, які виражальні засоби використовує його автор, але й відповісти на питання, як використовуються мовні засоби і чому автор використовує саме них.

Як відомо, не тільки частота використання того або іншого стилїстичного прийому визначає його роль в контексті. Велике значення має його контакт з іншими стилїстичними прийомами: саме тоді кількісні стосунки переростають в якісні, тобто одночасне використання декількох стилїстичних прийомів є не механічним об'єднанням стилїстичних елементів, які незалежно один від одного підсилюють художню виразність тексту – взаємодія стилїстичних прийомів веде до створення якісно нового стилїстичного комплексу.

Одним з поставлених нами завдань було розглянути стилїстичну конвергенцію в романі Айріс Мердок "Under the Net" (1954) з подальшим аналізом її складових.

Айріс Мердок (Iris Murdoch) – письменниця, класик англійської літератури ХХ століття. Народилася в англо-ірландській сім'ї, вивчала філологію в Оксфорді (1938–1942р.), філософію – в Кембриджі (1947–1948р.). Вона написала 20 романів, з яких найбільш значним вважається "О море, море" («The Sea, the Sea») – Букеровська премія 1978 року. Всього на премію Букер вона номінувалася шість разів.

У романі “Under the Net” Айріс Мердок висвітлює проблему співвідношення інтелекту і почуттів. Оповідання ведеться від імені молодого чоловіка, Джейка Донахью, чий побут не облаштований, а життя неприкаяне. Він – перекладач художньої літератури, не дуже успішний, не особливо талановитий. Життя випробує його на міцність.

Спочатку він втрачає безкоштовне житло і починаються його поневіряння у пошуках власного кутка. Потім, страждаючи від безгрішшя і перебиваючись так званою літературною поденщиною, він якийсь час навіть працює санітаром в лікарні. При цьому Джейк не втрачає цілковитого самоконтролю, не впадає в депресивні настрої, не скаржиться на життя, а лише дивується, чому все не йде так, як було задумано. Несподівана зустріч з Ганною Квентін, дівчиною, що залишила помітний слід в душі Джейка, стає початком ланцюжка фантастичних і авантюрних подій в його житті.

Сітка у Мердок тлумачиться як хаос буття, що затягує людину і набирається сили від взаємного непорозуміння, егоцентризму і глухості людей по відношенню до себе.

Систематизація мовного матеріалу роману “Under the Net” виявила основні мовні засоби, що характерні для індивідуально-авторського простору А.Мердок. Ними виявилися наступні мовні засоби:

- **полісіндетон** (Magdalen’s eyes are big and grey and almond-shaped, and glisten like pebbles in the rain; I felt her sigh and relax, and her body became minded and pliant, and we looked into each other’s faces and mailed a long smile of confidence and recognition.);

- **паралельні конструкції** (I said just now that I lived practically rent-free. Well, this wasn’t quite true; in fact, I’d lived entirely rent-free; You may be thinking that it was rather unkind of Magdalen to throw me out with so little ceremony, and you may think too that it was soft of me to take it so quietly; I like to read about them, but then I like to read about Pegasus and Chrysaor.);

- **порівняння** (now she was as cool as a lettuce; they aspire like sunflowers; the woodwork as clean as an apple, like a machine set in motion it began to purr; my heart was beating like an army on the march; This name stuck into me like a dart; The windows gleamed blackly, like eyes behind dark glasses..);

- **епітет** (brilliantly coloured birds, tumultuous hair, soft voice, dreamy gaze, the diamond bookmaker, a bright, sensual person, a lazy collection, unsatisfied love);

- **метафора** (I am therefore a parasite);

- **повтор** (I used... I used; When I am away from her.... When I am with her);

- **оксюморон** (a pretty long shot, I’m terribly glad to see you.);

- **літота** (I am not unwelcome; voice not unlike Anna’s);

- **алітерація** ((pigeons and popping, larger and larger, rockets and releasing, sitting and standing, neat and nicely, exquisite and expensive);

• **персоніфікація** (and although her eyes told nothing I was sure she knew my thoughts; On Chiswick Mall the houses face the river, but on that piece of Hammersmith Mall which is relevant to my tale they turn their backs to the river and pretend to be an ordinary street).

Ми бачимо, що Мердок використовує стилістичні прийоми різних рівнів: фонетичні, лексичні, синтаксичні в результаті взаємодії яких має місце стилістична конвергенція. Для аналізу мовної функції стилістичної конвергенції ми обрали декілька фрагментів з роману “Under the Net”.

Ми зробили аналіз елементів конвергенції за наступним планом:

1. дали визначення мовного засобу;
2. проаналізували його загальні функції та функції, що він виконує в уривках, що аналізуються;
3. узагальнили отримані результати.

Отже, розглянемо випадки конвергенції на прикладах. Погоджуючись з думкою М. Ріффатера, який пропонує вивчати висловлювання з точки зору особи, яка приймає повідомлення і декодує його, ми зробимо інтерпретацію обраних нами уривків з художніх творів А. Мердок.

У першому обраному нами фрагменті конвергенція створюється цілим набором стилістичних прийомів:

1) **Епітет** (gold dust); 2) **Паралельна конструкція** (The eyes are the one part of the face ... The eyes are the mirror of the soul ...); 3) **Полісиндетон** (and... and...and); 4) **Порівняння** (and glisten like pebbles in the rain); 5) **Анафора** (The eyes are... The eyes are...); 6) **Еліпсис** (Magdalen’s are big and grey...); 7) **Метафора** (The eyes are the mirror of the soul).

“Magdalen’s attractiveness lies in her eyes, and in the vitality of her manner and expression. The eyes are the one part of the face which nothing can disguise, or at any rate nothing which has been invented yet. The eyes are the mirror of the soul, and you can’t paint them over or even sprinkle them with gold dust. Magdalen’s are big and grey and almond-shaped, and glisten like pebbles in the rain” [5, с. 10].

За класифікацією А. П. Сковороднікова, ми можемо говорити про розосереджену конвергенція, оскільки взаємодія експресивних прийомів і засобів здійснюється в межах чотирьох речень, які в свою чергу пов’язані між собою синтаксично і за сенсом. Дана конвергенція представлена мовними засобами різних рівнів: лексичними (метафора, порівняння), лексико-синтаксичними (епітет) та синтаксичними (паралельна конструкція, полісиндетон, анафора, еліпсис), в їх основі лежать різні принципи побудови, таким чином вони утворюють гетерогенну конвергенцію. В даному фрагменті велика увага приділяється очам, для посилення авторка використовує паралельну конструкцію у поєднанні з анафорою.

Паралелізм – це повтор однотипних синтаксичних одиниць в однотипних синтаксичних позиціях. У художньому стилі паралелізм несе художньо-емоційне навантаження. Він створює, як і всякий повтор, ритмічну організацію вислову і завдяки своїй одноманітності служить

фоном для емпатичного виділення потрібного відрізка вислову або слова. У стилях наукової прози і ділових документах паралелізм виконує абсолютно іншу функцію. Він вживається, так би мовити, в логічному плані. Його призначення – виразити мовною формою рівнозначність змісту висловлювання.

В нашому випадку паралелізм служить для емпатичного виділення тієї думки, що очі це не лише **“the one part of the face”**, а й **“mirror of the soul”**. В паралельній конструкції наявна метафора (**the eyes are the mirror of the soul**). Метафорою називається перенесення назви одного предмету на інший на основі спільності якої-небудь ознаки. Мета метафори – не проста назва предмету мови, а його експресивність.

В даному випадку, властивості дзеркала приписуються очам і тим самим акцентується увага і підкреслюється той факт, що очі інколи правдивіше передають емоційний та психологічний стан людини, ніж її слова. Крім того, метафора утворює образність, яка привертає увагу читача, адже, якщо представити дану думку авторки без метафори це буде лише констатація того, що **“the eyes are the one part of the face”** і таким чином одна з головних рис художнього твору – експресивність втрачається і не відбувається вплив на читача.

Паралелізм поєднується з анафорою. Анафора – це вживання одних і тих же, тобто лексично тотожних членів на початку двох або декількох відносно закінчених відрізків мови. Мета вживання – утримати, закріпити в пам'яті читача наполегливо підкреслюваний повторенням елемент. Використовуючи анафору Мердок привертає ще більшу увагу до зображувального предмета – очей, тобто анафора виконує свою загальну мету, але крім цього вона додає своєрідний ритм, що декілька наближає прозаїчність уривка до звучання поетичної мови.

Однією з складових стилістичної конвергенції є образний епітет **“gold dust”**.

Епітет – експресивно оціночна характеристика будь-якого явища або предмета. Епітет підсилює основну думку про те, що не можливо сховати те, що виражають очі навіть якщо вони **“sprinkle them with gold dust”**. Таким чином, письменниця підкреслює не підкупність очей і робить це поетично, адже якщо виключити епітет з цього речення, воно звучатиме грубо і, що найважливіше буде втрачено образність, яка так необхідна для посилення авторської думки.

Наступний стилістичний прийом полісиндетон. Полісиндетон – навмисне повторення службових елементів, частіше всього союзу **and**. Підкреслює уявлення про одночасність описуваних дій або про тісний зв'язок вказаних ознак: **Magdalen's are big and grey and almond-shaped, and glisten like pebbles in the rain**. В нашому випадку полісиндетон передає захоплення головного героя очами. Ту ж саму функцію, на нашу думку виконує й еліпсис.

Еліптичним називається речення, в якому відсутній один або обидва головних члена. Окрім зазначеної нами функції, еліпсис сприяє

підкресленню найбільш важливих для повідомлення елементів. Останнім компонентом конвергенції в даному фрагменті виступає порівняння “**glisten like pebbles in the rain**”.

Порівнянням називається зіставлення двох предметів, що мають яку-небудь загальну ознаку, в цілях яскравішої наочної характеристики одного з них. Порівняння служить одним з прийомів словесного живопису. Порівняння, як і метафора, додають цьому фрагменту не аби яку виразність та експресивність. Мердок використовує порівняння в кінці, тим самим посилюючи ефект отриманий від всього уривку.

Аналіз фрагмента з точки зору його компонентів показав, що кожен з компонентів (під компонентом в даному випадку ми розуміємо виразні засоби та стилістичні прийоми) незалежно один від одного підсилюють художню виразність і тим самим викликають у читача образні і емоційні враження, але саме їх конвергенція створює експресивність.

Виконуючи, одне з поставлених нами завдань: виявити, чи зберігається стилістична конвергенція при перекладі, наводимо переклад російською мовою зроблений М. Лоріє.

«Привлекательность Магдален – в ее глазах и в живости выражения и повадки. Глаза – единственное в лице, чего никак не скроешь; во всяком случае, такого средства еще не изобрели. Глаза, как известно, зеркало души; их нельзя закрасить, или хотя бы побрызгать золотой пылью. У Магдален глаза большие, серые, миндалевидные и блестят, как камушки под дождем».

При перекладі зберігається еліпсис (Привлекательность Магдален – в ее глазах), метафора (Глаза, как известно, зеркало души), епітет (золотая пыль) та порівняння (блестят, как камушки под дождем).

Таким чином, конвергенція зберігається, і даний фрагмент не втрачає свого стилістичного ефекту навіть при перекладі.

У романі Айріс Мердок “Under the Net” широко використовуються стилістичні прийоми різних рівнів, взаємодія, яких враховуючи функції стилістичної конвергенції як одного з типів висунення, відіграє велику роль при декодуванні тексту (висуває на перший план особливо важливе в повідомленні, встановлює зв’язки між частинами тексту і між цілим текстом, полегшує декодування, утворює естетичний контекст та експресивність).

У стилістичній конвергенції можуть брати участь мовні засоби різних рівнів: фонетичні, лексичні, словотворчі, морфологічні, синтаксичні або засоби одного рівня. Частіше за інші стилістичні прийоми в конвергенцію вступають парцеляція, синтаксичний паралелізм й різні повтори.

Література

1. Риффатер М. Критерии стилистического анализа / М. Риффатер // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. IX. Лингвостилистика. – М., 1980. – С.69 – 97. **2. Арнольд И. В.** Интерпретация художественного текста: типы выдвижения и проблемы

экспрессивности / И. В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Ленинград, 1975. – С. 11 – 20. **3. Хазагеров Т. Г.** Общая риторика и словарь риторических фигур / Т. Г. Хазагеров, Л. С. Ширина. – Ростов н/Д. : 1994. – 144 с. **4. Кухаренко В. А.** Индивидуально-художественный стиль и его использование. Киев – Одесса, 1980. – С.5-6. **5. Мердок А.** Под сетью / А. Мердок. – Кн. для чтения на англ. яз. для студ-ов 3 курса. – М. : Просвещение, 1989. – 120 с.

Тишакова Л.Т. Роль стилістичної конвергенції у романі Айріс Мердок “Under the net”.

У статті розглядається явище конвергенції, яка відіграє важливу роль у створенні експресивності тексту. У процесі навчання стилістичному аналізу текстів не враховується той факт, що важливі образи, ідеї, події передаються не одним стилістичним прийомом, а цілим їх комплексом, тому аналізуючи художні тексти, неможливо обмежитися поясненням окремого стилістичного прийому.

Ключові слова: стилістична конвергенція, стилістичні прийоми стилістична функція, інтерпретація художнього тексту.

Тишакова Л.Т. Роль стилистической конвергенции в романе Айрис Мердок “Under the net”.

В статье рассматривается явление конвергенции, которая играет важную роль в создании экспрессивности текста. В процессе обучения стилистическому анализу текстов не учитывается тот факт, что важные образы, идеи, события передаются не одним стилистическим приемом, а целым их комплексом, поэтому, анализируя художественные тексты нельзя ограничиться объяснением отдельного стилистического приема.

Ключевые слова: стилистическая конвергенция, стилистические приемы, стилистическая функция, интерпретация художественного текста.

Tishakova L.T. The role of stylistic convergence in the novel by Iris Murdoch “Under the net”.

The article considers the phenomenon of convergence which plays an important role in creation of text expressiveness. In the process of teaching stylistic analysis of a literary text it is necessary to take into account the fact that important images, ideas, events are conveyed not by one stylistic device but by their whole complex. That's why analysing artistic texts it is impossible to be limited by identification of a separate stylistic device.

Keywords: stylistic convergence, stylistic devices, stylistic function, interpretation of a literary text.

УДК 82.091

Šnircová S.

**ABYSMAL WORLD OF (HOMO) EROTIC DESIRE:
VAMPIRES, DEMONS AND MAD PUPPETEERS**

Desire in all shapes and forms appears as a recurring theme in Angela Carter's rich oeuvre. Exploring the theme in many of her novels and short stories, Carter often employs dark characters developed in the tradition of, what Bakhtin calls, 'the Romantic grotesque' [1]. In the present paper I examine the Romantic grotesque demonic figures that Carter creates in two of her novels, *Shadow Dance* (1966) and *The Infernal Desire Machines of Doctor Hofman* (1972). My main aim is to discuss the roles that the demonic figures play in Carter's presentation of (homo)erotic desire and to draw attention to certain similarities that she uses in her portrayal of these characters.

Honeybuzzard from *Shadow Dance*, marked as 'the prototype of numerous male figures in Carter's writing' [2, p. 17], is the first of her puppet master characters whose manipulative power over others reaches extreme forms. His interest in the creation of Jumping Jack versions of people around him functions as a metaphor of his real ability to 'pull strings' of his victims, Ghislain and Morris. The puppet like situation of Ghislain, who 'always did jump when I [Honeybuzzard] pulled her string' [3, p. 125] is clearly shown in her position of a 'toy' in his erotic games as well as through her unnatural emotional attachment to her lover after he has knifed her. The horror effect of his puppet master power over the girl achieves its peak when, in response to her declared submission, Honeybuzzard destroys her through the act of ritual murder.

The transformation of the sexual predator who herself used to treat her numerous lovers as erotic toys into a soulless doll figure brings into question the source of Honeybuzzard's ability to 'pull string' of his victims. Aidan Day's reading of *Shadow Dance* suggests that Honeybuzzard's puppet master status is connected with his 'egomania' that 'dehumanises people, rendering them objects to be manipulated at his will' [2, p. 18]. Linden Peach makes a similar point, when he indicates that Ghislaine's change could be a result of the 'male objectification of women' that 'turn[s] women into "the dead status of thing", which is brutally realized when Honeybuzzard's knife reduces Ghislaine to 'a piece of meat' [4, p. 49]. Undoubtedly, Honeybuzzard's egotism presents an important source of his puppet master attitude to others, whom he perceives as nothing but 'shadows' [3, p. 86]. The same applies to his patriarchal reduction of women to things since Ghislaine's mutilation appears to have a crucial effect on her transformation into a doll figure. The moment when Honeybuzzard scars her face is, apparently, the moment when she 'learn[s her] lesson' [3, p. 166] and starts to perceive him as her master.

Thus, in relation to Ghislaine, Honeybuzzard's puppet master status becomes a symbolic representation of the patriarchal need to control female desire, which is, at first, grotesquely thwarted (the only yearning of mutilated Ghislaine is to become the object of Honeybuzzard's absolute power), and then completely annihilated through Honeybuzzard's final act of violence.

While Ghislain's tragic fate plays a significant role in Carter's gloomy picture of the patriarchal world and its treatment of women, Morris's strange self-destructive relation to his friend Honeybuzzard takes the reader beyond feminist criticism of patriarchy. Although, as Day's reading indicates, Honeybuzzard's egotism could be seen as the source of his puppet master attitude to everybody (not just women), this does not present a sufficient explanation why Morris is so liable to become Honeybuzzard's 'puppet'. It may seem strange why he should feel so attached to his heartless companion, who 'slipped like a slim, blond porpoise through potential nets of obligation and affection' [3, p. 34], that even after Ghislaine's death he is still fatally drawn to her murderer and cannot resist following him 'into the shadows' [3, p. 182].

A major source of Honeybuzzard's manipulative power over Morris seems to lie in the latter's homoerotic desire for his friend, revealed during their dance in a dilapidated house that they search at night for old furniture. Circling the room to the hummed tune of the Blue Danube, Morris soon sinks into the world of a fairy-tale-like fantasy in which Honeybuzzard appears to be a beautiful princess and Morris himself a prince, which clearly suggests erotic nature of their relationship:

Round and round they swayed. Their movements became more and more florid and abandoned. They were dancing at a Grand Ball in the Court of Ruritania, Morris clinking a breastful of medals and flashing two spurred, patent-leather feet and Honey with a king's ransom of diamonds on his high piled hair and another on his snowy breast, advancing and retreating in a tide of swishing petticoats...They neared the extravagant climax of the dance . . . But when the time came for parting and bowing and curtsying to one another, Honeybuzzard instead convulsively crushed his partner in a fierce embrace, pressing his sweating face deeply into the other's shoulder, straining bruising fingers into neck and back, wet mouth fastened on his throat, clinging as if he would never let go until the round world toppled into the sun and the last bell-tower rang midnight and everything was extinguished. Honey's prickling hair filled Morris's mouth and nostrils with a strong, yellow perfume, the sliding mouth tore his throat [3, p. 93].

Carter's combination of the demonic with the erotic in her description of Honeybuzzard's behaviour ('fierce embrace', 'bruising fingers', 'wet mouth' that tears the throat), which suggests both vampiric as well as sexual hunger, highlights the connection of her puppet master character with Romantic grotesque demons. In the works of Romanticists these characters

traditionally function as the incarnations of 'elemental forces' [5, p. 49] that cause in one way or the other the destruction of those who are exposed to their effect. Such is the case of Hoffmann's Coppelius who is the 'hostile power' that enters the life of sensitive artist Nathaniel affecting his sanity and finally causing his 'fall into the abyss' or Keller's 'black fiddler' who despite 'the "realistic" disguise of the disinherited musician' is 'the demon of alluring, blissful and devouring abysmal world which lies underneath the human order' [5, p. 49]. He is 'an embodiment of elemental forces which through him, awaken in [the young couple of Keller's story] and cause their destruction' [5, p. 49]. These mysterious figures are distinguished by their ability to rouse dark elements hidden in the 'abysmal world' of the human mind and thus turn their victims into their puppets.

Such an abysmal world of the human mind is in Carter's novel symbolically represented by the old, abandoned houses in which the two friends search for old furniture suitable for their antique shop. It is the dark space of these decayed buildings that both underlines Honeybuzzard's out-of-this-world nature (He 'looked bred in the dark, pallid, subterranean', [3, p. 88]), as well as deepens demonic features of this character. Whenever he is in the interior of the houses, the inhumanity of his appearance and behaviour is emphasized, as he is associated, in turns, with the terrible Medusa, a spectre, a madman, a vampire and even the devil. All this intensifies the reader's feeling that Honeybuzzard, mysterious, heartless, possessing androgynous beauty that mixes the extremely attractive with the terrifyingly inhuman, is an embodiment of the 'demonic' forces of the id that survive in the mind under the layer of the civilized self.

Morris's fate thus does not seem to be very different from the one of the protagonists in Romantic grotesque narratives who are unable to resist the demonic figures and their puppeteer-like influence that pulls them towards destruction. His 'vanish[ing] into the shadows' [3, p. 182] in the final line of the novel makes one think especially about Nathaniel's fall into the abyss at the end of Hoffmann's *The Sandman*, as Morris is also fatally drawn towards an abysmal world, symbolized by the decayed building in which Honeybuzzard murdered Ghislain. This abysmal world, just like the one presented in the works of Romanticists houses terrifying irrational elements (murderous instincts, madness, uncontrollable sexual drives), which, embodied in Honeybuzzard, oppose the rational world of human society. So Morris's internal conflict in the final passage of the novel is primarily between his desire for Honeybuzzard that pulls him into the 'shadowed regions of death' and his reason that draws him towards the 'real world' that would (in the form of the police) 'go storming in' while Morris would 'stand there . . . acknowledging its authority over him' [3, p. 181].

This internal conflict of the protagonist of Carter's first novel is later further developed in *The Infernal Desire Machines of Doctor Hoffman* that focuses on the 'war' between desire and reason in a more complex way. If in *Shadow Dance* the central demonic character appears as a multidimensional

figure, functioning as a puppet master, a (homo)erotic object and an embodiment of the id, in *Hoffman* Carter distributes these roles to three different characters, Doctor Hoffman, his daughter Albertina and a Draculean Count.

Doctor Hoffman, whose surname indicates Carter indebtedness to famous German Romanticist, appears as ‘a stand-in for the dangerous, irrational mad-scientist figures’ of Hoffmann’s tales, who ‘seeks totalitarian control over people by gaining mastery of their fantasies, particularly erotic drives’ [6, p. 64]. Creating a mad scientist that tries to disrupt the rational perception of reality and liberate unconscious desires of his victims, Carter was also inspired by Hoffmannesque puppet master figures that cause death and destruction through unleashing the dark elements of the human mind. Just like the hero of E.T.A Hoffmann’s ‘The Sandman’ falls into the abyss of madness largely due to his self-absorbing desire for the mechanical doll Olympia, designed by the demonic figure Coppélius, Desiderio, the protagonist of Carter’s novel, sinks in the irrational world of unconscious desires due to his infatuation with Doctor Hoffman’s doll-like daughter Albertina.

Presenting her hero’s travels in the surreal worlds that Doctor Hoffman creates by the objectification of unconscious drives, Carter draws the reader’s attention to darker aspects of desire, emphasizing its potentially dehumanizing effect. Although the world Desiderio travels in obviously offers the freedom to satisfy even the most forbidden desires, be it necrophilia, paedophilia, sadistic sexual practices or violent rape fantasies, this freedom brings dehumanizing effect not only on those who are being used to satisfy these desires, but also on those who pursue the pleasure of satisfaction. A crucial image of the negation of Desiderio’s humanity appears when the Draculean Count whom he meets during the journey takes him to a brothel that apparently represents the deepest levels of the unconscious mind, the sphere of the id:

A sweating, odoriferous heat filled the salon . . . The libidinal images [the prostitutes] all bared their sexual parts with a defiant absence of provocation that was not bread of innocence, for in their primitive simplicity the dozen orifices were shockingly made manifest, the ugly, undeniable, insatiable nether mouths of archaic and shameless, anonymous Aphrodite herself, the undifferentiated partner in the blind act who has many mouths, even if not one of them ever asks for a name [7, p. 133].

Carter designs the House of Anonymity, which is the brothel’s name, as a kind of horror carnival in which the rule of the bodily principle is expressed merely through its most negative aspects of sadistic violence, destruction, and bestial carnality. In this world it is not only the prostitutes that are reduced to anonymous, repulsively grotesque bodies, but also their customers have to wear the masks that, while hiding their identity and exposing the ‘most undifferentiated parts of [their] anatomies’, turn them into the images of the sexualized body: ‘These masks or hoods completed our

[Desiderio's and the Count's] costumes, which were unaesthetic, priapic and totally obliterated our faces and our self-respect; the garb grossly emphasized our manhoods while utterly denying our humanity' [7, p. 130]. The masks suggest the typical carnival act of grotesque debasement that Bakhtin defines as the movement that shifts emphasis from the top to the bottom, from the upper part of the body (the head) that represents spirituality and rationality, to the 'zone of the genital organs' [1, p. 147]. However, unlike in Bakhtin's vision of carnivalesque medieval feasts in which such an emphasis on the bodily aspects of *humanity* brings in its final effect the revival of the spiritual and the rational, in Carter's (horror) version of carnival the masks' obliteration of the face and the emphasizing of the genital organs signify not only the negation of rationality, but also of humanity itself. While Desiderio feels threatened by this negation of his human identity, realizing with unease that he should 'worship' in 'this universal church of lust' in which he himself becomes nothing else but 'a totem of carnality', the Count eagerly accepts the dehumanizing mask that, paradoxically, seems to reveal his true 'face' of 'the Pope of the profane', 'the self-ordained, omnipotent, consecrated man-phallus itself' [7, p. 133].

This identification of the Count with the bodily (phallic) principle in the carnivalized world of the brothel shows that just like in *Shadow Dance*, Carter uses vampiric imagery to create a demonic figure that may be read as an embodiment of the Freudian id. The fact that the Count is driven exclusively by the 'inextinguishable flame of [his] lust' [7, p. 123] and the desire for his own annihilation by his terrifying, shadowy other (personified by a black pimp), points at Freud's understanding of the id as consisting of two primal forces, the sexual instinct and the death drive. In comparison with Honeybuzzard the Count appears to be a more complex representation of the primal forces and the emphasis on the features of the demonic, dangerous and terrifying aspects of the figure becomes more intense. With his appearance of an animated corpse, his vampiric fangs and his satanic laughter, the Count lacks the seductive erotic beauty of Honeybuzzard that Morris cannot resist in *Shadow Dance*. The lack of eroticism indicates that he represents primitive instincts in their brute form, which is underlined by the bestial sexual acts that he performs with the grotesquely thwarted prostitutes in the brothel.

As a result, Desiderio's inability to free himself from the power of the Count ('But I was his creature and so I must do whatever he wanted' [7, p. 135]) appears in more negative light than Morris's bond with the object of his desire Honeybuzzard. Although Desiderio faces the same choice between reason and desire that Morris has to make in the last pages of *Shadow Dance*, the conflict between rationality and passion is this time outlined in a much more radical way. The surreal liberation of the unconscious that Doctor Hoffman preaches and that gives full freedom to the drives embodied in the figure of the Count apparently brings unrestricted gratification of desire whose destructive effect, however, threatens the rational self of the hero and by that the very essence of his humanity.

To conclude, in both analyzed texts demonic figures with puppet-master-like power over their victims play crucial roles in Carter's artistic treatment of the problem of desire. Carter's puppet masters always exercise power over their 'puppets' through having control over their erotic desires, though this control is achieved in two different ways. If in the first case the manipulative power of the puppeteer results from the restrictions that he puts on his victim's desire, as it happens to the female characters in *Shadow Dance* who is reduced to doll by Honeybuzzard's patriarchal violence; in the second case the puppeteers' acquire their control through the awakening of the erotic desire of male protagonists (Morris and Desiderio). While the first use of the puppet master figure can be read, rather straightforwardly, as an expression of the concern with the position of women in patriarchal society, the second one can appear as more intriguing, since it draws attention to potential dangers of liberated desire.

References

1. **Bakhtin M.** Rabelais and His World / M. Bakhtin. [Trans. Hélène Iswolsky]. – Bloomington : Indiana University Press, 1984.
2. **Day A.** Angela Carter. The Rational Glass / A. Day. – Manchester : Manchester University Press, 1998.
3. **Carter A.** Shadow Dance / A. Carter. – London : Virago Press, 1995.
4. **Peach L.** Angela Carter / L. Peach. – London : Macmillan Press, 1998.
5. **Kayser W.** The Grottesque in Art and Literature / W. Kayser. [Trans. Ulrich Weisstein]. – New York : Columbia University Press, 1981.
6. **Christensen, P.** The Hoffmann Connection: Demystification in Angela Carter's The Infernal Desire Machines of Doctor Hoffman / P. Christensen // The Review of Contemporary Fiction. – 14. 3. – Fall 1994. – P. 63–70.
7. **The Infernal Desire Machines of Doctor Hoffman.** – London : Penguin Books, 1982.
8. **'Celestial and Noncelestial Forms: Relationships of Beliefs in Angels and Demons to View of the Cosmos'** // Encyclopaedia Britannica 2003, Ultimate Reference Suite CD-ROM.
9. **Gay P.** (ed.) The Freud Reader / P. Gay. – London : Vintage, 1995.
10. **Hoffmann E.T.A.** 'The Sandman'. [Trans. J.R. Hollingdale] // Tales of Hoffmann. – Harmondsworth : Penguin Books, 1982. – P. 85–125.
11. **Krajčovičová S.** Neverbálne výrazové prostriedky v diskurze literárneho diela (George Orwell - Nineteen Eighty-Four) / S. Krajčovičová // Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 7-8, 1995/96. – Bratislava : SPN. – P. 201–207.

Снірцова С. Глибокий світ (людського) любовного бажання: вампіри, демони, божевільні ляльководи.

Стаття розглядає диявольські фігури двох романів Анджели Картер: Танок тіні та Пекельні машини бажань Доктора Хофмана. В ній аналізується роль, яку грають диявольські фігури в уявленні Картер про (людське) любовне бажання і приділяється увага деяким подібностям, які виникають у цих героїв в її зображенні.

Ключові слова: романтичний гротеск, диявольські фігури, бажання, Анджела Картер.

Снирцова С. Глубокий мир (человеческого) любовного желания: вампиры, демоны, безумные кукловоды.

Статья рассматривает дьявольские фигуры двух романов Анджелы Картер: Танец тени и Адские машины желаний Доктора Хоффмана. В ней анализируется роль, которую играют дьявольские фигуры в представлении Картер о (человеческом) любовном желании и обращается внимание на некоторые сходства возникающие у этих героев в её изображении.

Ключевые слова: романтический гротеск, дьявольские фигуры, желание, Анджела Картер.

Šnircová S. Abysmal world of (homo) erotic desire: vampires, demons and mad puppeteers.

The article deals with demonic figures in two novels by Angela Carter, Shadow Dance and The Infernal Desires Machines of Doctor Hoffman. It discusses the roles that the demonic figures play in Carter's presentation of (homo)erotic desire and draws attention to certain similarities appearing in her portrayal of these characters.

Key words: Romantic grotesque, demonic figures, desire, Angela Carter.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ананьян Еліна Львівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Слов'янського державного педагогічного університету.

Андрусь Андріана Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри ділової іноземної мови і перекладу Закарпатського державного університету.

Болото Марина Вадимівна, студентка філологічного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, спеціальність «Переклад».

Бурдіна Світлана Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Грицьких Людмила Богданівна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Демідов Денис Валерійович, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Догадайло Наталія Іванівна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дюруттова Микаела, аспірант університету Павла Йозефа Шафаріка (Кошице, Словаччина).

Зеленько Анатолій Степанович, доктор філологічних наук, професор кафедри української філології та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Ісаніна Світлана Олександрівна, викладач кафедри іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Казьоннова Анастасія Юрїївна, студентка філологічного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, спеціальність «Переклад».

Кіресенко Катерина Володимирівна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кирмач Уляна Костянтинівна, студентка філологічного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, спеціальність «Переклад».

Клименко Олександр Сергійович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Климова Наталія Іванівна, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Кузнецова Олена Юріївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов №3 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

Лассерр Генріх, історик, письменник, країнознавець (Бетс лє Шато, Франція)

Літвінова Марина Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Мацько Дмитро Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики мовлення Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мигович Ірина Вікторівна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Окунькова Лілія Олексіївна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Петрова Ольга Борисівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Харківської медичної академії післядипломної освіти.

Плотнікова Ганна Анатоліївна, аспірант кафедри всесвітньої літератури Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Поневчинська Наталія Вікторівна, аспірант кафедри англійської філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Пономарьова Галина Миколаївна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Попова Наталія Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов №3 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

Розенфельд Джуліус, аспірант університету Павла Йозефа Шафаріка (Кошице, Словаччина).

Саноцька Лариса Георгіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Снірцова Соня, доктор філософії, викладач кафедри англійської та американської освіти факультету мистецтв університету Павла Йозефа Шафаріка (Кошице, Словаччина).

Сура Лариса Геннадіївна, викладач кафедри іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Сурженко Ольга Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу романських та германських мов, Східноукраїнського Національного університету імені Володимира Даля.

Тараненко Ольга Геннадіївна, викладач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Тишаківа Людмила Тимофіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Краматорського економіко-гуманітарного інституту.

Томенчук Мар'яна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри ділової іноземної мови і перекладу Закарпатського державного університету.

Фоміна Світлана Борисівна, аспірант кафедри української мови та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Хомяк Ніна Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Шевчук Ольга Дмитрівна, асистент кафедри іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Шехавцова Світлана Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Янігова Славка, доктор філософії, викладач кафедри англійської та американської освіти факультету мистецтв університету Павла Йозефа Шафаріка (Кошице, Словаччина).

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

Частина I

Відповідальний за випуск:
к. п. н., доц. **Шехавцова С. О.**

Коректор: **Демідов Д. В.**

Здано до склад. 25.02.2011 р. Підп. до друку 25.03.2011 р. Формат 60x84 1/8.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 27,67. Наклад 200 прим. Зам. № 47.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.